MONITOR ECCLESIASTICUS

Fundatus a. 1876 ab E.mo Card. Casimiro GENNARI
peculiari S. Sedis adprobatione continuatur

MODERANTIBUS

ARCADIO LARRAONA
Secretario S. C. De Religiosis

FLORENTIO ROMITA
A Studiis S. C. Concilii

ADIUVANTIBUS

ANTONELLI F., O. F. M., Relator. Gener. Sect. Hist. S. C. Rituum — BARTOCCETTI V., Subsecr. S. C. De Disciplina Sacramentorum — BENDER L., O. P., in Pont. Athenaeo *Angelicum* Professore Juris Canonici — BIDAGOR R., S. J., Cons. S. C. De Disciplina Sacramentorum — CAPPELLO F. M., S. J., Cons. S. C. Concilii — DE ANGELIS S., Substit. S. Paenitentiariae Apostolicae — GUTIERREZ A., A Studiis S. C. De Religiosis — HERMAN Ae. S. J., Cons. S. C. Pro Ecclesia Orientali — INDELICATO S., Off. S. C. Rituum — LENTI PROF. J., Adv. S. Romanae Rotae — MAURO A., Add. Secr. Status — OESTERLE G., O. S. B., Cons. S. C. Pro Ecclesia Orientali — PAVENTI X., A Studiis S. C. De Propaganda Fide — ROMANI S., Subpromot. Fidei S. C. Rituum — ROMEO A., A Studiis S. C. De Semin. et Univers. Stud. — ZERBA C., Subsecr. S. C. De Disciplina Sacramentorum

Aliisque S. Romanae Curiae Officialibus, Consultoribus et Advocatis.

DESCLÉE & C[i] — EDITORES PONTIFICII

ROMAE (117) PIAZZA GRAZIOLI N. 4 — TEL. 63.931 — C. C. P. 1-4270

OFFICIUM REDACTIONIS ET ADMINISTRATIONIS - PIAZZA GRAZIOLI N. 4. TEL. 63.931

Periodico Trimestrale - *Sped. in Abb. Post.* - Gruppo IV

IMPRIMATUR

1952

Sorae, 11 - III - 1952.

† Blasius Musto
Episcopus tit. Bassianensis
Coadiutor C. J. S. Episcopi Soran. Aquinaten. et Pontiscurvi
Administrator Apostolicus.

OMNIA IURA PROPRIETATIS VINDICABUNTUR

TIPOGRAFIA EDITRICE M. PISANI - ISOLA DEL LIRI

SUMMARIUM

ADNOTATIONES IN ACTA S. SEDIS

Acta Pii PP. XII

Epistula Apostolica ad Venerabiles Fratres ac dilectos filios Archiepiscopos Episcopos aliosque locorum Ordinarios ceterumque Clerum ac populum Sinarum pacem et communionem cum Apostolica Sede habentes. (Adn. PAVENTI, X.) . . . . Pag. 7

ACTA SACRARUM CONGREGATIONUM

S. Congregatio Concilii

Declaratio circa alienationem bonorum ecclesiasticorum . . . » 19

S. Congregatio Rituum

Decretum de facultativa celebratione instauratae Vigiliae Paschalis ad triennium prorogata additis ordinationibus et rubricarum variationibus. (Adn. ANTONELLI, F.) . . . . . » 20

IURISPRUDENTIA SACRAE ROMANAE ROTAE

Sacra Romana Rota

Coram R. P. D. ARCTURO WYNEN, Ponente. MESSANEN - Iurium: *Incidentis de actione spolii.* . . . . . » 33

Coram R. P. D. PETRO MATTIOLI, Ponente. *Nullitatis Matrimonii (ex defectu formae).* Sententia definitiva diei 25 octobris 1950. » 47

STUDIA ET CONSULTATIONES

CHAPPOULIE, M. La Mutuelle nationale du clergé français dite « Mutuelle Saint-Martin » . . . . . » 67

CASTELLANO, M. De decreto Episcopali administrativo . . . » 76

OESTERLE, D. G. Facultas Ordinariorum ritus latini dispensandi Orientales. . . . . » 105

BENDER, L. Dispensatio in casu perplexo (can. 1045) . . . » 107

JUS ECCLESIASTICUM

Italia

Il riconoscimento della chiesa come ente morale e la proprietà dell'edificio sacro. (LENTI, G) . . . . . Pag. 115

Germania

Synopsis iuris ecclesiastici Germanici (WEINZIERL, C.) . . . » 118

Hungaria

De conditionibus Ecclesiae iuridicis in Hungaria (S. R.) . . . » 122

RECENSIONES

F. BORGONGINI DUCA. - *Le LXX settimane di Daniele e le date messianiche* . . . . . » 133
ENCICLOPEDIA CATTOLICA, (F. ROMITA) . . . . . » 140
F. GALTIER. - *De Mariage Discipline orientale et discipline occidentale.* (A. HERMAN) . . . . . » 147
EDUARDO F. REGATILLO. - *Derecho parroquial.* (E. BONET) . . » 148
MASSIMO FRANZI. - *Trascrivibilità e trascrizione del matrimonio concordatario.* (V. BARTOCCETTI) . . . . . » 149
GIOVANNI BRUNELLI. - *Divorzio e nullità di matrimonio negli Stati d'Europa.* (V. BARTOCCETTI) . . . . . » 150

DOCUMENTA

Pii PP. XII Allocutio ad docentes ex Ordine Fratrum Carmelitarum Discalceatorum. . . . . » 153

CHRONICA

Acta Pii PP. XII. - Acta SS. Congregationum (A. MAURO) . . » 157
Religiosarum Congressus Romae in autumno 1951 habiti. (A. LEGHISA) » 162

ADNOTATIONES
IN
ACTA SANCTÆ SEDIS

Digitized by the Internet Archive
in 2024

https://archive.org/details/monitor-ecclesiasticus_1952_77_1

EPISTULA APOSTOLICA

AD VENERABILES FRATRES AC DILECTOS FILIOS ARCHIEPISCOPOS EPISCOPOS ALIOSQUE LOCORUM ORDINARIOS CETERUMQUE CLERUM AC POPULUM SINARUM PACEM ET COMMUNIONEM CUM APOSTOLICA SEDE HABENTES.

PIUS PP. XII

Venerabiles Fratres ac Dilecti Filii Salutem et Apostolicam Benedictionem.

CUPIMUS IMPRIMIS *impensam profiteri vobis benevolentiam Nostram erga Sinarum gentem universam, quae inde a remotissimis temporibus et rebus gestis, et litterarum monumentis, et humanae culturae fulgore inter ceteros Asiae populos enituit, quaeque, cum Evangelii lumen, saeculi sapientiam in immensum exsuperans, ipsi illuxit, maiora inde hausit animi ornamenta, christianas nempe virtutes, quae civiles perficiunt atque confirmant. Nullis siquidem doctrinis, quae verae doctrinae sint, nullis privatae publicaeque vitae institutis — quae iustitia, libertate, caritate regantur — catholica, ut probe nostris, repugnat religio, sed eadem potius provehit, erigit, adauget. Ipsa enim peculiare singulorum populorum ingenium, peculiaremque indolem, artem humanitatisque cultum, non respuit nec renuit, sed studiose amplectitur; iisdemque quasi amicta varietatibus libentissime exornatur.*

Quamobrem summo Nos maerore affecti sumus, cum comperimus Catholicam apud vos Ecclesiam quasi inimicam genti vestrae haberi, describi, impugnari; eiusque sacrorum Antistites, ceteros administros ac religiosos religiosasque sodales saepius, proh dolor, vel e sua deturbari sede, vel a suis muneribus libere obeundis prohiberi, quasi eadem non caelestibus rebus, non animis virtute conformandis roborandisque, non mentibus in litterarum ludis ac scholis collustrandis, non humanis denique doloribus in valetudinariis, in infantium, puerorum senumque hospitiis relevandis solan-

disque inserviat, sed terrenis potius utilitatibus ac terrenae dominationis studio.

Hac de causa, quamquam in recens datis Encyclicis Litteris, quibus initium « Evangelii praecones », omnes allocuti sumus christifideles, qui in extremis orientalis orbis partibus multa idcirco passi sunt ac patiuntur, quod fuerunt ac sunt religionis suae tenacissimi; ad vos tamen iterum patet cor Nostrum, vosque peculiari modo per has litteras affari cupimus, vos solari, vos paterno adhortari animo, probe noscentes angustias, anxietates adversitatesque vestras. Ac quandoquidem non minus Nobis cognitum est qua firma fide, qua studiosa erga Christum eiusque Ecclesiam pietate flagratis, gratias agimus Deo Patri per Unigenam Filium suum nostrumque Divinum Redemptorem, qui supernam vobis vim praebuit ac praebet ad sancta certanda certamina pro sua gloria animorumque salute.

Ad vos e quavis terrarum orbis parte catholici omnes mentem animumque admirabundi convertunt; « fides vestra annuntiatur in universo mundo » (Rom. 1, 8); *atque illud etiam vobis Apostoli gentium convenit: « Tentati sunt... egentes, angustiati, afflicti; ...quibus dignus non erat mundus »* (Hebr. 11, 37-38). *Non dedecori igitur, sed gloriae vobis vertitur, si « vobis donatum est pro Christo non solum ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini »* (Phil. 1, 29).

Quoniam autem Dei causa agitur eiusque Ecclesiae sanctae, « in nullo terreamini ab adversariis » (Ibidem, 1, 28); *sed fortes estote illa quidem animi fortitudine, quae non humanis opibus, sed divina gratia innititur, supplicibus impetrata precibus. Ac vestras angustias, dolores angoresque vestros suave quasi holocaustum Deo offeratis, ut velit tandem ipse benignus pacem, tranquillitatem libertatemque Sinarum Ecclesiae dilargiri, omnibusque suadere — quod ceteroquin sole splendidius refulget — eam non terrena, sed superna quaerere, omnesque suos asseclas pro officio suo ad caelestem patriam per adipiscendas virtutes probeque facta convertere ac dirigere.*

Non desunt quidem — ut omnes norunt ac facile cernunt — qui terreno dominatu potiri conentur, eumdemque cotidie magis dilatare atque augere ; at non id aucupatur, non id petit Ecclesia. Ea siquidem evangelicam veritatem propagare studet ; qua profecto veritate animos exornat hominum, eos meliores efficit caeloque dignos, fraternam civibus concordiam conciliare contendit, miseros pro facultate solatur ac relevat, ipsaque humanae societatis fundamenta christianis virtutibus, quibuslibet armis validioribus, solidat atque confirmat. Qui eam amplectuntur, nemini cedunt in patria caritate; publicae auctoritati ex officii conscientia ac secundum Dei normas obtemperant ; debita omnibus reddunt, imprimis sempiterno Numini. Ea non unum populum, non unam gentem ad se advocat, sed omnes cuiusvis generis, cuiusvis stirpis homines superna illa Christi caritate diligit, qua singuli universi fraterna invicem necessitudine inter se coniungantur oportet. Quamobrem nemo asseverare potest eam peculiari imperio ac dominatui servire, parique modo fas non est ab ea petere, ut diffracta unitate, qua Divinus ipse eius Conditor eam insignitam voluit, ac disiunctis in unaquaque Natione constitutis Ecclesiis, eaedem ab Apostolica hac Sede, ubi Petrus Iesu Christi Vicarius in successoribus suis ad saeculorum usque obitum vivit, misere abstrahantur. Quilibet christianorum coetus id fecerit, veluti palmes a sua vite abscissus arescet (cfr. Io. 15, 6), *neque salutares poterit edere fructus.*

Haec vos, Venerabiles Fratres ac dilecti filii, optime nostis; atque adeo id genus insidiis, etsi callidis, etsi obtectis, etsi veritatis specie fucatis, firmam opponitis voluntatem vestram. Neque vobis ignotum est ea solummodo de causa ad vos esse ab exteris Nationibus missos Evangelii praecones, ut nempe immensis gentis vestrae necessitatibus, ad christianam religionem quod attinet, consulant, cleroque indigenae, qui adhuc iisdem necessitatibus impar numero est, adiutricem operam navent. Quamobrem, vixdum Apostolica haec Sedes potuit Dioeceses vestras sacrorum Antistitibus concredere, qui cives vestri essent, id fecit libentissime. Quintus enim ac vicesimus revolutus est annus, ex quo Decessor Noster fel. rec.

Pius XI, pro sua in Sinarum Ecclesiam flagranti caritate, primos Episcopos sex, vestra ex gente delectos, in Petrianae Basilicae maiestate ipsemet consecravit; ac Nosmet ipsi, cum nihil antiquius habeamus, quam ut Ecclesiae vestrae incrementa constabiliantur fiantque maiora in dies, paucis ante annis Ecclesiasticam Hierarchiam in Sinis rite constituimus; ac civem vestrum, primum in historiae annalibus, Romanae Purpurae dignitate insignivimus.

Quodsi petitur ut omnes Evangelii satores, qui, dilecta patria cuiusque sua derelicta, suis laboribus apud vos suisque sudoribus dominicum excoluere agrum, e regionibus vestris, tamquam iisdem infesti abigantur, res profecto petitur non modo ingrata, sed ipsi etiam succrescenti Ecclesiae vestrae damnosissima. Idcirco quod non unius ex exteris Nationibus iidem cives sunt, sed ex multis, immo ex omnibus deliguntur, ubicumque catholica religio iam floret christianique apostolatus studium vigescit, patet omnino Catholicam Ecclesiam peculiari nota sua universalem esse atque hos Evangelii praecones nihil aliud quaerere, nihil optare magis, quam ut terram vestram quasi alteram patriam amplectantur, eamque christianae doctrinae lumine collustrent, christianis moribus informent, superna caritate adiuvent ac pedetemptim, adaucto tandem apud vos indigenarum clero, ad plenam illam maturitatem perducant, qua quidem socia et adiutrice exterorum Misssionalium opera iam non indigeat.

Neque minus perspectum esse debet probis omnibus sacras virgines, quae apud vos etiam in litterarum ludis, in pupillaribus domibus, in valetudinariis infirmorumque hospitiis, veluti solatores angeli, operam praestant suam, divino illo amore duci, quo, terrenis nuptiis posthabitis, ac caelesti Sponso coniunctae, filios vestros, pauperculos praesertim ac derelictos, quasi filios sibi sumant, ac superna quadam suavique maternitate pro viribus eos alant, recte instituant atque educent.

Haec omnia agit, ut probe nostis, Catholica Ecclesia ex Divini Conditoris sui iussu atque mandato; haec agit, dicimus, neque aliud petit, nisi ut debita apud omnes libertate fruatur, qua possit

munera explere sua in ipsius populi bonum salutaremque utilitatem. Quodsi calumniis falsisque criminationibus insimuletur, sacri eius Pastores eiusque asseclae animo ne concidant, sed Iesu Christi pollicitationibus fidentes innitantur, quae sollemnibus hisce declarantur verbis: « Portae inferi non praevalebunt adversus eam » (Matth. *16, 18); « et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi » (Idem, 28, 20). Quin immo, pro insectatoribus ipsis incensissimas ad Deum preces admoveant, ut velit ipse benignus sua luce ac flexanima gratia sua eorum mentes collustrare et permovere, easque ad supernas convertere veritates. Haec vos agere pergite. Venerabiles Fratres ac dilecti filii, nullis periculis, nullis difficultatibus territi, sed excelsae illius Divini Redemptoris sententiae memores: « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt ac sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur... Beati estis vos, cum maledixerint vobis, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversus vos, mentientes, propter me; gaudete et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in Caelis » (Idem, 5, 5-12). Quemadmodum primaeva aetate Apostoli « ibant gaudentes... quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati »* (Act. *5, 41*), *ita vos omnes ne terreamini, sed oculis, mentibus, animisque ad Caelum conversis, superna illa afficiamini laetitia supernisque solaciis, quae ex proba conscientia oriuntur, firmaque spe foventur sempiterni praemii.*

Iam alias per temporum decursum Ecclesia vestra insectationes sustinuit ac toleravit acerrimas; iam sacro martyrum cruore terrae vestrae purpuratae fuere; attamen vos illud iure meritoque vobis iterare potestis; « Plures efficimur, quoties metimur...; semen est sanguis christianorum » (Tertull. Apolog. *50;* ML *I, 534*). *Utique, ut omnes cernunt, humana omnia, sive tristia, sive laeta, sive debilia, sive potentissima, serius ocius dilabuntur; at ea quam Christus Dominus condidit, societas ad occasum usque saeculorum per ardua et aspera, per insidias ac per triumphos, per certamina ac per victorias, aeterni Numinis ductu suum iter pergit, suoque pacifico ac salutari munere fungitur: oppugnari etenim potest, vinci*

non potest. Divinitus igitur datis promissis firmo animo confisi, nihil timeatis; quemadmodum post tempestates ac procellas iterum sol affulget, ita Ecclesiae vestrae post tot rerum angustias, perturbationes, dolores: pax, tranquillitas, libertas tandem aliquando, Deo favente, illucescent. Interea vero una cum vestris precibus et Nostrae et christifidelium omnium supplicationes impensissime arctissimeque coniunguntur; ac quasi suavi vi facta, a misericordiarum Patre contendunt ut quam primum et quam felicissime haec eveniant.

Id impetrent, precamur, ii sancti Martyres, qui iam maioribus vestris invicto fuere exemplo, quique in Caelis immortali gloria fruuntur; id impetret imprimis Deipara Virgo Maria, Sinarum Regina, quam vos tam incensa pietate adamatis ac colitis. Iis praesertim, qui in periculis, in angustiis, in carceribus, in exsilio versantur, solatrix potentissima adsit; iisque nominatim, qui apud vos, pacifica constituta sodalitate, eius servitio mancipantur eiusque gloriantur nomine, praesto sit, detque robur, solacium, auxilium.

Dum Nos ad Caelum supplices manus attollimus, ac christianae fortitudinis conciliatricem divinam vobis imploramus gratiam, huius auspicem paternaeque benevolentiae Nostrae testem, cum vobis, singulis universis, Venerabiles Fratres, tum cunctis gregibus pastorali sollertiae vestrae concreditis, Apostolicam Benedictionem amantissime in Domino impertimus.

Datum Romae, apud S. Petrum, die XVIII *mensis Ianuarii, in festo Cathedrae Romanae S. Petri, anno* MDCCCCLII, *Pontificatus Nostri tertio decimo.*

PIUS PP. XII

(A.A.S. vol. 44, pag. 153-158.

ADNOTATIONES

Omnibus compertum est quot persecutiones hucusque Ecclesia sinensis per communistas perpessa sit. Summus Pontifex, ut illius Ecclesiae enascentis firmaret animum, paterne dignatus est cunctos fideles nobilis nationis sinensis affari, « quae inde a remotissimis temporibus et rebus gestis et litterarum monumentis et humanae culturae fulgore inter ceteros Asiae populos enituit ».

Verba epistulae apostolicae clarissima sunt et nulla indigent interpretatione. Summus Pontifex adhortatur fideles ut in unitate fidei permaneant, fortes sint in acerrimis insectationibus sustinendis atque divinitus datis promissis firmo animo confisi, nihil timeant. Quemadmodum post tempestates ac procellas iterum sol affulget, ita Ecclesiae sinensi post tot rerum angustias, perturbationes, dolores: pax, tranquillitas, libertas tandem aliquando, Deo favente, illucescent. Peculiari tamen studio epistula apostolica quaedam capita doctrinae circa Ecclesiam et characterem actuositatis missionariorum, praesertim exterorum, in lucem profert ad calumnias communistarum refellendas.

Etenim alte per epistulam praedicatur « supernationalitas » Ecclesiae, quae nulli genti est inimica; nullis doctrinis, quae verae doctrinae sint; nullis privatae publicaeque vitae institutis, quae iustitia, libertate, caritate regantur, repugnat; sed ea potius provehit, erigit, adauget. Ipsa enim Ecclesia peculiare singulorum populorum ingenium, peculiaremque indolem, artem humanitatisque cultum non respuit nec renuit, sed studiose amplectitur. Insuper Ecclesia terreno dominatu potiri non inhiat sed solum evangelicam veritatem propagare studet. Quamobrem nemo asseverare potest eam peculiari imperio ac dominatui servire, parique modo fas non est ab ea petere ut in unaquaque natione constituantur ecclesiae abstractae ab Apostolica Sede, ubi Petrus, Jesu Christi Vicarius, in successoribus suis ad saeculorum usque finem vivit.

Deinde Summus Pontifex plane perfecteque explicat et extollit actuositatem missionariorum atque sororum, qui ab exteris nationibus Sinas petunt tantum ut immensis gentis sinensis necessitatibus, ad christianam religionem quod attinet, consulant; cleroque sinensi, qui adhuc iisdem necessitatibus impar numero est, adiutricem operam navent. Quod quidem duplici ratione probatur.

Vixdum Apostolica Sedes potuit aliquas dioeceses Sinarum concredere Episcopis, qui cives sinenses essent, id fecit libentissime; immo anno 1946 ecclesiasticam hierarchiam constituit ac civem sinensem, primum in historiae annalibus, Romanae Purpurae dignitate insignivit. Insuper quod non unius ex exteris nationibus iidem missionarii cives sunt, sed ex multis patet non solum Catholicam Ecclesiam peculiari nota sua universalem esse, sed etiam patet apertissime evangelii praecones nihil aliud quaerere, nihil optare magis quam gentem sinensem christianae doctrinae lumine colustrent ac pededentim, adaucto tandem apud illos indigenarum clero, ad plenam illam maturitatem perducant, qua quidem socia et adiutrice exterorum missionariorum opera iam non indigeant.

Quae duo capita consulto Summus Pontifex in memoriam revocat tum fidelium sinensium, ut id genus insidiis, etsi callidis, etsi obtectis, etsi veritatis specie fucatis, firmam opponere voluntatem

valeant; tum omnium gentium, ut calumniae falsaeque crimitationes a communistis contra Ecclesiam et missionarios necnon sorores congestae facilius detegantur.

Enimvero tota actio novi regiminis eo tendit ut Ecclesia catholica eiusque missionarii, praesertim exteri, necnon sorores ipsae ab omnibus existimentur hostes patriae, commodis imperiorum occidentalium inservientes et insuper ut inter catholicos sinenses instituatur ecclesia quaedam nationalis, prorsus independens a Romano Pontifice.

Quo facilius finem sibi propositum attingant, communistae iisdem calumniis et artibus utuntur ac socii in quibusdam Europae orientalis regionibus. Episcopos, missionarios, sorores non solum exteros sed etiam sinenses post sententiam, latam a sic dicto tribunali populari, in carcerem detrudunt; plures contumeliis afficiunt ac dein e solo sinico eiciunt. Qui vel palam vel secreto in loco permanent prorsus prohibentur quominus fideles adeant et sacrum ministerium exerceant. Seminaria omnia minora et ex viginti sex seminariis maioribus saltem quindecim sunt clausa; bona ecclesiastica publice sunt proscripta; aedes sacrae atque etiam fere omnia opera caritatis in usus profanos sunt conversa. Qua de causa ministerium apostolicum, sive directe sive indirecte, est omnino impossibile.

Anno 1951 plus quam 1240 missionari exteri depulsi vel coacti sunt Sinas relinquere. Ex quibus 18 episcopi, 530 sacerdotes, plures fratres magistri et coadiutores atque 650 sorores. Ceteri missionarii exteri vel sinenses, scilicet 4000, nullum vel fere nullum ministerium exercere possunt immo et ipsi sinenses in opera manualia incumbere debent ut habeant unde vivant.

In Sinis adhuc sunt 600 sorores exterae et 5000 sorores indigenae, quarum plures, a votis solutae, in familias redierunt, aliae vitam communem in domibus religiosis agunt, continuis vexationibus ac molestiis excruciatae.

Communistae vero enituntur et contendunt praesertim in stabilienda Ecclesia nationali, quam « progressistam » vocant et quo facilius finem sibi propositum attingerent, Internuntium apostolicum e Sinis eiecerunt. Tamen non ob stantibus subdolis artibus et calumniis contra Summum Pontificem, Episcopos et missionarios, conatus inimicorum Ecclesiae irriti et inutiles evaserunt, cum solum paucissimi sacerdotes et fideles, vi potius quam voluntate coacti, schismatico illi coetui adhaeserint. Nullus Episcopus nomen dedit unde coetus ille schismaticus hierarchia prorsus caret. Nuperrime quidam communistae aussi sunt rogare prius Exc.mum D. Josephum Chou Chi shih, archiepiscopum Nanciamensem et postea Exc.mum D. Joannem Chang, in vinculis detentum, ut susciperent

munus Summi Pontificatus in ecclesia nationali sinensi! Uterque iura Ecclesiae catholicae et Vicarii Jesu Christi alte defenderunt.

Ut ergo Ecclesia sinensis post tot persecutiones libertate gaudeat et missionale opus evangelii praecones iterum inchoare valeant, omnes catholici cum sinesium fidelium precibus supplicationes coniungant, a misericordiarum Patre impensissime petentes ut quam primum et quam felicissime haec eveniant.

Xaverius Paventi

ACTA SACRARUM CONGREGATIONUM

SACRA CONGREGATIO CONCILII

DECLARATIO

CIRCA ALIENATIONEM BONORUM ECCLESIASTICORUM

Cum Decreto Sacrae Congregationis Consistorialis diei 13 Iulii 1951 (*Acta Apostolicae Sedis,* vol. XLIII, pag. 602)[1] cautum sit ut «... in applicandis praescriptis canonum 534 § 1 et 1532 § 1 n. 2 Codicis iuris canonici, ... perdurantibus praesentibus adiunctis ..., ad Sedem Apostolicam sit recurrendum quotiescumque agatur de pecuniae summa, quae decem millia libellarum seu francorum aureorum excedat », ab hac Sacra Concilii Congregatione, cuius est, ad normam canonis 250 § 2 Codicis iuris canonici, etiam « moderari ea, quae bona ecclesiastica, mobilia et immobilia ... attingunt », expostulatum est: « an pecuniae summa, ex huiusmodi bonorum ecclesiasticorum alienationibus percepta, sit collocanda tantummodo in acquirendis bonis immobilibus in commodum ecclesiae seu entis, cuius interest ».

Porro eadem Sacra Concilii Congregatio, omnibus sedulo hac de re perpensis atque probante SSmo Domino Nostro Pio Papa XII, proposito ut supra dubio, respondit: « Affirmative, non obstantibus contrariis quibusvis ».

Datum Romae, die 17 Decembris 1951.

I. Card. Bruno, *Praefeclus*

L. ✠ S.

F. Roberti, *a Secretis*

(*A. A. S.* Vol. 44 pag. 44).

[1] Cfr. *Monit. Eccles.* vol. 76. pag. 574.

SACRA CONGREGATIO RITUUM

DECRETUM

DE FACULTATIVA CELEBRATIONE INSTAURATAE VIGILIAE PASCHALIS AD TRIENNIUM PROROGATA ADDITIS ORDINATIONIBUS ET RUBRICARUM VARIATIONIBUS.

Instaurata vigilia paschalis, per decretum S. Rituum Congregationis sub die 9 februarii anni 1951 [1], de locorum Ordinariorum iudicio facultative celebranda, atque ad annum et ad experimentum concessa, in quamplurimis totius orbis dioecesibus, angustia temporis non obstante, celebrata fuit, et optimo quidem cum successu.

Plurimi sane locorum Ordinarii, qui praedicta facultate usi sunt, petitam relationem de eiusdem vigiliae paschalis celebratione ad hanc S. Congregationem miserunt, instauratum ritum affatim laudantes, de copiosis fructibus spiritualibus inde secutis referentes. postulantes denique ut facultas eandem vigiliam celebrandi ultra prorogetur.

Nonnulli tamen locorum Ordinarii, auditis parochorum relationibus, de quibusdam quoque difficultatibus aut dubiis, in celebratione instaurati ritus occurrentibus, referre non omiserunt; ea quidem mente, ut ab Apostolica Sede opportunis ordinationibus difficultates componantur et dubia solvantur.

Sanctissimus autem Dominus Noster Pius Papa XII mandavit, ut peculiaris illa virorum peritorum Commissio, quae vigiliae paschalis ritum paraverat, praefatas relationes accurato examini subiceret. Haec vero Commissio, rebus omnibus mature discussis et perpensis, in opinionem devenit, facultatem celebrandi instauratam vigiliam paschalem confirmandam esse et ad triennium protrahendam, si Sanctissimo placuerit; additis quibusdam ordinationibus et rubricarum variationibus.

Referente denique infrascripto S. Rituum Congregationis Cardinali Pro-Praefecto, Sanctitas Sua ordinationes et rubricarum variationes quae sequuntur, approbare dignata est pro vigiliae paschalis instauratae celebratione facultativa, de locorum Ordinariorum iudicio, et ad triennium. Editio vero litur-

[1] Cfr. *Monit. Eccles.* vol, 76, pag. 100.

gica ritus et rubricarum huius sacrae vigiliae, Sanctae Sedi reservata manet.

Contrariis quibuslibet non obstantibus.

Die 11 Ianuarii 1952.

✠ C. Card. Micara, Ep. Veliternus, *Pro-Praefectus*
L. ✠ S.

† A. Carinci, Archiep. Seleuc., *Secretarius*
(*A. A. S.* Vol. 44, pag. 48 s)

ORDINATIONES

In sequentibus ordinationibus nomine « vigiliae paschalis » intelligitur vigilia paschalis instaurata, nocturno scilicet tempore celebranda.

I - De praeparatione vigiliae paschalis

1. *Iuvat inprimis fideles tempore quadragesimali congruis praeparare instructionibus ad fructuosam sacrae vigiliae paschalis celebrationem, et praesertim ad solemnem renovationem promissionum baptismatis.*

2. *Porro ea omnia quae ad piam ac decoram sacrae vigiliae paschalis celebrationem occurrunt, sollicite praeparanda et ordinanda sunt; sacri praeterea ministri ceterique ministrantes, sive clerici sive laici, potissimum si pueri sint, iis que ab ipsis peragenda erunt, sedulo instituantur.*

II - De hora competenti pro celebratione vigiliae paschalis

3. *Hora competens pro celebratione vigiliae paschalis ea est quae in rubricis propriis, Tit. II, cap. I, n. 1 praescribitur, « scilicet quae permittat incipere missam solemnem vigiliae paschalis circa mediam noctem ».*

4. *Si vero loci Ordinarius censeat, eiusdem vigiliae celebrationem, gravibus publicisque de causis, in quibusdam ecclesiis hora praescripta peragi non posse, facultas ei conceditur, ut, omnibus adiunctis mature perpensis, permittere queat, in iisdem ecclesiis sacram celebrationem anticipandi, non autem ante horam octavam post meridiem.*

III - De ritu servando in celebratione vigiliae paschalis

5. *Ubi copia habeatur sacrorum ministrorum, vigilia paschalis solemniter celebretur, secundum rubricas in Ordine Sabbati sancti descriptas.*

6. *Ubi vero sacri ministri desint, serventur rubricae peculiares, in eodem Ordine Sabbati sancti suis locis insertae.*

7. *Ubi denique sacra liturgia mane Sabbati sancti peragatur, servetur in omnibus ordo in Missali romano descriptus.*

IV - Adnotationes ad quasdam rubricas vigiliae paschalis

8. *Nil impedit quominus signa, in cereo paschali a sacerdote stilo incidenda, coloribus vel visibili modo antea praeparentur.*

9. *Convenit ut candelae, quas clerus et populus gestant, accensae maneant, dum praeconium paschale canitur, et dum renovatio promissionum baptismatis peragitur.*

10. *Vas aquae benedicendae convenienter exornare licet.*

11. *Si contingat in hac sacra vigilia sacras quoque Ordinationes peragere, Pontifex ultimam admonitionem (cum impositione sic dicti « pensi »), quae iuxta Pontificale romanum post benedictionem pontificalem et ante ultimum evangelium locum habet, hac nocte eidem benedictioni pontificali praemittat.*

12. *Denique, in vigilia Pentecostes, in ecclesiis, ubi vigilia paschalis instaurata peracta fuerit, permittitur, ut, omissis lectionibus seu prophetiis, et aquae baptismalis benedictione ac litaniis, missa, etiam conventualis, seu solemnis vel cantata, absolute incipiatur ab Introitu* Cum santificátus fúero, *ut in Missali ibidem pro missis privatis proponitur.*

V - De missa, sacra communione, et ieiunio eucharistico

13. *Sacerdotes, qui missam vigiliae paschalis iustauratae litaverint, possunt die Paschatis missam celebrare; et etiam bis aut ter, si indultum habeant.*

14. *Fideles, qui missae vigiliae paschalis, tempore proprio, id est post mediam noctem celebratae adfuerint, legi de Sacro audiendo pro ipso die dominicae Resurrectionis satisfecerunt.*

15. *Si ipsi locorum Ordinarii sacram vigiliam paschalem celebrare voluerint, possunt, sed non tenentur, missam pontificalem diei dominicae Resurrectionis litare.*

16. « *In Sabbato Sancto sacra communio nequit fidelibus ministrari nisi inter missarum solemnia vel continuo ac statim ab iis expletis (Can. 867, § 3)*».

17. *Cum « nemini liceat sanctissimam Eucharistiam recipere, qui eam eodem die iam receperit (Can. 857)», ideo, qui mane Sabbati sancti ad sacram communionem accesserint, possunt eam iterare in missa vigiliae paschalis, proprio tempore celebrata, id est post mediam noctem; minime vero, si missa, in casu quodam peculiari, ad normam n. 4, ante mediam noctem anticipata fuerit.*

Item, qui in missa nocturna vigiliae paschalis, id est post mediam noctem, communicaverint, nequeunt iterum accedere ad sacram mensam mane dominicae Resurrectionis.

18. *Ad ieiunium eucharisticum quod attinet, haec serventur:*

a) Sacerdotes missam vigiliae paschalis media nocte celebraturi, itemque fideles in ea communicaturi, ieiuni sint ab hora saltem decima post meridiem; si vero sacra vigilia, in casu quodam peculiari, ad normam n. 4, ante mediam noctem anticipata fuerit, ieiunium servetur saltem ab hora septima post meridiem.

b) Item sacerdotes, qui missam vigiliarem post mediam noctem litaverint, et sequenti mane iterum celebrare velint, possunt, missa nocturna absoluta, aliquid per modum potus sumere, servato dein ieiunio eucharistico unius saltem horae antequam alteram missam, dominicae scilicet Resurrectionis, incipiant, et salvis indultis particularibus, si habeantur, quibus aliter sit dispositum.

19. *« Lex ieiunii cessat Sabbato sancto post meridiem (Can. 1252, § 4) », etiam quando vigilia paschalis instaurata peragitur.*

VI - De quibusdam difficultatibus coppenendis

20. *Ubi mos viget domos benedicendi in ipso die Sabbati sancti, curent locorum Ordinarii, ut haec benedictio opportuniore tempore, a parocho vel ab aliis sacerdotibus curam animarum gerentibus, peragatur.*

21. *Ubi usus invaluit, ut fideles ad sacrum paenitentiae sacramentum vespere Sabbati sancti, vel mane dominicae Resurrectionis, quasi catervatim accedant, studeat parochus fidelibus de opportunitate suadere, ne omnes uno eodemque die ad confessiones paschales confluant; quibus ceteroquin in diversis diebus distributis, uberiores sane fructus percipientur.*

22. *Campanarum pulsatio, ad initium hymni* Gloria in excelsis *praescripta, hoc modo fiat:*

a) In locis, in quibus una tantum habetur ecclesia, campanae pulsentur hora, in qua dicti hymni incipit cantus.

b) In locis autem, ubi plures ecclesiae exstant, sive in omnibus eodem tempore sacrae caeremoniae peragantur, sive tempore diverso, campanae omnium ecclesiarum eiusdem loci pulsentur una cum campanis ecclesiae matricis, seu principalis, quando scilicet in

ea praedicti hymni cantus incipit. In dubio, quaenam ecclesia in loco sit matrix, seu principalis, adeatur Ordinarius.

23. *Ad usus denique populares quod attinet, qui in die Sabbati sancti in multis regionibus invaluerunt, Ordinarii locorum et parochi curent, ut illi usus qui solidam pietatem fovere et excolere videntur, cum novo Ordine Sabbati sancti prudenter componantur.*

(*A.A.S.* vol. XXXIV (1952) pagg. 48-52. Sequuntur ibi, pagg. 53-63, Rubricarum variationes, de quibus vide *Adnotationes* infra positas n. 4°).

ADNOTATIONES

Anno elapso 1951, sub die 9 februarii, S. Congregatio Rituum decretum edidit « De solemni Vigilia paschali instauranda » (*Mon. Eccl.*, LXXVI, 1951, pagg. 100-101); altero nunc decreto sub die 11 ianuarii currentis anni, facultas Vigiliam paschalem celebrandi, priore decreto ad annum concessa, ultra prorogatur ad triennium, additis quibusdam Ordinationibus et rubricarum variationibus.

Circa utrumque decretum iuvat quasdam adnotationes proponere, et quidem: 1° Circa originem prioris decreti diei 9 febr. 1951; 2° Circa originem recentioris decreti diei 11 ian. 1952; 3° Circa Ordinationes huic altero decreto adnexas; 4° Circa rubricarum variationes decreto diei 11 ian. 1952 approbatas.

1°. - *De origine decreti diei 9 febr. 1951.*

Inter sacras vigilias, in antiquitate christiana celebrari solitas, antiquissima illa est quae nocte Sabbati Sancti peragebatur, merito a S. Augustino « mater omnium sanctarum vigiliarum » appellata (*P. L.*, 38, 1088). Quae quidem vigilia duplici serie rituum absolvebatur, quarum prior mysterium paschale respiciebat, altera vero administrationem baptismatis; tota denique actio liturgica solemni sacrificio eucharistico, summo mane diei Paschatis, concludebatur. In mentem revocare iuvat, sacramentum regenerationis ideo hac nocte administrari consuevisse, quia, docente Apostolo (*Rom.*, VI, 4), baptizandus in aquas sacri fontis descendens, sepultus est quodammodo cum Christo, et per gratiam sacramenti ad vitam novam cum eo resurgit, ad illam scilicet vitam divinam, quam Christus sacrificio crucis nobis promeruit.

Decursu autem saeculorum sacra haec vigilia, quae in antiquitate christiana per totam noctem protrahebatur, sensim sine sensu anteposita est, et primum quidem, inde a saec. VI exeunte, ad tardiores horas vespertinas Sabbati Sancti, dein ad horas postme-

ridianas, denique, a duobus saltem saeculis, ad horas Sabbati Sancti matutinas.

Huiusmodi vero anticipatione factum est, inter alia, ut symbolismus lucis, quo prima series rituum elucet (benedictio novi ignis, benedictio et accensio cerei Christum resurgentem symbolice repraesentatis processio in cerei honorem eiusque lyrica laudatio per celeberrimum textum *Exultet* seu praeconium paschale), nativa sua efficacia magna ex parte privaretur. Incongrue sane diaconus nostris temporibus exaltare pergebat « noctem sanctam », « noctem beatam », « aulam ecclesiae splendore luminum illustratam », dum ecclesia ipsa luce solari inundabatur.

Porro, conditionibus vitae socialis, decursu temporum, profunde mutatis, id etiam contigit, ut totum triduum sacrum, olim inter dies festivos connumeratum, inde a saec. XVII ineunte inter dies feriales adscriberetur. Ex hoc tempore multi fideles, in magnis praesertim urbibus, ad has sacras functiones mane Sabbati Sancti celebratas, accedere etsi volentes nequibant. Norunt sane omnes, solemnissimos hos ritus magno splendore celebrari consuevisse nostra quoque aetate, in ecclesiis vero fere desertis.

His positis, et succrescentibus in dies scientificis investigationibus ac studiis circa antiquam liturgiam, vivum obortum est desiderium, ut hi saltem Sabbati Sancti ritus, qui centrum, ut ita dicam, totius liturgiae constituunt, ad primitivam nocturnam celebrationem revocarentur; unde plura vota atque petitiones in hunc finem ad S. Sedem ultimis decenniis delatae sunt, non tantum a viris privatis, sed a Coetibus liturgicis, imo et a multis Episcopis, quibus maxime cordi erat, ut christianus populus ad hos ritus, tanta vi et efficacia religiosa praeditos, largius revocaretur.

SS.mus autem D. N. Pius Papa XII, haec vota benigne excipiens, pro sua in re tanti momenti cura et sollicitudine, peculiarem quandam Commissionem virorum in re peritorum instituit, quae sub praesidentia Emi Cardinalis Micara, S. R. Congr. Praefecti, totum negotium mature expenderet. Tandem idem SS.mus D. N. Pius Papa XII, decreto diei 9 febr. anni 1951, Vigiliam paschalem instauravit, novumque Ordinem Sabbati Sancti edidit, in quo deformationes in eosdem ritus decursu saeculorum introductas emendatae sunt, et universa illa actio sacra ad hodiernas necessitates liturgico-pastorales accommodata fuit.

Non possumus hic huiusmodi emendationes et accommodationes singulatim recensere. Duo sufficiant exempla ad naturam totius retractationis illustrandam. En exemplum quoddam deformationis nunc emendatae. Cerei benedictio antiquitus per orationem *Veniat* peragebatur quae in Sacramentario Gelasiano (ed. Wilson, Oxford 1894, p. 81), sequens habet intium: « Veniat, ergo, omnipotens Deus, super hunc incensum larga tuae benedictionis infusio, et

hunc nocturnum splendorem, invisibilis regnator, intende ». Vox *incensum* naturam habet adiectivi (ab *incendere*) subintelligendo *cereum*. Media autem aetate, eadem vox pro *thure* intellecta fuit, unde verba « super hunc incensum » in « super hoc incensum » commutata fuerunt, granis quoque incensi seu thuris introductis, ad quorum benedictionem eadem illa oratio *Veniat* tunc usurpata fuit; quamvis ea quae in eadem oratione sequuntur sensum amplius non haberent, cum sermo fieri nequeat de « splendore nocturno » relate ad incensum, bene quidem loquendo de cereo. Tota proinde illa oratio ad pristinam formam reducta fuit et iterum pro benedictione cerei adhibita.

Circa accomodationem horum rituum ad hodiernas necessitates liturgiae pastoralis, notandum in primis, eos qui novum ritum pararunt, hanc praesertim sollicitudinem prae oculis habuisse, ut fideles scilicet diversas actiones liturgicas facili modo et intelligere et sequi possint. Hac de causa, ex. gr., aquae baptismalis benedictio, non amplius uti hucusque ad fontem, cum hodie fons saepe saepius in remota quadam capella locum habeat, sed in ipso presbyterio peragenda est, scilicet in conspectu fidelium, ut omnes quid agatur videre et intelligere valeant.

Exemplum vero potissimum huiusmodi accommodationis ad liturgiam pastoralem habetur in renovatione promissionum baptismatis, in ipsam liturgiam Vigiliae paschalis introducta. Agitur sane de re nova, non vero arbitraria. Altera enim pars liturgiae vigiliaris idea baptismatis regitur. Tempore quo hi ritus orti sunt, tota haec pars liturgica directe eos respiciebat, qui eadem nocte sacro fonte regenerarturi erant. Fideles autem qui aderant, non qua simplices spectatores sacro ritui adstabant, sed unusquisque gratiam proprii baptismatis in se resuscitare satagebat, sponsiones olim factas in mentem revocando et proposita vitae christianae renovando, quae a sacerdote quodammodo confirmabantur, aspersione illa, quae absoluta benedictione aquae baptismalis, fieri solet, ad baptismum symbolice, ut ita dicam, renovandum.

Neminem profecto latet quanti momenti esse poterit, solemnis haec ac publica votorum seu promissionum baptismatis renovatio, dummodo fideles ad eam fructuose peragendam congruis praeparentur instructionibus, tempore praesertim quadragesimae, quae ad hoc reapse tendit, ut omnes in Christo renoventur.

2°. - De altero decreto diei 11 ian. 1952.

Celebratio Vigiliae paschalis decreto diei 9 febr. 1951 concessa, facultativa erat, de prudenti scilicet Ordinariorum iudicio in singulis dioecesibus peragenda, et ad annum, scilicet pro anno 1951. Agebatur proinde de experimento, unde rogabantur quoque Exclmi

Ordinarii, qui hac facultate usi fuissent, ut relationem de successu eiusdem sacrae celebrationis S. Rituum Congregationi dare non omitterent.

Huiusmodi reapse relationes officiales, numero fere tercentae, ex universo orbe catholico ad S. Sedem pervenerunt, in quibus Exclmi Ordinarii una fere voce instauratum ritum laudant, de magno fidelium concursu deque peculiaribus fructibus spiritualibus consecutis referunt, postulant denique ut facultas celebrandi Vigiliam paschalem ultra prorogetur. Una vero simul plures Episcopi referre non omiserunt de quibusdam dubiis aut practicis difficultatibus in celebratione instauratae Vigiliae paschalis notatis, « ea quidem mente, prouti legitur in decreto, ut ab Apostolica Sede opportunis ordinationibus difficultates componantur et dubia solvantur ».

His positis, rebusque de mandato Summi Pontificis a Commissione illa quae Ordinem Sabbati Sancti paraverat diligenter examinatis, prodiit tandem novum decretum diei 11 ian. 1952, quo facultas celebrandi Vigiliam paschalem ultra, ut supra dictum est, prorogatur ad triennium, additis quibusdam Ordinationibus et rubricarum variationibus.

3°. - *De Ordinationibus decreto diei 11 ian. 1952 adnexis.*

Ordinationes, quorum textus supra relatus est, explanatione non indigent. Dividuntur in sex titulos. In I titulo: *De praeparatione Vigiliae paschalis*, sacerdotes, praesertim illi, quibus cura animarum concredita est, commendationem sibi factam notare velint circa necessitatem fideles congruis instructionibus praeparandi, tempore praesertim quadragesimae, ad solemnem ac publicam renovationem promissionum baptismatis peragendam. In II titulo: *De hora competenti pro celebratione Vigiliae paschalis*, iterum statuitur horam propriam illam esse quae « permittat incipere missam vigiliae paschalis circa mediam noctem ». Cum vero nonnulli Episcopi exposuerint, in quibusdam suarum dioecesium ecclesiis, gravibus quandoque publicisque de causis, sacrae vigiliae celebrationem hora praescripta peragi non posse, ideo licentia Ordinariis facta est, ut omnibus adiunctis mature perpensis, permittere queant, in iisdem ecclesiis Vigiliae paschalis celebrationem anticipandi, non autem ante horam octavam post meridiem. Facultas haec, ut e textu Ordinationis eruitur, ad casus particulares coarctatur et graves ac publicas causas pro concessione postulat. In III titulo: *De ritu servando in celebratione Vigiliae paschalis*, id praesertim est retinendum, quod scilicet, ubi sacra liturgia mane Sabbati Sancti peragitur, in cunctis servandus erit traditionalis ordo in Missali romano descriptus. Titulus IV: *Adnotationes ad quasdam rubricas Vigiliae paschalis*, dubia quae-

dam solvit a nonnullis proposita. Praeterea, ut a quibusdam petitum fuerat, licentia conceditur, ut in ecclesiis, ubi sacra Vigilia paschalis peracta fuerit, in vigilia Pentecostes omitti possint lectiones seu prophetiae et aquae baptismalis benedictio ac litaniae. Antiquitus sane in vigilia Pentecostes secundus terminus habebatur pro baptismo adultorum, unde ritus illi baptismales iterabantur; iidem vero ritus absque ratione hodie duplicantur. Titulus V: *De missa, sacra communione et ieiunio eucharistico*, plura dubia solvere intendit hac super re proposita; solutiones vero his ordinationibus propositae, explicatione non indigent. Denique in titulo VI: *De quibusdam difficultatibus componendis*, solutiones proponuntur ad quosdam peculiares usus, in quibusdam regionibus hodie vigentes, cum novo Ordine Sabbati Sancti prudenter componendos. De usu ex. gr. benedicendi domus in ipso die Sabbati Sancti, sequens habetur ordinatio: « curent locorum Ordinarii, ut haec benedictio opportuniore tempore, a parocho vel ab aliis sacerdotibus curam animarum gerentibus, peragatur ». Re sane vera, benedictio illa non sine causa parocho reservatur; parochus enim occasionem habere poterit visitandi per se vel per suum delegatum, singulas familias earumque statum religiosum directe cognoscendi. Ceterum in ipso Rituali Romano praescribitur ut benedictio haec fiat « in Sabbato sancto et reliquo tempore paschali ». Pariter « ubi usus invaluit, ut fideles ad sacrum paenitentiae sacramentum vespere Sabbati sancti, vel mane dominicae Resurrectionis, quasi catervatim accedant », Ordinationes haec suggerunt: « studeat parochus fidelibus de opportunitate suadere, ne omnes uno eodemque die ad confessiones paschales confluant; quibus ceteroquin in diversis diebus distributis, uberiores sane fructus percipientur ».

4°. - De rubricarum variationibus per decretum diei 11 ian. 1952 approbatis.

Ordo Sabbati Sancti, decreto diei 9 feb. 1951 editus, a viris in re liturgica peritis, sicut et ab Episcopis qui sacram Vigiliam paschalem in suis diocesibus celebrarunt, valde laudatus fuit; unde altera eiusdem Ordinis editio, quae nuper prodiit, substantialiter immutata mansit.

Quaedam tamen rubricarum variationes, iuxta vota ac desideria hinc inde proposita, maturo praemisso examine, introductae sunt, quarum potissimas iuvat hic recensere.

Circa *Officium divinum*, statuitur, ut ubi Vigilia paschalis peragitur, Completorium Sabbati sancti omittatur. Completorium sane est hora illa canonica, qua labor diurnus concluditur et « nox quieta » a Deo postulatur. Qui vero sacram Vigiliam celebraturi sunt, non ad quiescendum sed ad vigilandum se praeparant. Porro, ubi

sacra Vigilia peragitur, Matutinum quoque dominicae Resurrectionis omittitur; re sane vera, antiqua vigilia nocturna locum habuit officii nocturni.

Ad ipsam *Vigiliam paschalem* quod attinet, potissimae rubricarum variationes, celebrationem respiciunt minus solemnem, quando scilicet sacri ministri desint et unus tantum habeatur sacerdos, munere fungens celebrantis. In multis sane ecclesiis paroecialibus, ruricularum praesertim regionum, raro talis habetur sacerdotum copia, ut sacra Vigilia solemnitate praescripta absolvi possit. Huiusmodi ceterum difficultas olim quoque experiebatur, unde Benedictus iam XIII, peculiare edidit *Manuale Rituum*, quo provisum fuit, ut liturgicae quaedam functiones, inter quas illa quoque Sabbati sancti, ritu minus solemni absolvi possint, peculiaribus ad rem editis rubricis. Itaque in nova editione Ordinis Sabbati Sancti, rubricae particulares additae sunt, pro Vigiliae quoque paschalis celebratione minus solemni, quando scilicet unus tantum adsit sacerdos, quibusdam pueris seu ministrantibus, loco ministrorum sacrorum ei inservientibus, et peculiari cura ad id praeparatis. Quae quidem rubricae in textu ipsius Ordinis Sabbati sancti insertae sunt, litteris inclinatis a reliquis rubricis distinctae, ita ut idem textus pro ritu solemni et pro ritu simplici prouti opportunitas postulaverit adhiberi possit.

Aliae rubricarum variationes notandae, illae sunt, quae aquae baptismalis benedictionem et renovationem promissionum baptismatis respiciunt. Benedictio itaque aquae baptismalis fieri debet, ut supra dictum est, in presbyterio. Absoluta vero benedictione, aqua ipsa baptismalis, ut a pluribus opportune suasum fuit, processionaliter deferenda est ad fontem; et interim canitur antiquum canticum *Sicut cervus*.

Quoad renovationem vero promissionum baptismatis, attentis multorum Episcoporum petitionibus, permittitur, ut tum celebrantis allocutio, cum ipsarum promissionum renovatio, ubique locorum lingua vernacula fieri possit, versione tamen ab Ordinario approbata. Pro lingua italica versio huiusmodi a S. Rituum Congregatione parata, et a Summo Pontifice die 1 martii currentis anni approbata fuit; pro Vicariatu Urbis praescripta eiusdem vero versionis exemplar omnibus Ordinariis Italiae missum fuit, ut ipsi eandem versionem adhibere possint, ea sane mente ut uniformitati consulatur.

Missa denique vigiliaris unam tantum obtinuit variationem seu potius additionem. Norunt omnes in fine missae Sabbati sancti, in Missali romano descriptae, sequentem haberi rubricam: « Post sumptionem sacramenti, pro Vesperis in choro cantatur antiphona: *Alleluia* » etc. Simile quid, ut plures petiverunt, additum est in Missa Vigiliae paschalis, non autem pro Vesperis, sed,uti consen-

taneum est, pro Laudibus. Iuvat novam rubricam adducere: « Post sumptionem sacramenti fit purificatio et ablutio more solito; deinde pro *Laudibus* cantatur antiphona: *Alleluia, alleluia, alleluia.* Capitulum, hymnus et versus non dicuntur, sed statim celebrans in cantu incipit antiphonam ad Benedictus: *Et valde mane* et prosequitur chorus: *una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole, alleluia* (ut in antiphonario seu Breviario romano, in Laudibus dominicae Resurrectionis). Deinde cantatur *Benedictus*, cum *Gloria Patri* in fine, et fit incensatio, ut alias in Laudibus ».

Fr. F. Antonelli, O.F.M.

JURISPRUDENTIA
SACRÆ ROMANÆ ROTÆ

SACRA ROMANA ROTA

Coram R. P. D. Arcturo Wynen

MESSANEN

Jurium

(*Incidentis de actione spolii*)

1. - Rex utriusque Siciliae die 30 decembris 1786 imposuit Mensae episcopali Agrigentinae onus solvendi Capitulo Messanensi certam pensionem ex fundo tertii pensionabilis seu ex fundo pensionum ecclesiasticarum. Die autem 15 iulii 1788 idem Rex statuit, ut ipsa Mensa episcopalis oneraretur hac pensione. Quae tamen cum nondum sufficiens appareret congruae sustentationi membrorum Capituli, Rex anno 1792 Mensae quoque episcopali Mazariensi imposuit pensionem, canonicis ceterisque clericis ecclesiae Messanensis ex fundo tertii pensionabilis solvendam. Hanc vero potestatem imponendi Mensis episcopalibus Siciliae talia onera, Reges utriusque Siciliae sibi vindicarunt partim ex titulo Regii iurispatronatus sibi competentis, partim ex iure Supremae Regaliae, vi cuius ipsi, qui ex bonis Coronae Ecclesiam Siculam dotaverant, censebant dominium altum in haec bona ecclesiastica ad se adhuc pertinere, partim, in specie, ex dominio in fundum qui vulgo vocatur « terzo pensionabile ». Reges utriusque Siciliae de facto exercuerunt Regium iuspatronatus in omnes Sedes episcopales Siciliae, de cuius concessione, natura et fine cfr. apud Giobbio, *Diplomazia ecclesiastica*, vol. II, p. 166 ss., caput: « Del Regio Patronato in Italia ». Supremam Regaliam, quae iuxta Regalistas competebat certis Regibus, continere doctrinam manifesto falsam, multis verbis non est demonstrandum. Habentur autem etiam diversae species *regaliae* quae vocari potest *moderata*, de quibus Moroni (*Dizionario storico ecclesiastico*, v. *Regalia*) tradit: « Diritto temporale esercitato dai sovrani; dominio e giurisdizione temporale dato alle chiese dalla munificenza de' principi cristiani; diritto già preteso dai sovrani di godere l'entrate de' vescovati vacanti ne' loro stati, e di disporre de' benefizi che ne dipendevano senza cura d'anime. La parola regalia ha molti altri significati... ». De tertio denique pensionabili legitur apud Jemolo, *Elementi di diritto ecclesiastico*, pag. 414: « Nelle Due Sicilie vigeva il diritto regio del « terzo pensionabile » sulle mense vescovili: cioè il diritto, concesso dai Pontefici ai Sovrani, di diffalcare dalle rendite dei vescovati ed in genere dei bene-

fici di regio patronato, una terza parte, da concedersi a titolo di pensione alla persona che il principe designasse... In Sicilia esso viene esercitato (auctor scl. suum librum scripsit ante annum 1929) sui vescovati con un reddito non inferiore a 3000 ducati, ed in misura tale da non fare mai scendere il reddito della mensa sotto tale somma. Il terzo del reddito soggetto a imposizione di pensioni si distingue in *assegnato* (parte che alla nomina di un vescovo è già assegnata in pensioni i cui titolari saranno soddisfatti direttamente dal vescovo) ed in *inassegnato* (parte non ancora assegnata alla nomina di un nuovo vescovo e che questi è tenuto a versare all'Economato generale dei benefici vacanti di Palermo: anche su questa parte il Ministero di Giustizia può imporre pensioni) »; cfr. Lorusso Caputi, *Il terzo pensionabile dei benefici di regio patronato della Sicilia*, Palermo 1908.

2. - Dispositiones Regis utriusque Siciliae, supra commemoratae, in vigore manserunt etiam post Concordatum die 16 februarii 1818 inter Pium Pp. VII et Ferdinandum I Regem utriusque Siciliae initum. Nam eius art. V, in quo continentur dispositiones circa praebendas canonicatuum, sic concludit: « Excipiuntur canonicatus patronatus regii, ecclesiastici, et laicalis, qui manebunt ut sunt, nisi forte eorum annui redditus a suis patronis canonica methodo augeantur ». Neque ullae mutationes introductae sunt anno 1860 a Regno Italico, quod successit regno utriusque Siciliae et heredem iurium huius postremi regni sese considerabat. E contra in art. 25 Concordati, inter Pium PP. XI et Regnum italicum initi, statuta sunt quae sequuntur: « Lo Stato Italiano rinuncia alla prerogativa sovrana del Regio patronato sui benefici maggiori e minori. E' abolita la regalia sui benefici maggiori e minori. E' abolito anche il terzo pensionabile nelle provincie dell'ex-regno delle due Sicilie. Gli oneri relativi cessano di dar carico allo Stato ed alle amministrazioni dipendenti ». Etiam post hoc Concordatum Mensae episcopales Agrigentina et Mazariensis adhuc per plures annos continuaverunt solvere Capitulo summam pecuniae a Rege utriusque Siciliae versus finem saeculi XVIII Mensibus impositam.

3. - Sed die 17 octobris 1935 Ordinarius Mazariensis notificavit Capitulo Messanensi: « L'amministrazione di questa Mensa mi riferisce che il pagamento della pensione a cotesto Rev.mo Capitolo è stata sospesa perchè, in seguito al Concordato stipulato tra la S. Sede e il Governo, non è più dovuto ». Eiusdem omnino tenoris litteras die 14 novembris 1935 dedit Ordinarius Agrigentinus. Contra hanc interpretationem Concordati Capitulum Messanense recursum fecit ad S. C. Concilii, quae tamen rem detulit ad S. C. Consistorialem. Haec S. Congregatio exeunte anno 1938 vel ineunte anno 1939

(deest in actis relativum documentum) declaravit quaestionem decidendam esse a S. Rota. At Capitulum, volens evitare viam iudiciariam, rem exposuit Administrationi illius Officii quod vulgo vocatur « Fondo per il Culto ». Uti fertur, Administratio huius Fundi die 18 februarii 1940 declaravit Capitulo erratam esse interpretationem articuli 25 Concordati a duabus Mensis episcopalibus factam. Deest quidem in actis relativum authenticum documentum (si declaratio illa scripto et non tantum viva voce facta est), sed alia responsio ab illo Officio Status exspectari non potuit. Siquidem post renuntiationem regio iurispatronatui ex parte Status Italici factam et post abolitionem regaliae circa beneficia et tertii pensionabilis ab utraque parte contrahente pronuntiatam, in fine articuli 25 Concordati explicite statuitur: « Gli oneri relativi *cessano di far carico allo Stato* ed alle amministrazioni dipendendi »: ammissionem scl. iurium subsecuta est liberatio ab oneribus. Insuper lex italica diei 27 maii 1929, cui Ecclesia, quoad sciamus, non contradixit, in art. 23 explicite statuit, quod pensiones ecclesiasticae, usque ad annum 1929 solutae ex fundo tertii pensionabilis cui nomen « inassegnate », « passano a carico delle Mense della Sicilia »; a fortiori conservata dicenda sunt iura beneficiorum jam « assegnata » alicui Mensae episcopali et ab hac habentibus ius directe soluta.

Die 19 februarii 1940 Ordinarius Agrigentinus administratori Capituli litteras dedit huius tenoris: « Ho ricevuto la lettera della S. V. ed è giusto che si paghi quanto per coscienza è dovuto. Solamente mi permetto di pregare codesto Capitolo a volere attendere fin dopo Pasqua ad inoltrare il ricorso alla S. Rota ». Haec autem scripserat Ordinarius quia - uti die 20 aprilis 1940 communicavit - se conferre voluit Romam « con il proposito di cercare e di trovare, in accordo con il Governo, una formula di accomodamento che mi permettesse di dare a codesto Capitolo il denaro stabilito dai Borboni per i diritti di regalia ». Cum autem E.mus Cardinalis Secretarius S. C. Consistorialis, quem Ordinarius Agrigentinus ad obtinendam licentiam tractandi cum Gubernio civili adierat, animadvertisset: « E' necessario un giudizio definitivo, il quale sciolga questa intrigata questione »; ideo Ordinarius Capitulo scribere debuit: « Con mio grande dispiacere debbo continuare nella via iniziata », addens: « Sarà bene che i Rev.mi Canonici ricorrano presto. Più presto si avrà la sentenza, meglio sarà per tutti ». Interea seu die 4 martii 1940 Ordinarius quoque Mazariensis scripto declaravit: « L'Amministrazione di questa Mensa Vescovile, presa visione della cennata lettera (scl. diei 22 februarii 1940), ha rilevato che nulla di nuovo il Rev.mo Capitolo aggiunge agli argomenti precedentemente addotti, e pertanto conferma quanto è stato significato a codesto Capitolo con lettera del 17 ottobre 1935 ».

Tum Capitulum a S. C. Consistoriali expetiit ut redintegraretur

in quasi-possessionem iuris percipiendi pensiones; at S. Congregatio respondit hanc quoque quaestionem decidendam esse a S. Rota, nam Ordinarium Messanensem die 27 aprilis 1940 rogavit ut communicaret Capitulo: « Dovendosi la controversia trattare in sede contenziosa, presso il Tribunale della S. Romana Rota, al medesimo Tribunale occorre rivolgersi in merito all'istanza incidentale della riattivazione della pensione attualmente interrotta ».

4. - Die 15 octobris 1940 denique Capitulum adiit S. Rotam, petens ut ipsum redintegraretur in possessionem iuris ad pensiones a Mensis episcopalibus debitas, et ut eaedem Mensae condemnarentur ad solvendas praestationes annuas ultimis annis non amplius solutas, praevia restitutione in integrum si obstaret lapsus fatalium iuxta can. 1698, § 2. Orta tamen exceptione de incompetentia S. Rotae, petita et die 10 ianuarii 1940 obtenta est Commissio Pontificia, qua S. Rota declarata est competens ad diiudicandam causam praesentem iam in prima instantia. Die autem 9 aprilis 1940, contestationi litis constituta, patroni Mensarum episcopalium quoad actionem recuperandae possessionis proposuerunt exceptionem de lapsu termini utilis, ideoque statutum est hanc quaestionem praeiudicialem incidentalem solvere ante contestationem litis in possessorio et in petitorio, interveniente et disceptante in causa Promotore iustitiae.

Turnus Rotalis coram R. P. D. Caiazzo die 30 iulii 1941 quaestionem sic definivit: « 1. Actionem spolii, utpote praescriptam, esse reiiciendam; 2. restitutionem in integrum non esse admittendam; 3. nullam sequestrationem esse statuendam ». Ab hac decisione Capitulum appellavit ad Turnum sequentem, Ponente R. P. D. Canestri, qui priorem decisionem infirmavit, statuens: « 1. Actio spolii utpote non praescripta est admittenda; 2. quoad restitutionem in integrum, provisum in primo; 3. sequestratio est statuenda ». Ab hac decisione Mensae episcopales appellaverunt ad Turnum praesentem.

Cum post bina decreta in hac causa lata et brevibus verbis concepta, discussio causae talem ambitum acceperit, ut definitio causae incidentalis apte nonnisi per decisionem fieri possit quae formam verae sententiae habeat, Ponens, audito Promotore iustitiae, et Partibus non contradicentibus, statuit in hac tertia instantia formiter haec dubia solvenda:

I. *An constet de spolio Capituli Messanensis ex parte Mensarum episcopalium Mazariensis et Agrigentinae;* et quatenus affirmative:

II. *Utrum et quanam mensura actio spolii admittenda sit, an ea legitime praescripta sit;*

III. Et quatenus affirmative ad primam partem secundi dubii: *An et qualis sequestratio statuenda sit summae solvendae, ad crediti cautelam;*

IV. Et quatenus affirmative ad secundam partem secundi dubii: *An restitutio in integrum concedenda sit Capitulo Messanensi, in casu.*

5. - In Jure. - Quae ius classicum Romanum, a Iustiniano substantialiter non mutatum, suis interdictis de recuperanda possessione rei immobilis contra spoliantem vel eius mandantem statuerat, Ecclesia suo iure extendit non solum ad res mobiles et ad iura quae quasi-possidentur (de quasi-possesione iuris in iure Romano cfr. Pacchioni, *Diritto Romano*, vol. II, pag. 239 s.), sed etiam ad tertium possessorem, introduxit exceptionem spolii contra spoliatorem, actionem autem de spolio concessit contra tertium possessorem malae fidei, eam paulatim sua iurisprudentia applicando omnibus possessoribus, illis bonae fidei non exceptis.

Tum in antiquo tum in novo iure quaestionibus recuperandae possessionis dominatur principium: « Spoliatus ante omnia est restituendus ». Si igitur « de spolio incidat quaestio, haec ante omnia est dirimenda » (can. 1633, § 3); cfr. etiam can. 1699, § 1. « Hoc notare praestat — legimus apud Lega, *Commentar. in iud. eccl.*, vol. I, pag. 384 — quod tuitio possessionis efficacior facta est opera iuris can. praecipue ob *exceptionem spolii;* unde principium: *spoliatus ante omnia restituendus* est, qualiscumque de iure quaestio sit, antequam spoliatus admittatur ad sua iura in iudicio adserenda et vindicanda ». At etiam *actoris*, qui quaestionem de spolio movet, condicio est favorabilior. « Est autem perinde — docet Schmalzgrueber, *Ius eccl. univ.*, in lib. II, tit. XIII *De restit. spol.*, n. 26 — sive actor, sive reus spoliatum se conqueratur; nam etiam actor spoliatus restitui debet, antequam reus super aliis, quam actori oppositae spoliationis, exceptionibus audiatur, unde in hoc possessionis recuperandae iudicio spoliati etiam actoris illam postulantis causa favorabilior est, quam rei spoliantis ». Unde patet « non audiendum in iudicio spoliatorem, etsi velit dominium et proprietatem in continenti probare, sed ante omnia cogendum, ut restituat spoliato » (ibi n. 28). In novo autem Codice Iuris Canonici statuitur: « Qui vi aut clam quoquo modo a possessione rei vel quasi-possessione iuris deiectus est, adversus quemlibet spolii auctorem vel rei detentorem habet *actionem recuperandae possessionis* vel de spolio et spolii exceptionem » (can. 1698, § 1).

6. - Sed iam accuratius videndum est, quando habeatur « spolium » in sensu canonico, et quomodo « restitutio » inde debita intelligenda sit. Pichler (*Ius. can.*, in tit. *De restit. spol.*, n. 1)

utramque rem concinne sic explicat: « Sciendum, *spoliatum* hic dici, qui vi, vel clam, iniuste deiectus est possessione vel quasi-possessione rei: *restitutionem* vero intelligi positionem in pristinum statum authoritate Iudicis factam; quando nimirum spoliatus restituitur ad totam causam, h. e. non modo in pristinam possessionem liberam, in qua erat ante spoliationem, sed etiam ad omne id, quod ibi amisit, quoad rem ipsam, fructus, interesse, damna ».

Iuxta can. 1698, § 1, supra citatum, spoliatus est « qui vi aut clam *quoquo modo* a possessione rei vel quasi-possessione iuris deiectus est ». At ista deiectio, si committitur « vi », non oportet fiat adhibita vi physica. Haec utique aliquando adhibetur a spolante, quando scl. quis rem possessam ab alio, huic per violentiam rapit, contendens semetipsum esse dominum rei. Sin autem agatur de quasi-possessione iuris, talis vis physica vix unquam habetur; cum autem citatus canon adhibeat verba « vi aut clam *quoquo modo* », sufficit ut adsit quaelibet iniusta deiectio e quasi-possessione iuris contra voluntatem possidentis. Secus nemo ex quasi-possessione iuris deiici posset, quod tamen falsum esse non verbose est demonstrandum (cfr. WERNZ-VIDAL, vol. VI, *De processibus*, n. 352, nota 30).

Notetur autem quamlibet deiectionem, sive a possessione rei sive a quasi-possessione iuris, ut inde oriatur spolium, constitui ex duplici elemento, scl. ex animo et corpore, uti aiunt. Requiritur enim in primis intentio seu animus privandi alium re aut iure; qui igitur ob meram negligentiam seu oblivionem de facto omittit alteri solvere pensionem debitam, nequit vocari spoliator. Neque sola intentio, utcumque possidenti manifestata, perficiendi deiectionem alterius e possessione rei vel quasi-possessione iuris constituit spolium. Sed simul concurrant seu unita sint necesse est animus et corpus, idest tum intentio alterum deiiciendi a legitima et quieta possessione rei aut iuris, tum deiectio de facto peracta, sive per violentam aut clandestinam ablationem rei e possessione alterius, sive per unilateralem et iniustam privationem iuris quod alter in quasi-possessione habebat.

7. - Quoad restitutionem rei spoliatae vel iuris spoliati audiatur adhuc SCHMALZGRUEBER, qui haec ad rem tradit: « Facienda est restitutio non qualiscumque, sed plena, ut non solum res principalis, sed etiam accessoria restituatur cum omnibus fructibus, qui a spoliationis factae die percepti sunt, vel percipi a spoliato poterunt: atque insuper resarciantur expensae... » (loco cit., n. 38). Ideo BÖCKHN (*Comment. in ius can. univ.*, in h. tit., n. 13) breviter proclamat restitutionem spoliatorum faciendam esse « *quoad omnia* » et « *ante omnia* ».

Verumtamen principium, spoliatum ante omnia et plene esse

restituendum, quasdam patitur exceptiones. Ex hisce casibus exceptis duo sunt notandi, qui in causa praesenti adversus restitutionem spoliati obiici possunt, utrum merito an immerito, infra dicetur. Prima exceptio a Schmalzgrueber sic exprimitur: « Quando notorie constat, quod ius nullum competat spoliato, in simul in ea competat spoliatori; tunc enim frustra restitueretur spoliatus, utpote qui statim deberet reddere. Censetur autem notorie constare de non iure spoliati, quando ex actis iudicii, vel ex confessione iudiciali ipsius spoliati, aut ex instrumento publico, testium depositione, sententia absolutoria, in iudicio petitorio in favorem spoliatoris lata, de dominio et iure ipsius constat » (loc. cit., n. 32). Quam exceptionem Böckhn breviter sic concipit: « Quod si spolians pro se habeat exceptionem notorii dominii, de quo sine alia probatione iam constat, spoliato non est concedenda restitutio » (loc. cit., n. 29).

Alia exceptio, quae fundatur in celebri illo capite ultimo *De rest. spoliat.* in VI (II, 5), a SCHMALZGRUEBER sic pronuntiatur: « Si iuris praesumptio contra spoliatum pro spoliatore militet, ut si quis petat sibi restitui decimas, quas possedit in aliena parochia; tunc enim restitutio fieri non debet, antequam probetur titulus » (n. 33). Et a BÖCKHN: « Excipitur, si alias ius commune graviter resistat spoliato, atque assistat spolianti; sic ut iste pro se intentionem habeat fundatam: tunc quippe etiam spoliatus non evincet restitutionem, titulo non exhibito » (n. 25).

Illa denique exceptio, quae ab ipso Codice statuitur (can. 1699, § 3), videlicet « si in restitutione rei vel exercitii iuris aliquod occurrat periculum », causam praesentem non tangit.

Can. 1699, § 2, autem statuit: « Spoliatus ut in possessionem restituatur, nil aliud probare debet, nisi spoliationem ipsam «.

8. - *Exceptio* quidem spolii est perpetua, sed *actio* recuperandae possessionis « non admittitur praeterlapso anno postquam spolium passus rei notitiam habuit » (can. 1698, § 2). Verum quaeritur, num haec praescriptio unius anni verificetur etiam in casu, quo alicui, qui habet quasi-possessionem iuris, v. gr. percipiendi pensionem, denegatur solutio annuae praestationis, quoniam ex parte illius qui hanc pensionem solvere debet non amplius agnoscitur ius pensionarii. Responsio ad hanc quaestionem dependet a modo quo spoliatus sese gesserit, ut primum notitiam spoliationis habuit. Si spolium passus ius suum non defendat sed acquiescat huic deiectioni a quasi-possessione sui iuris, tunc post annum elapsum, ius recuperandae possessionis per actionem spolii amisisse dicendus est. Aliter vero respondendum, si spolium passus protestetur neque ullo modo acquiescat deiectioni a quasi-possessione iuris ad pensionem; tunc scl. actio spolii post annum praescribitur solummodo quoad praestationem annuam non acceptam neque in iudicio recla-

matam, sed non quoad ipsum ius ad alias praestationes in futuro accipiendas. « In annuis praestationibus — ita De Luca (*De iudiciis*, disc. XXI, n. 71) — nisi oppositio, vel denegatio, cum subsequuta acquiescentia accedat, praescriptio non intrat ». Idem Doctor deinde hanc tradit normam generalem: « Super requisito etiam scientiae, et patientiae eius, contra quem praescribatur, quoties de iuribus incorporalibus agatur, frequentes audiri solent quaestiones; atque regula est, ut ea requiratur, cum stet loco possessionis, sine qua praescriptio non datur; nisi aliqua circumstantia limitationem inducat, atque ab hoc excuset » (n. 72). Atque uti fundamentum principii a se proclamati clarissimus E.mus Auctor adducit quod sequitur: « Strictae naturae praescriptio reputatur, ideoque extensionem non admittit, sed *id solum praescriptum censetur*, *quod*, aliis requisitis accedentibus, *possessum est*, et non ultra. Ideoque in dubio contra praescriptionem, atque pro eius exclusione iudicandum est, ut de facto praxis docet » (n. 74 s.). Ideo idem De Luca alibi pronuntiat: « In annuis praestationibus non sufficit una praescriptio, sed tot requiruntur anni, quot sunt praescriptiones » (*De credito et debito*, disc. III, n. 8; disc. CXXXI, n. 14). Et adhuc clarius ita: « In annuis praestationibus, quot sunt anni, tot sint praescriptiones, unde propterea quaelibet annualitas suam praescriptionem particularem exigit » (ib, disc. CXL, n. 4).

Per spoliationem unius vel alterius ratae annuae legitimum possessorem non deiici ab ipsa quasi-possessione iuris radicalis ad pensionem, sequitur etiam ex verbis cl. Barbosa (*Collect. Doctorum in ius pontif. univ.*, in tit. *De restitut. spoliat.*, cap. 19), declarantis: « Ubi autem versamur in obligatione annua, non sufficit semel cavisse, quia in principio cuiuslibet anni conditio purificatur, et nova nascitur obligatio » (n. 9), ex qua obligatione debitoris semper de novo oriunda, authomatice oritur semper novum ius creditoris seu habentis quasi-possessionem. Deiectionem autem ex quasi-possessione iuris difficiliorem esse quam deiectionem ex possessione rei immobilis aut mobilis, Reiffenstuel (*Ius can. univ.*, in tit. saepius cit., n. 218) hisce verbis tradit: « Incorporalia tenacius inhaerent, sicque difficilius perduntur quam corporalia, quae citius amittuntur. Unde non mirum, quod possessio incorporalium retineatur per solam resistentiam, vel protestationem: non item possessio corporalium ab alio invasorum, seu occupatorum ».

Si igitur in casu, de quo agitur, praescriptio actionis spolii quoad ratam non solutam post annum inutiliter elapsum intrat, ea non eo ipso intrat quoad ius ut ita dicamus radicale.

9. - Quod autem spectat restitutionem in integrum, in via subordinata a Capitulo contra eventualem praescriptionem actionis spolii petitam, sufficit recolere can. 1687, § 1, iuxta quem « mino-

ribus vel minorum iure fruentibus graviter laesis... suppetit remedium extraordinarium restitutionis in integrum »; et can. 100, § 3, sanxit: « Personae morales sive collegiales sive non collegiales minoribus aequiparantur ». Dispositio iuris, quae personas morales aequiparat minoribus, ab Oietti (*Comment. in Cod. Iur. Can.*, lib. II, p. 125 s.) sic illustratur: « Sicut minor ob fragilitatem et infirmitatem aetatis laedi potest ex negligentia aut imperitia tutoris: ita etiam personae morales, quum debeant iura sua per alios tueri, per syndicos, ex. gr., vel administratores, ob eorum negligentiam aut prodigalitatem aut aliam similem causam, damnum vel laesionem pati possunt. Hinc quemadmodum ius minoribus consulit, ita etiam personis moralibus consulere debuit ».

10. - Ex diversis speciebus sequestrationis, quae a Iudice decerni possunt, nostra interest illa quae fit « ad crediti securitatem » (can. 1673). Remedium iudiciale huius specificae sequestrationis, a Codice primum in ius canonicum introductae, licet a cit. can. restringatur verbis « dummodo de creditoris iure liquido constet », tamen adhiberi potest etiam in dubio de iure creditoris, « quia etiam in dubio creditor ius habet ut rebus suis consulat; ita tamen ut debitori nullum inferatur iniustum damnum » (Lega, loc. cit., vol. I, p. 399). Et si « de credito non liquido constat quia quaestio est difficilis et longa inquisitio », « hoc in casu sequestratio decerni non potest nisi ab actore praestita idonea cautione » (ibi, p. 400). Sequestratio igitur certae summae pecuniae « ad crediti cautionem » a Iudice imponi potest ut evitetur, ne solvendo sit impar qui in causa principali ad solvendum condemnabitur. Quoniam vero unaquaeque sequestratio est res odiosa (p. 392) et « per se aliena est a natura iudicii quia lite pendente nihil debet innovari (can. 1725, n. 5°), neque reus debet rei controversae possessione expoliari ne iudicium ab exsecutione incipere videatur, eo magis quod rei partes in iudicio sunt favorabiliores quam actoris (arg. can. 1559, § 3; 1748, § 2; 1869, § 4) » (p. 395), ideo hoc remedium iudiciale non est decernendum si rationabiliter nullum periculum sit timendum, et in omni casu valet restrictio: « Salvis semper quae eius victui vel industriae inserviunt » (can. 1923, § 1, una cum can. 1673, § 1). Insuper can. 1674 explicite statuit: « Sequestratio rei et suspensio exercitii iuris decerni nullatenus possunt, si damnum quod timetur, possit aliter reparari et idonea cautio de eo reparando offeratur ».

11. - In facto. - Pacificum est Mensas episcopales Agrigentinam et Mazariensem ab anno 1935 non amplius solvisse Capitulo Messanensi pensiones, a Rege utriusque Siciliae annis 1786 et 1792 statutas. Causam praesentem quod spectat, non est immorandum in legitimitate vel illegitimitate tituli, quo Capitulum hoc ius ad pensiones in quasi-possessione habebat vel adhuc habet. Siquidem

causa in petitorio ab alio iudicio definietur, et hodie nonnisi agitur de eo, utrum necne actio spolii admittenda sit. Ad hanc quaestionem decidendam, ante omnia respondendum est ad primum dubium, an scl. constet de vero spolio, in casu, aliis verbis, an Capitulum a sua quasi-possessione iuris iniuste deiectum fuerit.

Quoad praestationes annuas nullum est dubium, quod Capitulum ab anno 1935 usque ad hodiernam diem iis privatum fuerit. At agiturne de iniusta deiectione? Mensae episcopales, in causa conventae, proclamaverunt se ob art. 25 Concordati anni 1929 non amplius esse obligatas ad solvendas pensiones de quibus agitur. Si ratio adducta est vera, patet iam non haberi spoliationem, sed simplicem declarationem de abolitione onerum, a S. Sede una cum Regno Italico annuntiatam, atque legitimam conclusionem quae ex abolitione onerum sequitur. Verumtamen, sicuti supra in specie facti iam dictum est, Concordatum liberavit quidem Gubernium civile a relativis oneribus, non autem Mensas episcopales, seu generatim personas ecclesiasticas morales quibus olim certa onera, utpote directe ab ipsis adimplenda, a Rege utriusque Siciliae imposita fuerunt. Sane, in fine citati art. 25 clare dicitur: « Gli oneri « relativi cessano di far carico allo Stato ed alle amministrazioni « dipendenti », et Lex italica diei 27 maii 1929 hanc liberationem ita interpretata est, ut declaraverit, quod pensiones ecclesiasticae ex fundo tertii pensionabilis hucusque uti « inassignatae » solvendae, « passano a carico delle Mense della Sicilia » (cfr. supra n. 3). Ideo vix intelligitur, quomodo Ordinarius Agrigentinus die 20 aprilis 1940, quoad pensiones uti solvendas Mensae episcopali « assignatas », sperare potuerit « di trovare, in accordo con il Governo, una for- « mula di accomodamento che mi permettesse di dare a codesto « Capitolo il denaro stabilito dai Borboni per i diritti di regalia » (cfr. supra n. 3). Ex hisce postremis verbis Ordinarii ceterum cognoscitur eundem Ordinarium non denegasse ius radicale Capitulî, sed tantum putasse solutionem praestationum annuarum non amplius spectare ad Mensam episcopalem Agrigentinam; et similem opinionem Ordinarius Mazariensis habuit relate ad solutionem pensionum a sua Mensa episcopali solvendarum.

Et ita factum est, ut Capitulum Messanense a duabus Mensis episcopalibus iniuste deiectum sit a quasi-possessione iuris quoad praestationes annuas, quae a plus quam 140 annis erant supplementum congruae canonicorum Capituli Messanensis, et pro quibus S. Sedes, nedum in concordato anni 1929, nec postea ullam declarationem dederat de modo quo aliter honestae sustentationi canonicorum providendum esset. Haec autem deiectio facta est tum animo seu intentione, pluries scripto manifestata, tum de facto, non solvendo scl. praestationem annuam a pluribus annis. Ex dictis iam patet neque invocari posse unum aut alterum casum exceptum

qui a restitutione spoliatis facienda excuset (cfr. supra n. 7). Siquidem neque notorie constat, quod spoliatis nullum ius competat, neque ulla iuris praesumptio contra spoliatum pro spoliatore militat. Spoliati potius in tranquilla quasi-possessione iuris a longissimo tempore erant. Concordatum autem, quod inter S. Sedem et Regnum Italicum initum est, statuit utique quod post abolitionem iurium, quae cum regio iurispatronatu, cum regalia et cum tertio pensionabili coniuncta erant, nulla amplius onera ex hisce iuribus derivantia a Statu Italico imponi possent, sed nullum vestigium in eodem Concordato adest de abolitione iurium a personis physicis aut moralibus decursu saeculorum legitime acquisitorum. Ideo PP. declararunt constare de spolio Capituli Messanensis ex parte Mensarum episcopalium Mazariensis et Agrigentinae.

12. - At concesso ipso spolio, ulterius quaeritur, utrum et in quanam mensura *actio* spolii admittenda sit in casu, an potius, ob terminum, a iure pro instituenda hac actione statutum, inutiliter elapsum, consideranda sit uti praescripta. Supra in iure (n. 8) iam expositum est, distinguendum esse inter ius radicale, vi cuius aliquis annuas quasdam praestationes percipit, et praestationes annuas ex illo iure provenientes. Pariter vidimus incorporalia difficilius perdi quam corporalia; « unde non mirum, quod possessio incorporalium retineatur per solam resistentiam vel protestationem ». Iamvero, ex una parte constat Capitulum Messanense fuisse in quasi-possessione iuris ad illas pensiones; indifferens sane est, quod Rex ille utriusque Siciliae vel eius Successor onera Mensis episcopalibus imposita abrogare vel mutare potuisset, quoniam de facto illa onera numquam abrogata sunt, sed potius per longam et quietam possessionem per 140 annos Capitulum ex illis oneribus ius acquisitum obtinuit. Ex altera parte certum est, Capitulum, ut primum privatum est aliqua praestatione annua solvi solita, restitisse et protestatum esse, tum apud relativos Ordinarios tum apud S. Congregationes Romanas. Accedit quod ne duo illi Ordinarii quidem voluerunt deiicere Capitulum ex quasi-possessione iuris radicalis. Id apparet ex litteris anni 1935, quas Ordinarii Capitulo dederunt, in quibus isti adhibent verbum « suspensionis », et adhuc clarius ex litteris Ordinarii Agrigentini diei 20 aprilis 1940, quibus is manifestavit operam a se factam « di dare a codesto Capitolo il denaro stabilito dai Bor« boni per i diritti di regalia ». Ceterum vix intelligi posset, quomodo Mensae episcopales conventae Capitulum ipso iure radicali ad pensiones privare valuissent.

Quod autem spectat ipsas annuas praestationes, primum spolium commissum est anno 1935, quando scl. post ultimam ratam debito tempore non solutam (id quod adscribi poterat merae negligentiae, ideoque nondum constituerat verum spolium) Mensae

episcopales aperte declaraverunt sese non amplius soluturas esse Capitulo pensiones de quibus agitur. Et reapse neque annis subsequentibus Mensae episcopales solverunt Capitulo pensiones versus finem saeculi XVIII eis impositas, committentes semper novum spolium in damnum Capituli. At Capitulum, ut defenderet sua iura, prouti clamabat, laesa, recursum fecit ad S. C. Concilii, quae ob propriam incompetentiam rem remisit ad S. C. Consistorialem.

Et quando tandem aliquando Capitulum responsum accepit rem diiudicandam esse remittendam ad S. Rotam, nihilominus noluit viam iudiciariam ingredi, sed maluit recurrere ad Officium Status Italici quod vocatur « Fondo per il Culto ». Accepta decisione negativa, Capitulum rediit ad S. C. Consistorialem, petens ab ea ut interea redintegraretur in possessionem sui iuris. Sed haec S. Congregatio nihil aliud declaravit nisi S. Rotam adeundam esse etiam in hac quaestione praevia. Tum denique Capitulum adiit S. Rotam, quae tamen, innixa can. 1572, § 2, declarare debuit sese esse incompetentem ad cognoscendam et definiendam quaestionem de qua agitur. Petita igitur et obtenta die 10 ianuarii 1940 Commissione Pontificia, die contestationi litis statuta patroni Mensarum episcopalium quoad actionem recuperandae possesionis moverunt exceptionem de lapsu fatalium.

Sicuti ex supra n. 8 in iure expositis apparet, singulae ratae non solutae constituunt totidem spolia, et si actioni spolii obiicitur terminus utilis ad actionem spolii instituendam elapsus, inquirendum est, relate ad quamnam ratam praescriptio locum habuerit. Etenim « in annuis praestationibus non sufficit una praescriptio, sed tot requiruntur, quot sunt praescriptiones », et « in annuis praestationibus, quot sunt anni, tot sint praescriptiones, unde propterea quaelibet annualitas, suam praescriptionem particularem exigit ». Unde non aliud remanet nisi applicare haec principia casui praesenti.

Cum iuxta normam generalem (can. 1725, n 4°) praescriptio interrumpatur per citationem legitime peractam, cumque legitima citatio iudicialis in casu nonnisi ineunte anno 1940 facta sit, patet priores praestationes non solutas iam fuisse praescriptas quando prima citatio iudicialis a S. Rota peracta est. Quoad ratam anni 1939 distinguendum est. Quoniam patronus Mensae Agrigentinae asseruit « che la Mensa Agrigentina pagava al Capitolo di Messina « la pensione in rate semestrali e non già annuali », de cuius assertionis veritate dubitandum non est, ex hoc modo solvendi pensionem recte deduci debet pensionem, ultimorum sex mensium spatio anni 1939 non solutam, nondum fuisse praescriptam tempore primae citationis iudicialis; idem dicendum de pensione a Mensa Mazariensi solvenda et non soluta, si ibi quoque pensio annualis in duabus ratis peragi solebat. Porro nulla prorsus dubitatio de admit-

tenda actione spolii quoad posteriores ratas non solutas. Et in hoc sensu heic explicato PP. censuerunt actionem spolii admittendam esse a die inceptae actionis iudicialis coram S. Rota, ad normam can. 1698, § 2, inquantum scl. singulae praestationes annuae non sunt praescriptae.

13. - Quod autem spectat quaestionem, an et qualis sequestratio statuenda sit summae solvendae, ad crediti cautionem, Promotor iustitiae proposuit ut super relativa summa pecuniae, si casus ferat, a Mensibus episcopalibus solvenda Capitulo, ponatur sequester; patroni e contra Mensarum episcopalium idem postularunt quoad pensiones a Mensis Capitulo post Concordatum anni 1929 adhuc solutas. PP. vero declaraverunt neutram sequestrationem esse statuendam.

Non primam. Siquidem sequestratio, quae semper est res odiosa, statuenda non est quoties apparet omnino inutilis et supervacanea. Hoc autem verificatur quoad debitum, si casus ferat, a Mensis episcopalibus solvendum. Absonum sane est suspicari, Mensas episcopales, si in iudicio de merito causae condemnabuntur ad solvendas pensiones quarum solutio ultimis annis suspensa est, forsitan recusaturas esse oboedire mandatis Tribunalis S. Sedis, scl. S. R. Rotae. Neque ullum exsistit periculum, quominus Mensae episcopales interea summam pecuniae de qua agitur conferant in alios fines, et sic evadant incapaces ad solvendas pensiones Capitulo si ad id forse obligabuntur. Notorium nempe est Mensas episcopales conventas habere redditus sat amplos, et in earum ratione acceptorum et datorum pensiones Capitulo solutas et forse adhuc solvendas esse rem parvi momenti. Praeterea Ordinarius Agrigentinus in suis litteris, die 15 iulii 1941 suo patrono datis et ab hoc S. Rotae exhibitis, ad rem animadvertit: « Per Messina che le debbo dire? Il « danaro noi non l'abbiamo introitato ma lo riteniamo a disposi- « zione di chi vincerà la causa. Del resto la Mensa ha tali attività « da permettere ad essa in ogni circostanza il pagamento di quanto « deve dare ».

Neque alteram. Agitur nempe de supplemento praebendae (quin heic valeamus tractare hoc punctum omni ex parte in iure) seu reddituum beneficii pro congrua sustentatione Canonicorum, atque beneficii fructus accepti et consummati sequestrari iam non possunt, quia beneficiarii iis facti non sunt locupletiores.

Ideo PP. decreverunt nullam sequestrationem in casu esse statuendam.

14. - Restitutio denique in integrum, si concederetur contra lapsum temporis utilis ad instituendam actionem spolii, respiceret illas ratas annuales relate ad quas actio spolii serius introducta est. Equidem Capitulum est persona moralis ideoque minorum iure

fruitur, sed Mensae quoque episcopales, contra quas invocatur restitutio in integrum, sunt personae morales. Capitulum praeterea est persona collegialis, quae in rebus magni momenti (qualis est asserta deiectio a quasi-possessione iuris ad pensiones) capitulariter procedit, quamobrem deficit ratio interna, ob quam personae morales quoad extraordinarium remedium restitutionis in integrum aequiparantur minoribus (cfr. supra n. 9 verba cl. Ojetti). Assertum profecto damnum Capitulum passum non est ob negligentiam vel aliam similem causam Administratoris vel Decani Capituli, sed ob electionem a Capitularibus libere factam adeundi potius S. Congregationes et Officium « Fondo per il Culto » quam Tribunalia. Opportunum proinde esse non videtur concedere extraordinarium remedium restitutionis in integrum Capitulo quod capitulariter egit, contra personas morales Mensarum quae, certe bona fide, defenderunt iura sua prout ipsae haec iura interpretatae sunt. Ceterum post sententiam in petitorio unicuique suum tribuetur. Ob haec motiva PP. censuerunt restitutionem in integrum non esse concedendam.

15. - Quibus omnibus in iure et in facto perpensis, Nos infrascripti Auditores de turno etc. definitive sententiamus, ad dubia proposita sic respondentes:

Ad I. *Affirmative*, seu *constare de Spolio Capituli Messanensis ex parte Mensarum Mazarien. et Agrigentinae.*

Ad II. *Actionem spolii admittendam esse a die inceptae actionis iudicialis coram S. Rota, ad normam can. 1698, § 2.*

Ad III. *Nullam statuendam esse sequestrationem summae solvendae.*

Ad IV. *Negative*, seu *restitutionem in integrum concedendam non esse Capitulo Messanensi.*

Praeterea PP. condemnaverunt Mensas episcopales Mazariensem et Agrigentinam, pro rata antiquorum onerum eis impositorum, ad solvendas omnes expensas judiciales, non exceptis honorariis advocati Capituli.

Romae, in Sede Tribunalis S. R. Rotae, die 30 junii 1943.

Henricus Quattrocolo.
Arcturus Wynen, *Ponens.*
Guillelmus Heard.

Ab hac sententia interlocutoria appellatum est quidem, sed cum die 17 iunii 1949 prodierit decisio qua appellatio admissa non fuit, sententia transiit in rem iudicatam.

Coram R. P. D. Petro Mattioli, Ponente.

N. N.

Nullitatis Matrimonii

(*Ex defectu formae*)

In urbe X, in nosocomio vulgo « S. Mauro », die 4 martii anni 1930, matrimonium celebratum est inter Hadrianam, quae, graviter aegrotans, paucis ante diebus in nosocomium illud recepta fuerat, et Marium. Hic, die 17 decemb. 1902 natus, vicesimuum octavum suae aetatis annum nondum attigerat; mulier, autem, die 4 apr. anni 1906 nata, in eo erat ut vicesimum quartum compleret.

Celebratio absque pompa, dum sponsa adhuc in lecto iacebat, instantibus huius parentibus (nam inter iuvenes copula intercesserat), ac suadentibus sive Cappellano maiore nosocomii, Rev. P. Gaudentio, sive piis mulieribus, quae infirmos visitare et confortare solebant, facta est, et quidem per ministerium dicti Rev. Patris, qui erat Superior religiosorum curam animarum ibi gerentium. Qui quidem sacerdos, celebrationis actum dein redigens, loco parochi suam subscriptionem apposuit, addens, in margine, nescitur quo die notulam hanc, ut in originali videre fas est: « Trovandosi la sig. Adriana in condizioni gravissime, ho celebrato il matrimonio *in extremis* ».

Item, originale inspicientibus clarissime patet nomina testium, in corpore actus, alia olim fuisse ab eis quae nunc leguntur, quibus tempore posteriore cassatis, illa Pauli Boero et Albertinae Weber superscripta sunt. Loco subscriptionibus authenticis reservato, videntur subscriptiones authenticae Mariae Tracci et Ines Boero, dein, apud ipsas, per lineam superpositam annullatas, subscriptiones pariter authenticae Albertinae Weber et Pauli Boero, de quibus supra in corpore.

Paulo post celebrationem, exortis dissidiis inter neo-coniuges, vel melius inter sponsum et sponsae familiares, formalitates ad effectus matrimonii civiles adipiscendos vir idem adimplere noluit; quin imo, non multo post, facultatem pro Curia X. expostulavit, ut inquisitioni canonicae super rato non consummato locus daretur.

Gratia dispensationis, post absolutum processum, a Sancta Sede negata, Marius, per libellum diei 12 decemb. 1938, matrimonium nullitatis accusavit, ob neglectam in celebratione praescriptam formam: nam sponsa — ut in libello legitur — die matrimoni nequaquam erat in extremis vitae adiunctis constituta, et aliunde sacerdos assistens ab Ordinario vel a parocho licentiam assistendi, seu delegationem, quae in can. 1094 C.I.C. praecipitur, haud obtinuerat.

Instructione huius novae causae peracta, Tribunal X., die 26 nov. 1940, sententiam protulit contra actorem. Ipso appellante Sanctam Sedem, a praecedente Turno Rotali sententia primae instantiae confirmata est.

Actor vero, productis, per egr. patronum suum novis documentis seu argumentis, ulteriorem causae propositionem petivit et obtinuit, ex decreto a Nobis edito die 18 iun. 1949.

Ex hoc, de more concordato dubio, nunc est tertio videndum: « An constet de matrimonii nullitate in casu ».

In Iure. - Cum lex vigens, qua certae formae observantia, ad validitatem, salvis quibusdam exceptionibus, pro matrimonio fidelium latini ritus praecipitur, contineatur in C. I. C. lib. III, tit. VII, ac praesertim in cann. 1043-1044, et in integro, fere, cap. VI eiusdem tituli, cumque praecedens sententia Rotalis eam praeclare exposuerit, supervacaneum est eandem ad trutinam revocare.

Constat pariter ex concorde sententia probatorum AA., frui facultate assistendi matrimoniis non modo parochos proprie dictos, quorum potestas ordinaria est, sed etiam cappellanos seu rectores piorum locorum, quos Ordinarius, vi can. 464 § 2, a paroeciali cura subduxerit, dummodo certo constet *plenam potestatem paroecialem ipsis commissam fuisse*: quorum potestas tamquam semel pro semper delegata haberi debet.

Sed videndum, in casu, an sacerdos, qui matrimonio adstitit, i. e. Cappellanus maior nosocomii S. Mauri, valide ac legitime egerit vel ad normam cann. 1043-1044, vel ad normam can. 1098, vel tandem vi decreti Archiepiscopi diei 14 iun. 1927, quo nosocomium praedictum, vel melius degentes in ipso *qua infirmi*, a cura spirituali parochi subducebantur, et Cappellano maiori concredebantur, vi potestatis Ordinariis factae a can. 464, § 2.

Quod idem est ac definire an decretum citatum *plenam paroecialem potestatem* Superiori Cappellanorum contulerit, vel secus. Si primum, validitas matrimonii in themate, saltem ex hoc capite, sustinetur; si alterum, non.

Et in primis textus decreti attendendus est. Qui est sequentis tenoris:

« Considerate le speciali condizioni, nelle quali si trova l'ospedale civile di S. Mauro, appoggiati ai cann. 464 e 1222, con la Nostra ordinaria autorità decretiamo:

1. L'ospedale civico di S. Mauro è... per quanto riguarda la cura d'anime eretto in *speciale rettoria a modo di parrocchia*, ed esente *perciò stesso* da *qualunque* giurisdizione parrocchiale;

2. La competenza di tale rettoria si desume, si estende e si limita dalla degenza per malattia in tutti i padiglioni ecc., e cessando la

degenza per malattia, *cessa qualunque competenza* per rapporto ai battesimi e ai matrimonii;

3. *Quanto ai matrimonii, eccetto i casi contemplati nei cann. 1043-1045, non si procederà senza prima aver interpellato l'Ordinario;*

4. Spetta alla rettoria ecc. (omittitur);

5. Dovrà la rettoria tener i registri di battesimo, di matrimonii e morti, e sarà tenuta a darne avviso officiale alle rispettive parrocchie d'origine;

6. Essendo ora, e da secoli, affidata l'assistenza spirituale ai benemeriti PP. Oblati, le designazioni e le nomine dei Cappellani continueranno ad essere regolate come per l'innanzi, ad eccezione del Rettore o Cappellano maggiore, che, su proposta del R.mo Superiore (provinciale) degli Oblati, dovrà essere confermato dall'Ordinario;

7. Quando è possibile, si curerà dal Rettore e dai RR. Cappellani che si compiano le funzioni parrocchiali ecc. ».

Amore veritatis et iustitiae, sed salva semper debita reverentia, animadvertimus nec pauca nec levia verba atque conceptus, in hoc decreto, improprie usurpari. Exempli gratia:

A) Dicitur, sub n. 1, « rettoria a modo di parrocchia ». Ut quid, nisi ad confusionem suscitandam? Ubinam in iure nostro hoc institutum: « rettoria a modo di parrocchia » agnoscitur vel commemoratur?

B) Additur: « esente *perciò stesso* da *qualsiasi* giurisdizione parrocchiale », sed entia, quae verae paroeciae non sunt, numquam *eo ipso* exempta manent a iurisdictione parochi competentis, sed solum si a legitima auctoritate hoc disponitur: item verba « da « *qualsiasi* ecc. » nimis ampla sunt, viderentur enim innuere cessationem competentiae parochi etiam ratione territorii, seu dismembrationem: id quod in casu ne concipi quidem potest, nam de observatis praescriptis cann. 1427-1428 mentio non fit. Ipsos e contra expresse citavit actualis archiepiscopus, cum per decretum 30 sept. 1946 institutum seu nosocomium « *Gallini* » in veram paroeciam constituit;

C) Sed Verba, quae maximam quaestionem agitant, sunt ea sub n. 3 contenta: nam prohibitionem procedendi ad assistentiam matrimoniis, inconsulto Ordinario, praeseferunt, quin *expresse* statuant sanctionem invaliditatis, aut simplicis illiceitatis. Et quia archiepiscopus legislator, nunc defunctus, mentem suam nec iis, qui eum in regimine dioecesis coadiuvabant — ut videtur — *expresse* aperuerit, impossibile est hodie de hac mente tuto inquirere, *si sola decreti verba attendantur.*

At, quicumque fuerit genuinus et originarius decreti sensus, ac

mens ferentis illud, succurrere Nobis videntur probati iurisperiti ac moralistae, docentes legem quamlibet, certis in adiunctis, posse subiectorum acceptatione interpretari, et *non acceptationem*, aliquando saltem, posse eamdem abrogare. Audiatur, prae primis, D'Annibale:

« Demum cessat lex si obsoleverit, i. e. si in desuetudinem obierit. Hoc non pertinet ad leges naturales et divinas; imo nec ad eas Ecclesiae leges, quae christianos mores tuentur, vel nexum ecclesiasticae disciplinae. Ceterae (de civilibus videant J. C.) abrogantur vel derogantur voluntate legislatoris, vel interpretativa, vel praesumpta; sive, ut vulgo dicitur, via praescriptionis, aut conniventiae.

« Priori modo, verius, decennio; posteriore, citius, aestimatione boni viri » (*Summ. Theol. Mor.*, 1908, vol. I, n. 181), et in nota 24 additur:

« Et si nova lex a subditis non fuerit recepta, cessat etiam post paucos actus: Bened. XIV,*De syn.*, XIII, 5, 3 ».

Ne autem quis leviter deducat subditorum acceptationem, ad vigorem legis, regulariter necessariam esse, diffusius explicatur sub n. 203: « Cumque omnis potestas a Deo sit, leges humanae, sive canonicae sive civiles, obligant *nulla expectata populi acceptatione*: qui proinde gravi non caret, si absque gravi causa legem repudiet, vel repudiatae non pareat. Nihilominus, si legislator scit subditos detrectare legem, et dissimulat, videtur silentio eam suo revocare ».

Consonant Suarez, Salmant., S. Alfonsus, Ballerin-Gury ab A. citati, et, inter modernos, Wernz-Vidal, vol. I, n. 195, nota 97; Vermeersch, 1922, vol. I, pag. 221 etc.

In Facto. - Binae quaestiones, ut dictum est in hac causa suscitantur:

1. An sacerdos assistens valide egerit, perspectis cann. 1043-1044, aut can. 1098, praescriptionibus, aestimante sacerdote eodem quod mulier in extremis vitae suae adiunctis esset constituta;

2. An eidem facultas assistendi matrimoniis infirmorum in nosocomio degentium facta fuerit, semel pro semper, a decreto diei 14 iun. 1927, et ipsi tantum ad liceitatem onus incumberet recurrendi toties quoties ad Ordinarium.

Quoad primum, nemo ignorat, iuxta sensum communem et AA. concordiam, periculum mortis aestimari debere *saltem non imprudenter.*

Illud, absque dubio, non exigitur ut sacerdos tamquam medicus se certiorem reddere conetur, sed utique tamquam vir probus, qui in eo est ut aliquid grave et sanctum ponat.

Insuper, vi can. 1044 fit cuilibet sacerdoti facultas matrimoniis constitutorum in periculo mortis assistendi, ac dispensandi super

aliquibus impedimentis ac super forma canonica « solum pro casibus in quibus ne loci quidem Ordinarius adiri possit »; item, ex can. 1098, statuitur facultas celebrandi matrimonium coram solis testibus, vel coram quolibet sacerdote et testibus, utique in mortis periculo et in quibusdam aliis adiunctis, sed « si haberi vel adiri nequeat sine gravi incommodo parochus vel Ordinarius etc. ».

Sensus huiusmodi praescriptorum in propatulo est: ut quilibet, nempe, sacerdos, imminente alterutri contrahentium periculo mortis, valide assistat, periculum illud tam grave — iudicio prudentum — esse debet, ut recursum ad Ordinarium vel parochum practice non sinat.

Haec omnia in casu contigisse negandum est. Nam mulier *numquam* in extremis vitae adiunctis fuit constituta, neque diebus illis, quibus morbi symptomata magis exarserunt. Quod sat patet ex testimonio doct. Casabona (*non* Vallebona, ut P. Gaudentius, ob lapsum, dicit), medici primarii in nosocomio: « Il giorno 19 feb. 1930, venne ricoverata in questo reparto la nominata Adriana, con diagnosi di pelvi-peritonite, retroversione fissa, metrite. Durante i primi dieci giorni, lo stato generale della paziente si mantenne piuttosto grave (quod toto caelo differt a statu personae in extremis constitutae!), con temperatura al disopra del 39°. Ai primi di marzo, migliorarono le condizioni generali e locali ecc. ».

Et matrimonium, ut notum est, praecise die 4 martii evenit, quo die conditio patientis, numquam in periculo mortis constitutae levior facta erat. Quam rerum condicionem Cappellanus maior sive e schedulis clinicis, sive ex infirmariis, sive a medicis colligere poterat. Imo, ad hoc maxime tenebatur.

Ceterum, admisso periculo, hoc talis gradus non erat ut tempus non sufficeret ad recurrendum. Ipse actor inter alia deponit: « Al principio della settimana, cioè sei giorni prima, mi si cominciò a parlare di matrimonio; la madre di lei ha procurato i documenti che occorrevano... Io non so quando P. Gaudenzio sia stato informato della celebrazione del matrimonio, ma credo poco prima, non so se al sabato o alla domenica mattina (dum celebratio horis serotinis locum habuit).

Consonat conventa: « Al sabato mattina, mi fu detto che era tutto pronto *per il giorno dopo* per la celebrazione del matrimonio.

« Io non so quando sia stato avvertito P. Gaudenzio della celebrazione del matrimonio... Nel giorno del matrimonio, io mi sentivo abbastanza bene e capivo quel che facevo... credo che non ci fosse pericolo di morte, di fatti, un giorno o due dopo, fui rimessa di nuovo in corsia ».

Similiter mater, et pater, qui informat: « Il frate, certamente,

fu avvertito qualche giorno prima, non so se dal *Mario* o da mia moglie ».

Quapropter, pro indubiis haec habentur: 1. periculum mortis in casu excludendum est; 2. Cappellanus maior probabilius nonnullis diebus ante celebrationem informatus fuit; saltem, vero, mane diei illius, dum matrimonium hora 19 contractum est; 3. Notula illa, quae actui in libro matrimoniorum inscripto apposita fuit, quaque scribens testari satagit matrimonium ex urgentia celebratum fuisse, ob periculum sponsae imminens, acceptari non potest. Ceterum sacerdos ipse, qui plura vario modo, temporibus diversis, dixit in iudicio ad se excusandum, iam in prima depositione tali modo loquitur, ut verificatio adiunctorum, quae citati canones contemplantur, prorsus amandari debeat. Confitetur enim: « La decisione della celebrazione del matrimonio fu fatta *qualche giorno prima.* La Adriana voleva sposare. Mario era restio, ed io stesso l'ho consigliato a fare il matrimonio; si venne così a stabilire... il giorno della celebrazione ». Sed, hoc posito, actum est de urgentia.

Itaque corrigantur, utpote iam relatis contradicentia, verba illa: « Avendo considerato il caso *in extremis*, non ho proceduto all'esame degli sposi », quae sacerdos, in postrema coram Ponente depositione, quae nedum legitime, sed et opportune collecta est, praefracte reiecit.

Nihil ad hoc remanet, nisi ut agnoscamus cum sententia primae inst., itemque cum praeclara praecedente sententia rotali, matrimonii validitatem, sub hoc aspectu, non sustineri.

Quoad alterum: Animadvertatur praecise Cappellanum maiorem nosocomii, in cuius favorem decretum archiepiscopale conditum fuerat, *numquam pacifice tenuisse*, illius vi, sibi plenam potestatem paroecialem competere.

Tentavit utique hanc potestatem sibi vindicare, verbo et opere, per fas et per nefas, ut, praesertim in ultimo examine, coram Ponente, humillime fatetur: sed hoc magis atque magis confirmat ipsum potestatem non possedisse, nec aliquem invenisse qui eum praetensis iuribus praeditum agnosceret. Quod non solum depositiones Cappellani, a die 18 apr. 1939 usque ad 14 nov. 1949, tam firmiter sibi, saltem quoad hoc punctum cohaerentes, abunde demonstrant, sed et facta plene probata. Legitur in prima depositione Rev. P. Gaudentii: « Stando al decreto fatto per l'ospedale di San Mauro dall'Arcivescovo, *non avevo* la facoltà di assistere ai matrimonii ».

In altera, autem, quae diebus 30 maii et 1 iun. 1942 absoluta est, idem casum quemdam describit, in quo, imprudenter existimans periculum mortis in alterutro ex contrahentibus, matrimonio adstiterat inconsulto Ordinario; sed postea, mandante Vicario Ge-

nerali archidioecesis, ad exquirendam renovationem consensus procedere debuit.

De quo et Patres turni, directe librum matrimoniorum inspicientes, certi facti sunt.

Sed animadvertitur a R.mo V. D. hoc contigisse post Synodum dioecesanam anni 1935, quae, iuxta illum, totam materiam circa exemptionem hospitalis de novo ordinasset.

Bene: attendamus, proinde, ad verba, quibus constitut. synod. n. 224, rem nostram respiciens, exaratum fuit: « Ad normam can. 464, § 2, a cura parochi subducimus hospitale S. Mauri cum omnibus scientificis ecc. Omnium, qui ibi degunt, curam spiritualem habeat Superior religiosorum etc., cui proinde conferimus omnes facultates necessarias et opportunas, *excepta materia matrimoniali*, nisi etc. ».

Defendit egr. D. .V. per hoc constitutum, potestatem paroecialem plenam, olim, vi decreti a. 1927, Cappellano maiori S. Mauri collatam, nunc ablatam fuisse: unde facultas matrimoniis adsistendi in nosocomio parocho competenti plene restituta esset.

Hoc a D. V. sustinetur modo certo, per illud « evidenter », prope initium pag. 19 positum; sed paulo post, sub. n. 16, defenditur fuisse *aequivocum* ac *dubium* sensum decreti a. 1927, ac legem synodalem illum explicuisse: quae, proinde, lex futurum (can. 17, § 2), et non praeteritum respiceret et a die promulgationis valere inciperet.

Secundum hanc thesim, synodalis lex non esset *evidens* innovatio, sed simplex rei clarificatio, ut aequivocum ac dubium tolleretur.

Tandem, arguit D. V. ex verbis illis synodalis legis: « excepta materia matrimoniali », quae, ut dicit, clare ostendunt materiam matrimonialem *nunc*, i e. per synodalem legem, *et non antea*, i. e. per decretum a. 1927, subductam fuisse competentiae Cappellani.

Transeat quod verba decreti, per se, aequivoca sint: hoc iam admisimus. At dubitationibus, ut omnia dicta et dicenda probant, locum non dederunt; voluit tamen synodus etiam aequivocationem verborum auferre, ideo diverso modo res, quae iam pro certa habebatur, enunciavit. Insuper, attendatur ad verba, quibus lex synodalis incipit:

« Ad normam ecc., a cura parochi *subducimus* hospitale S. Mauri etc. »: quid inde? Ad modum D. V. procedentes, tenere ne debemus nosocomium a « qualsiasi giurisdizione parrocchiale » non fuisse iam, usque ab anno 1927, substractum?!

Sed stat contra thesim D. V. etiam constans Patris Gaudentii declaratio, quam non de se plenae fidei gignendae aptam dixeri-

mus, sed in quantum cum illis Vicarii Generalis et aliorum Officialium Curiae (ut ipse D. V. concedit) concordantem.

Dicit P. Gaudentius in tertia depositione (20 nov. 1942): « Il parroco di S. Mauro veniva a celebrare i matrimonii nell'ospedale di S. Mauro indipendentemente e senza avvertirmi. Io invece, con riferimento al decreto di distacco dell'ospedale dalla parrocchia, andavo in Curia ad esporre il caso, e nei primi due anni mi veniva concessa la delega a voce... In quel tempo c'era mons. N. e mons. M., ch'erano molto precisi; dopo, forse per qualche osservazione fatta dai parroci, io, quando era in vista un matrimonio, portavo le carte in Curia, e questa mi rimandava le carte stesse con un foglio, sul quale si diceva: Vi deleghiamo, *speciali modo*, a celebrare il matrimonio (et exemplaria quaedam huiusmodi delegationum, successori Patris Gaudentii tributarum, videri possunt ad pag. 67: notetur haec documenta tempus ante-synodale respicere!)... In alcuni casi, quando non c'era urgenza fortissima, io scendevo in Curia e riferivo, od anche, quando non potevo attendere d'essere ricevuto, andavo in sagrestia del Capitolo e domandavo a mons. M., incaricato dei matrimonii, oppure a mons. Vicario, se potevo procedere al matrimonio stesso, esponendo il caso. Monsignor M. mi diceva, allora di procedere alla celebrazione del matrimonio, delegandomi praticamente al medesimo.

« Dopo il mio ritorno all'ospedale (come Superiore), ho seguito la stessa prassi di richiedere alla Curia la delega, che avevo usato prima io, e poi P. Pietro (immediatus in Superioratu successor), in quanto io ho sempre ritenuto che il sinodo diocesano non aveva cambiato nulla in quella che era la forma dell'agire ».

Eadem rev. testis firmissime ac pluries asseverat decursu depositionis, ac praesertim in memoriali quodam H. A. T. exhibito die 20 nov. 1942: « Anche prima del Sinodo, mgr. N. e mgr. M. più volte mi fecero notare che interpellare la Curia era *ad validitatem* dell'atto. Il Sinodo intese confermare, e non modificare il decreto... Nel 1938, in data 14 novembre... chiesi a mons. L., estensore del decreto di rettoria, se mons. Arcivescovo intendeva limitarmi la giurisdizione per i matrimonii, sotto pena di nullità. Egli mi rispose che S. E. intese e volle in questo senso concedere la rettoria ».

Concinunt, ut diximus, sive Vicarius Generalis, sive Curiae officiales, i. e. dn. L., dn. N., dn. M. (cuius mentem indirecte cognoscere possumus).

Ait Vicarius Generalis: « Non ho elementi per dire qual fosse la mente dell'arciv. nello stendere tale articolo (nempe art. 3 noti decreti). Non posso rispondere nei riguardi dell'arcivescovo e del pro-vicario. Per parte mia, conscio della facilità imprudente, con

cui si suoleva procedere in questa materia all'ospedale, ho sempre cercato di usare cautela (et de facto, ut iam notavimus, saltem duo delegationis actus, a Vicario Generali subscripti, in favorem Cappellani nosocomii videri possunt, et quidem tempori ante-synodali assignandi).

Verba ab hoc teste deposita attente considera! Ipse, sub fide iuramenti iudicialiter interrogatus an mentem archiepiscopi in edendo decretum *certo* cognoverit, utique in praesens, h. e. tempore depositionis, cum controversia iam exarserat de sensu decreti, pronunciare debuit: « non posso rispondere ecc. ». Et bene quidem! Nam ipse numquam archiepiscopum de sua mente interrogaverat, nihilque ad rem ab eo umquam acceperat.

Sed factum quod Vicarius Generalis, qui quotidie, forte, ratione officii, cum archiepiscopo colloquebatur, numquam, *tunc temporis*, aliquid ab eo quaesiverit, et e contra delegationem cappellano expetenti concedere perrexerit (ut quid possidens quaerebat? ut quid Vicarius possidenti dabat?), sat probat rem *tunc* minime fuisse dubiam. Secus, graviter Vicarius — uti par est — muneri suo defecisset, dubium archiepiscopo non aperiendo!

Serio non obstant ea quae Vicarius idem in altera depositione dixit: « Per quanto ricordo, io *ero in dubbio* sulla mente dell'Arcivescovo, espressa nel decreto, e perciò cautelavo la validità del matrimonio con una delega che togliesse ogni incertezza ».

In primis, Testis nescire nequibat, in casu *dubiae* iurisdictionis, facultatem ab eo factam prorsus inutilem esse, quia hisce in adiunctis potestas suppletur a iure (can. 209).

Insuper testis declarationi praemittit: « per quanto ricordo », ac bene intelligitur rem non plene recordari, post tot annorum decursum.

Et en quae deponit r.mus L. Curiae cancellarius:

« Il decreto in questione è stato redatto personalmente da S. E. l'arcivescovo. Il mio convincimento è che egli abbia voluto escludere dalla competenza attribuita all'ospedale di S. Mauro la facoltà di assistere ai matrimonii. Io non ebbi però, per quanto ricordo, alcun schiarimento in merito da parte dell'Ecc.mo Arcivescovo (sed, nec explicatione ulla se indigere tunc tenuit, secus, rationalibiliter, quem de iure interrogasset!)... Riconosco però (hodie) che la dizione è *per se ambigua* (concedimus!). Il mio convincimento sopra espresso nasce da quanto il Sinodo ha posteriormente stabilito, e che io ritengo esprima il vero animo dell'arcivescovo, anche prima del sinodo, nel decreto in questione.

Il Sinodo, cioè, stabilisce chiaramente che occorre la delega per la validità, ed io ritengo che non faccia altro che esprimere più chiaramente quella che già prima era la mente dell'arcivescovo.

Dico ciò anche perchè l'arcivescovo non era uomo da tornare sulle sue decisioni ».

Currente dein vadimonio, loci sententiae testi perlecti sunt, et ab eo quid de iudicum modo ratiocinandi persentiret quaesitum fuit. Quibus ipse reposuit: « Quanto al n. 8 della sentenza, debbo anch'io riconoscere... che la dizione del decreto è ambigua; però riconfermo la mia convinzione che l'arcivescovo intendesse sottrarre la materia matrimoniale dalle competenze del rettore di S. Mauro, e che quindi l'interpellanza fosse *ad validitatem*. Quanto al n. 9... ritengo che la disposizione del Sinodo non faccia che riconfermare e chiarire la mente dell'arcivescovo, e anzi sia un elemento che ce la faccia meglio conoscere. Anche da quanto ricordo delle adunanze preparatorie del Sinodo, non ho l'impressione che si sia accennato ad alcuna innovazione in questa materia, ma solo si sia voluto chiarire ».

Rem confirmant etiam iurisperiti P. Henricus et r.mus Guido, qui interfuerunt Synodi sessionibus ac discussionibus non solum publicis, sed etiam reservatis, et constituta synodalia, saltem ex parte, exararunt. Hi, tamquam testes ex officio auditi, concorditer dixerunt mentem archiepiscopi, in edendo decretum, fuisse excludendi in cappellano facultatem permanentem matrimoniis adsistendi. Et quidem primus, i. e. P. Henricus, nullo directo argumento suam sententiam communivit, alter, autem, i. e. r.mus Guido, haec summe notabilia protulit: « Ricordo che si discusse (nel Sinodo) su questa materia con tutti i congregati, in numero di sette, alla presenza di S. E., il quale diceva che i PP. Oblati *desideravano anche* la facoltà per i matrimonii, e, *scattando*, soggiunse: « Macchè matrimonii? Chi va all'ospedale, va per curarsi e per partirsene al più presto, o per morire, e non per sposarsi ».

a) Dicit praecl. testis: « ... S. E. ... diceva che i PP. Oblati desideravano anche ecc. ». At quomodo rationabiliter ipsi exoptare potuerint obtinendi facultatem, quam ab anno 1927 possidebant, prorsus non intelligitur. Sed nec intenditur ratio ob quam Archiepiscopus, loco dicendi id quod re vera dixit, potius non exclamaverit: « Quid obtinere satagunt quod iam ab anno 1927, me concedente, obtinuerunt?! ».

Quod si facultas a. 1927, vi decreti, concessa fuerit, ac postea, decursu temporis, ablata, dicatur quando et quo iure!

b) Pergit testis Guido. « S. E. ... scattando, soggiunse ecc. »: quid hic impatientiae motus exprimit nisi quod renovatae ab annis Oblatorum petitiones, eorumque nunc aperta nunc velata conamina (vide ea quae P. Gaudentius dicit de verbis in fronte ephemeridis publicatis, de quibus infra), perquam ingrata et invisa archiepiscopo fuerant et erant?

Praeterea, valde dubitandum est quod lex synodalis, concurrentibus iurisperitis clarae famae exarata, auferre simpliciter potuerit PP. Oblatis facultatem, quam ab annis pacifice possidebant, ipsis inauditis, et expresse non facta mentione abrogationis!

Venit denique expendendum testimonium R.mi N., qui tunc erat addictus officio illi Curiae, quod materiam matrimonialem moderabatur (cuius officii praeses erat r.mus M., nunc defunctus): « L'interpretazione — ait r.mus N. — che mi era stata data da mons. M., allora membro della Curia nell'ufficio matrimonii, era questa: che la frase (del decreto 1927) « non si procederà senza aver prima interpellato l'Ordinario » era da intendersi nel senso che il rettore non aveva giurisdizione per i matrimonii dell'ospedale... Io credo che monsignor M., parlandomi così, abbia espresso il pensiero dell'arcivescovo.

Post haec, et ipse, perlectis iterum decreto a. 1927 ac parte « Riletto ora il decreto, e visto il ragionamento fatto dalla sentenza, mi pare che la sentenza sia da ritenersi corretta, cioè che conchiuda bene in base al decreto, e quindi sia per lo meno dubbio che si richiedesse il permesso *ad validitatem*, *stando al decreto* (quod et Nos admittimus).

« Non so spiegare il motivo per cui mons. M. che dirigeva l'ufficio matrimonii, ove io mi trovavo abbia dato a me, che svolgevo abitualmente queste pratiche matrimoniali, l'interpretazione che ho riferito sopra. Questa contraddizione tra quanto mons. M. mi disse e la sentenza fatta dal tribunale diocesano mi pare più singolare, in quanto egli fu il preside del Tribunale...

« Con me egli interpretò in un modo, nella sentenza interpretò in altro modo ».

Sed optimus testis non sat, forte, consideravit constare quidem ex actis de contradictione inter sententiam R.mi M. qua praesidis Officii de matrimoniis, et sententiam *collegialem* Tribunalis; non autem constare de contradictione inter M. praesidem laudati officii et M. praesidem Collegii iudicantis.

Omnia reassumendo, sic ea quae hucusque exponenda curavimus statui possunt:

1. Verba art. 3 decreti a. 1927 ambigua sunt, quapropter, *iis solummodo inspectis*, mens legislatoris tuto non apparet. Quod et praecedentes huius causae sententiae recognoverunt, et praecise in hoc dubio, vi verborum concepto, sistentes, pro vinculo, sive ex can. 209, sive ex can. 1014, necessario pronunciare debuerunt.

2. Stat factum quod, dato et non concesso Archiepiscopum per notum decretum plenam potestatem paroecialem tradidisse, eius mens ac voluntas nulli ex interesse habentibus patuit. Idest, non Vicario

Generali archidioecesis, qui delegationem, ubi quaesitus, concedere perrexit Cappellano maiori nosocomii, sicut ante decretum concedebatur; non rev.mo M. moderatori Officii de disciplina matrimonii apud Curiam, qui contrarium prorsus sensum, tranquillo animo, tenuit, illumque tenendum praecepit coadiutoribus et subiectis in officio; non rev.mo N. qui sensum decreti, ab immediato suo Superiore receptum, nihil obiiciens, constanter applicavit, rationabiliter praesumendo sensum eumdem fuisse ab ipso archiepiscopo inspiratum (notetur sac. N. fuisse « cerimoniere ed intimo dell'Arcive. scovo » ut ex actuali archiepiscopo novimus, nec tamen umquam Eum, quocum familiariter versabatur, ad rem interrogasse); non paroeciae S. Mauri, ut constat ex depositione rev. S., qui coadiutor in ipsa fuit ab anno 1927 usque ad 1937, et ex depositione rev. D. qui, parochus factus a. 1931, de peculiari facultate, quae ponitur, Cappellani maioris nosocomii informatus non fuit. Iste revera deposuit: « ritengo che (la facoltà) si richiedesse in Curia »: at aegre admittitur eius opinionem non fuisse solidis argumentis innixam, nam parochus quilibet, ubi primum apprehendat matrimonium aliquod in proprio territorio celebratum esse, statim inquirit qua facultate sacerdos assistens processerit, quisque emolumenta stolae perceperit (can. 1097, § 3).

Unicus, ex interesse habentibus, qui, statim ac decretum promulgatum fuit, aliquantum dubitavit, fuit P. Gaudentius. Sed ipse, ut ex actis passim depromitur, praesertim ex quarta depositione, ab annis insudabat, verbo et opere, ut Superiori Religioso nosocomii plenam potestatem paroecialem vindicaret, innixus bulla quadam S. P. Sixti IV.

Propter hoc, iram archiepiscopi pro tempore obierat, ac reprobationem Cleri archidioecesis. Bene intelligitur Patrem Gaudentium hac forma mentis indutum, unumquodque ex decreti verbis ad unguem pensasse, et ex aliquibus, quae sensum praetensum significare etiam poterant, denique tandem iurisdictionem paroecialem, absque possibili contestatione, consecutum fuisse asseverare. At revmus M. et revmus N. eum de mente archiepiscopi statim certiorem fecerunt. Ipse tamen non acquievit: utique, matrimoniis absque Curiae licentia assistere ausus non est; sed, in fronte cuiusdam ephemeridis, quae apud nosocomium publicabatur, magna evidentia, inscripsit verba haec, quae archiepiscopus, sub die 11 iulii 1931, tamquam pastor et non ut legislator, in epistola gratulatoria posuerat: « Oggi l'ospedale di S. Mauro, fatto parrocchia per i degenti ecc. ».

Sperabat ita optimus vir plenam iurisdictionem paroecialem publice, nemine obnitente, adfirmare. Sed contrarium adeptus est: « L'Arcivescovo — ut ipse idem deponit — se ne dispiacque, per-

chè capì la mia segreta intenzione, e, per mezzo dei miei superiori, mi fece avvisare di toglierla (quella frase). Da allora, Egli divenne più freddo con me, e ridusse le relazioni al puro necessario ».

Esto, igitur, quod Vicarius Generalis Archiepiscopum de sua mente non interrogaverit, esto quod et officiales Curiae et parochus S. Mauri ab hoc abstinuerint; at quomodo explicatur quod P. Gaudentius, in quo tanta febris adipiscendae iurisdictionis paroecialis exardescebat, numquam Archiepiscopo quaesitum ullum proponere ausus est?

Dicere haud volumus officiales Curiae esse interpretes authenticos legum episcopalium, sicut negandum existimamus eosdem officiales in casu, ceterosque in archidioecesi interesse habentes, decretum in themate, vel certum eius sensum, non acceptasse aut detrectasse.

Ipsi verius nullam interpretationem dederunt, sed unanimiter ac tranquille eodem modo intellexerunt et exsecutioni mandarunt. *Sub oculis*, *quidem*, *Archiepiscopi legislatoris*, *qui tacuit*. Unde, de duobus unum: aut archiepiscopus recognovit sensum a Curialibus datum respondere suae menti, aut non: si primum, tacendo confirmavit; si alterum, adhuc tacens, pristinum sensum a se volitum, revocasse, e quilibet rationali motivo, praesumitur, contrario adhaerendo.

3. At ea quae mox exposita sunt solummodo ad fingendas omnes hypotheses scripta voluimus. Nam, de facto, archiepiscopum *numquam* iurisdictionem parocialem Superiori religioso nosocomii S. Mauri concedere intendisse iam certo constat ex dictis, sed adhuc melius ex dicendis. Inter documenta enim, a sagaci Patrono, ad obtinendam ulteriorem causae propositionem, nuper exhibita, quaedam, ac praesertim unum, invenimus, quae, ceteris omnibus addita, controversiam peremptorie dirimunt. Ac praecise propter hoc Patres Domini petitioni Patroni fecerunt satis.

Igitur, prae primis animadvertendum est in archidioecesi X, de quo, praeter quam archiepiscopum, etiam alios archiepiscopos similia decreta exemptionis edidisse, constanterque materiam matrimonialem excepisse, ita demonstrando non plenam, sed dimidiatam paroecialem potestatem velle concedere. Et id stylum Curiae illius evidenter patefacit.

Videatur, exempli gr., decretum ab Archpo Alamaro, sub die 11 octob. 1920, pro convicto SS. Apostolorum editum: « In forza del can. 464, § 2 C. I. C., esentiamo detto pio Istituto... dalla giurisdizione e dalla cura del parroco dell'anzidetta parrocchia, affidando tali attribuzioni al rev. Rettore pro tempore del pio Istituto, e lui costituiamo parroco... con tutte le facoltà di diritto, escluso solo l'amministrazione del battesimo e *l'assistenza ai matrimonii* ».

Similibus verbis usus est Exc. Carolus, die 10 maii 1939, subducens a cura parochi Institutum seu nosocomium « Gattoni »: « *Intendiamo però escludere la facoltà di assistere ai matrimonii* ecc. », dum alia prorsus adhibuit archiepiscopus actualis cum, anno 1946, idem nosocomium, mutatis circumstantiis, in veram paroeciam erigere voluit.

Ac tandem, quod summi ponderis est, idem arch.pus de quo, die 11 aprilis 1935, h. e. *ante Synodi promulgationem*, decretum exemptionis edens pro nosocomio S. Camilli, haec scribenda mandavit: «... *In conformità di quanto abbiamo disposto per l'ospedale di S. Mauro, con Nostro decreto del 14 giugno 1927*,... abbiamo decretato e decretiamo: 1. L'ospedale civile dei cronici di S. Camillo è sottratto alla cura pastorale del parroco di S. Giovanni Battista, a tenore del can. 464, § 2 C. I. C. ...*Intendiamo però eccettuare la facoltà di assistere ai matrimonii* ecc. ».

Nescimus quid amplius ac melius desiderari posset: cum idem archiepiscopus hoc decretum edendo, et expresse exemptionem concedendo, dempta autem facultate matrimoniis adsistendi, proprie se referat ad vetus anni 1927 decretum, latum pro nosocomio S. Mauri, declarans se velle *nunc* exemptionem nosocomio S. Camilli dare, sicut *tunc* illi S. Mauri dederat, adhuc dubiam mentem archiepiscopi ex decreto illo anni 1927 nemo prudens dixerit. Secus, neque necessitas, neque opportunitas neque utilitas verborum illorum: « in conformità di quanto... disposto per l'ospedale di S. Mauro » heic intelligeretur.

Decretoria conclusio ex omnibus expositis, *simul sumptis*, haec scatet: validitatem, nempe, matrimonii de quo agitur, etiam sub hoc aspectu, non sustineri.

Nonnullis ex D. V. difficultatibus et obiectionibus, decursu tractationis, Patres Domini responderunt. Sed onus agnoverunt solvendi et aliquas alias subtiliores vel speciosiores.

Legitur in *Animadv.* sub n. 9: « Praeterea, notare praestat, cum elaboratissima sententia rotali, si Archpus suo decreto, ab ipsomet confecto, subducere noluisset realiter a parochi cura seu iurisdictione hospitale S. Mauri, etiam quoad matrimoniorum celebrationem, non intelligitur cur... in praefato decreto mentionem non fecerit de facultate seu potestate licentiam obtinendi a parocho loci ».

E contra, res optime intelligitur; agebatur, enim, de facultatibus parochorum propriis, quae in casu concredebantur modo habituali Superiori religioso, qui vere parochus non erat. Nil mirum, proinde, quod in materia matrimoniali, tam ardua, implexa ac salebrosa, Ordinarius, per se vel per Curiam, inspectionem, vigilantiam ac moderationem exercere constanter voluerit. Exinde onus,

Cappellano impositum, recurrendi toties quoties ad Curiam, pro facultate petenda, salvo tamen iure parochi territorii, quod necessario commemorandum non erat, sive quia Ordinarius iuri illi nil addere poterat, expresse agnoscendo, sive quia, de ipso tacendo, nihil adimere, vel in nihilo eius vim labefactari.

Si Cappellanus nosocomii parocho, ratione territorii, competenti, ad petendam delegationem in aliquo casu recurrisset, valide, postea matrimonio illi adsistendo egisset, sed mandatis Archiepiscopi non paruisset. Et planum est.

Sed, percurrentes pagg. 23-25 *Animadv.*, aliqua sat singularia repperimus, quae non bene intelliguntur. Videtur D. V. quodam loco, sustinere quod Cappellanus degentibus infirmis apparebat « parochus hospitalis », i. e. curam animarum exercens, et addit: « fideles autem per se *nesciunt* utrum sacerdos, qui habitualiter curam animarum exercet, polleat re vera debita potestate, necne; per accidens utique, unus vel alter fidelium, ob peculiares circumstantias, noscere potest defectum potestatis in sacerdote. Sacerdos vero qui habitualiter curam animarum exercet, vi universalis delegationis, a fidelibus putatur « parochus », est re vera parochus « putativus ». Circumstantiae, ratio agendi sacerdotis, opinio fidelium praebent erroris fundamentum, qui error autem praesertim ex facto curae animarum susceptae et exercitae promanat, et ex defectu scientiae canonicarum legum in fidelibus ».

Tentat, proinde, sacramenti tutor validitatem matrimonii sustinere, vel quia matrimonium, in casu, contractum fuit coram parocho putativo, vel quia, in casu erroris communis vel dubiae iurisdictionis, ius supplet potestatem (can. 209).

Si doctrinam expositam a D. V. quis tuto sequi posset, vix umquam darentur matrimonia nulla ex defectu formae, et inutiliter prorsus, post tot saeculorum incertitudines ac vicissitudines, praecepta fuisset forma canonica ad validitatem. Imo, error communis verificaretur in omnibus magnis urbium nosocomiis, verbigratia Romae, ubi nullum ex immensis hospitalibus (in quibus plura millia infirmorum degunt) subtractum est a iurisdictione parochi, ratione territorii, competentis, et tamen in praxi actio parochi, in institutis illis, ad nihilum prorsus reducitur, et omnia curam animarum respicientia Cappellani gerunt.

Si quid intelleximus, D. V. promiscue sumpsit errorem, qui definitur « falsa de aliqua re aestimatio *per iudicium positivum* », et ignorantiam, quae est « cognitionis carentia de aliqua re », et, si agitur de re, quam scire non possumus vel debemus, melius vocatur nescientia.

Nec de « parocho putativo » sermo institui posse videtur, cum deficiat paroecia. Fideles parochum vocant vel habent sacerdotem

illum, qui in paroecia residet, ibique curam animarum agit: his in adiunctis, aliquando contingere potest error, cum quodam fundamento, communis: puta, si sacerdos ille, in domo paroeciali iam sistens, nondum canonicam possessionem coeperit, vel legitime dimissus fuerit, et ita porro: sed, quis admittet fideles communiter habere parochum cappellanum nosocomii? Hoc potest quis, ex nescientia, retinere; sed hoc modo error particularis, non communis, contingit.

Item, acceptandus non est recursus ad can. 209: nam, in casu, omnes interesse habentes, ut vidimus, bene sciebant Cappellanum nosocomii S. Mauri iurisdictione carere, eumque conamina renovasse, sed frustra, eiusmodi iurisdictionem carpendi.

Legimus tandem: « In ultima linea huius partis (i. e. commat. 2 decreti) haec verba inveniuntur: Cessando la degenza per malattia cessa qualunque *competenza* per riguardo ai battesimi e ai matrimonii ».

Ergo — subsumitur — competentia quoad matrimonia data fuit; secus, quid cessat?

Sed facile ne dixeris verbum « competenza » aut facultatem valide matrimoniis adsistendi significare, aut nihil. Sunt enim non pauca, quae verbum illud complecti potest, constituendo competentiam illam *sui generis*, quam decretum re vera tradidit Cappellano S. Mauri.

Verbi gratia, si iste, ante decretum, facultatem petivisset matrimonium aliquod celebrandi, vi obtentae facultatis nil aliud agere potuisset quam validam et legitimam assistentiam celebrationi; post decretum, vero, et per modum habitualis facultatis, iura et officia complura consecutus est: documenta parandi, probationes de statu libero colligendi, examen sponsorum peragendi, publicationes competentibus paroeciis ordinandi, caeremoniam sacramentalem in Ecclesia nosocomii semper complendi, vel in locis degentiae infirmorum, matrimonia in libris Rectoratus inscribendi, emolumenta stolae percipiendi.

Hic iurium et officiorum acervus, post decretum a. 1927, cappellano maiori nosocomii cumulative cum parocho territorii competit: haec est competentia ipsi a decreto tributa, quae quidem statim cessat ac degentes nosocomium relinquunt.

Sed est fatendum verbum « competenza » valde improprie heic positum fuisse a legislatore. Quin imo, legislator idem, scribens: « cessa qualunque competenza per riguardo ai battesimi e ai matrimonii », heic mentionem facere oblitus est iuris funerandi, quod, pro degentibus in nosocomio mortem obeuntibus, per extensum decretum Cappellano tradiderat. Quid ex hoc? Numquid, ob hanc oblivionem,

litterae decreti mordicus adhaerentes, tenere debebimus Cappellanum competentem manere ad funera agenda illorum qui, olim in hospitali degentes, postea convaluerunt illudque definitive reliquerunt?!

Aliunde, iam notavimus nonnulla, in hoc decreto, minus perspicue scripta; citari etiam posset id quod continetur in art. 5, in quo, vi tantum verborum, praecisus sensus non intelligitur , vel aliud intendi potest, quam quod legislator probabilissime voluit.

Condere leges res maxime ardua semper fuit, et in ipso Romano iure saepe inveniuntur quaestiones maximae circa id quod ad liceitatem et id quod ad validatem praecipitur. Quid admirabimur episcopum, etsi doctrina ac prudentia praefulgentem, a semetipso decretum hoc exarantem, plura imperfecte conscripsisse, si in I. C. Codice, cui conficiendo complures tam praeclari homines adlaborarunt, quique sapientiae monumentum iure merito habetur, similia non infrequenter occurrerunt? Videatur:

a) In can. 782, § 5, per verbum « nefas est » interdicitur (certo, ex communi sententia, sub poena invaliditatis) sacerdotibus ritus orientalis confirmationem administrare infantibus latinis; dum, in can. 817, per idem « nefas est » simpliciter illicita declaratur consecratio specierum eucharisticarum extra Missae celebrationem.

b) In can. 814, per unicum et idem verbum « debet » statuitur ad validitatem (ex natura rei) materia essentialis sacrificii eucharistici, et simul, ad liceitatem, modicissima aqua vino consecrando addenda.

c) In can. 815, § 1, per idem verbum « debet », sancitur ad validitatem quod panis consecrandus sit ex tritico confectus; ad liceitatem, quod sit recenter confectus.

d) In can. 816, per verbum « debet » declaratur simplex illiceitas consecrandi in azymo pro orientalibus et in fermentato pro latinis.

e) In cann. 1095, § 2, et 1096, verbum *licentia* adhibetur ad significandam facultatem delegatam, quam quilibet sacerdos obtinere debet, prius quam matrimonio valide adsistat, ab Ordinario vel a parocho territorii; dum, in can. 1097, § 1, 3° et § 3, idem verbum *licentia* exprimit facultatem, ad liceitatem requirendam, a parocho domicilii, vel quasi-domicilii, vel menstruae commorationis, alterutrius contrahentis.

Quae satis sint ad probandum leges, aliquando imperfecte con-

cinnatas, sola vi verborum inspecta, bene intelligi non posse. In humanis sumus.

« *Affirmative*, seu *constare de matrimonii nullitate in casu* » [1].

Albertus Canestri
Ioannes Teodori
Petrus Mattioli, *Ponens.*

---

[1] Sententia haec, a Turno subsequenti, ad quem D. V., prout de jure, appellaverat, confirmata, exsecutioni demandata est.

STUDIA
ET
CONSULTATIONES

LA MUTUELLE NATIONALE DU CLERGÉ FRANÇAIS DITE MUTUELLE SAINT-MARTIN

I - Historique et raisons d'être:

A - Depuis ces dernières années l'évolution économique et sociale a rendu plus urgent le besoin d'une protection contre la maladie et la vieillesse: l'appauvrissement de larges couches de la société, les progrès de la médecine et de la chirurgie modernes qui, en se perfectionnant, deviennent de plus en plus coûteuses ont imposé partout la création de régimes de prévoyance mutuelle contre ce qu'on appelle « les risques sociaux ».

En France, le clergé en a éprouvé la nécessité d'autant plus qu'il est particulièrement démuni de ressources pécuniaires.

Au même moment, la législation française s'est efforcée d'assurer cette protection sociale: en 1945-1946, la « Sécurité Sociale » a été créée. Mais l'esprit tout laïc qui a présidé à l'élaboration de cette immense institution officielle, dans l'ignorance de l'Eglise et du sacerdoce; l'assise de la Sécurité sociale fondée sur la notion d'activité lucrative et sur des catégories juridiques dans lesquelles ont été classés les citoyens d'après des définitions professionnelles précises; le poids excessif des cotisations, la rigidité trop uniforme de cet ensemble conçu pour des laïques chargés de famille; tout rendait la Sécurité sociale inapplicable au clergé.

B - L'Episcopat français fut donc amené à créer lui-même une institution de droit privé, particulière au clergé.

Mais une telle institution devait obligatoirement se conformer aux règles très précises que la Loi française impose à toute société privée se livrant à l'activité que la Hiérarchie se proposait et la conciliation paraissait difficile, entre les exigences du droit canon et de l'Episcopat d'une part et celles de la Loi civile, d'autre part.

Cette loi impose notamment certaines règles: une société mutualiste, comme celle qu'il s'agissait de créer pour le clergé, doit reposer avant tout sur la liberté individuelle — chacun étant libre d'adhérer ou de démissionner quand bon lui semble; elle doit être démocratique — se gérant elle-même, d'un façon autonome, par des organes de direction et de gestion émanant tous de l'élection; elle doit être égale pour tous — ce qui implique un règlement très précis qui prévoit, dans la plus exacte et objective uniformité, les droits de chacun et les conditions d'ouverture de ces droits.

Or, il était indispensable que l'institution de prévoyance sociale du clergé reposât essentiellement sur l'autorité épiscopale et le diocèse, l'adhésion de l'Evêque entraînant automatiquement celle de

tout son clergé; il était sage que l'Episcopat français exerçât un constant pouvoir de tutelle sur une société si vaste et d'une telle importance pratique; il était opportun que l'action de cette société mutualiste, loin d'introduire au sein des diocèses le fonctionnement sans âme d'une administration uniforme et inhumaine, réservât sa place et un plus efficace épanouissement, d'une part, à l'esprit de charité confraternelle, avec toute la souplesse, la liberté d'initiative et le sens concret qu'exige cette vertu, d'autre part à la vie même du diocèse, faite de la sollicitude paternelle de l'autorité épiscopale pour ses Prêtres et des particularités ou coutumes propres à chaque diocèse.

C - Grâce à la bienveillance du Saint-Siège et à la compréhension montrée par le Gouvernement français, l'accord put être réalisé et la « MUTUELLE SAINT MARTIN », approuvée par la Sacrée Congrégation du Concile 25 Mars 1950, agréée par le Gouvernement français le 19 Mai 1950, fut créée à compter du 1er Juillet suivant.

II - BUT ET CHAMP D'APPLICATION.

A - L'Assemblée des Cardinaux et Archevêques de France avait, à l'origine, envisagé de créer une véritable « Sécurité Sociale du Clergé » comprenant l'assurance-vieillesse et l'assurance-maladie. Sans renoncer à cet idéal, elle a été obligée de constater l'impossibilité matérielle qu'il y avait actuellement à organiser l'assurance-vieillesse, dont la charge financière aurait été insoutenable. Elle s'est donc sagement bornée à l'assurance-maladie, qui correspondait d'ailleurs, comme les consultations entreprises l'ont montré, au besoin le plus urgent; encore, même, a-t-il fallu lui tracer certaines limites: une assurance-maladie complète aurait représenté une cotisation beaucoup trop lourde pour les Prêtres. Avec l'exclusion du « petit risque » (cas bénins, menus frais pharmaceutiques) et de la tuberculose pulmonaire (déjà soignée par les organisations du clergé français, auxquelles leurs dirigeants souhaitaient qu'on n'apportât pas de changement), il fut possible pour une cotisation relativement très modique, que les Evêques ont jugé supportable pour le clergé (3.600 Frs par an, jusqu'à présent, mais, il est vrai, la dépréciation monétaire que la France subit depuis cet été va obliger à majorer la cotisation), de prévoir une très large assurance contre la maladie même de très longue durée, les accidents, les opérations chirurgicales, etc...

B - Il était sage, aux débuts d'une institution nouvelle et si vaste, de limiter le but à atteindre — mais l'Assemblée des Cardinaux et Archevêques ne désespère pas de pouvoir un jour élargir à bien d'autres domaines l'action bienfaisante de « La Mutuelle

Saint Martin », comme le sous-entendent les statuts (Art. 2. 51) qu'elle a rédigés.

C - D'autre part, « La Mutuelle Saint Martin » se limite au clergé diocésain; au clergé diocésain tout entier, quelles que soient les fonctions exercées — tout le clergé du diocèse, curés et vicaires des paroisses, aumôniers, etc... en même temps que l'Evêque — car tous, l'Evêque, comme ses prêtres, ont les mêmes devoirs et les mêmes droits dans la Société et sont, au même titre, membres de « La Mutuelle St Martin ».

S'il y a lieu, les réguliers qui remplissent un ministère paroissial dans le diocèse font partie de la Mutuelle comme le clergé séculier.

Les statuts prévoient, en effet, l'adhésion éventuelle des religieux. En pratique, le régime d'assurance-maladie n'a pas été conçu pour les religieux vivant en communauté et seuls y adhèrent les religieux de certaines congrégations participant de près à la vie diocésaine. Pour les autres, d'ailleurs, comme pour les religieuses, il faudrait concevoir un régime particulier.

III - Organisation générale et fonctionnement.

L'organisation de la Mutuelle St Martin est assez complexe en apparence, car son articulation est souple, sa conception est nuancée pour permettre la conciliation des données assez contradictoires du problème qu'elle posait. En fait, son organisation est simple, car ce sont les mêmes personnes qui sont appelées à y jouer des rôles divers, tantôt au nom du siège central, tantôt au nom du diocèse: l'unité des personnes recouvre et corrige la relative diversité des organes.

La Mutuelle St Martin ne pouvait être que nationale. Cette obligation était imposée par les exigences techniques et financières d'une assurance-maladie très généreuse pour les « gros risques » et les traitements de longue durée dont il est impossible de répartir l'aléa et la charge sur l'effectif d'un diocèse ou d'une province; elle l'était aussi pour diverses considérations d'ordre politique.

Mais elle n'est nationale que dans la plus étroite mesure, car elle est, en réalité, essentiellement diocésaine. Si elle centralise les recettes pour mieux répartir les risques et, grâce à une certaine solidarité qu'elle institue entre les diocèses, pour mieux garantir à chaque prêtre les remboursements, parfois très élevés, qu'il est en droit d'attendre, elle repose avant tout sur l'autorité épiscopale et sur le diocèse.

A - La base de l'institution et le cadre même déjà cité est le diocèse. Lorsque l'Evêque décide d'adhérer à « La Mutuelle St Martin » - actuellement 75 Evêques ont déjà adhéré, entraînant aussi

l'affiliation de 36.000 prêtres sur les 41.000 qui composent l'effectif total du clergé diocésain français, - il entraîne automatiquement l'adhésion de tout le clergé de son diocèse, car les statuts stipulent que les adhésions ou démissions ne peuvent être transmises que par l'Ordinaire.

C'est l'Evêque, d'autre part, qui se charge de collecter et d'envoyer au Siège central le total des cotisations de son diocèse, dont il organise à son gré la perception, faisant supporter dans les proportions qu'il estime opportunes, la charge de la cotisation par les prêtres ou par les fidèles ou par les ressources de l'Evêché.

La section diocésaine groupe tous les prêtres incardinés au diocèse, qui élisent, tous les cinq ans, quatre confrères. Ces quatre délégués élus réunis sous la présidence du représentant de l'Evêque forment le Comité local de gestion.

Ce comité, qui ne peut valablement délibérer sans son président, assure le fonctionnement de « la Mutuelle St Martin » dans le diocèse : il renseigne les prêtres, étudie leurs demandes, instruit les dossiers, bref entretient seul tous les rapports de la Société mutualiste avec les prêtres du diocèse, passe des conventions avec les médecins, cliniques, etc... D'autre part, il gère en toute liberté le « fonds diocésain d'entr'aide », dont le rôle, on l'espère, sera considérable.

Ce fonds, pour lequel diverses ressources ont été prévues, reçoit automatiquement le 1/10 du total des cotisations recueillies dans le diocèse et recevra la plus grande part de l'excédent des recettes sur les dépenses disponibles après chaque exercice, dans la mesure où le total des remboursements versés aux prêtres du diocèse sera inférieur au total des cotisations, ce qui encouragera les diocèses à une gestion économique et corrigera ce que la solidarité interdiocésaine pourrait avoir d'excessif. Les ressources ainsi mises à la disposition du Comité local du diocèse sont utilisées librement par lui pour compléter, dans tous les cas qu'il juge intéressants, l'action statutaire de la « Mutuelle St Martin »; — l'Episcopat attend beaucoup de cette action d'entr'aide qui s'exercera sur place, dans le diocèse, avec la souplesse et la liberté d'une véritable charité confraternelle et qui atténuera le caractère lointain et malgré tout un peu mécanique des remboursements faits par le siège central conformément au règlement statutaire des prestations.

Quand « la Mutuelle St Martin » atteindra son plein développement, on espère que les ressources que distribuera ainsi le fonds diocésain représenteront une part considérable des bienfaits attendus de « la Mutuelle St Martin » : cette action libre, reposant exclusivement sur la conscience et l'esprit confraternel du Comité local permettra de balancer le régime règlementaire et objectif des prestations statutaires par une charité vivante et concrète.

B - Le siège central comprend l'Assemblée générale, qui se réunit une fois par an. Elle est constituée par deux délégués pour chaque diocèse, quel que soit l'effectif de ce dernier et ce caractère qui est assez anormal en droit français, mais que la compréhension du Gouvernement a accepté, démontre bien le caractère fédératif de la Mutuelle St Martin dont l'assemblée représente sur un pied d'égalité tous les diocèses, au lieu de grouper les délégués des prêtres, élus en proportion du nombre de prêtres.

L'Assemblée élit un conseil d'administration, d'où émane le Bureau, plus restreint, aux réunions plus fréquentes. Aucun de ces organes ne peut délibérer sans la présence de « conseils techniques », tant ecclésiastiques que laïques, qui représentent l'Episcopat et sont nommés par l'Assemblée des Cardinaux et Archevêques.

En raison de l'extrême decentralisation de « la Mutuelle Saint Martin », les services du siège central se réduisent à un directeur technique et cinq ou six employés.

Le siège central veille à la marche générale de l'institution, entretient les rapports avec l'Episcopat et le Gouvernement, assure le fonctionnement financier en centralisant les cotisations, en gérant les fonds et en payant directement à chaque prêtre malade les remboursements auxquels il a droit. C'est là sa seule relation avec les Sociétaires qui ne doivent pas correspondre avec lui mais doivent toujours s'adresser à la section diocésaine.

C - Il a paru sage, enfin, de ménager à la Hiérarchie toutes les garanties voulues sur le fonctionnement de « la Mutuelle St Martin ». Il ne suffisait pas que, dans un cas grave, les Evêques pussent tirer des statuts eux-mêmes la facilité de faire aussitôt s'éteindre l'institution, soit en donnant leur démission, soit en suspendant la collecte et l'envoi des cotisations.

Il fallait donner à l'Episcopat un pouvoir de tutelle constant sur le fonctionnement normal de la Société mutualiste.

Non seulement les statuts proclament certaines affirmations de principe qui placent la Société sous l'autorité morale de la Hiérarchie et frappent d'avance d'une nullité de plein droit toute délibération « susceptible de porter une atteinte directe ou indirecte à la constitution de l'Eglise », mais ils stipulent que tout prêtre cessant d'être en communion avec son Evêque cesse, par là même, de faire partie de la Société. De même, toute peine ou censure ecclésiastique quelconque rend inéligible à toutes fonctions dans « la Mutuelle St Martin ».

Mais, de plus, l'Assemblée des Cardinaux et Archevêques a un droit de regard permanent sur l'institution:

— à la section diocésaine, le Comité de gestion ne peut délibérer sans la présence du représentant de l'Evêque;

— au siège central, aucune décision importante ne peut être envisagée sans avoir été préalablement soumise à l'avis de l'Assemblée des Cardinaux et Archevêques — ni l'Assemblée générale, ni le Conseil d'administration, ni le Bureau ne peuvent valablement délibérer sans l'assistance des représentants de la Hiérarchie, les « conseillers-techniques » désignés par l'Assemblée des Cardinéux et Archevêques.

IV - L'action de la Mutuelle Saint-Martin.

L'assurance contre la maladie, ainsi garantie, est très étendue et permet, dans des proportions variables selon chaque cas, de rembourser au prêtre la majeure partie de la dépense que représentent aujourd'hui des soins appropriés. En effet, pour être traité dans les meilleures conditions et pouvoir bénéficier des récents progrès de la médecine et de la chirurgie, il faut maintenant débourser des sommes énormes que le prêtre, plus que tout autre, se trouve incapable de payer. Grâce à la « Mutuelle Saint-Martin », il est incontestable que, désormais, le prêtre n'a plus à se contenter d'une « médecine de pauvre » et peut se faire soigner normalement.

— On ne peut donner qu'un ordre de grandeur, forcément très approximatif, de la valeur moyenne des remboursements assurés par la Mutuelle.

— Pour la chirurgie, la Mutuelle Saint-Martin rembourse environ 80% de la dépense totale et, en pratique le plus souvent 90% lorsque le chirurgien ne réclame pas d'honoraires, ce qui est le cas le plus fréquent.

— Pour l'hospitalisation médicale, quelle qu'en soit la durée (plusieurs années, au besoin — à moins que le prêtre ne soit âgé de plus de 65 ans et ait une maladie se prolongeant plus de six mois) et quelle qu'en soit la cause (tuberculose osseuse, troubles mentaux, etc.), le remboursement est de l'ordre de 70 à 75%.

— Quand le prêtre a une maladie aigüe, durant au moins dix jours, et se soigne à son domicile au prix de dépenses d'une certaine importance, il est remboursé par un forfait de 1.000 francs par jour, ce qui, en fait, représente, le plus souvent, 90% de ses frais.

— Les dépenses de dentistes (soins et prothèse) sont couvertes à concurrence des deux-tiers environ.

— Les traitements spéciaux les plus variés (pénicilline, etc.), les radios, les transfusions sanguines, les analyses, etc., sont remboursés aux trois-quarts.

— Quant aux lunettes et lorgnons, la dépense en est couverte à concurrence de 50 à 60% en moyenne.

— Les « malades debout » — c'est-à-dire les prêtres qui, malgré

une maladie chronique (diabétiques, cardiaques...) continuent leur ministère, — se voient remboursés, sans limitation de durée, de 80% de leurs dépenses.

— Si un prêtre a besoin d'une « cure libre », c'est-à-dire d'un séjours de repos chez un parent ou à l'hôtel, il reçoit une indemnité de 300 francs par jour, ce qui lui permet de rembourser les frais de nourriture au parent qui l'héberge ou, s'il est à l'hôtel, d'être indemnisé d'à peu près la moitié de ses frais de pension.

— Les cures thermales, enfin, donnent lieu au remboursement intégral du voyage et à un remboursement de 40%, environ, des frais d'hôtel et de cure.

— Enfin et dans tous les cas précédents, lorsque le prêtre se trouve immobilisé plus de dix jours, il reçoit, en outre, une indemnité journalière de 150 francs par jour, sans limitation de durée: un prêtre atteint d'une longue maladie, obligé à un repos prolongé, percevra cette indemnité pendant des mois, sinon des années — sauf s'il est âgé de plus de soixante-cinq ans car, dans ce cas, comme pour l'hospitalisation médicale, il a fallu limiter les versements à une durée de six mois par an et par maladie, sous peine d'ouvrir la porte à une trop coûteuse assurance-invalidité des prêtres âgés.

Cette énumération sommaire montre que, statutairement, la Mutuelle Saint-Martin garantit à peu près tous les cas, tant soit peu sérieux, où une atteinte à la santé entraîne des frais.

C'est volontairement que les statuts ne prévoient pas le remboursement de l'intégralité de la dépense ni de tous les cas de dépense — et, cela, pour deux raisons.

Il aurait été, en premier lieu, imprudent de s'engager d'emblée dans cette voie, qui aurait exigé une cotisation excessive.

Il a, en second lieu, semblé important d'instaurer, pour tous les prêtres de France, une garantie générale, et, certes, fort large, mais qui laisse pourtant une marge d'initiative et de liberté à chaque diocèse.

Le souci de décentralisation qui a présidé à la conception de la Mutuelle Saint-Martin se retrouve ici.

On a, en effet, considéré qu'il restait des cas où les différences de moeurs, de climat et de ressources exigeaient qu'on laissât à chaque diocèse le soin de compléter à son gré l'action statutaire générale de la « Mutuelle Saint-Martin » par une action purement diocésaine, en harmonie avec les besoins et les moyens locaux.

C'est donc le « fonds diocésain d'entr'aide » et, là où il en existe, la Mutuelle ecclésiastique du diocèse qui ont l'initiative et la charge de ce complément.

Par conséquent, la « Mutuelle Saint-Martin » laisse en dehors

de son action statutaire les petites maladies bénignes, les menus frais pharmaceutiques, les honoraires d'une consultation médicale isolée, ainsi que les appareils orthopédiques ou ceintures ne se rattachant pas à une intervention chirurgicale et les appareils contre la surdité. Sauf ces deux derniers points qui, représentant souvent une lourde dépense, sont éventuellement pris en charge sur un « fonds national de solidarité », alimenté par une minime fraction des excédents de recettes et géré, au siège central, par le Conseil d'administration, toutes ces lacunes sont comblées par les diocèses, s'ils l'estiment opportun. Cette action locale, plus souple et plus concrète, doit devenir un des aspects les plus humains et les plus attachants de la « Mutuelle Saint-Martin » lorsque, le plein fonctionnement étant atteint, les fonds diocésains disposeront de ressources qu'on espère importantes.

Déjà, beaucoup de diocèses s'y livrent, non seulement pour assurer les compléments qui viennent d'être cités, mais pour prolonger les remboursements au-delà des six mois pour les prêtres âgés de plus de soixante-cinq ans ou pour compléter l'indemnité journalière dont le taux de 150 francs tend à devenir inférieur à la moyenne des honoraires de messe.

Comme il a été dit plus haut, cette action complémentaire, propre à chaque diocèse va, pour 1952, représenter un volume égal à 25 et même 30% du total des prestations statutaires versées par le siège central aux prêtres du diocèse considéré.

— Une troisième indication doit être donnée sur les remboursements de la « Mutuelle Saint-Martin ».

Contrairement à la règle généralement suivie en France, elle ne paie pas, de plein droit, une somme forfaitairement fixée à l'avance lorsque les circonstances prévues au tarif se trouvent réalisées. Elle ne rembourse que les dépenses réelles, effectivement supportées par le prêtre. C'est qu'en effet, l'usage est, en France, très répandu chez les praticiens de ne demander rien, ou que très peu, au clergé. Il convenait que la « Mutuelle Saint-Martin » tînt compte de cette tradition, pour éviter qu'un remboursement automatique ne la contrarie, et, en même temps, n'incite les prêtres à occasionner des dépenses excessives.

— Les premiers résultats démontrent, semble-t-il, que la réforme entreprise par l'Episcopat français était justifiée.

La rapidité et l'ampleur avec lesquelles le clergé français a prouvé sa confiance à la « Mutuelle Saint-Martin » montrent combien celle-ci répond à un besoin réel.

Pour s'en tenir à quelques chiffres seulement, voici la progression du recours, toujours croissant, des prêtres à la Mutuelle, telle

qu'elle ressort de la moyenne mensuelle des demandes de remboursement et du total des sommes versées.

	Sept. 1950	Moyenne mensuelle enregistrée au cours... du dernier trimestre 1950	du 1° trimestre 1951	du 2° trimestre 1951	du 3° trimestre 1951
Nombre de dossiers par mois	108	735	889	1.322	1.532
Montant total des remboursements par mois.....	828.014 Fr	5 242 900 Fr	5.517.426 Fr	7.602.300 Fr	9.409.976 Fr.

Ainsi, du 1° janvier au 30 septembre 1951, la Mutuelle a reçu et payé plus de 10.000 demandes, dont les remboursements ont dépassé 65 millions. Sur ce total la chirurgie, d'une part (plus de 14 millions), les soins et la prothèse dentaire d'autre part (près de 15 millions), constituent les plus fortes dépenses. Chacun de ces deux postes représente presque le quart du total; l'hospitalisation médicale vient immédiatement ensuite (près de 12 millions).

Grouper les diocèses de France dans une vaste institution d'entr'aide et de solidarité qui, en épousant, dans la mesure compatible avec les institutions et les traditions de l'Eglise, les conceptions juridiques et les modes de gestion moderne de la prévoyance sociale, c'était entreprendre une action très nouvelle et quelque peu hardie.

C'est l'honneur de l'Episcopat français de n'avoir pas reculé devant cet effort et cette responsabilité.

Il serait prématuré de porter un jugement définitif ou de tirer des conclusions d'avenir. Au surplus, une réforme de cette ampleur et de cette nouveauté doit se développer lentement. Il était prudent de limiter, au début, les buts à viser, de façon à les atteindre plus sûrement.

En tout cas, telle qu'elle se présente après un peu plus d'un an de fonctionnement, cette assurance contre la maladie paraît capable de vivre et de poursuivre son action bienfaisante. Enfin il est maintenant certain, comme le prouve l'attitude du clergé, qu'elle répond à une nécessité urgente et grave et qu'elle améliore, dans des proportions à peine soupçonnées à l'origine, la situation matérielle des prêtres.

Monseigneur CHAPPOULIE, Evêque D'ANGERS

DE DECRETO EPISCOPALI ADMINISTRATIVO

SUMMARIUM: 1. Iurisdictio Episcoporum est secundum canones exercenda. - 2. In can. 335 § 1 potestas coactiva loco administrativae ponitur. - 3. De triplici potestatis iurisdictionis Ecclesiae distinctione. - 4. In Ecclesia est aliqualis functionum divisio. - 5. De Episcopi potestate legislativa - 6. et iudiciali. - 7. De administrativae Episcopi potestatis ambitu - 8. et organis. - 9. Decretum est forma extrinseca aliquorum actuum administrativorum. - 10. Actus administrativus in sensu stricto. - 11. Eius notio. - 12. Declarationes voluntatis et pronunciationes. - 13. Bonum publicum est finis actus dispositivi etiam proximus. - 14. Actus administrativi formales et non formales. - 15. Decretum est actus administrativus dispositivus sollemnis. - 16. In Codice I. C. saepe sermo est de decreto episcopali administrativo: a) explicite proprio nomine - 17. b) explicite nomine litterarum. - 18. c) implicite. 19. Forma decreti non semper requiritur ad validitatem: singuli casus considerandi sunt. - 20. Non datur decretum nisi in scriptis. - 21. Elementa essentialia decreti sunt subscriptio Episcopi et pars dispositiva. - 22. Indicatio et subsignatio Episcopi. - 23. Nomine Episcopi hic venit quilibet Ordinarius infra R. Pontificem, non autem Vicarius Generalis. - 24. Pars dispositiva decreti. - 25. Decretum non potest esse conditionatum, nisi exceptionaliter. - 26. Subsignatio cancellarii vel notarii comprobat authenticitatem decreti, sed non requiritur ad validitatem, nisi in casibus a iure praevisis. - 27. Sigillum est apponendum ad authenticitatem decreti comprobandam, tamen non sub poena nullitatis. - 28. Sine datatione decretum est imperfectum et quocumque tempore perfici potest. - 20. Invocatio SS. Trinitatis. - 30. Clausula « contrariis quibuscumque non obstantibus » et aliae huiusmodi. - 31. Integratio decreti ut instrumenti publici et ut actus administrativi dispositivi. - 32. De partis narrativae momento. - 33. et notione. - 34. Non requiritur ad validitatem, nisi ex iuris praescripto in casu particulari. - 35. Motivatio in iure: non requiritur ad validitatem. - 36. Conclusiones. - 37. Tres typus principales decreti episcopalis. - 38. Exempla decretorum.

1. - Sane praescriptum can. 334 § 1 CIC ut principium fundamentale in ipso iure constitutionali ecclesiastico habendum est: « Episcopi residentiales sunt ordinarii et immediati pastores in dioecesibus sibi commissis » [1].

Haec autem potestas regiminis seu iurisdictio « non ea est, ut episcopus recte dicatur agere valere in sua dioecesi quae R. Pontifex in Ecclesia universali, nisi aliud sit reservatum, sed ea est potius ut iure communi, a quo derogare aut dispensare per se nequit, contineatur et *secundum canones* sit exercenda » [2].

[1] Cfr. etiam can. 329 § 1 et Act. XX, 28.

[2] I. CHELODI-P. CIPROTTI, *Ius Canonicum De Personis*, Vicenza-Trento, 1942, p. 293, N. 189.

Etenim in can. 335 § 1 dicitur: « Jus ipsis (Episcopis residentialibus) et officium est gubernandi dioecesim tum in spiritualibus tum in temporalibus cum potestate legislativa, iudiciaria, coactiva ad normam sacrorum canonum ».

2. - Etiam norma can. 335 § 1 constitutionalis est et quidem maximi momenti. Melius fuisset — ita nobis videtur — ponere vocem « administrativa » loco vocis « coactiva » propter duo:

a) quia potestas « coercendi delinquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus » (can. 2214 § 1) pertinet sive legislatori (quatenus sanctiones poenales statuit), sive iudici (quatenus sanctiones poenales applicat) et ideo a potestate legislativa et a potestate iudiciali non est distinguenda.

b) quia Episcopo certissime ius est etiam administrandi propriam dioecesim tum in spiritualibus tum in temporalibus, sicut patet v. g. ex can. 336; et ideo etiam haec potestas (cuius est subditos coercere, sicut et aliarum) in fundamentali canone 335 § 1 fuisset enumeranda, ut ipsa enumeratio esset completa et adaequata.

Neque loco potestatis coactivae potestas « executiva » est ponenda, quia etiam potestas iudicialis est executiva legum et praeterea melius est loqui de administratione quam de executione, « cum mera executio, ob infinitam casuum varietate, sit impossibilis, et, si esset possibilis, foret iniqua » [3].

3. - Iuxta ergo doctrinam, quae nobis amplectenda videtur, divisio completa et adaequata potestatis iurisdictionis Ecclesiae, sicut et cuiuslibet perfectae societatis, potestatem legislativam, iudicialem (seu iurisdictionalem in sensu stricto) et administrativam comprehendit [4].

a) Potestas *legislativa* « ea functio est publicae auctoritatis, qua norma agendi obligatorio modo proponitur subditis pro bono communiter consequendo » [5]; vel brevius, est « potestas quae normas dat communitati obligatorias, ut singuli possint finem societatis operando consequi » [6]. Actus legiferus seu lex est actus iurisdictionis praeventivus, abstractus, genericus [7].

b) Potestas *iudicialis* seu iurisdictionalis in sensu stricto seu iurisdictio contentiosa, sicut aliquando etiam vocatur, « ordinem

---

[3] F. Roberti, *De Processibus*, I, ed. alt., Romae 1941, p. 107, n. 39.

[4] Cfr. Roberti, op. cit. p. 105, n. 39, et ss.

[5] A. Ottaviani, *Institutiones Iuris Publici Ecclesiastici*, I, Ius Publicum Internum, ed. alt. Polygl. Vatic, 1935, p. 94, n. 42.

[6] Roberti, op. cit. p. 106, n. 39.

[7] G. Zanobini, *Corso di diritto amministrativo*, I, Principi generali, Milano, 1947, p. 9, N. 7: « *La preventività e l'astrattezza distinguono la legge da ogni altro atto di sovranità* ». Cfr. etiam S. Romano, *Corso di diritto costituzionale*, Padova 1931, p. 257 ss.

iuridicum tuetur, legum executionem curans iuxta normas processuales, logice procedens, neutri parti favens » [8]. Actus iudicii seu sententia est actus iurisdictionis, quo declaratur voluntas legis in casu de quo agitur, et haec voluntas substituitur voluntati partium [9].

c) Potestas *administrativa* « subditos regit intra limites legis, curat et fovet publicum bonum, libere ex arbitrio procedens, singulis aptans quae generice a lege statuuntur » [10]; vel brevius, est potestas quae intra limites legis immediate et practice curat publicum bonum [11]. Actus administrativus est actus iurisdictionis practicus, concretus, quo publica auctoritas immediate consequitur bonum publicum.

4. - In modernis Civitatum constitutionibus viget sic dicta « divisio potestatum » inter diversa organa; sed, de facto, omnimoda separatio impossibilis est, cum organa legislativa aliquid administrativum vel iudiciale exerceant, administrativa aliquid legislativum vel iudiciale, iudicialia aliquid administrativum.

In Ecclesia autem, « ex sua divina institutione, tota potestas iurisdictionis in R. Pontifice et Episcopis residet. Quare nulla in ea potest haberi proprie dicta divisio potestatum » [12], sed tantum aliqualis separatio quorundam attributionum inter diversa organa ex iure ecclesiastico.

Unde potius loquendum est de divisione *functionum* in Ecclesia quam de divisione potestatum. Habentur sc. functiones diversae eiusdem supremae potestatis, quae exercentur ab iisdem organis vel a diversis organis. R. Pontifex et Episcopi totam potestatem iurisdictionis et ideo tres functiones exercent, sed de sua potestate etiam cum aliis communicant, ita ut quaedam munera stabiliter constituta in Ecclesia habeantur, quae *officia ordinaria* sint et dicantur. [13].

5. - Episcopi, sicut principes in sua dioecesi, functionem *legislativam* per seipsos exercent, sive in synodo sive extra synodum (cfr. can. 362). Possunt ferre « leges vel praecepta aut secundum ius, normas generales proprius determinando, necessitatibus loci aptando, sanctione poenali roborando, aut praeter ius in iis quae legislationi particulari remittuntur, minime vero in iis quae explicite vel im-

---

[8] Roberti, op. cit. p. 107, n. 39.

[9] Zanobini, op. cit. p. 10, n. 7, b); Chiovenda, *Principi di diritto processuale civile*, Napoli, 1928, pp. 266-301; Roberti, op. cit. p. 114 ss. n. 43.

[10] Roberti, op. cit. p. 106-107, n. 39.

[11] Zanobini, op. cit. p. 10 ss. n. 7, 8, 9.

[12] Roberti, op. cit. p. 111, n. 41. Cfr. can. 219, 329 § 1, 335 § 1.

[13] Cfr. can. 145 et 197.

plicite iuri pontificio reservantur, aut iure communi expresse sunt permissa » [14].

« Leges episcopales statim a promulgatione obligare incipiunt, nisi aliud in ipsis caveatur; modus autem promulgationis ab ipsomet Episcopo determinatur » (can. 335 § 2).

Leges episcopales vocari solent *statuta* episcopalia vel diocesana [15]; sed aliquando etiam formam et nomen *decreti* habent et tunc verius sunt actus functionis administrativae, quatenus feruntur generaliter quidem sed non in perpetuum, « et potius ad applicanda quam ad statuenda vel abroganda iura » spectant [16]. Practice decreta huius generis idem sunt ac leges; neque possumus dicere decreta episcopalia huiusmodi esse leges quas in peculiaribus circumstantiis organum administrativum condit ex functionis legiferae mandato, quia revera unum et idem est organum in casu, sc. Episcopus, et unica est eius potestas iurisdictionis, quae in exercitio functionis legiferae normas agendi condit adhibita forma administrativa decreti.

De decreto-lege episcopali hic non est sermo.

6. - *Iudiciali* functione Episcopus est iudex primae instantiae pro omnibus causis, sive contentiosis sive criminalibus, a iure expresse non exceptis (can. 1572 § 1). Ipsam ordinarie exercet per officialem, qui cum eo unum tribunal constituit (can. 1573 §§1 et 2) et per iudices synodales aut pro-synodales (can. 1574 § 1).

Sicut actus typicus functionis legiferae episcopalis est statutum, sed forma decreti non excluditur; ita etiam actus typicus functionis iudicialis est *sententia*, sed *decreta* saepissime adhibentur quae formam administrativam habent.

De decretis, quae in exercitio potestatis iudicialis ab Episcopis feruntur, hic non est quaestio.

7. - Functio *administrativa* Episcopi est ambitus amplissimi et non potest paucis verbis adaequate describi.

Episcopus « observantiam canonum urget, advigilat ne abusus in ecclesiasticam disciplinam irrepant, cultum divinum moderatur et curat ut diligenter liturgicae leges custodiantur, officia et beneficia erigit et confert, inferiores magistratus in muneribus adimplendis inspicit et dirigit, negligentes corripit, clericos assumit vel dimittit, administrationem bonorum ecclesiasticorum ordinat et gerit, mandata et rescripta pontificia exequitur, omnia quae ad profectum animarum necessaria sunt vel utilia fovet et promovet » [17], semper-ut patet-intra limites iuris communis.

[14] Chelodi-Ciprotti, op. cit. p. 293, n. 189.
[15] Cfr. v. g. can. 1089.
[16] Chelodi-Ciprotti, op. cit. p. 101, n. 61.
[17] Chelodi-Ciprotti, op. cit. p. 295, n. 190. Vide etiam F. Roberti, *Respectus*

Insuper Episcopo competit munus auctoritative docendi (c. 1326), quod ad potestatem administrativam reducitur; ipse debet curare ut puritas fidei ac morum in clero ac populo conservetur (c. 336 § 2), invigilare et dirigere universam institutionem et educationem christianam omnium subditorum, praesertim puerorum et rudium, in ecclesiis et in scholis, proscribere errores, libros qui religionis intersint censurae submittere, pravos quosque interdicere [17bis].

Item ad eius administrativam potestatem multa pertinent circa erectionem, vitam et extinctionem institutorum religiosorum et fidelium associationum.

Denique Episcopus pollet potestate disciplinari, imo quasdam poenas modo administrativo irrogare vel declarare potest [18], quae omnia ad functionem administrativam pertinent.

Si quis vellet per exclusionem ambitus functionis administrativae Episcopi definire, posset illi attribuere omnia quae Episcopus in sua diocesi secundum canones peragere potest ac debet, praeter functionem legiferam et iudicialem.

8. - « Administratio diocesis ad Episcopum pertinet; et plures coetus consulentes eum adiuvant: sunt enim, praeter *Vicarium generalem* qui Episcopum sublevat in universa ordinaria administratione (can. 366 § 1) et vicarios foraneos (can. 445), capitulum cathedrale quod eius senatum constituit (can. 391) vel huius loco consultores diocesani (can. 326, 427) aut in locis missionum consilium antiquiorum missionariorum (can. 302); insuper examinatores synodales et parochi consultores (can. 385 § 1) qui Episcopum adiuvant in examinibus peragendis (ad ordines, confessionem, praedicationem) et in processibus administrativis (c. 381 § 1); consilium administrationis pro rebus temporalibus (can. 1520 § 1 et 2); bini coetus deputatorum, alterum praepositum disciplinae alterum oeconomiae, pro seminario (can. 1359 § 1); censores librorum (can. 1393 § 1). His addendi sunt peculiares coetus e. g. pro arte sacra, musica sacra etc. nec non officia pro scholis, pro catechesi, pro familiis religiosis, pro actione catholica, etc. Omnes officiales et consultores sive in synodo sive extra synodum ab Episcopo nominantur (can. 295 § 1, 424, 1359 § 1, 1520 § 1 etc.) et ex iusta causa removentur (can. 388, 1359 § 3, etc.) » [19]

---

sociales in Codice Iuris Canonici, in Apollinaris X (1937), p. 350-351. Cf. can. 112 ss.. 152, 919, 1259 § 1, 1261, 1265, 1279 § 3, 1414 § 2, etc.

[17bis] Ita fere ad litteram Chelodi-Ciprotti, op. cit. p. 294, n. 190. Cfr. cc. 1327, 1336, 1381, 1382, 1385 § 2, 1395 § 1.

[18] Cfr. can. 1933 § 4; can. 2168-2194: etc. Vide Roberti, *De Processibus*, p. 116, n. 43, B).

[19] Roberti, *Respectus*, p. 349.

9. - Actus typicus administrativae potestatis est *decretum;* sed non est unicus, imo plures sunt actus administrativi, qui non sunt decreta: v. g. notificatio, attestatio seu testimonium, adnotatio, monitio, etc.

Decretum de se non indicat aliquam determinatam classem actorum administrativorum, sed aliquam formam extrinsecam qua induuntur plures actus administrativi, diversarum specierum: v. g. decretum erectionis in personam iuridicam, decretum nominationis, decretum remotionis, decretum incardinationis etc. sunt actus administrativi essentialiter diversi et tantum secundum formam extrinsecam aequales.

In iure canonico nulla exsistit norma iuris, iuxta quam omnia acta quae ab Episcopo in exercitio functionis administrativae promanant, debeant exarari in forma decreti, sicut habetur in iure v. g. italico pro actis praesidis reipublicae [20]

Necesse est ergo aliqua principia summarie recolere de actibus administrativis in iure canonico, antequam de episcopali decreto in specie dicamus [21].

10. - Praemittendum est non omnes actus functionis administrativae esse vere et proprie actus administrativos (*actus administrativos in sensu stricto*), vel quia non gignunt effectus iuridicos, sicut merae executiones et sic dictae « activitates facti » (v. g. audientia Episcopi), vel quia dant normas generales agendi (instructiones, decreta-leges) et ideo ad leges accedunt.

Praeterea non omnes actus administrativi ponuntur ab auctoritate administrativa, sed etiam ab organis legislativis et iudicialibus, sicut iam innuimus. Proprie autem nomine actus administrativi veniunt solummodo actus, qui ab organis administrativis ponuntur.

Denique, organa Ecclesiae agere possunt etiam ad fines privatos consequendos vel ad modum privatorum: v. g. si Episcopus emit vineam pro suo patrimonio vel pro vacationibus alumnorum seminarii. Unde, ut revera actus sit administrativus, debet emitti ab organo ecclesiastico in exercitio functionis administrativae (ad bonum publicum).

Remanet ergo haec circumscriptio actus administrativi in sensu stricto: *actus qui ponitur ab organo administrativo in exercitio potestatis administrativae et effectus iuridicos parit* [21bis].

[20] Zanobini, op. cit. p. 215, n. 7 et nota 44.

[21] Doctrina actus administrativi (definitio, requisita, classificatio, vitia, etc.) in iure canonico est adhuc elaboranda. Hic ponimus tantummodo notiones, quae cum doctrina de decreto episcopali stricte connectuntur, ab operibus cl.mi Zanobini et aliorum iuris administrativi civilis scriptorum depromptas, et iuri canonico aptatas.

[21] bis Zanobini, op. cit. p. 185-186. Ipse scribit: « *Atto amministrativo equivale ad atto giuridico della pubblica amministrazione* ».

11. - Ex potestatis administrativae definitione supra, n. 3, posita, notio profluit actus administrativi. Iuxta cl. um Roberti est actus administrativus « quilibet actus quo potestas publica, immediate et practice, intuitu boni publici, intra limites legis, ordinat propriam activitatem aut entium inferiorum necnon ministrorum Ecclesiae et fidelium » [22].

Si autem velimus ipsum actum administrativum in sua intima definire natura, possumus dicere: actus administrativus est quaelibet *declaratio voluntatatis vel pronuntiatio* (cognitionis), qua auctoritas ecclesiastica, intra limites legis, immediate et practice bonum publicum curat et fovet [23].

Etiam lex et sententia sunt declarationes voluntatis et pronuntiationes publicae auctoritatis ad bonum publicum consequendum; sed actus administrativus distinguitur a lege, quatenus dicitur « intra limites legis »; distinguitur a lege et a sententia, quatenus dicitur « immediate et practice ». Lex enim est actus genericus, praeventivus et abstractus; sententia substituit voluntatem legis voluntati partium et, mediante hac operatione intellectuali, bonum publicum ordinis, iustitiae et pacis consequitur.

Diximus: « declaratio voluntatis », quia auctoritas administrativa aliquando vult aliquid facere, praecipere, permittere, concedere, consulere, etc. Diximus « pronuntiatio », quia auctoritas administrativa aliquando declarat simpliciter suam cognitionem vel suum iudicium de aliquo facto iuridico, sicut infra patebit.

12. - Ex ipsa definitione actus administrativi profluit duplex classis seu categoria suprema horum actorum, quae ponitur ratione formae intrinsecae seu essentialis:

a) *declarationes voluntatis* seu actus dispositivi sunt v. g. incardinatio et excardinatio clericorum (can. 112); erectio alicuius congregationis religiosae (can. 492 § 1) vel associationis fidelium (can. 686 § 2) aut eorum suppressio; licentiae concessio puta ad alienandas res ecclesiasticas (can. 1532); nominatio parochorum (can. 476 § 3), cooperatorum (can. 476 § 3) aut eorum remotio, translatio; collatio beneficiorum (can. 403) et ita porro.

b) *declarationes cognitionis seu pronunciationes* sunt v. g. adnotationes baptismi (can. 777 § 1), confirmationis (can. 798), ordinationis (can. 1010), matrimonii (can. 1103) etc., quae sunt actus positi ad dandam formam documentalem et legalem cognitioni ipsius administrationis circa aliquod factum iuridicum; attestationes seu testimonia v. g. peractae ordinationis (can. 1010 § 2), baptismatis et confirmationis, de peractis studiis, de bonis moribus (can.

---

[22] Roberti, *De processibus*, p. 116, n. 43, B) a).

[23] Cfr. Zanobini, op. cit. p. 186, et ss.

993), litterae testimoniales de absentia impedimentorum pro ordinandis (can. 994), documentum de exitu publicationum matrimonialium (can. 1029) et alia huiusmodi testimonia, quae attestationes sunt authenticae de aliquo facto quod ab administratione cognoscitur; publicationes, sunt actus administrativi positi ad communicandum cum fidelibus acta de quibus eorum interest, e. g. leges, decreta, etc.; notificationes, quae sunt actus administrativi positi ad communicandum cum singulis ea, de quibus eorum interest, e. g. notificatio facta patrono de vacatione beneficii (can. 1457), notificatio acceptationis renuntiationis facta officiali, qui suo officio renuntiavit (can. 190), etc.

Sunt etiam pronunciationes actus, quos diximus *declarationes iudicii:* v. g. decisio (admissio vel reiectio) recursus, votum vel consilium organi consulentis, iudicium de examinibus (v. g. ad confessiones audiendas, can. 877 § 1) vel de concursu (v. g. ad paroecias, can. 459 § 4) vel de idoneitate ad aliquod officium (v. g. ad paroeciam regendam, can. 459 §§ 1 et 2). etc.

13. - Ratione causae finalis aliqua differentia magni momenti intercedit inter duas classes actuum administrativorum supra numeratas.

Patet enim ex dictis finem *ultimum* seu remotum omnium actorum administrativorum esse bonum publicum, publicam utilitatem, publicum interesse. Actus iuridicus positus ab organo administrativo pro bono mere privato, vel esset actus privatus (et ideo non administrativus) vel actus administrativus invalidus aut saltem rescindibilis propter abusum potestatis.

Nunc autem, actus administrativi, qui in declaratione cognitionis consistunt, habent ut finem ultimum bonum publicum, sed ut finem *proximum* possunt habere etiam bonum privatum: v. g. testimonium baptismatis, quod parochus petenti concedit, est actus administrativus qui habet pro fine ultimo bonum commune (testari authentice de aliquo statu iuridico), sed pro illius concessione non requiritur finis proximus publicae utilitatis, quia fidelis illud petere valet etiam ad usum mere privatum.

E contra actus administrativi dispositivi, cum contineant actum voluntatis seu dispositionem publicae auctoritatis, debent semper habere ut finem non solum ultimum, sed etiam proximum bonum publicum. Est requisitum essentiale, sine quo actus vitio laborat abusus potestatis [23bis]. Ita v. g. nominatio alicuius parochi facta ad bonum privatum ipsius nominati et excluso bono publico paroeciae

---

[23] bis Cfr. Zanobini, op. cit. p. 198. Ipse vocat actus dispositivos « *negozi di diritto pubblico* » et declarationes iudicii vel cognitionis « *meri atti amministrativi* » : ibid. p. 197-199.

vacantis contra praescriptum can. 459, rescindi potest ac debet etiam ad instantiam illorum quorum interest.

14. - Praeter formam essentialem, actus administrativi persaepe aliquam formam extrinsecam, a iure determinatam, seu formalitatem habere debent. Ideo distinguuntur actus formales et actus non formales [24].

a) *actus administrativi non formales* dicuntur qui confici possunt quocumque modo: sive in scriptis, sive oretenus, sive etiam per signa ad arbitrium Superioris. Etiam silentium potest voluntatem administrativam significare, in casibus tamen a lege praevisis et quatenus lex ei recognoscit aliquem sensum determinatum: e. g. si Congregatio R. Curiae, a qua petitur rescriptum, silet, post congruum tempus praesumitur responsio negativa.

b) *actus administrativi formales* dicuntur illi pro quibus a iure praescribitur (non semper autem ad validitatem, ut infra videbimus) aliqua forma vel scripta (v. g. pro provisione officiorum, can. 159), vel oralis (e. g. pro publicationibus matrimonialibus, can. 1022), vel scripta aut oralis ad libitum, sed taxative (v. g. pro invitatione parocho facta ad renuntiandum, can. 2148 § 1). Aliquando simplex forma scripta non sufficit, sed aliae formalitates addendae sunt circa elementa quae scriptura continere debet vel circa modum exarandi ipsam scripturam: v. g. collatio officii de iure vacantis quod adhuc ab aliquo illegitime possidetur, debet fieri in scriptis et in decreto collationis mentio fieri debet de declaratione iam peracta illius illegitimae possessionis, can. 151; decretum suspensionis ex informata conscientia continere debet indicationes quae in can. 2188 enumerantur; monitiones, quae praescribuntur in processibus administrativis, peragi possunt per epistolam, sed ad normam can. 1719, ut dicitur in can. 2143 § 1, et in § 2 dicitur quomodo exarandum est documentum authenticum peractae monitionis. Item aliquando simplex forma oralis non sufficit, sed debet aliis formalitatibus muniri, v. g. praesentia cancellarii aut notarii aut duorum testium etc., sicut v. g. pro monitionibus oretenus peractis in processibus administrativis, iuxta can. 2143 § 1; pro praeceptis singulis datis oretenus iuxta can. 24, etc.

Forma, quae sicut vestis sollemnis pro declarationibus voluntatis Episcopi in rebus administrativis adhibetur, est decretum, de quo statim est dicendum.

15. - Verbum *decretum* a voce « decernere » provenit, quae significat statuere, disponere. Unde Forcellini hanc ponit definitio-

---

[24] Circa hanc distinctionem cfr. ZANOBINI, op. cit. p. 193-134, 215; Romano, op. cit. p. 322 n. 4.

nem decreti nominalem: « Est id quod re cognita ac deliberata decernitur, statutum, constitutio, sententia » [24bis].

Est ergo decretum forma seu modus se exprimendi, quo publica auctoritas utitur pro rebus omnino diversis, quae tamen habent commune elementum deliberativum proprium decreti. Ita decretum adhibetur pro lege ferenda in determinatis circumstantiis: legislator cognitionem acquirit conditionis societatis, consilium agit de mediis pro bono publico consequendo et denique, re cognita et deliberata, decernit (modo generali et abstracto) id quod est agendum. Ex historia iuris canonici constat decreta vocatas fuisse RR. Pontificum dispositiones legislativas et decisiones conciliares. Etiam nunc vocantur decreta decisiones conciliorum (cfr. v. g. can. 291) et aliquae leges (v. g. decretum antimodernisticum), sicut supra innuimus.

Decretum adhibetur etiam in re iudiciali, v. g. pro admissione vel reiectione libelli litis introductorii iuxta can. 1709, et semper praesupponit in iudice cognitionem, consilium ac deliberationem circa quaestionem quae decreto definitur.

Denique decretum adhibetur, ut in propria materia, in rebus administrativis pertractandis; sed etiam hic tantummodo cum requiritur cognitio, consilium ac deliberatio de aliqua re, in illis sc. actis, quos declarationes voluntatis vocavimus. [25]

Unde definitio decreti administrativi in sensu stricto haec esse potest: *actus administrativus dispositivus sollemnis* [26]. Habemus genus proximum, sc. « actus administrativus » (in sensu stricto) « dispositivus » (seu declaratio voluntatis) et differentiam specificam, sc. « sollemnis ». Ista sollemnitas consistit in illa peculiari formalitate, quae requiritur *tantum* cum conficitur decretum, non vero cum agitur de aliis dispositionibus administrativis etiam formalibus.

Est praecise formalitas decreti administrativi episcopalis [27], quae hic exponitur, singulatim eius elementa perquirendo.

---

[24] bis Aeg. Forcellini, *Totius Latinitatis Lexicon*, t. II, Prati, 1861, p. 592.

[25] Ut bene animadvertit Zanobini (op. cit. p. 189-190, n. 4), omnes actus administrativi sunt voluntarii, sed tantummodo declarationes voluntatis sunt etiam *discretionales*.

[26] U. Borsi in voce *Decreto, Diritto vigente*, Enc. Ital. XII, 470, hanc ponit notionem decreti administrativi: « *Si chiama decreto l'atto scritto formalmente, proprio del potere esecutivo, che concerne un caso singolo e concreto* ».

[27] Pro decretis R. Curiae SS. Congregationes propria habent regulas et formularia. Pro Curia Dioecesana, ante Codicem formularia inveniebantur in operibus Monacelli et Mothon: post Codicem a S. d'Angelo, *La Curia Dioecesana*, II, *Funzionamento*, Giarre (Sicilia), 1928, et a T. Muniz, *Procedimientos Ecclesiásticos*, Sevilla 1925, 3 volumina, edita sunt.

16. - Sane quaestio momento non caret, etiam attento iure communi. Nam pluries in Codice I. C. sermo est de decreto administrativo episcopali sive explicite, proprio aut alio nomine, sive implicite.

a) *Explicite et proprio nomine* illud decretum memoratur in can. 100 § 1, ubi agitur de personalitate morali a Superiore ecclesiastico concedenda per *formale decretum* [28]; in can. 192 § 3, ubi dicitur privatio officii amovibilis decerni posse, « et ab Ordinarii *decreto* datur recursus ad Sedem Apostolicam, sed in devolutivo tantum »; in can. 211 § 2, ubi sermo est de Ordinarii *decreto*, quo « clericus minor ad statum laicalem regreditur »; in can. 687, ubi agitur de *formali erectionis decreto* pro fidelium associationibus, in can. 1131 § 2, ubi agitur de *decreto Ordinarii*, quo coniux innocens obligatur ad vitae consuetudinem restaurandam cum altero coniuge; in can. 1428 § 3, ubi sermo est de *decreto Ordinarii* « unientis, transferentis, dividentis aut dismembrantis beneficia », « per authenticam scripturam » (§ 1) exarato; in can. 1489 § 1, ubi agitur de *decreto* erectionis et constitutionis in personam moralem pro hospitalibus, orphanotrophiis aliisque similibus institutis; in can. 1601, quo statuitur principium fundamentale in iure administrativo canonico: contra Ordinariorum *decreta* non datur appellatio ad S. R. Rotam sed recursus exclusive ad SS. Congregationes [29]; in can. 2146 § 1, quo conceditur unicum iuris remedium a *decreto definitivo* in processibus sic dictis administrativis lato, i. e. recursus ad Sedem Apostolicam; in can. 2187, ubi statuitur *simplici decreto* Ordinarius suspensionem ex informata conscientia indicere posse; etc.

Ut patet, terminologia non est semper sibi constans: decretum, formale decretum, simplex decretum, definitivum decretum. Nullam autem putamus adesse substantialem differentiam inter decretum et decretum formale, quia decretum, sensu proprio acceptum, semper est formale, cum sit ipsa forma actus administrativi dispositivi sollemnis. Simplex vero vocatur decretum in can. 2187, quia ad indicendam suspensionem ex informata conscientia « neque formae iudiciales neque canonicae monitiones requiruntur », dum econtra decreta definitiva praecedentium processuum administrativorum (can. 2147-2185) aliquam seriem actorum praesupponunt et claudunt.

---

[28] Decretum quo persona iuridica constituitur non est idem ac decretum quo associatio erigitur. Cfr. P. Ciprotti, *De formali decreto quo persona iuridica constituitur*, in Apollinaris X (1917), p. 269-272. Quaestio autem disputatur inter AA.

[29] Maximi momenti est responsio Em.mi Praesidis Pont. Commissionis I. C., data die 22 Maji 1923, iuxta quam Sacris Congregationibus exclusive competit cognitio decretorum, actuum, dispositionum, quae pro regimine seu administratione dioecesium Ordinarii emanant.

17. - b) *Explicite*, *nomine litterarum*, decretum administrativum episcopale memoratur in can. 112, ubi sermo est de litteris excardinationis vel incardinationis ab Ordinario subscriptis; in can. 151, ubi de litteris collationis officii; in can. 475 § 2 et 3, ubi de litteris deputationis vicarii adiutoris; in can. 476 § 6, ubi de litteris constitutionis vel nominationis vicarii cooperatoris; in can. 686 § 5, ubi de litteris erectionis associationis fidelium; et alibi.

Istae *litterae* absque dubio verum Episcopi decretum administrativum designant, cum agatur de fere iisdem dispositionibus pro quibus, ut supra vidimus, decretum explicite proprio nomine statuitur adhibendum. Impropria autem vox « litterae » praefertur, quia in istis casibus decretum mittitur ad aliquam personam vel coetum fidelium, quorum interest: v. g. litterae seu decretum excardinationis vel incardinationis mittitur ad clericum, qui illud expostulavit.

18. - c) *Implicite* decretum administrativum episcopale memoratur in can. 159: « Cuiuslibet officii provisio *scripto* consignetur » et in can. 364 § 1, ubi illud principium applicatur quoad nominationem, ab Episcopo faciendam, Vicarii Generalis, Officialis, Promotoris Iustitiae, Defensoris Vinculi, Cancellarii aliorumque ex quibus Curia Diocesana constat; neque dubitari potest hic agi de provisione in forma decreti, cum pro privatione administrativa officii requiratur, ut vidimus, decretum (can. 192 § 3). Item in can. 177 § 1, cum dicatur: « Confirmatio electi *in scriptis* dari debet », decretum episcopale designatur: idem dicatur pro can. 189 § 2: « Renuntiationem Ordinarius loci intra mensem vel admittat vel reiiciat ». In can. 216 § 1 statuitur territorium dioecesis dividendum esse in paroecias, quod sane fit per decreta Episcopi; idem valet pro distributione paroeciarum in vicariatus foraneos, de qua in can. 217 § 1. In can. 394 § 2 dicitur esse « in Episcopi potestate consentiente Capitulo exstinctas dignitates restituere et praebendis in Capitulo iam exstantibus alias sive canonicales sive beneficiales addere »; in can. 403, ad Episcopum pertinere « conferre omnia et singula beneficia ac canonicatus »; in can. 406 § 1, ipsi ius esse « canonicos ad honorem nominandi »; quae omnia fiunt, ut patet, per decreta. Episcopus eligit vicarios foraneos (can. 446 § 1), paroecias amovibiles inamovibiles declarare potest, noviter erectas amovibiles decernere (can. 454 § 4), parochos nominat et instituit (can. 455 § 1), religiosas familias et pias domos potest a parochi cura subducere (can. 464 § 2), vicarios oeconomos constituit (can. 472), vicarium adiutorem dat (can. 475 § 1), vicarios cooperatores constituit vel nominat (can. 476 §§ 1-3), rectores ecclesiarum nominat (can. 480 § 1), Congregationes religiosas con-

dere potest (can. 492 § 1) [30], associationes fidelium erigit et approbat (can. 686, § 2) et supprimit (can. 699 § 1), horas sacrorum rituum praefinit (can. 1171), processiones extraordinarias indicit (can. 1292), beneficia non consistorialia erigit (can. 1414 § 2)) et multa alia similia peragit et peragere potest, quae sane fiunt per decreta.

19. - Concludi ergo potest formam decreti saepissime ab Episcopo adhibendam esse in administratione dioecesis. Erraret autem qui putaret ipsam semper *ad validitatem* actus administrativi requiri. Potest enim requiri solummodo *ad liceitatem* actus et aliquando ne ad liceitatem quidem.

Principia generalia, quae etiam hic sunt applicanda, continentur in can. 1680 § 1 et in can. 11. In primo dicitur: « Nullitas actus tunc tantum habetur, cum in eo deficiunt quae actum essentialiter constituunt aut *sollemnia* seu conditiones desiderantur a sacris canonibus requisitae *sub poena nullitatis* ». In secundo vero legitur: « *Irritantes* aut inhabilitantes eae tantum leges habendae sunt, quibus aut actum esse nullum aut inhabilem esse personam expresse vel aequivalenter statuitur ».

In iure autem canonico nulla invenitur norma, iuxta quam, ut supra innuimus, omnes dispositiones administrativae Episcoporum debeant emanari in forma decreti. Remanet ergo singulos casus esse examinandos: si forma decreti a iure communi requiritur sub poena nullitatis expresse vel aequivalenter, ipsa dicenda est requiri ad validitatem actus administrativi; si vero hoc non constat, forma decreti non requiritur ad validitatem. In dubio enim standum est pro valore actus, iuxta can. 15.

Ita v. g. in can. 100 § 2 statuitur personalitatis moralis rationem sortiri ex iuris praescripto vel « ex speciali competentis Superioris ecclesiastici concessione data per formale decretum ad finem religiosum vel caritativum »: in hoc casu aequivalenter requiritur sub poena nullitatis decretum formale. Item in can. 151 dicitur: « Officium de iure vacans quod forte adhuc ab aliquo illegitime possidetur, conferri potest, dummodo rite secundum sacros canones declaratum fuerit eam possessionem non esse legitimam, et de hac declaratione mentio fiat in litteris collationis »: implicite sed expresse requiritur decretum sub poena nullitatis, quia dicitur « dummodo... mentio fiat in litteris collationis » et si mentio requiritur ad validitatem, a fortiori requiritur decretum in quo illa mentio fieri debet.

---

[30] A S. C. de Religiosis, die 30 Nov. 1922 (AAS 1922, p. 644-646) datae sunt Normae, quomodo Episcopi per *formale decretum* erigere debeant novas Congregationes Religiosas.

Econtra, vi can. 159 « Cuiuslibet officii provisio scripto consignetur » et ideo per decretum est peragendam, non autem sub poena nullitatis, iuxta sententiam fere communem [31].

Sane interpretatio canonum non semper omne dubium excludit et saepe canonistae disputant utrum pro aliquibus actis administrativis requiratur vel non sub poena nullitatis formalitas decreti.

20. - Si autem pro aliquibus actis dispositivis formalitas decreti ad validitatem non requiritur, remanet illos actus etiam alia forma vestiri posse. Tunc exsurgit quaestio: actus administrativus dispositivus oretenus prolatus est proprie decretum? vel brevius: exsistit decretum orale?

Responsio est absolute negativa: nullum datur decretum proprie dictum, nisi in scriptis. Ex ipsa enim definitione, decretum est forma *scripta* sollemnis actus administrativi dispositivi, unde et in Codice I. C. vocatur « decretum formale », « authentica scriptura » (v. g. can. 1428 § 1), designatur per verba « in scriptis », etc.

Tamen notandum est vocem « decretum » aliquando adhiberi non in sensu formali, sed in sensu substantiali, ita ut designet non formam actus administrativi, sed ipsum actum administrativum. Ita v. g. iuxta can. 2187 ad ferendam suspensionem ex informata conscientia satis est, si Ordinarius « simplici decreto declaret se suspensionem indicere », et hic decretum sumitur in sensu fomali: est enim medium seu forma qua Ordinarius peragit actum administrativum indictionis supensionis ex informata conscientia; vel sumitur ad summum in sensu formali et substantiali simul. In canone vero sequenti idem verbum decretum sumitur exclusive in sensu substantiali, cum dicitur: « Huiusmodi decretum detur in scriptis, nisi adiuncta aliud exigant, etc. ». Si dicitur qua forma vestiri debeat decretum, certe vox « decretum » designat actum administrativum sc. suspensionem ex informata conscientia; de quo actu dicitur dari posse sive in scriptis sive oretenus. Si datur in scriptis est decretum formale, si oretenus non est decretum sed potius aliqua dispositio administrativa forma orali expressa.

21. - Quoad elementa quibus decretum constituitur seu eius formam authenticam, nulla invenitur in Codice J. C. norma generalis [32], dum econtra pro sententia habetur in can 1874. In aliqui-

---

[31] Cfr. M. Conte a Coronata, *Institutiones Iuris Canonici*, I. ed. alt. Taurini, 1939, p. 253, n. 214.

[32] Cfr. M. Lega-V. Bartoccetti, *Commentarius in Iudicia Ecclesiastica*, II, Romae 1939, p. 784 nota 1.

bus autem casibus indicantur quaedam elementa, quae, propter peculiaritatem dispositionis de qua agitur, in decreto contineri debent, sicut v. g. pro decreto collationis officii illegitime possessi in can. 151 et pro decreto suspensionis ex informata conscientia in can. 2188.

Non habetur ergo in Codice I. C. nisi principium generalissimum can. 1680 § 1, etiam hic applicandum. Unde nullitas decreti, formaliter considerati, tunc tantum habetur, cum in eo deficiunt quae decretum ipsum *essentialiter* constituunt, aut sollemnia seu conditiones desiderantur a sacris canonibus requisitae sub poena nullitatis. Sollemnia autem seu conditiones quae in singulis casibus requiruntur, a canonibus determinantur; elementa autem quae essentialiter decretum constituunt a canonistis remanent determinanda.

Haec determinatio difficultatibus non caret. Etiam scriptores iuris administrativi italici in determinandis partibus essentialibus decreti non conveniunt [33].

In iure canonico res magis clara videtur: cum decretum sit actus administrativus dispositivus sollemnis, *elementa* eius *essentialia* sunt, praeter scripturam; a) indicatio organi seu auctoritatis decretum ferentis, b) pars dispositiva, quae comprehendit obiectum materiale seu res de qua agitur, et obiectum formale seu id quod circa obiectum materiale statuitur vel decernitur.

Unde formula essentialis haec esset, v. g. pro erectione alicuius fidelium associationis: « Associationem N. in loco N. canonice erigimus. N. N. Episcopus » [34].

22. - *Indicatio* auctoritatis decretum ferentis, sc. *Episcopi*, comprehendit nomen et cognomen ipsius Episcopi et nomen diocesis cuius est Ordinarius. Ista indicatio saltem *in subsignatione* decreti inveniri debet; ordinarie autem invenitur etiam in capite aut in corpore decreti. In decretis maiore ornatis sollemnitate haec adhibetur formula « intestationis »:

---

[33] Cfr. Zanobini, op. cit. p. 216 nota 46; R. Lucifredi, *L'atto amministrativo nei suoi elementi accidentali*, Milano 1941, p. 20 ss.

[34] Mere essentialis est v. g. formula quam G. Vromant, *De fidelium Associationibus*, Louvain 1932, proponit pro erectione associationum fidelium ad normam can. 686 ss., sc.: « *Praesentibus litteris instituimus et erigimus Associationem N. in ecclesia parochiali (vel quasi-parochiali vel stationis missionalis) N., eamque institutam et erectam declaramus (cum omnibus gratiis, privilegiis et indulgentiis a S. Sede Associationibus N. concessis et concedendis)*

Locus ... dies ... mensis ... annus,

NN. Episcopus N.
(sigillum) (vel Vicarius vel Praefectus Apost.)

NOS

N. N.
DEI ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA
EPISCOPUS N.

Indicatio Episcopi, saltem mediante subsignatione, requiritur, ut diximus, ad validitatem decreti; sed, dummodo constet clare et univoce de quo Episcopo agatur, indicatio est sufficiens, etiamsi non contineat vel eius cognomen, vel nomen diocesis.

23. - Nomine Episcopi hic venit non solum Episcopus residentialis, sed etiam Abbas vel Praelatus *nullius*, Administrator Apostolicus, Vicarius Apostolicus et Praefectus Apostolicus, pro suo quisque territorio; illi sc. qui, infra R. Pontificem, iuxta can. 198, vocantur *Ordinarii loci*, excepto Vicario Generali.

Etenim Vicarius Generalis decretum *episcopale* ferre non potest, quia decretum adhibetur in negotiis administrativis maioris momenti, quae ex iure Episcopo personaliter reservantur (cfr. c. 368 § 1), sicut v. g. provisio officiorum (can. 152), erectio associationum fidelium (can. 686 § 4), unio beneficiorum (can. 1423 § 1) etc.; et praesertim quia, etiamsi Vicarius Generalis decretum emittat, sive ex speciali Episcopi mandato in ipso decreto memorando, sive ex sua potestate ordinaria, decretum est et vocatur Vicarii Generalis non autem episcopale. Tamen etiam decretum Vicarii Generalis conficiendum est sicut decretum episcopale.

Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis veniunt nomine Ordinarii (non autem loci) et pro suis subditis ferre possunt administrativa decreta, more Episcoporum, mutatis mutandis.

24. - *Pars dispositiva* continet declarationem voluntatis Ordinarii et constituit elementum decisivum decreti, a quo sc. profluunt eius effectus iuridici sive erga administrationem ecclesiasticam sive erga singulos fideles.

Comprehendit in primis *obiectum materiale* (sc. id de quo agitur), cuius indicatio perspicua et completa est apponenda, ut confusiones et ambiguitates vitentur. V. g. si agitur de erectione alicuius piae associationis, haec indicetur suo nomine, addita denominatione loci vel paroeciae ubi sedem suam habet; si agitur de nominatione parochi, vicarii foranei, cancellarii etc. indicandus est suo nomine et cognomine clericus qui nominatur, sicut et nomen officii cui assignatur, et ita porro.

Etiam *obiectum formale* decreti (sc. id quod decernitur) perspicuum esse debet, adhibitis verbis propriis ad illud decernendum

quod Episcopus decernere vult et potest, ad normam sacrorum canonum: v. g. nominamus, erigimus, approbamus, removemus et ita porro.

Ex diversitate obiectorum formalium decreta episcopalia diversa nomina sortiuntur, sicut et diversae species: decretum nominationis, decretum erectionis, decretum approbationis, decretum remotionis, etc.

Dispositiones decreti possunt etiam esse plures, si natura actus administrativi illas exigit; tunc in capita et articulos iuxta necessitatem distribui possunt.

Apponi etiam possunt praeter principalem dispositiones secundariae. Ita v. g. in decreto erectionis congregationis religiosae iuris dioecesani iuxta can. 492 § 1, Episcopus addere potest approbationem ad tempus constitutionum illius congregationis eiusque moderatoris vel moderatricis generalis nominationem et alia huiusmodi.

Raro in decretis episcopalibus iuveniuntur sic dictae « clausolae accessoriae », sicut sunt terminus, conditio et modus. Imo de conditione statim aliquid est dicendum.

25. - Circa partem dispositivam decreti ponitur quaestio: *utrum decretum possit esse conditionatum.*

Respondendum est cum distinctione: aut conditio afficit ipsius dispositivae partis valorem aut non.

In secundo casu, nulla difficultas: est decretum continens aliquam conditionem et non proprie decretum conditionatum. Si v. g. dicatur: « Nos Episcopus NN. remotionem a paroecia N. parochi N. N. decernimus et si intra decem dies domum paroecialem liberam non relinquat suspensus maneat a divinis », est decretum continens aliquam conditionem (« si intra... relinquat »), sed pars dispositiva principalis est absoluta (« remotionem decernimus »). Decretum huiusmodi certissime validum est.

Si vero conditio afficiat ipsius dispositivae partis valorem, v. g. si dicatur: « Nos Episcopus N. N. remotionem a paroecia N. parochi N. N. decernimus, si eius ministerium noxium evaserit », tunc prae oculis habendae sunt considerationes quae sequuntur:

a) decretum est forma sollemnis pro actis dispositivis, quae adhibetur re cognita et deliberata, sicut supra N. 15 explicavimus. Unde conditiones quae possint decretum frustrare, vel quia non adimplentur vel quia eorum adimpletio in incerto manet (sicut in exemplo supra allato: quis et quando verificabit ministerium parochi esse noxium?), *repugnant naturae decreti.* Dispositio non esset dispositio. Antequam decretum ferat, debet Episcopus inquirere utrum omnes conditiones a iure vel ab ipso requisitae habeantur, et postea absolute decernere quod, in Domino, bono communi ma-

gis expedire putaverit. In casu supra allato decretum esset invalidum: Episcopus enim parochum removere potest si, suo iudicio, constat eius ministerium esse noxium vel inefficax; et, si non constat, removere non potest, iuxta can. 2147 et seq.

b) *actus administrativi* qui in forma decreti ab Episcopo emanantur, v. g. nominatio aut amotio parochorum, erectio paroeciarum, associationum, etc. ex natura sua postulant aliquam *dispositionem absolutam*, saltem ordinarie [35].

c) denique notandum est efficaciam decreti - non eius intrinsecum valorem - pendere posse ab aliqua *conditione extrinseca vel termino;* v. g. decretum amotions a paroecia, pendente recursu parochi ad S. Sedem, suam efficaciam non habet (can. 2146); sed validitas decreti non tangitur et, si parochus recursum revocat vel S. Congregatio competens illum reiicit, decretum executioni mandatur.

Conclusio nostra ergo est: decretum conditionatum in sensu stricto ut invalidum *ordinarie* habendum est; forsan in aliquo casu particulari, propter subiectam materiam, exceptionaliter admitti potest.

26. - Elementa hucusque recensita ad ipsam essentiam decreti pertinere videntur. Sunt autem alia elementa quae in decretis episcopalibus solent inveniri: subsignatio cancellarii vel notarii, sigillum, datatio, pars narrativa, declaratio competentiae, invocatio SS. Trinitatis, etc. De singulis dicendum est.

Subscriptio cancellarii vel notarii Curiae dioecesanae requiriturne ad validitatem decreti?

Certe melius est semper illam apponere, quia agitur de actu formali sollemni et notariorum « scriptura aut subscriptio publicam fidem facit » (can. 372 § 1). Imo proprie « officium notariorum est: 1° conscribere acta seu instrumenta circa dispositiones, obligationes, citationes et intimationes iudiciales, *decreta*, sententias aliave circa quae eorum opera requiritur. 2° In scriptis fideliter redigere quae geruntur eaque cum significatione loci, diei, mensis et anni *subsignare* » (can. 374) [36].

Ex hoc autem non sequitur notarii subscriptionem in decretis, prater illam Episcopi, ad validitatem requiri. Imo in can. 1813 § 1, 1° et 2° explicite inter « praecipua documenta publica ecclesiastica » adnumerantur acta Ordinariorum « in exercitio suorum munerum authentica forma exarata » et ista acta contraponuntur

---

[35] Coronata, op. cit. p. 253 n. 214. cum Wernz et Maroto affirmat: « *Actus provisionis debet fieri palam et absolute* ».

[36] Prae oculis habeat notarius § 2 eiusdem can. 374: « *Conscribere acta nequit notarius nisi in territorio illius Episcopi a quo est electus aut pro negotio ad quod est legitime constitutus.* »

instrumentis a notariis ecclesiasticis confectis. Unde *subsignatio Episcopi ex seipsa publicam fidem facit* [37], dummodo agatur de decreto in exercitio sui muneris « authentica forma, seu prout a iure communi aut peculiari » praescribitur, exarato [38].

Ad hoc autem ut decretum sit « authentica forma exaratum », quae est diversa pro diversa materia, potest aliquando ad validitatem requiri vel saltem ad liceitatem subscriptio cancellarii vel notarii, praeter Episcopi subscriptionem. Ita v. g. pro decretis quae feruntur in processibus sic dictis administrativis III Partis, Libri IV C. J. C., dicitur in can. 2142: « In processibus de quibus infra, adhibeatur semper notarius, qui scripto consignet quae ab omnibus subscribi debent et in archivo servari ». Iuxta aliquos AA. subsignatio notarii hic requiritur ad validitatem [39], iuxta alios ad liceitatem tantum [40].

Denique notandum est exemplaria decretorum conficere eaque « cum autographo conformia declarare » et subsignare, ad officium notariorum pertinere (can. 374 § 1, 3°). Istae « attestationes authenticae de iisdem actibus datae » a notariis, sunt documenta publica ecclesiastica (can. 1813 § 1, 1°).

Conclusio nostra ergo est: a) subsignatio Episcopi decreto apposita ex seipsa publicam fidem facit; b) notarii vel cancellarii subsignatio, praeter illam Episcopi, in documento originali decreti non requiritur ad validitatem ipsius decreti, nisi constet de hac necessitate ex iure communi pro aliquo casu particulari; c) regulariter autem notarii vel cancellarii subscriptio addenda est *ad maiorem decreti sollemnitatem eiusque authenticitatem comprobandam*: notarius enim subscribens testis est de authenticitate actus; d) pro exemplaribus decreti sufficit sola subsignatio cancellarii vel notarii ad publicam fidem faciendam.

Cum cancellarius vel notarius (exceptionaliter alius officialis Curiae Dioecesanae, v. g. Vicarius Generalis; pro Superioribus maioribus religionis clericalis exemptae, religiosus a secretis vel socius aut adsistens ipsius Superioris) subscribit decretum administrativum simul cum Episcopo et post illum, de hac subscriptione mentio fieri solet in ipsa datatione decreti, hoc modo: « Datum N. sub signo sigilloque Nostro et subscriptione Nostri cancellarii, die ...mensis... anni... ». Unde si in documento haec subscriptio non inveniatur, quis legitime suspicari posset de eius authenticitate.

---

[37] M. Conte a Coronata, *Institutiones Iuris Canonici*, III, ed. alt. Taurini, 1941, p. 246, n. 1342, ubi memorat ut eiusdem sententiae Noval, Lega, Wernz-Vidal.

[38] Lega-Bartoccetti, op. cit. p. 784.

[39] Noval, Vermeersch-Creusen, Blat, Fanfani, Eichmann, Cappello, Beste, De Meester, Bargillat, Cocchi, etc.

[40] Amanieu, Coronata, Suarez, Regatillo, Augustine, Galvin, etc.

27. - Praeter notarii vel cancellarii subscriptionem, in decretis episcopalibus generatim additur ipsius Ordinarii *sigillum*.

Hoc nomine intelligitur « parvum signum seu imago cera aut alia materia » aut etiam pure mechanice (italice: « timbro a secco ») « impressa ad aliquid signandum seu ab aliis rebus modo certo distinguendum » [40bis]. Sigillum Episcopi eius « insignia » et nomen cum indicatione dioecesis continere solet; aliquando loco insignium habetur simplex crux. Sigillum Curiae dioecesanae nomen tantum dioecesis continere solet.

De sigillo multa disputabant antiqui canonistae [41]. In Codice J. C. memoratur aliquando sigillum Ordinarii (v. g. in can. 2046, in can. 2056 § 2) et aliquando sigillum Curiae (v. g. in can. 381 § 2); nullibi autem invenitur aliqua norma generalis de necessitate aut valore sigilli.

Sane sigillum Episcopi vel saltem Curiae apponendum est in decretis episcopalibus, sicut in omnibus publicis instrumentis [42], *ad authenticitatem* subsignationis et ideo ipsius decreti comprobandam. Sed nullibi statuitur in iure communi istam appositionem ad validitatem decreti requiri [43].

Unde si, v. g. in locis missionis, vel extra propriam dioecesim exsistens, vel propter oblivionem Ordinarius decretum emittat sine sigilli appositione, decretum ut validum haberi debet. Tantummodo dubitari posset de eius authenticitate, quae tamen aliis mediis probari potest, sicut iam docebat cl. mus Reiffenstuel: « Instrumentum authenticum, seu scriptura authentica dicitur quae per se fidem facit sive id contingat ob interventum publici notarii, sive ex appositione sigilli authentici, sive alio modo » [44].

In decretis episcopalibus inveniri solet, non solum sigillum Episcopi, sed etiam mentio de ipsius appositione, hoc modo: « Datum N., *sub signo sigilloque Nostro*, etc. » [45]; unde si sigillum in documento non inveniatur, legitime quis suspicari posset de eius authenticitate.

28. - Alia quaestio ponitur circa necessitatem *datationis* decreti seu indicationis diei, mensis et anni, et loci emissionis et subscriptionis; quae datatio in omnibus publicis instrumentis apponi solet ac debet [46].

[40bis] bis Coronata, op. cit. III, p. 245, nota 7.

[41] Cfr. A. Reiffenstuel, *Ius canonicum universum*, Paris 1864, II, 22, 70-101.

[42] Coronata, op. cit. III, p. 245 n. 1341.

[43] Ibidem.

[44] Reiffenstuel, op. cit. II, 22, 14.

[45] Cfr. Formulas a S. d'Angelo propositas: *La Curia Diocesana*, II, Giarre (Sicilia) 1928.

[46] Coronata, op. cit. III, p. 245, n. 1341.

De sententia iudiciali statuitur in can. 1894, n. 4°, ipsam vitio sanabilis nullitatis laborare, quando « non refert indicationem anni, mensis, diei et loci quo prolata fuit ». In casu sententia est nulla, sed emendari potest a iudice, apponendo datationem, ad normam can. 1897 § 2.

De decreto administrativo nulla huius generis norma invenitur in iure communi; ideo *datatio non videtur ad validitatem decreti requisita* [47].

Sane de indicatione loci, quo decretum emittitur, non est quaestio, cum ex intestatione decreti vel ex eius obiecto materiali vel saltem ex Episcopi subscriptione constet de qua diocesi agatur, et nihil refert utrum intra vel extra dioecesim exsistens Episcopus decretum emittat, quia potestas administrativa (non vero potestas iudicialis) exerceri potest ab Episcopo etiam extra territorium exsistente, iuxta can. 201 § 3.

Pariter, indicatio *explicita* diei, mensis et anni non est dicenda necessaria, si alio modo exprimatur momentum temporis quo decretum emittitur et subscribitur: v. g. si Episcopus dicat: « in prima die anniversaria Nostrae episcopalis ordinationis » vel « in festo Patroni Nostrae dioecesis anni 1951 » et ita porro.

Si vero ne aequivalens quidem indicatio diei, mensis et anni; in decreto inveniatur, saltem *imperfectum* dici debet et ipsius executio denegari legitime potest. Aliquid enim deficit de sua perfectione et quamvis in se valeat, tamen ignoratur a quo momento valeat et ideo inefficax remanet. Nobis autem videtur ab Episcopo decretum compleri posse, addendo indicationem diei mensis et anni (quae datatio debet esse non illa emissionis decreti, sed illa perfectionis ipsius), et hoc *quocumque tempore*, quia non invenitur in iure communi praescriptum, quod habetur pro sententia iudiciali sine datatione emissa, illam sc. sanandi intra tres menses (can. 1895 et 1897 § 2), nec ista norma ex analogia decreto extendi potest (can. 19).

Ideo decretum administrativum sine datatione emissum invalidum dici nequit, sed suam efficaciam non explicat, nisi postquam appositione datationis perfectum fuerit.

29. - *Invocatio SS.mae Trinitatis* nostris temporibus raro invenitur in decretis episcopalibus, dum vero antiqua instrumenta publica etiam civilia semper incipiebant per verba: « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen », vel saltem signo crucis, quod eadem verba conventionaliter exprimebat.

Ab aliquibus Episcopis, v. g. Galliae, et ab aliquibus Superioribus maioribus religionum clericalium exemptarum, invocatio

---

[47] Ibidem.

SS.mae Trinitatis adhuc apponitur in capite decretorum, statim post indicationem auctoritatis ea ferentis.

Ab aliis vero Ordinariis et etiam in formulariis a cl.mo S. d'Angelo propositis [48] illa invocatio invenitur in fine decreti, ante datationem, et est sicut aliqua benedictio ab Ordinario impartita.

30. - Pariter in desuetudinem ceciderunt clausola « contrariis quibuscumque non obstantibus » et aliae similis tenoris, quibus antiqua decreta abundabant. Hodie istae clausolae apponuntur in decretis, si speciales rationes id suadeant; aliter, omittuntur. Tendentia enim laudabilis nostri temporis est: verba superflua vel sine sensu praeciso, quae in decretis olim inveniebantur, accurate resecare.

31. - Elementa decreti hucusque, post essentialia, recensita sunt ergo *accidentalia*, sed decretum *integrant quatenus est intrumentum publicum*: subsignatio cancellarii, sigilli appositio, datatio (invocatio SS. Trinitatis).

Nunc autem, alia duo adsunt in decreto elementa accidentalia, quae illud *integrant*, *quatenus est actus administrativus dispositivus*: pars narrativa seu motivatio facti et descriptio competentiae seu motivatio iuris.

Iuxta scriptores iuris administrativi italici hae sunt partes decreti: « l'intestazione, il preambolo, la motivazione, il dispositivo e la sottoscrizione » [49]. Aliqui docent omnes istas partes ad essentiam decreti pertinere, etiam praeambulum (descriptio competentiae) et motivatio (facti), quia habentur ut elementa vel substantialia vel formalia [50]; alii vero docent praeambulum et motivationem esse elementa accidentalia, reliqua essentialia [51].

In iure canonico secunda opinio amplectenda videtur quia nulla invenitur norma, neque consuetudinaria, quae motivationem in iure et in facto necessariam ad validitatem praescribat. Hoc saltem ordinarie; quia dari possunt casus particulares, in quibus ex iure motivatio requiratur ad validitatem decreti.

32. - *Partis narrativae seu motivationis in facto* vel facti, ut dicitur, momentum clare apparet si decretum consideramus iuxta quattuor causas:

a) causa *agens* seu *efficiens* est Episcopus (seu Ordinarius in sensu supra explicato) quatenus exercet functionem administrativam: indicari debet saltem mediante subscriptione decreti.

---

[48] S. d'Angelo, op. cit. passim.
[49] Zanobini, op. cit. p. 216.
[50] Zanobini, op. cit. loc. cit. et nota 46.
[51] Lucifredi, op. cit. p. 20.

b) causa *materialis* seu *materia* est res administrativa de qua agitur in decreto vel circa quam ponitur dispositio decreti.

c) causa *formalis* seu *forma* est id quod decernitur seu dispositio auctoritatis ecclesiasticae circa obiectum materiale.

Istae duae causae indicantur in decreto, et praecise in eius parte dispositiva.

d) denique causa *finalis* est *finis* pro quo ponitur decretum, sc. bonum publicum non solum remotum sed etiam proximum, quia agitur de actu administrativo dispositivo. Indicatio huius causae non requiritur ad validitatem, quia ex hoc ipso quod agitur de decreto administrativo iste finis praesupponitur et in ipsa causa formali aliquomodo continetur. Sed pariter certum est decretum emissum in commodum privatorum vel ad fines consequendos pro ipso a lege non admissos, vitio *excessus seu abusus potestatis laborare*. In casu saltem ut *illegitimum* haberi debet et rescindi potest etiam ad instantiam privatorum, quorum interest (vide supra N. 13).

Unde saltem convenientia explicite indicandi in decretis episcopalibus rationes practicas immediatas, propter quas decreta emanantur, addendi sc. motivationem in facto seu partem narrativam, quae est praecisae indicatio causae finalis.

33. - Motivatio facti, quae a canonistis etiam *pars narrativa* nuncupatur, propter narrationem circumstantiarum facti quam continet, est expositio considerationum ordinis iuridici administrativi, quae iustificant et suadent decreti emanationem atque voluntatem Episcopi ad hoc determinarunt [51bis]. Aliis verbis in hac parte exponuntur causae *motivae* decreti, quae ex factorum consideratione resultant: unde motivatio facti vel in facto proprie vocari potest. Verba autem « motivum » et « motivatio » aequivocationem inducere non debent: non agitur de motivis subiectivis et extrinsecis, sed de motivis obiectivis et intrinsecis, sc. de vera causa finali proxima ipsius decreti seu partis dispositivae. Ista motiva pertinere debent, ut diximus, ad bonum publicum vel exclusive vel saltem praevalenter. Motivum privatum seu subiectivum validitati decreti non nocet, dummodo secundarium maneat et principalem non impediat.

Ad maiorem claritatem adducendam, exemplum ponamus motivationis in facto, pro aliquo decreto erectionis piae associationis (cfr. can. 686 § 2 et 687):

« Die... mensis..., in finibus Nostrae Diocesis, sub spirituali di-
« rectione Adm. Rev. di Domini N... N... et sub regimine Dominae

---

[51] bis ZANOBINI, op. cit. p. 216 dicit: « *La motivazione contiene l'esposizione delle considerazioni di ordine giuridico, tecnico ed amministrativo: che giustificano l'emanazione del provvedimento e in base alle quali la volontà dell'amministrazione si è determinata* ».

« N... N... exordium habuit aliqua PIA ASSOCIATIO mulierum, « quae Sorores N... nuncupantur et, praeter finem generalem chris- « tianae perfectionis adipiscendae, puerorum christianam institu- « tionem tanquam finem peculiarem sibi praestituerunt. Cum au- « tem iam a quinquennio Sorores NN... magno cum zelo ac excel- « lenti oboedientiae abnegationisque spiritu, suam navaverint ope- « ram copiososque dederint fructus; cum iam tres sint domus ab « ipsis erectae et viginti quinque eiusdem Associationis sodales; con- « siderantes bonum animarum et praesertim puerorum, quorum re- « ligiosa institutio persaepe nostris temporibus a parentibus negli- « gitur;

NOS N... N...

Dei et Apostolicae Sedis gratia

EPISCOPUS N... etc. ».

Ut patet, narratio historica factorum et considerationes iuridicae administrativae intime commiscentur; aliquando autem considerationes separatim exponuntur post verbum « *considerantes* »; semper autem clare intelligi debet bonum publicum peculiare quod in decreto intenditur.

Cum agitur de nominatione alicuius clerici ad aliquod officium, in motivatione facti considerantur etiam qualitates, quae illum reddunt idoneum ad officium fructuose exercendum.

Unde motivatio facti est proprie expositio circumstantiarum, propter quas Ordinarius iudicat decernendum id quod decernit ad finem publici boni non solum remoti, sed etiam proximi assequendum.

34. - Motivatio facti ad sollemnitatem decreti plurimum confert; sed superfluitates, quibus vetera formularia abundant, resecandae sunt.

Ista motivatio illegitimitatem decreti, propter excessum potestatis; causare potest, si rationes motivae quas affert sunt omnes aut praevalenter ordinis privati, vel sunt ordinis publici sed non administrativi (v. g. iudicialis), vel non comprehendunt illas rationes vel circumstantias facti quae necessario sunt exprimendae in aliquo casu particulari. Potest enim inveniri aliquod iuris praescriptum, iuxta quod motivatio facti requiratur ad validitatem, sc. sub poena nullitatis decreti de quo agitur; dum econtra norma generalis huius tenoris non habetur.

Ita v. g. iuxta can. 151 in decreto collationis beneficii illegitime possessi mentio fieri debet de declaratione illegitimitatis illius

possessionis iam emissa; quae mentio est saltem partialis motivatio facti, in casu ad validitatem requisita. Item aliqua synthetica motivatio facti praescribitur pro decreto suspensionis ex informata conscientia, quia Ordinarius « expresse » dicere debet « suspensionem ferri ex informata conscientia seu ex causis ipsi Ordinario notis » (can. 2188, 1°), sed haec indicatio non videtur ad substantiam requisita [52].

Denique prae oculis habeatur, inter partem narrativam et dispositivam decreti *logicam consequentiam* requiri. Si pars dispositiva non cohaeret cum motivatione facti, v. g. si dicitur in curia requiri notarium et Titius nominatur officialis tribunalis, decretum ut illegitimum haberi debet et rescindi potest.

35. - *Motivatio in iure seu iuris* a scriptoribus iuris administrativi civilis vocatur « praeambulum », quia statim post intestationem decreti ceteris partibus praemittitur; in decretis ecclesiasticis autem raro in capite ponitur, saepius vero in medio post motivationem facti vel post indicationem auctoritatis, quae decretum emanat, si haec in medio invenitur.

Motivatio iuris est, ut diximus, declaratio propriae competentiae, in ordinem ad decretum quod ponitur [52bis]. Episcopus enim functionem administrativam exercet in sua dioecesi tantummodo *ad normam sacrorum canonum* (can. 335 § 1). Si ergo agit e sua potestate *ordinaria*, in decreto dicere debet: « ex Nostra auctoritate ordinaria ad normam canonis N. vel canonum NN. » vel aliquid huiusmodi; si vero agit ex potestate *delegata*, indicare debet documentum huius delegationis, v. g. hoc modo: « ex potestate (vel facultate) Nobis delegata (vel concessa) litteris S. Pontificis N. (vel Sacrae Congregationis N.) diei... mensis... anni...».

Si ius commune praescribit pro aliquo Ordinarii decreto ferendo *licentiam* S. Sedis, sicut in can. 692 § 1 pro erectione alicuius congregationis religiosae iuris dioecesani; vel vocationem ac *auditionem* eorum, quorum interest, sicut pro erectione alicuius beneficii (can. 1416; vel *consilium* alicuius collegii vel aliquarum personarum, sicut pro nominatione examinatorum vel parochorum consultorum pro-synodalium (can. 386 § 1); vel plures *formalitates procedurales* sicut in can. 1428 § 1 pro unione, translatione, divisione, dismembratione beneficiorum, etc. de observantia harum normarum mentio fieri debet in ipsa decreti motivatione iuris, hoc

---

[52] Coronata, op. cit. III, p. 562.

[52bis] Zanobini, op. cit. p. 216 dicit: « *Il preambolo contiene il richiamo alle norme di legge o di regolamento, in base alle quali il provvedimento viene emanato* ».

modò: « obtenta ad normam can. 492 § 1 licentia S. Sedis, Nobis concessa litteris Sacrae Congregationis de Religiosis diei... mensis... anni... N° Prot... »; « vocatis et auditis ad normam can. 1416 omnibus quorum interest »; « praevio consilio Capituli cathedralis ad normam can. 386 § 1 »; « auditis Capitulo cathedrali et iis, quorum interest, praesertim rectoribus ecclesiarum ad normam can. 1428 § 1 » vel alia similia.

Ordinarie motivatio iuris paucis verbis absolvitur, dum motivatio facti, cum sit narrativa, plura requirit. Contrarium autem accidit in *decretis definitivis*, quae feruntur in sic dictis « processibus administrativis » III partis, Libri IV, Codicis I. C. Agitur enim de provisionibus administrativis, quae ab Ordinario ferri possunt, si antea aliquam totam posuerit actorum seriem, qui ponendi sunt in illis expediendis negotiis vel sanctionibus poenalibus applicandis. Unde indicata causa vel delicto, propter quam vel propter quod Episcopus decretum fert (motivatio in facto), singulatim describendi sunt in definitivo decreto omnes actus processus, sicut habetur in formulariis quae ab AA. proponuntur [53].

Patet iam ex dictis motivationem iuris ad validitatem non requiri.

36. - Nunc nobis liceat sequentes ponere conclusiones:

a) Ius canonicum non habet spiritum « formalisticum »: decretum administrativum episcopale, constans ex parte dispositiva et Episcopi subsignatione, est validum, quia continet quae ad essentiam requiruntur.

b) Integrum autem decretum non est, ut instrumentum publicum, nisi addantur sequentia elementa accidentalia: indicatio Episcopi in capite vel in medio decreti, datatio, subscriptio cancellarii vel notarii, et sigillum in fine decreti. Ita plene constat de eius *authenticitate*.

c) Pariter integrum decretum non est, ut actus administrativus dispositivus, nisi addantur sequentia elementa accidentalia: motivatio in facto et motivatio in iure. Ita plene constat de eius *legitimitate*.

d) Decretum ita exaratum est forma sollemnis qua induuntur actus administrativi dispositivi maioris momenti pro regimine diocesis, sed quaestio utrum haec forma requiratur ad validitatem, in singulis casibus solvenda est.

37. - Ex diverso ordine, quo in scribendo disponi possunt elementa essentialia et accidentalia decreti, tres typus principales decretorum habentur:

---

[53] F. Cappello, *Praxis Processualis*, Taurini-Romae, 1940, p. 139 ss.; E. Suarez, *De remotione parochorum*, Romae, 1931, p. 295 ss.

A) 1. Indicatio Episcopi (cui additur indicatio personae cui dirigitur decretum, si in forma litterarum exaratur). 2. Motivatio facti. 3. Motivatio iuris. 4. Pars dispositiva. 5. Datatio. 6. Subsignatio Episcopi. 7. Subsignatio cancellarii. 8. Sigillum.

B) 1. Motivatio facti. 2. Indicatio Episcopi. 3. Motivatio iuris. 4. Pars dispositiva. 5. Datatio. 6. Subsignatio Episcopi. 7. Sigillum. 8. Subsignatio cancellarii.

C) 1. Datatio. 8. Motivatio facti. 3. Indicatio Episcopi. 4. Motivatio iuris. 5. Pars dispositiva. 6. Subsignatio Episcopi. 7. Sigillum. 8. Subsignatio cancellarii.

38. - Coronidis ad instar principiorum, quae hucusque exposuimus, tria formularia decreti addimus iuxta tres typus nunc indicatos.

A) Decretum amotionis parochi amovibilis a cl.mo Cappello propositum [54]:

Indicatio Episcopi

N. N.
Dei et Apostolicae Sedis gratia
Episcopus N.

Motivatio facti

Cum Nobis manifesto compertum esset, R. D. N. N. parochum loci N., gravi infirmitate laborare, adeo ut ministerium paroeciale cum fructu exercere non valeret, nec per vicarium adiutorem bono animarum provideri apte posse,

Motivatio iuris

ad normam canonis 2158 ss. paterne monuimus atque hortati sumus praefatum parochum N. N. ut sponte renuntiaret. Quod parochus facere renuit, allatis rationibus in sui favorem. Quas diligenter examinavimus, auditis examinatoribus, easque iustas et legitimas esse non iudicavimus. Idcirco paternas hortationes ad parochum iteravimus, comminata amotione, nisi intra quindecim dies sponte paroeciam dimitteret. Praefinito tempore inutiliter elapso, illud ad alios decem dies prorogandum benigne duximus. Hoc etiam tempus inutiliter transactum est.

Itaque, his omnibus rite praemissis, ad normam can. 2157-2161

---

[54] Cappello, op. cit. p. 157, n. 209.

Pars dispositiva	statuimus atque edicimus R. D. N. N. amotum esse a paroecia loci N., eique annuam pensionem libell. 2500, quoad vixerit, ex reditibus paroeciae percipiendam assignamus.
Datatio	Datum, ex aedibus Curiae Episcopalis, die... mensis... anni...
Sigillum et subscriptiones.	N. N. Episcopus (sigillum) N. N. Notarius.

B) Decretum erectionis piae associationis (vel, mutatis mutandis et additis addendis, congregationis religiosae):

Die.., mensis... anni..., in finibus Nostrae Dioecesis, sub spirituali directione Adm. Rev.di Domini N. N. et sub regimine Dominae N. N. exordium habuit aliqua PIA ASSOCIATIO mulierum, quae Sorores N. nuncupatae, praeter finem generalem christianae perfectionis adipiscendae, puerorum christianam institutionem tanquam finem peculiarem sibi praestituerunt. Cum autem iam a quinquennio Sorores N. magno cum zelo ac excellenti oboedientiae abnegationisque spiritu, suam navaverint operam copiososque dederint fructus; cum iam tres sint domus ab ipsis erectae et viginti quinque eiusdem Associationis sodales; considerantes bonum animarum et praesertim puerorum, quorum religiosa institutio persaepe nostris temporibus a parentibus negligitur

NOS N. N.

Dei et Apostolicae Sedis gratia

Episcopus N. N.

auctoritate NOSTRA ordinaria

iuxta canones 686, § 2 et 687 C. I. C.

1° perpetuo erigimus et canonice erectam esse volumus, declaramus ac instituimus supradictam PIAM ASSOCIATIONEM sub nomine Sororum N. eiusque sedem in urbe N. Nostrae Dioecesis esse declaramus;

2° Sororem N. N. antistitam generalem ad triennium instituimus et omnibus sodalibus iniungimus ut ipsi libenter ac fideliter oboediant, iuxta eiusdem Associationis statutum;

3° approbamus ad experimentum ad triennium ipsius Associationis statutum constans ex 150 articulis.

4° permittimus ut aliae sodales acceptentur iuxta statutum Associationis et aliae domus aperiantur ad normam sacrorum canonum et semper praehabito consensu Nostro;

5° denique hanc Piam Associationem in omnibus et pro omnibus subiicimus Auctoritati Nostrae ac Nostrorum Successorum pro tempore.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Datum N. sub signo sigilloque Nostro et subscriptione Nostri cancellarii die... mensis... anni...

(Sigillum)

N.N. Episcopus
N.N. Concellarius.

C) Decretum suspensionis ex informata conscientia.

N. (locus) Ex aedibus episcopalibus, die... mensis... anni...

Rev.do Domino N. N. Parocho N.

Post diligentem et accuratam inquisitionem a Nobis peractam, ex informata conscientia, ob graves causas Nobis cognitas,

Nos N. N.

Dei et Apostolicae Sedis gratia
Episcopus N.

auctoritate Nostra ordinaria, ad normam can. 2186 ss. te Dominum N. N. suspendimus a divinis per unum mensem, ab intimatione huius decreti computandum.

(sigillum)

N. N. Episcopus
N. N. Notarius.

* * *

Neque de vitiis decreti episcopalis neque de eius impugnatione vel convalidatione agendum putavimus: aliqua principia ex his quae hucusque exposita sunt erui possunt; alia in commentariis ad canones 103-104, 1679 et ss. 1812 et ss. inveniuntur; alia denique in tractatu generali adhuc conficiendo de actu administrativo canonico exponenda manent.

Marius Castellano O. P.
Professor Iuris Canonici
in Pont. Athenaeo « Angelicum »

FACULTAS ORDINARIORUM RITUS LATINI DISPENSANDI ORIENTALES

Infrascripto sequens casus propositus est ad solvendum: Mouses, habens sedecim annos, commorans in Australia, natus a genitoribus ritus Antiocheni Maronitarum, nuptias canonicas celebravit in ecclesia cathedrali Melburnen., cum Miriam a. 1940; sponsa decem et quattuor annorum item pertinuit ad ritum Maronitarum; uterque ex territorio Antiocheno a. 1935 transmigraverat in Australiam. Sed nuptiae haud sortitae sunt felicem eventum; unde a. 1950 coram Tribunali Ecclesiae latinae in Australia Mouses matrimonium accusavit de nullitate ex capite consanguinitatis legitime non dispensatae. Species enim facti haec est: pater sponsi Mouses et pater sponsae Miriam erant fratres; unde sponsi fuerunt patrueles seu consanguinei in secundo gradu lineae collateralis computationis latinae, quarti gradus computationis orientalis. Ordinarius ritus latini ab hoc impedimento dispensavit vi facultatum quinquennalium a S. C. de Sacr. receptarum. Sed non dispensavit a sequenti impedimento consanguinitatis iuxta illud: ignorantis consensus nullus est (cfr. l. 116 § 2 D. 50. 17; l. 9 C. I. 18): proavia ipsius Miriam et avus ipsius Mouses erant soror et frater; unde consanguinitas in linea collaterali tertii gradus tangentis secundum (computationis latinae) aut quinti computationis orientalis; patet hoc impedimentum esse dirimens apud Maronitas; cfr. Synodum Libanon. a. 1736 in Collectione Lacensi, tom. II, pars II, cap. XI, 8, IV; Fonti, fascicolo XII. Disciplina Antiochena Maroniti n. 406.

Pro solvendo casu quaestio fuit: potuitne Ordinarius Ecclesiae latinae dispensationem concedere vi facultatum quinquennalium a S. C. de Sacr., non a Congreg. pro Ecclesia Orientali receptarum? Videtur obstare can. 257 § 1 huius tenoris: « Congregationi pro Ecclesia Orientali praeest ipse Romanus Pontifex. Huic Congregationi reservantur omnia cuiusque generis negotia quae sive ad personas, sive ad disciplinam, sive ad ritus Ecclesiarum orientalium referuntur, etiamsi sint mixta, quae scilicet sive rei sive personarum ratione latinos quoque attingant ».

Ad hanc difficultatem respondendum: Leo Pp. XIII in litteris apost. « Orientalium » d. d. 30 nov. 1894 n. IX statuerat: « Quicumque orientalis, extra patriarchale commorans, sub administratione sit *cleri latini* (Fontes C. I. C. vol. III, n. 627, p. 457). Ergo sine dubio Ordinarius latinus erat competens ad dispensandum a secundo gradu consanguinitatis vi *suarum* facultatum. Sed instat nova difficultas:

Secundo: Synodus Libanen. statuit (II. XI, 13), « Conditiones autem, quae requiruntur, ut obtenta in impedimentis dispensatio valeat, sunt: ut in supplicatione exponantur omnia, quae debent exponi ». Revera sponsi, etsi bona fide, reticuerunt impedimentum dirimens necessario exprimendum. Fuitne sub hoc respectu dispensatio valida ab impedimento secundi gradus? Respondendum erit: *si* Maronita extra territorium patriarchale commorans versatur sub administratione cleri latini, applicandum erit pro ipso ius Ecclesiae latinae iuxta can. 66 § 3 huius tenoris: « Concessa facultas secumfert alias quoque potestates quae ad illius usum sunt necessariae; quare in facultate dispensandi includitur etiam potestas absolvendi a poenis ecclesiastici, si quae forte obstent, sed ad effectum dumtaxat dispensationis consequendae ». Consequenter casui praesenti applicandus erit can. 1052, qui ita sonat: « Dispensatio ab impedimento consanguinitatis vel affinitatis, concessa in aliquo impedimenti gradu, valet, licet in petitione vel in concessione error circa gradum irrepserit, dummodo gradus revera existens sit inferior, aut licet reticitum fuerit aliud impedimentum eiusdem speciei in aequali vel inferiore gradu ».

Tertio quaesitum fuit: debetne, si tempus suppetat, Ordinarius latinus recurrere ad S. C. pro Ecclesia Orientali? Iuxta hucusque exposita recursus non requiritur. Unde vix dicendum Ordinarium latinum posse etiam uti et frui facultatibus in can. 1043-1045 concessis et sequentibus can. 1049 ss. favoribus.

Ultima quaestio haec erit: estne matrimonium in casu validum? Iuxta dicta utique.

Doctrina hucusque exposita confirmatur Decreto S. C. pro Ecclesia Orientali. In casu simili S. Congregatio die 24 jul. 1948 hanc normam Ordinario latino subministravit:

« Excellentissime Domine,

Epistulae Tuae diei 4 m. Novembris elapsi anni qua huic Sacrae Congregationi nonnulla subiciebas dubia necnon matrimonialem casum, haec studiose perspecta, rescribo:

1) ad Ium: Utrum Ordinarius latinus, vi facultatum quinquennalium a S. C. de Disc. Sacramentorum, sine explicita delegatione S. C. pro Ecclesia Orientali, valide possit dispensationem concedere ab impedimento dirimenti Maronitis (vel aliis Orientalibus) qui hic proprium non habent Ordinarium?

R. Affirmative (cfr. Const. « Orientalium dignitas » Leonis Pp XIII, 30. 11. 1894, n. 9).

2) Ad IIum: Utrum Ordinarius latinus valide possit talem dispensationem Orientalibus concedere, ratione praesumptionis de causae

urgentia vel mortis periculo, cum nimio incommodo recurrendi ad S. C. pro Ecclesia Orientali, etiamsi in petitionibus oratores nihil de urgentia vel periculo vel incommodo dixerint?

R. Affirmative.

3) Ad III^{um}: Si Ordinarius latinus valide potest dispensare; utrum talis dispensatio Orientalibus concessa regatur principio can. 1052, ita ut subreptio alterius impedimenti aequalis vel inferioris gradus dispensationem non irritet?

R. Affirmative.

4) Ad IV^{um}: Utrum in casu validum habendum sit matrimonium?

R. Provisum in praecedentibus ».

D. G. Oesterle O. S. B.

DISPENSATIO IN CASU PERPLEXO (can. 1045)

Iter maritimum incipere coacti feria IV, Livius et Rosaria parochi licentia nuptias celebrabunt feria III, immediate post diem Dominicam, in qua ultima habebitur proclamatio. Sabbato Rosaria adit vicarium cooperatorem, suum confessarium, eique inter lacrimas narrat ea ipsa die a matre audivisse se esse filiam illegitimam natam ex peccato quod mater commisit cum avunculo Livii. Paucissimi hoc sciunt. In tabulis publicis subdole inscripta est ut filia legitima eorum, quos omnes ut genitores cognoscunt. Item in libro baptizatorum paroeciae ubi nata est. Pater religioni infensus matri severe prohibuit ne de hac re cum aliquo unquam loqueretur. Sed anxietatibus conscientiae cruciata mater ea die filiam supplicavit, ut rem secretissime confideret alicui sacerdoti ut matrimonium invalidum praecaveri possit.

Vicarius inquietudinem puellae diminuit declarans se paratum ad adiuvandum cum spe tollendi obstaculum. Invitat puellam ut velit rem sibi exponere extra confessionem, innuens se nihilominus teneri omnino secreto professionali. Re accuratius audita vicarius inspicit can. 1045 et quaedam commentaria et concludit: impedimentum consanguinitatis in gradu secundo est quidem *impedimentum publicum* quia testibus probari potest, sed est *casus occultus*, quia non est divulgatum neque datur notabile periculum divulgationis.[1] Possibilitas recurrendi ad Ordinarium loci non datur; haberi

[1] Vide Vlaming-Bender, *Praelectiones Iuris Matrimonialis*, p. 120-123.

enim nequit responsio ante feriam tertiam. Igitur dispensare potest confessarius in actu confessionis sacramentalis, si impedimentum detegatur cum omnia parata fuerint ad nuptias. Ego tamen non possum dispensare, nam impedimenti notitia ad me est delata hodie, cum non omnia parata sint ad nuptias. Cras enim adhuc fieri debet ultima proclamatio. Sed possum cras Rosariam mittere ad alium confessarium, ut hic, ad cuius notitiam impedimentum defertur tunc, i. e. cum iam omnia parata fuerint ad nuptias, dispenset in foro sacramentali ad normam can. 1045. Attamen, cum in huiusmodi casibus non sit omnino exlusum ut impedimentum postea probetur et sic oriatur discrepantia inter forum internum et forum externum, prudentia mihi suggerit ut, si fieri possit, obtineatur dispensatio in foro interno non sacramentali.

His apud se statutis, vicarius redit ad Rosariam eique dicit: res ad felicem exitum perduci potest, si tu facias adamussim, quae tibi dico; non possum tibi omnia explicare. Vade et nemini loqueris de hac re. Si mater tua aliquid quaerat, dicas ut et ipsa omnino taceat et sit tranquilla, quia ego curabo ut impedimentum removeatur. Feria secunda tamen venias ad me et loquemur cum parocho, qui tunc potest in impedimento dispensare.

Rosaria feria secunda redit et casum defert ad parochum, qui re audita expavescit valde. Vicarius autem ei proponit solutionem. Agitur de casu occulto et impedimentum detectum est, scilicet ad notitiam parochi delatum (ut habetur in declaratione authentica), cum iam omnia parata sunt ad nuptias, recursus ad Ordinarium non est possibilis et duplici ex capite habetur probabile periculum gravis damni. Persuasus argumentis vicarii sui parochus dispensationem concedit in foro interno eamque postea adnotandam curat in libro secreto curiae, ad normam can. 1047. Die sequenti assistit matrimonio. Quid dicendum de modo agendi vicarii?

Vicarius recte iudicavit impedimenta publica, si casum constituunt occultum, a. v. impedimenta quae quidem probari possunt in foro externo, sed non sunt divulgata neque ex facili divulgabuntur, comprehendi sub potestate can. 1045 confessario data [2]. Insuper recte iudicavit confessarium non prudenter uti hac potestate, si absque gravi incommodo obtineri possit dispensatio in foro interno non sacramentali. Etiam recte iudicavit se non posse dispensare defectu conditionis in can. 1045 statutae « cum impedimentum detegatur cum omnia parata sint ad nuptias ». Enimvero impedimentum detectum ante absolutas omnes proclamationes matrimoniales in casu faciendas non detegitur cum omnia parata sint ad nuptias, sed antea.

---

[2] Vide Vlaming-Bender, o. c., p. 309-310.

Quid autem dicendum de proposito mittendi Rosariam post peractam tertiam proclamationem ad alium confessarium ut ei tunc deferret impedimentum? Circa sensum clausulae « quoties impedimentum detegatur cum omnia parata sint ad nuptias » habetur sequens interpretatio authentica: clausula non debet intelligi strictu sensu, scilicet quod impedimentum antea omnino ignotum fuerit et tunc resciatur; sed potius eo sensu quod quamvis antea cognitum tunc solum tamen ad notitiam Parochi aut Ordinarii sit delatum. (Interpr. data 1 Mart. 1921; A.A.S. XIII, p. 178). Interpretatio haec respicit tam § 1 quam § 3 huius canonis 1045. Sed nulla ratio indicari potest quare eadem regula non valeret de sacerdote assistente matrimonio ad normam can. 1098 n. 2. et de confessario. Imo cum § 3 idem statuat de parocho et de hisce aliis, videtur admittendum eandem interpretationem esse applicandam casui, quo impedimentum ad notitiam defertur huius sacerdotis vel confessarii, in ordine ad potestatem dispensandi. Sensus generalis interpretationis authenticae videtur esse: clausula obtinet quando impedimentum, cum iam omnia parata sunt ad nuptias, ad notitiam defertur illius, qui dispensationis potestatem, vi canonis 1045, exercet.

Haec interpretatio etiam nititur usu verbi *aut*, in responsione authentica praelaudata. Ex parte *detectionis* casus iam habetur, dicit responsio, quando impedimentum tunc solum ad notitiam Parochi *aut* Ordinarii sit delatum. Sensus huius particulae « aut » videtur esse: ad notitiam parochi, si parochus dispensat; ad notitiam Ordinarii, si Ordinarius dispensat. Ex hoc sequitur quod parochus ad cuius notitiam defertur impedimentum antequam omnia parata sunt ad nuptias et qui hanc scientiam sibi retinet usque ad momentum quo omnia parata sunt ad nuptias et deinde impedimentum defert ad notitiam Ordinarii, efficit ut Ordinarius possit dispensare vi can. 1045, § 1, dummodo aliae conditiones quae in hoc canone requiruntur sint adimpletae. Consequentia haec primo visu potest canonistae videri insolita. Revera tamen non est ita insolita, ut propter eam interpretatio sit reiicienda, quae in ipso textu interpretationis authenticae, scilicet in usu particulae *aut* est firmiter fundata. Animadvertendum enim est praeprimis quod, si legislator (et de hoc nullum datur dubium) intendit concedere parocho potestatem dispensandi etiamsi nupturientes impedimentum iam ab initio sciverint et sive bona *sive etiam mala fide* illud reticuerint, non videtur mirandum quod legislator etiam intendit concedere potestatem dispensandi Ordinario, si parochus, sive recte sive male agens, impedimentum ei non prius manifestaverit. Versamur hic in rebus, circa quas legislator evidenter vult esse liberalis, ut in huiusmodi casibus perplexis habeatur via ad praecavenda damna et pericula. Insuper animadvertendum est quod non sufficit occultum tenere impedimentum usque ad tempus quo omnia parata sunt ad nuptias, ut in Or-

dinario, tunc certiore reddito, statim oriatur potestas dispensandi. Requiritur etiam ut matrimonium et dispensatio differri nequeant absque gravis damni periculo. Hoc non tam frequenter contingit. Deinde notandum est quod parocho *per se non licet* impedimentum tenere occultum. Parochus qui praeparat matrimonium ad normam canonum 1020-1031 debet statim ac impedimenti notitiam habet curare ut dispensatio tempestive petatur et obtineatur ab auctoritate competenti. Hoc manifeste apparet ex can. 1031 § 2, n. 2. Dico tamen: *per se*. Enimvero non videtur leges violare neque divinas neque humanas Parochus, qui in casu extraordinario impedimentum a se detectum aut ad se delatum tarde sed tamen antequam omnia sint ad nuptias parata, sciens Ordinarium carere potestate habituali dispensandi in hoc impedimento et non dari quidem tempus recurrendi a S. Sedem et iam nunc statum rerum ita esse ut matrimonium non possit deferri absque probabili periculo gravis mali, illud reticet usque ad momentum quo omnia parata sunt ad nuptias et deinde illud ad notitiam defert Ordinarii, ut hic polleat potestate dispensandi vi can. 1045 § 1 authentice interpretati. Sic agens parochus nullam transgreditur legem neque ipse provocat casum perplexum (hic casus enim iam adest et evitari non amplius potest), sed parochus solummodo praevenit ne citiori manifestatione impedimenti ne Ordinarius quidem gaudeat potestate dispensandi vi can. 1045, quia impedimentum non *tunc* (ut exigit interpretatio authentica) sed nunc, i. e. antequam omnia parata sint ad nuptias ad eius est delatum notitiam.

Animadverte tamen quoad Ordinarium hunc casum hodie solummodo esse in usu quando agitur de impedimento, in quo S. Sedes non solet dispensare. Si habeatur impedimentum in quo S. Sedes dispensare solet, Ordinarius potest dispensare minime considerato momento detectionis impedimenti, vi scilicet can. 81, qui ut authentica interpretatione hodie constat etiam valet si agatur de dispensationibus ab impedimentis matrimonialibus.

Ulterius quaeri potest, utrum parochus, de quo est sermo in can. 1045 § 3 et in praefata interpretatione authentica, est persona unica, ita ut de uno solo parocho agatur? Scimus personam, quae plures habet Ordinarios proprios, posse, ad dispensationem obtinendam ab impedimentis, adire hunc vel illum Ordinarium, dummodo ipse habeat potestatem dispensandi. Ut aliquis Ordinarius dispensare possit nupturientes in aliquo impedimento, nullatenus requiritur ut matrimonium celebraturi sint *in suo territorio*. Nulla videtur ratio qua hoc applicari nequeat Ordinariis qui dispensant vi can 1045. Si cum omnia parata sunt ad nuptias celebrandas coram parocho A, in diocesi B., sponsus, quasi-domicilium habens in diocesi F., deferat aliquod impedimentum ad notitiam Ordinarii diocesis F.,

hic potest dispensare, sicut potest dispensare Ordinarius diocesis B. in qua idem sponsus habet suum domicilium.

Supponamus nunc impedimentum iam fuisse delatum ad notitiam Ordinarii B. antequam omnia parata fuissent ad nuptias et agi de impedimento in quo S. Sedes non solet dispensare (subdiaconatus), tunc Ordinarius B. non potest dispensare neque vi can. 1045, neque vi can. 81. Potestne tunc sponsum remittere, postquam omnia parata sunt ad nuptias, ad Ordinarium F. (Ordinarium quasi-domicilii), ut sponsus tunc ad notitiam huius Ordinarii deferat impedimentum, cum effectu ut relate ad hunc Ordinarium contingat id, quod in can. 1045 authentice interpretato requiritur ut possit dispensare? A. v. habeturne tunc quod in interpretatione authentica legitur: « impedimentum tunc solum ad notitiam Ordinarii, (scilicet Ordinarii F.) est delatum »? Textus interpretationis prout iacet iustificare videtur responsionem affirmativam. Videtur is esse sensus verborum ut sufficiat illum Ordinarium coepisse cognoscere impedimentum, a quo petitur et conceditur dispensatio. Potestas huius Ordinarii, scilicet F, non videtur praecaveri, quia alius Ordinarius iam citius cognoverit impedimentum. Neque finis legis aliquo modo exigere aut suadere videtur ut haec interpretatio reiiciatur.

Quod de pluribus Ordinariis non tam facile contingere potest, facilius contingere potest de pluribus confessariis. Ordinarii proprii et parochi proprii non solent esse multi respectu eiusdem personae. Confessarii autem quos adire potest nupturiens solent esse multi, quia relatio iuridica inter poenitentem et confessarium non fundatur in re stabili (sicut domicilium), sed in actu arbitrariae electionis. Nupturiens potest adire quemlibet confessarium et ei deferat impedimentum. Quare si ad unius confessarii notitiam detulerit impedimentum dantur adhuc sexcenti ad quorum notitiam iterum deferri potest impedimentum.

Porro, quod modo statuimus quoad Ordinarios, eodem iure valere videtur de parochis et de confessariis. Ex hoc quod impedimentum antea delatum fuit ad unum confessarium non impedit quominus postea, i. e. postquam omnia parata sunt ad nuptias, impedimentum idem ad notitiam deferatur alius confessarii, qui tunc versatur in circumstantiis in quibus can. 1045 § 3 ei concedit facultatem dispensandi, si etiam aliae adimpletae habeantur conditiones ibi indicatae.

Quare non erravit vicarius iudicans se posse efficaciter Rosariam post tertiam proclamationem peractam mittere ad alium confessarium, qui postquam puella in confessione sacramentali ad eius notitiam detulit impedimentum potest dispensare vi can. 1045 § 3, authentice interpretati.

Laudandus insuper est vicarius, quia voluit in quantum fieri potuit evitare dispensationem concedendam in foro *sacramentali*,

propter periculum discrepantiae inter forum internum et forum externum; et statuit potius recurrere ad dispensationem in foro interno non sacramentali.

Remanet adhuc quaestio utrum vicarius recte egerit in tractanda re in hoc foro non sacramentali. De *validitate* dispensationis concessae a parocho ad cuius notitiam delatum est impedimentum postquam omnia parata fuerant ad nuptias non est cur dubitemus. Casus perfecte congruit cum verbis interpretationis authenticae. Sed quid de *liceitate* eius quod vicarius fecit, agendo et consilium praebendo Rosariae? Ne hac ratione quidem vicarius videtur arguendus, sed vere laude dignus. Sane, non est *illicitum* impedimentum tenere occultum. Lex positiva (can. 1027) solummodo obligat impedimentum notum parocho aut Ordinario loci revelare *ante matrimonii celebrationem*. De rigore iuris vicarius hanc legem non violavit. Sane, ius et aequitas naturalis prohibet ultro provocare casum perplexum. Ex hoc tamen sequitur quod si vicarius potuisset curare ut Rosaria ad notitiam parochi deferret impedimentum tempore opportuno, i. e. tempore quo adhuc fieri potuisset recursus ad S. Sedem vel saltem ad Ordinarium, et nihilominus rem occultasset aut occultare suasisset, ipse esset vituperandus. In casu nostro tamen res aliter se habet. Tempore quo vicarius certior reddebatur de impedimento iam non dabatur possibilitas recurrendi ne ad Ordinarium quidem. Vicario non remanebat nisi electio inter manifestationem impedimenti immediatam, quae effecisset ut parochus non amplius potuisset dispensare vi can. 1045, et dilationem huiusmodi manifestationis, quae tardius et opportune facta constituit casum canone 1045, § 3. praevisum, in quo parocho potestas conceditur dispensandi. Caute et sapienter egisse videtur vicarius.

Dr. L. Bender, O. P.

JUS ECCLESIASTICUM

ITALIA

IL RICONOSCIMENTO DELLA CHIESA COME ENTE MORALE E LA PROPRIETA' DELL'EDIFICIO SACRO

La Corte Suprema di Cassazione - in tema di proprietà, riconosciuta la Chiesa come Ente Morale, del relativo edificio sacro - ha enunciato il seguente principio: « secondo la legislazione concordataria per il ritorno dei rispettivi edifici sacri alle Chiese, contemplate nell'art. 29 del Concordato, è richiesto soltanto il riconoscimento della Chiesa come Ente morale e non l'effettiva consegna - con atto successivo o distinto - all'Ente riconosciuto, dell'edificio stesso » [1].

In sostanza il Supremo Collegio - dopo qualche incertezza [2] - è tornato a sostenere il principio che la proprietà dell'edificio sacro segue quale effetto necessario il riconoscimento della Chiesa come persona giuridica.

Il processo logico seguito dalla Suprema Corte per confutare i motivi del ricorso può così riassumersi:

a) Non è vero che secondo il diritto canonico la proprietà delle « res sacrae » e dei « bona Ecclesiae » appartenga alla Chiesa Universale; comunque - a parte la considerazione che secondo il codice e la dottrina canonica il concetto giuridico della specializzazione dei patrimoni non è annullato, bensì solo contemperato dalla loro subordinazione alla Suprema Autorità della Sede Apostolica [3] - la questione deve venir risolta unicamente in base alle norme concordatarie (art. 15 della L. 27-5-1929 n. 848), in forza delle quali le Chiese riconosciute come persone giuridiche sono rappresentate dall'Ordinario Diocesano, dal Parroco, dal Rettore o dal Sacerdote che - sotto qualsiasi denominazione o titolo - sia ad esse legittimamente preposto.

b) Non è vero che per la legislazione concordataria il ritorno dei rispettivi edifici sacri alle Chiese - contemplato all'art. 29 - sia subordinato alla duplice condizione del riconoscimento della Chiesa

---

[1] Cass. Civ. Sez. II°. Sent. n, 516/50 - Pres. *Ferranti*. Est. *Poddighe*. P. M. *Binazzi*. *Colangiunti* c. *Della Pioppa*.

[2] Cass. Civ. 30/1/1942 in *Mon. Eccl.* 43, 129 con nota di Scavo-Lombardo.

[3] Il can. 1489 par. 2 c. j. c. disponendo « Dominium bonorum, sub Suprema Auctoritate Sedis Apostolicae, ad eam pertinet moralem personam quae aedem bona legitime acquisiverit », sanziona, appunto, il principio privatistico dell'appartenenza dei beni alla persona morale cui aspettano, salva « Suprema Auctoritate » che in sostanza è la potestà propria e normale di un qualsiasi Stato d'intervenire - entro i limiti fissati dalla norma obiettiva - nei rapporti di diritto patrimoniale dei singoli, specie in quelli degli Enti Publici.

come Ente morale e della successiva effettiva consegna dell'edificio all'Ente riconosciuto: è vero al contrario che in forza del combinato disposto degli artt. 6 della L. 27-5-1929 n. 848; 12, 79 del Regolamento 2-12-1929 n. 2262 si deduce che « la consegna ed il trasferimento » dell'edificio all'Ente riconosciuto avvengono « ope legis », cioè senza necessità di un atto distinto di consegna o di trasferimento della proprietà.

c) Del resto non può darsi alle richiamate disposizioni di legge una diversa interpretazione in quanto « trattandosi delle Chiese indicate nell'art. 39 del Concordato, *l'edificio costituisce il presupposto obiettivo e il substrato materiale della loro personalità*, (*onde*) *il riconoscimento di questa importa di diritto la consegna dell'edificio...* ».

d) Nè - per negare la tesi del trasferimento della proprietà dell'edificio in seguito alla emanazione del decreto di riconoscimento della Chiesa - può validamente farsi richiamo alla Istruzione della S. Congregazione del Concilio del 25-6-1930 con la quale si è disposto che gli Ordinari - ove lo credano opportuno - possono domandare al Ministero per la Giustizia e gli Affari di Culto il riconoscimento della personalità giuridica delle Chiese aperte al culto già appartenenti ad Enti soppressi e « *l'eventuale consegna delle medesime almeno in uso* ».

Tale Istruzione - spiega la Corte - non ha giuridica efficacia nell'Ordinamento positivo italiano; ma - a parte ciò - si ha per essa conferma che il riconoscimento importa, secondo la volontà delle parti contraenti, l'immediato passaggio di proprietà dell'edificio, perchè diversamente non vi sarebbe stata ragione di disporre che gli « Ordinarii Loci » alieni dall'acquistare la proprietà dell'edificio, « debbono rinunciare » a presentare l'istanza di riconoscimento, ovvero « debbono precisare » nell'istanza stessa che intendono avere la disponibilità dell'aedes sacra soltanto in uso.

La parte sostanziale della sentenza, (trapasso di diritto della proprietà dell'edificio alla Chiesa riconosciuta come Ente morale), merita incondizionata adesione (4).

La « ratio legis » dell'art. 29 s'inquadra armonicamente nella più ampia « ratio legis » che informa ogni disposizione del Concordato, e fonda, in particolare, sul desiderio del legislatore di temperare la severità delle leggi eversive ammettendo il riconoscimento della proprietà giuridica alle *Chiese aperte al culto*, che già non

---

[4] L. De Luca in *Giurisprudenza Completa della Corte Suprema di Cassazione*, I° Quad. 1951 pag. 16 e segg. ha mosso alla parte centrale della decisione una critica sottile ed acuta: riteniamo tuttavia, che il ch. A. è giunto ad inesatte conseguenze per esser partito dal presupposto dell' assoluta identificazione formale del concetto « Chiesa » in senso canonico ed in senso concordatario.

l'abbiano, alle Associazioni Religiose, che abbiano la loro sede principale nella Repubblica, nelle Provincie Italiane, alle Associazioni aventi sede all'estero, ed alle fondazioni di culto, purchè consti che rispondano alle esigenze religiose della popolazione [5].

Orbene è noto che il Governo Italiano fu mosso a stipulare il Concordato soprattutto nella considerazione che lo Stato non poteva, nè doveva, disinteressarsi del soddisfacimento di un bisogno collettivo (sentimento religioso) intensamente sentito, onde le numerose e dettagliate norme dettate in materia, più che agevolare l'attività ecclesiastica nell'interesse dei *fedeli*, sono dirette a garantire il pieno ed integrale soddisfacimento dei bisogni religiosi dei *cittadini* [6].

Da tale premessa ci pare agevole trarre una prima conclusione: quando la norma concordataria *è di per se sufficiente* a regolare una data situazione giuridica, a questa e non ad altra norma si deve far ricorso.

E' vero che il diritto Canonico, specie dopo i Patti Lateranensi richiamati dall'art. 7 della costituzione della Repubblica, ha riflessi cospicui nell'ordinamento giuridico italiano, senonchè è da tener presente che tali riflessi si determinano se ed in quanto la norma concordataria faccia espresso richiamo alla norma canonica, o sia insufficiente a regolare una data situazione.

Or non è dubbio che al concetto canonico di « Chiesa » - quo nomine intelligitur aedes sacra divino cultui dedicata eum potissimum in finem ut omnibus christifidelibus usui sit ad divinum cultum publice exercendum (can. 1161) - sia stata riconosciuta rilevanza giuridica nel diritto italiano, ma la norma canonica relativa alle modalità dell'erezione giuridica dell'Ente in seno alla Chiesa non viene in considerazione nell'ordinamento italiano, o più precisamente viene in considerazione in via indiretta, cioè come fenomeno presupposto onde si possa determinare una situazione alla quale la legge patria attribuisce rilevanza giuridica, (concessione del riconoscimento della personalità giuridica) [7].

Il presupposto, dunque, perchè il legislatore ex art. 29 accordi la personalità giuridica ad una Chiesa, è che l'edificio relativo sia aperto al pubblico culto -; ma tale presupposto mentre si determina giuridicamente e si esaurisce nell'ambito del diritto canonico, si riduce per l'ordinamento italiano ad un dato di mero fatto, *onde il riconoscimento viene concesso proprio perchè « l'aedes divino cultui dedicata »* a parte la regolamentazione giuridica cui è sotto-

---

[5] Atti Parlamentari - *Camera Deputati* - sess. 1929 n. 134.

[6] Vedi voce *Parrocchia* in *Archivio di Ricerche Giuridiche* anno 1947 pag. 334 e segg.

[7] Cass. Civ. Sez. III° Sent. 16-6-1951 n. 157.

posta nel diritto di origine - *soddisfa il sentimento religioso del popolo.*

In altri termini la erezione ed il regolamento della « Ecclesia » intesa nel senso di Ente, puramente canonistico, nulla hanno a che vedere con il riconoscimento della personalità giuridica della Chiesa intesa in senso concordatario; e questo in sostanza ha detto con estremo rigore giuridico il Supremo Collegio, enunciando il principio che « l'edificio costituisce il presupposto obiettivo, il substrato materiale della personalità giuridica della Chiesa ».

Dimostrata la granitica solidità del pilastro su cui fonda la decisione in esame, vien meno ogni ragione per dubitare che il trapasso di proprietà dell'edificio sacro alla Chiesa - cui sia stata accordata la personalità giuridica - avvenga necessariamente e contestualmente al decreto di riconoscimento, e che - come esattamente ha ritenuto la Suprema Corte - l'eventuale intervento del Procuratore Generale presso la Corte di Appello (oggi del Prefetto), attenga alla materiale immissione in possesso dell'aedes, e non attenga al trasferimento del diritto di proprietà.

GIULIO LENTI

GERMANIA

SYNOPIS IURIS ECCLESIASTICI GERMANI

Anno 1950 in Germania duae leges Status pro Ecclesia multum valentes latae sunt, constitutio terrae Rheni septemtrionalis - Vestfaliae (Nordrhein - Westfalen) et lex terrae Bavariae de organisatione scholarum popularium (Volksschulen).

1. Constitutio terrae Rheni septemtrionalis - Vestfaliae die XVIII mensis Junii decisione populi assentientis (Volksentscheid) accepta est. In capite I partis II articulus IV iura praecipua (Grundrechte) lege principali rei publicae Germaniae foederatae (Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland) Bonnensis (1949) statuta sicut partem huius constitutionis et ius terrae directe vigens declarat. (Ex his iuribus principalibus haec notanda sunt: Libertas personae violari non debet (art. II sub 2). Non licet propter sexum, originem, stirpem, linguam, patriam, fidem aut opinionem religiosam alicui nocere aut favere (art. III sub 3). Libertas fidei et conscientiae et confessionis religiosae violari non debet (art. IV

sub 1). Exercitium religionis non impeditum praestatur (sub 2). Lex aliqua huic libertati religionis contradicens non iam viget; aliter haec libertas secundum priorem constitutionem Veimariae legibus generalibus limitari poterat. Ius cuilibet competit opinionem libere dicendi (Art. V sub 1), sed intra fines praescriptis legum generalium positas (sub 2). Matrimonium et familia ordine Status praecipue defenduntur (art. VI sub 1). Cura et educatio liberorum ius naturale et praesertim officium parentum sunt, quorum operam communitas Status custodit (sub 2).

In capite III partis II constitutionis de iure scholae et religionis agitur. Art. XII distinguit sub 1, sicut constitutio prior Germaniae Veimariae (XI. Aug. 1919), tria genera scholarum popularium publicarum: scholas confessionales (unius confessionis christianae - Bekenntnisschulen), scholas mixtas (pluribus confessionibus christianis communes - Gemeinschaftsschulen) et scholas liberas (confessione christiana carentes - bekenntnisfreie oder Weltanschauungsschulen). Sub 3 parentibus ius pro liberis suis eligendi scholae genus conceditur, quod ius lege principali Bonnensi (VII Maii 1949) contra voluntatem ab episcopis Germaniae expresse declaratam parentibus concessum non est. Petitione parentum scholae generis sub 2 definiti constituendae sunt, quatenus studium rectum (ordentlicher Schulbetrieb) praestatur, quod etiam in scholis minime aut in singulas tantum classes divisis fieri potest. Sub 4 qualitates magistrorum generi scholae convenientes postulantur. In art. XIV institutio catechetica sicut disciplina ordinaria (ordentliches Lehrfach) agnoscitur in omnibus scholis, solis scholis liberis exceptis (cf. leg. princ. Bonn. art. VII sub 3). Pro institutione catechetica magister missione canonica Ecclesiae indiget (cf. c. 1328 CIC.). Ad institutionem catecheticam praestandam nullus magister cogi debet (sub 1). Instructiones (Lehrpläne) et libri pro institutione catechetica adhibendi cum consensu Ecclesiae statuendi sunt (sub 2). Salvo iure Status institutionem inspiciendi, Ecclesiae ius cognoscendi competit, an institutio catechetica doctrinis et postulatis suis conveniens impertiatur (sub 3). Ab institutione catechetica discipulus liberari non potest, nisi parentes eius hanc voluntatem scriptis declarent (sub 4). Magistri secundum indolem et exigentias generis scholae, regulariter secundum confessionem excolendi sunt (art. XV sub 2). Pro clericis suis erudiendis art. XVI Ecclesiae ius seminaria propria cum scholis superioribus constituendi et sustentandi concedit (sub 2). Pro scholis privatis art. VIII sub 4 praescripta articuli VII sub 4 et 5 legis principalis Bonn. recipit. (Haec lex praestat ius scholas privatas constituendi. Scholae privatae loco scholarum publicarum approbatione Status indigent et legibus terrae (Landesgesetzen) submittuntur. Approbatio danda est, si scholae privatae quoad proposita doctrinae (Lehrziele) et intituta et cultum

magistrorum scientificum scholis publicis inferiores non sunt et separationem discipulorum secundum opes parentum non iuvant. Approbatio danda non est, si positio magistrorum oeconomica et iuridica non satis tuta est (sub 4). Schola popularis privata admittenda non est, nisi auctoritas scholarum civilis (Unterrichtsverwaltung) rationem paedagogicam peculiarem agnoscat aut petitione parentum, si tamquam schola mixta aut confessionalis aut libera constituenda est, quando schola popularis publica huius generis in communitate (Gemeinde) non existit (sub 5). Art. VIII (constitutionis (sub 4) scholis privatis hoc modo approbatis paria iura attribuit sicut scholis publicis. Etiam scholis privatis subsidia publica (öffentliche Zuschüsse) petere licet, quibus sua ad munera implenda et debita reddenda opus est.

Ecclesiis art. XIX libertatem consociandi praestat (sub 1). Ecclesia ipsa res suas constituit et administrat intra fines legis pro omnibus vigentis. Leges contra Ecclesiam exceptionales (Ausnahmegesetze) cum constitutione dissentirent. Ecclesiae ius competit officia sua sine mutua opera Status et communitatis politicae conferre aut auferre (sub 2).

Art. XX Ecclesiae ius concedit in institutis publicis (pro educatione, cura infirmorum, poenis sustinendis) officia divina celebrandi et curam animarum regularem exercendi, qua in opera omnis coactio submovenda est. Art. XXI: Pecuniae Status et communitatum politicarum et communitatum coniunctarum (Gemeindeverbände) Ecclesiae ex lege aut contractu aut alio titulo debitae tantummodo conventionibus redimi possunt; quatenus conventiones istae terram attingunt, approbatione legis terrae indigent. Ceterum art. XXII pro ordine relationum inter terram et Ecclesiam articulum 140 legis principalis Bonn. tamquam partem huius constitutionis et ius terrae directe vigens recipit. Hic art. 140 praescripta articulorum 136, 137, 138, 139 et 141 constitutionis Germaniae Veimariae sicut partem legis principalis Bonnensis declarat, ex quibus praescriptis haec notanda sunt: Iura civium et admissio ad officia publica a confessione religiosa non dependent (art. 136, 2). Nemo obligatione tenetur confessionem religiosam revelandi (art. 136, 3). Nemo cogi debet solemnibus ecclesiasticis et exercitiis religiosis adesse (art. 136, 4). Ecclesia manet corpus morale (Körperschaft) iuris publici (art. 137, 5), quare ei ius competit ex libellis civilibus (auf Grund der bürgerlichen Steuerlisten) secundum praescripta terrae tributa (Steuern) exigendi (art. 137, 6). Ecclesiae eiusque associationibus dominium institutorum et fundationum et aliarum opum cultui et instructioni et caritati destinatarum praestatur (art. 138, 2). Dominici et festi dies a Statu approbati legibus defenduntur. (art. 139). Art. XXIII constitutionis praecepta conventionum prioris Status Borussiae (Preussen) cum Ecclesia tamquam ius vigens in nova

terra agnoscit (sub 1). Ad has conventiones mutandas et ad novas conventiones conficiendas praeter assensum partium lex terrae requiritur (sub. 2).

2. Lex terrae Bavariae de organisatione scholarum popularium die VIII mensis Augusti 1950 lata est (GVBl. pag. 159), et explanata a doct. Josepho Mayer (Das Schulrecht in Bayern, Heft 3). Haec lex praescripta constitutionis Bavariae (II Dec. 1946) exsequitur et concordatum Bavariae (XXIV Mart. 1924) respicit. Solum duo genera scholarum popularium publicarum distinguit, scholas confessionales aut scholas mixtas (§ 5, 1). Scholae liberae (bekenntnisfreie oder Weltanschauungsschulen) tantummodo ut scholae privatae constitui possunt. Scholae confessionales eae scholae sunt, in quibus liberi confessionis determinatae secundum principia huius confessionis erudiuntur et educantur (§ 6, 1). Munus in scholis confessionalibus solum iis magistris mandandum est, qui idonei et parati sunt, liberos secundum principia confessionis erudire et educare (§ 6, 2). Schola confessionalis est schola regularis (Regelschule). Schola mixta tantummodo constituenda est, si in locis cum plebe ratione confessionis mixta parentes (saltem quinque) id petunt (§ 5, 2-4), dummodo condiciones in § 10 praescriptae adimpleantur. Scholae mixtae eae scholae sunt, in quibus liberi, excepta institutione catechetica secundum confessiones separata, communiter secundum principia christiana erudiuntur et educantur (§ 8, 1) et magistri secundum diversas liberorum confessiones eliguntur (§ 8, 2). Si in communitate (Gemeinde) et scholae confessionales et scholae mixtae existunt, parentibus ius competit genus scholae initio anni scholaris libere eligendi (§ 11, 1). Si in communitate solum cholae mixtae existunt, liberis petione parentum permittendum est scholam confessionalem vicinam visitare (§ 12, 2). Si liberis christianis schola popularis publica suae confessionis non suppetit, petitione parentum schola popularis privata (christliche Bekenntnissonderschule) cum natura scholae popularis publicae constitui potest (§ 17, 1). Petitione partis absolute maioris (2/3) parentum societati religiosae Ecclesiae mandari potest instructionem in schola confessionali recipere (§ 13, 1), quod mandatum petitione eiusdem maioris partis parentum potest revocari (§ 13, 2). Quodsi curatores animorum proprii aut magistri scholarum popularium ad institutionem catecheticam non sufficiunt, Ecclesia secundum necessitatem magistros speciales constituere potest, quibus Status salarium dabit (§ 14).

Carolus Weinzierl

HUNGARIA

DE CONDITIONIBUS ECCLESIAE IURIDICIS IN HUNGARIA

Anno 1949 die, qua in Hungaria festum celebratur Sancti Stephani fundatoris regni, nempe die 20 augusti, nova fuit proclamata Constitutio Hungariae, ac antiquo festo tum nationale quum ecclesiastico suppresso, dies 20 augusti festum novae Constitutionis fuit declaratum, ut gens Hungarica acta gestaque mille annorum christiana, si potest, oblivioni daret et theoriis a Marx, Lenin, Stalin denominatis obsecundans novam viam historiae, ad mentem nunc imperantium, ingrederetur. Novus ordo bolscevistarum in Hungaria institutus multas ac diversas immutationes intulit rei ecclesiasticae, quibus brevi examinandis nunc accingimur.

1. a) Relatio inter Ecclesiam et Statum articulo 54 novae Constitutionis ita determinatur: « 1) Respublica Hungarorum Democratica tuetur libertatem conscientiae civium. 2) Intuitu libertatis conscientiae Respublica Hungarorum Democratica Ecclesiam separat a Statu » [1].

Nil novi igitur! Secundum theoriam communisticam Ecclesia et Status disiungi debent, quia Status modo materialistico et atheo conceptus religionem tamquam reipublicae necnon prosperitati populi omnino contrariam ac offensam contemnat oportet. In Russia iam initio revolutionis sc. die 23 ianuarii a. 1918 haec separatio decretata fuit [2].

Si quis autem nomine separationis intelligeret id, quod liberales volunt (« Libera Ecclesia in libero Statu! »), graviter erraret. Communisti modo eadem terminologia utuntur, sed rem penitus diversam intelligunt: in systemate separationis communistico enim tum persecutio diabolicae sagacitatis tum advigilantia rigorosa Status in re ecclesiastica, caesaropapismi instar, reperiri queunt, prout infra videbitur.

b) Praescindendo ab hac separationis lege indolis omnino theoreticae, relatio inter Ecclesiam et Statum magis vera apparet ex illa conventione, cui episcopi cum civili gubernio stipulantes die 30 augusti anno 1950 subscripserunt [3]. Conventio — iuxta verba intro-

[1] Római Magyar Kurir, 15, aug. 1949.

[2] G. Schweigl S. I.: *Il nuovo Statuto della Chiesa Russa e l'articolo 124 della Costituzione sovietica*, pag. 41.

[3] Szabad Nép, 31. aug. 1950.

ductoria — surgit ex voluntate partibus contrahentibus communi vitam ambarum societatum pacificam reddendi et concordiam laboremque populi ac progressum patriae promovendi. Conventioni subscripserunt ex parte Consilii Ministrorum Reipublicae Ioseph Darvas, minister Cultus et Publicae Instructionis, nomine vero episcopatus Ioseph Grösz archiepiscopus Coloczensis, - post condemnationem iniquam Ioseph Cardinalis Mindszenty primatis Hungariae - pro tempore praeses episcopatus.

Conventio in duabus partibus consistit, quarum prima obligationes episcopatus, altera officia civilis gubernii continet. In prima parte episcopi ordinem publicum Constitutionemque Reipublicae sollemniter agnoscunt obligatorium, et contra illas personas ecclesiasticas, quae adversus ordinem publicum et civile gubernium insurgere velint, ad tramitem legum ecclesiasticarum procedere promittunt (n. 1); ideoque condemnant omnem conatum, qualibet ex parte veniat, hunc ordinem publicum subvertendi, nec permittunt, ut quis ipsa Ecclesia vel fidelibus in talem finem consequendum abuteretur (n. 2); imo adhortantur fideles, ut totis viribus cooperent laboribus plani quinquennalis oeconomici, monebuntque sacerdotes, ut efformandis associationibus agricolarum communisticis (kolchoz) ne resistant, quia huiusmodi associationes principio morali innituntur « solidaritatis » humanae (n. 3); approbant motionem pacis inter populos promovendae causa institutam condemnantque eos, qui bellis fovendis dant opera, damnant tandem arma nuclearia declarantes: gubernium, quod huiusmodi arma primum applicabit, contra ipsum genus humanum peccatum iri (n. 4).

In altera parte civile gubernium libertatem religionis ad mentem Constitutionis tueri se obligat ac promittit plenae libertati Ecclesiae cavere (n. 1); ex scholis Ecclesiae anno 1949 saecularisatis (coniunctim 3505!) octo restituit, in quibus religiosi religiosaeque instituere poterunt (n. 2); demum subsidia oeconomica Ecclesiae dare promittit, sicut facit erga alias consociationes reipublicae religiosas, at per 5 resp. 3 annos subsidia gradatim reducendo, ita ut post 18 annos Ecclesia ex fontibus proprii vivere debebit (n. 3).

c) Civile gubernium cum hac conventione non adeo relationes inter Ecclesiam et Statum ordinare, quam auctoritatem novi ordinis augere intendit. Cum confessionibus calvinistarum et lutheranorum, dimissis superintendentibus prioribus, iam anno 1948 stipulatae sunt conventiones ferme identicae [4]. At valde desiderabatur praecise obsequium catholicorum novo Statui praestandum: non solum quia catholici maiorem partem nationis (67%) efformant, sed etiam ob magnam auctoritatem episcopatus catholici penes integrum populum habitam. Cum autem gubernium insidiis minisque cuiusvis

[4] Magyar Kurir, edizione italiana, 23. oct. 1948.

generis hoc consequi non potuerit, tandem ad media crudelissima recurrere decrevit: noctibus dierum 9 et 18 iunii a. 1950 cc. quattuor milia religiosorum ac religiosarum e sedibus suis expulsi et modo inhumano deportati sunt [5]. Episcopi de sorte universe circiter decem milia religiosorum solliciti et ad maiora mala evitanda tractationes cum gubernio inceperunt. At gubernium rigide tamquam primam conditionem cuiusvis indulgentiae subscriptionem conventionis iam praeparatae postulavit; nec, ut causa religiosorum terminis conventionis inclusa sit, consensit.

Die subscriptionem praecedenti, sc. die 29 augusti, archiepiscopus Coloczensis, praeses episcopatus epistolam dedit civili gubernio, in qua se nomine episcopatus solum conditionate conventioni subscripturum esse declarat, in quantum nempe «... episcopatus Hungariae cum huius conventionis stipulatione iuribus Sedis Apostolicae, quod ad relationem inter Ecclesiam et Statum attinet, nullo modo praeiudicare intendit » [6].

Vix facta subscriptione die 7 septembris gubernium cum decreto n. 34/1950 ex 57 Ordinibus ac Congregationibus religiosorum 53 dissolvit: episcopi cum epistola communi pastorali sollemniter protestant, sed frustra. Post octo menses autem et ipse subscribens archiepiscopus inique in vincula trahitur accusatus inter cetera crimina de conspiratione contra ordinem publicum reipublicae facta, i. e. quod conventioni non recta intentione neque animo sincero subscripserat [7].

Quod ad formam iuridicam conventionis spectat, liquet ex eius tenore, quod partes contrahentes non sunt in ordine suo supremae auctoritates: hoc clarum est omnino relate ad Ecclesiam, quam episcopatus unius reipublicae repraesentare nequit, sed idem patet etiam quoad Statum, cum non nomine Reipublicae Hungarorum Democraticae, sed simpliciter nomine Consilii Ministrorum fuit stipulatum. Hic modus vivendi praelaticius - si ita nominari liceat una cum modo vivendi simili in Polonia die 14 aprilis anni 1950 inito [8] - a parte Sedis Apostolicae minime habet confirmationem, quae confirmatio autem ad vigorem stipulationis absolute habendum ab ipso archiepiscopo subscribente expostulari videtur, et a qua confirmatione vera vis ligandi Ecclesiam, iure quo per saecula utimur, unice emanare valet [9].

Cum conventio multas quaestiones relate ad relationem Ecclesiae et Status ne tetigerit quidem, ulteriores dispositiones gubernii

---

[5] Katolikus Szemle, 1950. III. 9. 129. Cfr. *Civiltà Cattolica* 1951. III. p. 589 sqq.
[6] Uj Ember, 3. sept. 1950.
[7] *Civiltà Cattolica*, 1951. III. p. 131 sq.
[8] *Civiltà Cattolica*, 1951. I. p. 182 sqq.
[9] Ottaviani: *Institutiones Iuris Publici Ecclesiastici*, vol. II. p, 287 sqq.

unilaterales exspectandae erant, inter quas nos de duabus agemus maioris momenti, sc. de decreto Praesidii de expostulando consensu gubernii in nominatione praelatorum, et de Officio Status a Rebus Ecclesiasticis erecto.

2. Die 3 iulii anno 1951 gubernium emanavit decretum, in quo ius patronatus supremum regum apostolicorum Hungariae repristinare praetendit: « In territorio Hungariae archiepiscopus residentialis aut titularis, episcopus dioecesanus aut auxiliaris, abbates, superiores religiosorum provinciales solum praevio consensu Praesidii Reipublicae Democraticae institui possunt ». Additur etiam ratio decreti: In Hungaria per saecula competebat Statui ius officiis principalioribus Ecclesiae Catholicae providendi; tempore autem quo huiusmodi ius aliqua ex causa exerceri non poterat, nominationes ad officia praedicta fiebant quidem a Sancta Sede cum praevia tamen scientia, imo et consensu gubernii [10].

Valor decreti retroactive vim suam exserit: « Hoc decretum applicandum erit omnibus nominationibus inde a die 1 ianuarii anni 1946 factis ». Pro hac singulari retroactivitate ita ratiocinatur: Sedes Apostolica hanc consuetudinem iuridicam post bellum non observavit modoque arbitrario nominabat praelatos, ideoque gubernium ius suum habet nominationibus antea factis consensum nunc dandi aut denegandi. Tandem decreto additur: « Dispositiones huius decreti vires suas retinent, donec pactum quoddam bilaterale pro memoratis officiis providendis aliter disposuerit ».

Decretum fundamento omnino falso innititur. Ius praelatos nominandi Statui nunquam competebat, sed Sedes Apostolica regibus apostolicis Hungariae recognovit ius personale nominandi personas ad diversas dignitates, quibus vero institutionem canonicam ipsa Sedes Apostolica concedebat; rege igitur impedito hoc ius exerceri nequibat. Inter duo bella recentiora (ab. a. 1918 ad a. 1944), in regno sine rege, simile ius nec Gubernatori nec gubernio competebat, sed Sedes Apostolica, ultimo rege apostolico Carlo IV abdicato, libere nominabat episcopos et alios praelatos, etsi opinionem civilis gubernii de persona ab ipsa Apostolica Sede electa praevie expostulabat, nunquam autem consensum. Gubernium vero solebat vacante aliquo episcopatu candidatos Sanctae Sedi proponere, intacto tamen iure Sanctae Sedis alios, prout sibi melius visum fuit, nominandi [11]. Hinc patet, quod frustra accusatur Sedes Apostolica de arbitrario procedendi modo, nec gubernium habet ullum ius nominationes in dubium revocare.

---

[10] A Kereszt, 5. iulii 1951.

[11] Cfr. Sipos: *Enchiridion iuris canonici*, ed. 1947. p. 244.

Absque re est disserere quantum tyrannismum sapiat decretum et quomodo nominationes praelatorum, cum nulla de facto exstet relatio diplomatica inter Sedem Apostolicam et gubernium Reipublicae Hungarorum Democraticae, pro futuro impossibiles reddantur, quin nominati ad catacumbas ire cogerentur.

Paulo post emanatum decretum gubernium episcopos ad iuramentum fidelitatis praestandum invitavit. Episcopatus iam prius concessit sacerdotibus hac de re diverso modo vexatis, ut iuramentum praestarent salvis tamen legibus Dei et Ecclesiae; episcopatus ipse vero a iuramento emittendo usque adhuc se abstinuit. Nunc autem rationes gravissimae cogunt episcopos iuramentum fidelitatis praestare subintellecta tamen eadem clausula, quae iuramentis sacerdotum adiuncta fuit. Quattuor enim episcopi, qui post iniquam condemnationem Ioseph Grösz archiepiscopi Coloczensis in episcopiis detinebantur, definitive in vincula trahi timebantur; praelati post diem 1 ianuarii a. 1946 nominati, sc. duo episcopi dioecesani, quinque auxiliares, abbas benedictionorum, sine praestatione iuramenti a Statu certe non recogniti muneribus suis fungi amplius non posse videbantur; itaque non remansissent nisi tres quattuorve episcopi in tota Hungaria. His motivis adducti episcopi die 21 iulii anno 1951 iuramentum praestiterunt [12].

Emericus Kisberk auxiliaris Albae Regalis autem, cum iuramento communi episcoporum non interfuerit, e civitate sua ablatus est: an vivat necne, ubinam, nemo scit.

3. Die 18 maii anno 1951 gubernium erexit Officium a Rebus Ecclesiasticis; eodemque tempore competentiam Ministerii Cultus et Publicae Instructionis in re ecclesiastica abrogavit. Officium novum ipso Consilio Ministrorum immediate subiicitur. Erecto hoc officio Respublica Hungariae pediseque imitat simile institutum in Russia iam anno 1943 fundatum [13]. Nemo non videt, quod lex separationis institutione huius officii ad valorem omnino theoreticum reducitur.

De scopo Officii lex erectionis haec habet: « Pro illis rebus regendis, quae Statui et confessionibus simul intersunt, etquidem praesertim pro executione conventionum cum singulis confessionibus initarum, necnon pro subsidiis in favorem confessionum distribuendis erigendum est Officium Status a Rebus Ecclesiasticis » [14] Revera autem finis Officii est penitus diversus; nam in votis habet ex Ecclesia ancillam Statui efformare obsequentissimam. Pro hoc fine

---

[12] Élet, 29. iulii 1951; cfr. A Kereszt, 1. aug. 1951.

[13] G. de Vries S. I. *La nuova politica religiosa del governo sovielico,* in *« Il cristianesimo nell' Unione Sovietica »*, p. 111.

[14] A Kereszt, 25. mai 1951.

obtinendo omni vi conatur auctoritatem episcoporum, eos rigorose advigilando, deminuire, suamque vero auctoritatem, causas permultas ac maioris momenti sibi avocando, augere.

In quavis curia diocesana adest quidam procurator laicus huius Officii Status, ut episcopo « adiutor » sit in negotiis expediendis. Unde nemo scire potest quaenam dispositiones imputandae sint ipsi episcopo et quaenam huic procuratori, nomine episcopi abutenti: hinc permultae et graves incertitudines.

Ceterum dictum Officium sibi vindicat supremam iurisdictionem in sacerdotes, et in genere in rem ecclesiasticam. Ita sua marte suppressit abbatiam nullius Sancti Martini in Monte Pannoniae et paroecias diocesi Jaurinensi concredidit regendas. Sedes Vicarii Capitularis Cassoviensis et Vicarii Generalis Magno-Varadinensis extra territorium diocesium ad viciniorem archiepiscopi resp. episcopi sedem nempe Agriam et Szegedinum transtulit [a].

Ipsum Officium est, quod - pro forma per curias diocesanas - sacerdotes amovet, privat aut nominat, prout necessitas ordinis politici exigat. Communisti enim iam inde ab aestate anni 1950 excitabant sacerdotes quosdam, qui contra auctoritatem Ordinariorum in suis diariis conspirantes ordinemque ac disciplinam graviter perturbantes sese fideliter praestant communistis: ex his sacerdotibus seliguntur igitur ii, quibus paroeciae maioris momenti praesertim urbanae, dimissis prioribus, committuntur; immo episcopi omnes dimissis suis vicariis generalibus cogebantur ex istis sacerdotibus tum vicarios generales tum cancellarios eligere [b].

Magna cum sollicitudine praeparantur regestra sacerdotum: solum qui his regestris continentur cultui divino inservire permittuntur. Autumno anni 1951 ferme quingenti sacerdotum, qui ex religionibus a Statu dissolutis per episcopos in dioeceses anno superiore assumpti fuerant, ex diocesibus dimissi prohibuntur functiones sacras exercere: missas dicere quidem possunt, at sine quavis participatione fidelium. Huiusmodi dispositionem transgredientes delictum contra ordinem publicum committunt.

Item sub aspectu oeconomico Officium plenum influxum in sacerdotes exercere valet. Cum aestate anni 1951 omnes parochi parvos agros beneficiorum sibi post reformationem agrariam relictos Statui offerre coacti fuerint, a fidelibus ad pauperien extremam redactis sufficienter sustineri non possunt, ideoque unice a gratiis Officii Status pendent, quod subsidia Status distribuere exclusive competens est.

Dirigere tandem intendit Officium totam activitatem sacerdotum. Ea de causa suggerit vel melius praescribit episcopis ea, quae litte-

---

a) A Herestz, 6 martii 1952.
b) A Herestz, 14 aug. 1951.

ris circularibus mandare debent ad parochos vel fideles instruendos. Triste omnino est legere has circulares, quae interdum prae se ferunt speciem cuiusdam dissertationis de re oeconomica ad mentem communistarum conceptae, interdum fideles adhortantur ad associationes agricolarum communisticas (kolchoz) efformandas vel ad tributa nimis exaggerata ideoque odiosissima Statui solvenda. Ergo usque ad magisterium ecclesiasticum corrumpendum pervenerunt communisti nomine episcoporum gravissime abutentes.

4. His non obstantibus communisti inflato ore iactant in Republica Democratica plenam libertatem religionis vigere. At ne decipiamur verbo! Communisti pro libertate religionis solum cultus libertatem vel melius functionum sacrarum intelligunt, at ne hoc quidem illimitate, nec ad mentem Ecclesiae.

Corollarii instar en iura libertatis Ecclesiae offensa:

a) Ipsa organisatio Ecclesiae graviter fuit laesa suppressione familiarum religiosarum: ex 57 manent 4, sed etiam istae cum numero - ut aiunt - clauso quoad novitiorum admissionem. Seminaria minora dioecesium clausa manent [15].

b) Scholae Ecclesiae omnes - 3505 cuiusvis generis: superiores, mediae, elementares - saecularizantur, exceptis 8 restitutis: inde periculum fortasse omnibus aliis maius quoad iuventutem, quae viam marxistarum ingredi cogitur [16].

c) Activitas Ecclesiae socialis omnino impedita: hospitalia, orphanotrophiae, collegia et alia huiusmodi instituta saecularizantur.

d) Associationes catholicae praesertim pro iuventute utriusque sexus iam ab a. 1946 dissolutae manent.

e) Possibilitas Ecclesiae ad fidem roborandam vel augendam omnino prohibetur: ita institutio religionis puerorum in ecclesiis vetatur, in scholis difficultatibus permultis impossibilis redditur; nulla est libertas preli: typographiae ecclesiasticae necnon domus editoriales confiscati sunt; loco periodicarum et diariorum antea abundantium prodit unicum diarium octavo quoque die quattuor paginis, et periodica una per mensem; libros auctorum catholicorum legere vetitum est, quia vel in Indice librorum prohibitorum sunt positi, vel destructi [17].

---

[15] Suppressio ordinum religiosorum: decretum Praesidii 34/1950. - Seminaria minora clauduntur 9 iulii 1951: cfr. *Civiltà Cattolica* 1951. III. p. 596.

[16] Scholae catholicae saecularizantur lege XXXIII a. 1948.. cfr. Magyar Kurir, edizione italiana 22 iunii 1948.

[17] De institutione religiosa Magyar Közlöny, 6 sept. 1949: cfr. *Civiltà Cattolica* 1951. III. p. 592.

f) Patrimonia Ecclesiae saecularizata sunt [18].

g) Permulta membra Ecclesiae militantis in carcerem detrusa sunt; tantum ex praelatis memorentur Ioseph Cardinalis Mindszenty prima Hungariae, archiepiscopus Strigoniensis, Ioseph Grösz archiepiscopus Colocen., Meszlényi episcopus tit Synopenus vicarius capitularis Strigoniensis, Emericus Kisberk auxiliaris Albae Regalensis, Vendelinus Endrédy abbas Cisterciensium, Stephanus Csellár Superior Provincialis Paulinorum.

Manent adhuc ecclesiae verbum Dei, at sub advigilantia rigorosa communistarum, qui illud alligare et ad scopum suum eo abuti student: ut, in quantum vivit Ecclesia, vivat ad gloriam Status.

S. r.

---

[18] Decretum n. 600/1945; A Kereszt, 17 aug. 1951 p. 5.

RECENSIONES

MONS. F. BORGONGINI DUCA, *Arcivescovo di Eraclea in Europa, Nunzio Apostolico in Italia - Le LXX settimane di Daniele e le date messianiche*, Padova, Pont. Basilica del Santo, 1951, 25×17,5 - pag. XXXVIII - 378. Introduzione, appendici, due grandi Tavole: testo ebraico a parole numerate con versione italiana a fronte ed un fascicolo allegato 25×17,5 - pag. 34 di Tavole cronologiche L. 2.500.

Pergratum nobis est, cum licentia Excmi Auctoris, introductionem edere enunciati voluminis, quod meritis laudibus extulerunt rei biblicae praecones, inter quos Clar.mus Dnûs Hermenegildus Florit, Professor S. Scripturae in Pont. Athenaeo Lateranensi ac Consultor Pont. Commissionis de Re Biblica in ephemeride « *L'Osservatore Romano* » dierum 4 et 5 Octobris 1951.

Ex allata enim introductione, cui titulus *Com'è nato e come si è sviluppato il presente studio*, lector clare perspiciet momentum citati voluminis.

Più di undici anni or sono, stavo preparando un piccolo lavoro esegetico sulla Passione del Signore. Tutti ammettono che non vi può essere una piena intelligenza dei documenti — considerati nel loro valore storico — senza una base cronologica sicura.

Era tanto avvincente la lettura sistematica dei Vangeli, e tanto interessante la somma dei problemi che i tre Sinottici e S. Giovanni, confrontati tra loro, suscitavano nel mio spirito, che mi decisi anch'io a percorrere la via, già battuta da tanti illustri studiosi, per formarmi una convinzione personale.

Ero giunto al discorso escatologico, pronunziato da Gesù alla fine della sua vita mortale, ove, com'è notissimo, parlando egli in prospettiva profetica della fine del Tempio e della Città di Gerusalemme e insieme della fine del mondo, disse la celebre frase: « Quando vedrete nel Luogo santo l'abominazione e la distruzione, (pre)dette da Daniele, il Profeta, — chi legge intenda — allora (ricordatevi di fuggire, perchè quello è il segno della catastrofe imminente) ».

Qui mi arrestai.

Daniele è oscuro. La frase, così autorevolmente citata, si trova al termine del « Vaticinio delle 70 Settimane »; che, studiato e meditato da migliaia d'interpreti, ebrei e cristiani, in tutti i tempi, fino a noi, non è stato ancora, a dire il vero, di molto chiarito.

Perchè il senso centrale, che si ricerca, è il computo del Profeta; il quale, in Settimane, fissa le date degli eventi da lui annunziati, tra cui visibilissima è la Morte del Messia, e poi la Distruzione del Tempio.

Sicchè, pure oggi, dopo tanti progressi nel campo biblico, si discute ancora, non solo sul giorno, ma anche sull'anno della Morte di Gesù.

Invece, se Daniele, loquens in spiritu, *ha segnato le date al giorno esatto, come sembrerebbe promettere la sua fraseologia solenne, che fissa con precisione la partenza del calcolo (momento dell' « uscita della parola », che autorizza la ricostruzione della Città santa, distrutta dai Caldei) e il termine (« distruzione del Tempio », che per opera dei Romani — come sappiamo — avvenne in poche ore) e noi riusciamo a*

scoprire il segreto del conteggio, avremo la soluzione cronologica dell'annoso problema.

Avremo anche un argomento inoppugnabile, per assicurare, ancora una volta, tutte le anime sospiranti alla verità di Cristo, che il Messia atteso, è Gesù. Qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem; *che ha fondato la Chiesa, che apparve a Saulo sulla via di Damasco; Gesù, per la cui crocifissione, la giustizia dell'eterno Padre non lasciò, del Tempio e della Città, pietra sopra pietra.*

Tutto questo pareva che mi ripetesse il Maestro nelle ansie della ricerca e nelle difficoltà più ardue dell'investigazione: — Qui legit intellegat — *e da allora le mie risposte a Lui sono state le umili e fiduciose preghiere del Salmo:* Domine, non confundas me ab exspectatione mea. Domine, in verbum tuum supersperavi.

Così è nato il presente studio.

Mi accinsi dunque al lavoro; e questo è continuato senza interruzione, ogni giorno, fino ad oggi, durante le ore che mi rimanevano libere dai miei uffici; anche tra i dolori e le trepidazioni di una guerra, che ho visto molto da vicino.

* * *

Poichè il testo del c. IX di Daniele, ove sono le Settimane, è stato, come ho detto, analizzato e scrutato in tutti gli apici; e, ciò non ostante, con i risultati che conosciamo; io avevo l'impressione che la Profezia dovesse forse contenere, oltre il senso delle frasi, qualche elemento, rimasto finora nascosto, il quale integrando e fiancheggiando le diciture, servisse al computo.

Cominciai a picchiare il testo originale per ogni verso, come fa l'argentiere che esamina una lastra preziosa di metallo; specialmente nelle ultime 80 voci, che sono la parte culminante del Capitolo IX e costituiscono il Messaggio divino, portato da Gabriele all'umanità.

Tentai di disporre queste 80 parole in diverse righe e in varie combinazioni, nella speranza di trovare un acrostico, o un anagramma, una cifra, o un qualsiasi altro indizio rivelatore.

I tentativi furono molti e di scarso rendimento, però non tardai ad avvedermi che delle 80 voci, contenenti le 70 Settimane, 76 terminavano con l'incendio del Tempio, proprio con le parole: « sul pinnacolo (del Santuario)... distruzione ».

Mi venne pertanto il sospetto che il Messaggio fosse a voci numerate e che ciascuna voce rispondesse a una Settimana; e perciò, che l'incendio del Tempio dovesse localizzarsi alla fine della 76ª parola, cioè a 532 anni (76×7) dall'inizio del computo.

Mi rimanevano, è vero fuori conto, le ultime quattro voci del Capitolo IX, ma non mi molestavano, riguardando esse « la fine dei tempi », che non è datata, ed è anzi, per espressa dichiarazione divina, sotto il sigillo del mistero (Dan. XII, 4-9).

Da un altro lato, l'autorità di Giulio Africano — da S. Girolamo collocato al primo posto tra i cronologi, interpreti della pagina di Daniele — ci ammonisce essere le Settimane, di anni lunari, e questi,

di 354 giorni; inoltre che il computo deve iniziarsi col XX anno del regno di Artaserse Longimano, dalla cui bocca « usci (allora) la parola per la ricostruzione della Città », come narra Nehemia.

Si trattava quindi di misurare tutta la distanza, tra questo XX e l'incendio del Tempio (che bruciò, come attesta Giuseppe Flavio, nel giorno corrispondente al nostro 6 agosto dell' anno 70 dopo Cristo), per vedere se veramente e in qual modo, essa abbracciasse 532 lunari.

Feci il calcolo con varie Ere: per esempio, *con quella greca* delle Olimpiadi *e con quella romana* ab Urbe condida (*i cui anni rispettivi sono della misura di giorni 365 ¼*) *e nessuna rispose, tranne la babilonese di Nabonassaro (anni di 365 giorni). La quale, a mia sorpresa, coprì tutto il campo con il numero esatto dei lunari, richiesti dal Messaggio, e con i solari corrispondenti, pure in cifra esatta.*

Infatti, il 6 agosto del 70 d. C. è il capodanno (I° Thoth) *dell'818 di Nabonassaro; e perciò, dal principio dell'anno 303 (che fu il XX di Artaserse nella stessa Era), fino a tutta la vigilia del 6 agosto del 70 d. C., cioè fino all'anno 817 completo, decorrono 515 anni solari interi di Nabonassaro.*

Questi 515 solari poi, uguagliano — il che pure non prevedevo — esattamente 531 anni lunari completi + 1 giorno del 532. Sicchè, alla fine di questo I° giorno del lunare 532, entrava la giornata fatale — *come il Flavio la chiama — in cui il Tempio fu incendiato.*

Si noti che l'esattezza raggiunge il massimo, perchè la giornata degli Ebrei comincia al vespero, e quindi il giorno fatale era già in atto, la sera del 5 agosto, I° giorno dell'anno 532 (76ª Settimana).

Si osservi pure che l'ultimo anno di una Settimana vaticinata, non si intendeva verificato al suo termine (ultimo giorno), ma al suo inizio, non appena raggiunto; cioè al suo I° giorno. Ciò che mi restò di norma per calcolare le altre date della Profezia.

Accertata con i dovuti controlli la provvidenziale coincidenza, si potè procedere nei calcoli.

Contai a ritroso le voci del Messaggio, dalla fine della 76ª parola. Così non fu difficile constatare che la morte del Messia era collocata alla 70ª voce, il che equivaleva all'anno 777 corrente di Nabanassaro (800 lunare completo della stessa era); e, calcolati i giorni, pure indicati nel testo sacro, risultò con precisione la seguente data: 7 aprile, 14 Nisan, venerdì, dell'anno 30 d. C. era Volgare, in conformità a tutte le caratteristiche, che gli esegeti esigono per riconoscere il giorno e l'anno della Morte di Gesù.

L'entrata del Cristo nel Mondo (Incarnazione) viene dal testo profetico (confrontato con un passo dei Salmi ed un altro dell'epistola Ad Hebraeos) *5 voci avanti la Morte, ossia alla 65ª Settimana; in maniera che, fatto il computo, il grande evento si trova a cadere al 30 marzo dell'anno 5° avanti Cristo, era Volgare, 743 dell'era babilonese.*

Ne segue che il Natale — non direttamente vaticinato da Daniele — dovette essere dopo nove mesi (i mesi dell'anno di Nabanassaro sono di 30 giorni), cioè al 270 giorno completo (= 24 dicembre finito) dello stesso anno 5 a. C. — E l'età di Cristo alla sua morte, di giorni 12.156 completi, fino cioè a tutto il 6 aprile dell'anno 30 d. C. (+ 1 g.

corrente); che uguagliano anni della nostra Era volgare: 33+103 giorni interi; e corrispondono ad anni di Nabanassaro: 33+111 giorni; che è quanto dire 33 anni + 3 mesi + 3 settimane di giorni.

* * *

Con la stessa chiave, dopo l'esame delle ultime 80 voci della pagina, è stato possibile allargare le ricerche e raggiungere nuove date, discorrendo sulle altre 331 parole, che precedono il Messaggio.

Questi ampiamenti non sono essenziali al presente studio, che si proponeva in partenza di ricercare le tre date Messianiche, sopra elencate. Però l'allargamento delle prospettive non è stato inutile.

Anche le altre 331 parole sono risultate numerate dal Profeta, il quale si serve di tutta la Pagina (411 voci) per contarvi: a) le Settimane della Storia e Preistoria biblica; b) gli anni singoli (cioè sciolti dai settenari) tanto lunari, quanto solari (sempre dell'era babilonese); c) i semplici giorni.

Dal conto Settimane di lunari, si sono potute confermare le date (oggi ammesse) della fondazione del Tempio di Salomone, della I° Catastrofe, del Decreto di Ciro per la libertà degli Ebrei, della Fondazione del Tempio di Zorobabele, e come già ho accennato, del XX di Artaserse.

Dal conto degli anni singoli, la Morte di Cristo in lunari, *che, come ho detto, fu dopo l'anno 800 lunare completo dell'era, è risultata collocata alla voce n. 400; voce, che tocca la 70ª Settimana. La cifra 800 si ottiene percorrendo le 400 parole, in andata e ritorno, cioè 2 volte.*

Questa indicazione del Quadro, sembra della più alta importanza perchè il numero 400 (ove è segnata la Morte) si scrive in ebraico con un Tau, *che nell'alfabeto arcaico, usato da Daniele,* ha la forma di una croce.

Nello stesso conto degli anni singoli, la data della Profezia, *cioè del giorno, in cui Daniele pregò e Gabriele gli rispose da parte di Dio, è risultata alla parola n. 209 (dicitura: « giorno questo ») cioè all'anno solare 209 di Nabonassaro, corrispondente al 539 a. C. era Volgare.*

Tale data è conteggiata e ripetuta dal Profeta sul Quadro in varii modi, non soltanto in anni ma anche in frazione di anno, nel conto a giorni. Essa è risultata al 9 di marzo del 539 a. C.

Verificati i calcoli dopo le molteplici letture di questa data, balzò improvvisamente la distanza, tra questa e quella dell'incendio del Tempio, in giorni 222.222.

La constatazione mi recò grande meraviglia, come un'inopinata conferma di tutte le operazioni precedenti. Una tal cifra non può essere effetto di un caso fortuito e sembrerebbe predisposta dallo stesso Autore per ben fissare e circoscrivere il campo cronologico della Profezia, che va dal momento della rivelazione di Gabriele all'ultima data della Pagina: l'incendio del Tempio.

Infine, possedendo il giorno preciso dell'entrata del Messia nel mondo secondo Daniele, mi parve di poter tentare la interpretazione cronologica delle Sette Generazioni, *che l'epistola riportata in fine del libro di*

Baruch, numera per giungere alla Pace *(Incarnazione); e di congetturare anche forse una data in giorni nella segnalazione delle « Migliaia », in Geremia, in Michea e nella Torah. Parimenti la data, che mi risultava ben chiara, del Natale mi ha condotto a riesaminare l'espressione cronologica* a bimatu et infra *del II c. di Matteo; come la data della Morte a rivedere il senso del passo celebre di Tertulliamo:* anno consolare dei Gemini, ottava delle calende di Aprile. — *Queste varie interpretazioni, che esponiamo nelle Appendici, vengono proposte ai lettori, perchè strettamente connesse con il nostro Vaticinio.*

Tale, in linee sommarie, l'attivo dei conteggi, derivante dal confronto delle diciture del testo con le parole numerate secondo il loro ordine di collocazione; senza parlare di altre coincidenze, di minor rilievo, che pure interessano la cronologia biblica.

Ho creduto di fare questo elenco, perchè in uno studio di ricerca, come è quello intrapreso, la prova si perfeziona soltanto con la molteplicità dei risultati.

* * *

L'era di Nabonassaro è stata accettata dai più illustri astronomi dell'antichità. Tra tutti è celebre Claudio Tolomeo, *che per l'esigenze delle sue osservazioni, raccolte nell'*Almagesto, *ha codificato in un* Canone (o elenco) di Sovrani, *tutti gli anni dei loro regni, da Nabonassaro ad Antonino Pio, sotto cui visse. Il grande astronomo greco trovava più naturale servirsi dell'Era babilonese, che non di quella delle Olimpiadi.*

Un secolo dopo di lui, Censorino *riuscì a stabilire, in giorni e mesi dell'anno Giuliano, gli inizi dei detti regni. Avendo egli in Egitto, da precise informazioni dei sacerdoti della Dea Sothis, accertato il termine dell'utlimo periodo solare Sothiaco (nel quale l'Era di Nabonassaro è innestata), cioè: il 19 luglio dell'anno 892 ab U. C. (139 d. C.); potè con assoluta certezza riconoscere i primi* Thoth *degli anni babilonesi, che retrocedono di un giorno per ogni quadriennio.*

La coincidenza delle date dei fenomeni celesti, come furono registrate dai Caldei, con quelle calcolate scientificamente dagli astronomi moderni, è stata riesaminata ai nostri tempi e trovata perfetta. — Tolomeo ha potuto numerare in giorni, ore e minuti la distanza tra un'eclisse, studiata dai Caldei in Babilonia verso il principio dell'Era, con un'altra, osservata da lui stesso, sotto Adriano, senza fallire di un punto, come vedremo. — I Caldei si servirono delle registrazioni in loro possesso, anche per predire le eclissi future.

Quando Daniele ebbe la rivelazione delle 70 Settimane, l'Era veniva usata in Babilonia — sia pure nei ristretti circoli dei sapienti della Corte — da più di 200 anni, ed erano già state fissate e registrate 4 eclissi, nel modo predetto.

Il profeta si trovava a Corte da circa 66 anni ed era stato istruito, fin da giovanetto, con molto successo, « nelle scienze dei Caldei e nei loro segreti ».

Il problema dunque — anche a prescindere dai conteggi sopra esposti — si pone da sè: Se Gabriele, per misurare con esattezza gli eventi che egli rivelava al Profeta, non abbia usato la medesima Era, su cui i Caldei con tanta sicurezza allacciavano e predicevano le distanze tra i fenomeni del cielo.

Il presente studio non ha una tesi prestabilita da far valere. Esso non è l'esposizione di una teoria, ma è una ricerca. La macchina calcolatrice manovrata sui tasti di Nabonassaro ha corrisposto in pieno, sugli altri no.

Il gentile lettore vorrà constatare questo fatto.

Poichè le profezie della Pagina di Daniele si spingono innanzi per oltre 6 secoli di profondità, è stato necessario di riprodurre nelle Tavole, tutti gli anni dell'Era di Nabonassaro, riferendoli ai Regni elencati nel Canone di Tolomeo e sincronizzandoli con le altre Ere, che c'interessano, sulla scorta dei manuali di Cronologia. — Si è poi prolungata la serie fino a Censorino, percorrendo così, in complesso, 986 anni solari.

* * *

L'ultima sorpresa è stata la constatazione che nel testo di Daniele, oltre le parole numerate, si trovano delle cifre in criptografia.

Esaminando il modo usato dagli Ebrei per contare i capitoli, i versetti, le voci e le lettere della Bibbia, si apprende, a mezzo delle « Masore grandi », esistenti alla fine dei libri, come si possa leggere in ogni parola un numero, espresso dalla somma delle consonanti; poichè tutti sanno che gli Ebrei non hanno segni per la numerazione, tranne le lettere dell'alfabeto.

Ora i computi fin qui accennati, sembravano minati alla base, perchè non si era accertato con piena sicurezza il numero 411 delle parole della Pagina di Daniele.

E' vero che, per le ultime 80 voci, quelle del Messaggio, non poteva sorgere difficoltà di sorta, poichè tutte le edizioni critiche, concordano su questa cifra; che è per noi l'essenziale, fondandosi su di essa il computo delle tre date messianiche.

Tuttavia, per le altre 331 voci, si riscontrava nell'ultima edizione critica del Kittel, come nell'antica edizione Bombergiana, una lieve esitazione derivante della soppressione della lineola orizzontale (makkeph, o trait d'union) *in due voci composte; per cui il numero complessivo delle parole, da 331 saliva a 333, con danno se non della conclusione essenziale, or ora nominata, almeno di quelle che ne formavano la conferma.*

La criptografia giunse in soccorso al momento giusto.

Si può osservare nella Pagina profetica, che le voci penultime *dei due estremi (principio e fine) sono due numeri, che indicano il posto della rispettiva collocazione, in modo che, contate tutte le parole da una parte e dall'altra, risultano invariabilmente 411.*

Oltre queste due penultime, sono pure numerate molte altre voci, la cui cifra criptografica esprime il numero del loro posto nel Quadro.

Così, è facile computare che il 209, data della Profezia, è veramente il numero 209 dello scritto; il Tau *è veramente il numero 400, e via discorrendo.*

Dalla criptografia, confermato il posto originale delle parole, e la loro disposizione in righe di 11 elementi, è apparsa la figura di un grande rettangolo e, nel centro, una croce raggiante (crux invicta) *sicchè il Quadro assume la forma di un vessillo di vittoria.*

Una Pagina, così ben congegnata, offre anche una risposta ai critici, i quali affermano che il testo originale di Daniele ha subito a traverso le età un processo di adattamento ed una stratificazione, simile a quella dei terreni alluvionali.

Il capitolo IX ci è pervenuto con le parole contate dall'Autore e con il numero di queste parole segnato in criptografia da lui stesso nelle voci, che Egli, a tale scopo sceglieva e andava formando.

Assai notevole è poi il fatto, che, dalla lettura dei valori nascosti dentro le parole, è apparso più di un cronogramma. *Tra gli altri, si legge il 777, anno babilonese della Morte del Signore, la cui data è l'oggetto principe della Profezia delle 70 Settimane.*

E qui affiora allo spirito una domanda da fare a tutti coloro che non accettano le profezie della Bibbia, e le chiamano pseudo-vaticinii, composti ex eventu.

Se la Pagina non l'ha scritta il Profeta, del quale porta la firma e la data, chi l'ha composta?

Forse un oscuro cristiano dopo l'incendio del Tempio? — Ma Cristo, ai suoi tempi, già aveva citato il testo come di Daniele e come conosciuto da tutti. — Anzi, anche prima di Cristo, il testo si trova tradotto nel greco dei Settanta interpreti, all'epoca di Tolomeo Filadelfo, o, al più tardi, sotto Tolomeo Evergete II, e circolante tra gli Ebrei alessandrini. Questi già leggevano, in fine del Messaggio, predetta la catastrofe della Città Santa e del Tempio — e di tali annunzi profetici si ricorderanno Giuseppe Flavio e lo stesso Tito, durante le tragiche giornate.

Il testo ebraico dunque è anteriore ai tempi di Filadelfo, o almeno ai tempi di Evergete II, che regnò più di 2 secoli avanti Tito. E il falsario ebreo doveva sapere con precisione che il Tempio sarebbe « distrutto » iniziandosi le calende dell'anno babilonese 818, cioè dopo 515 anni completi esatti, dal XX di Artaserse Longimano.

Tale Pseudo-Profeta fu capace di rivelare molte altre date e perfino quella della soppressione violenta del Messia, segnandola con un tau, *anzi con una grande croce a raggi, non si sa perchè.*

Quasi più inesplicabile è il fatto, che questo falsario sia riuscito a far entrare una tale pagina — che ogni buon Israelita avrebbe giudicata blasfema e degna solo di un rinnegato — sotto l'etichetta dei Ketubîm *della Bibbia, nel volume sacro di Daniele, tra i capitoli del grande Agiografo.*

Questi, ed altri simili interrogativi, esigono una risposta da chi nega la profezia.

. . .

Gli Ebrei in Terra santa hanno un Santuario, il Muro del pianto. *Ogni viaggiatore conosce la storia di questo muro e di questo pianto. Dalla « giornata fatale » la nazione d'Israele sopravvive miracolosamente alla sua rovina; ma non cessa di piangere.*

E' un pianto sterile?

Quando i Barbari cominciarono a demolire i monumenti della Roma imperiale, tutto l'impero, da un capo all'altro, vestì il lutto nel più grande dolore. Sant'Agostino dinanzi a tanta sciagura, in un celebre discorso al popolo di cui era il vescovo, disse: Paganus habet quod plangat, Christianus quod cogitet [1].

C'è nei volumi della Bibbia una promessa fulgida di speranze, che traluce anche dalla Pagina di Daniele, ove Dio non ha scritto l'ultima parola.

Israele e la Casa di David riconosceranno il loro Messia, e riacquisteranno la loro gloria.

In quel giorno vi sarà, tra le tribù della Nazione, certo, un gran pianto, un duolo come per la morte del figlio primogenito. (Sì, il Primogenito è stato trafitto nella sua casa, dalla sua famiglia).

Ma quello sarà pianto di consolazione, pianto di pace.

E per questa gloria, la Nazione sopravvive.

. . .

ENCICLOPEDIA CATTOLICA. Città del Vaticano. *Ente per l'Enciclopedia cattolica e per il libro cattolico, s. a.* 7 voll., XXVIII-2016 col. ciascuno. Vol. I: *A-Arn;* vol. II: *Arn-Bra;* vol. III: *Bra-Col;* vol. IV: *Col-Dya;* vol. V: *Ea-Gen;* vol. VI: *Gesù-Iuna;* vol. VII: *Zeno-Mapp.*

La tendenza tutta moderna della specializzazione del sapere e i profondi e a volte violenti contrasti, verificatisi tra gli studiosi nella valutazione dei risultati raggiunti in ogni ramo dello scibile, avevano fatto sentire - specie dopo la crisi spirituale apertasi nel mondo dopo l'ultima guerra - più vivo e impellente il bisogno di una sintesi cattolica del sapere.

Non è più possibile oggi - non dico solamente al laico, ma agli stessi sacerdoti che pur son chiamati ogni giorno a illuminare nella luce della verità cattolica idee e fatti tra i più disparati - non è più possibile, dico, per essi seguire con sufficiente cognizione di causa, da soli, ognuno per proprio conto, il vasto e complesso svolgersi della cultura moderna, orientarsi con chiarezza e sicurezza tra le varie e molte volte contradittorie correnti d'interpretazione di quelle idee e fatti, scoprirne con sicuro intuito i lati manchevoli per additare invece la soluzione che la Chiesa Cattolica propone sulla scorta della ragione illuminata dalla Rivelazione e confermata dalla storia.

---

(1) De natale Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli. (SERMONES S. AUGUSTINI POST MAURINOS REPERTI, in Miscellanea Agostiniana. Testi e Studi. Roma, Poliglotta Vaticana 1930, vol. I pag. 407).

Solo un genio della statura di S. Tommaso può permettersi di tentare un impresa del genere, dedicandovi tuttavia completamente una vita intera, e una lunga, assai lunga esistenza.

Ma la generalità dei poveri mortali, che pur hanno consacrato il loro tempo migliore e le più fresche loro energie ad assimilare il necessario patrimonio di principi e di applicazioni pratiche nel particolare settore culturale cui si sono dedicati, sentono vivo il bisogno di essere aiutati a risolvere i molteplici problemi culturali che specialmente li interessano come cattolici, tanto più come maestri della verità cattolica.

E a questo serve, e molto bene, l'*Enciclopedia Cattolica*.

Il titolo ne spiega i limiti e le finalità.

Intanto come ogni Enciclopedia essa non è diretta allo specialista, che per le peculiari sue ricerche scientifiche attinge - deve attingere - ai lavori monografici, alle Riviste specializzate e non a un'Enciclopedia. La quale invece vuole andare incontro allo studioso, che desidera avere un'informazione rapida, criticamente esatta, obiettivamente serena e meditata di quei temi che non gli siano particolarmente familiari e dei quali tuttavia ha bisogno di essere messo al corrente, con la possibilità, mediante l'indicazione bibliografica di studi particolari, di un eventuale approfondimento del tema.

Il lettore troverà però qui numerosissime trattazioni sui più minuti oggetti liturgici, sulle Encicliche pontificie di maggior importanza, su ciascun Ordine religioso, su ogni Diocesi del mondo, sui personaggi biblici anche secondari, sui centri archeologici, sulle maggiori istituzioni culturali cattoliche, sulla stampa cattolica: una messe abbondantissima di dati e di informazioni le più disperate che invano cerchereste in altre opere del genere.

L'Enciclopedia si dice ed è Cattolica ossia universale non già nel senso di voler esporre secondo la verità cattolica tutto lo scibile (a parte il resto, non sarebbero bastati certo per questo scopo i 12 vol. dei quali consterà l'opera intera), ma perchè vuole offrire una sintesi chiara e sicura della scienza cattolica, tenendo conto dei rapporti e delle interferenze che con essa hanno e possono avere la filosofia, la storia, le scienze positive, le lettere, le arti ecc.

E' necessario tener ben chiara cotesta finalità dell'Enciclopedia Cattolica per poterne valutare il contenuto. Il lettore (il quale trova qui la trattazione di voci particolarmente cattoliche che invano cercherebbe in altre enciclopedie anche universali) non si meraviglierà dunque se di altre che pur riguardano per esempio scrittori famosi non vi è traccia alcuna oppure vi troverà una valutazione etica al posto di un'analisi estetica dell'opera letteraria dell'A.

Capita così di veder passati sotto silenzio figure storiche (che per altro nulla hanno a che vedere con la storia e il pensiero cattolico) e di trovare invece una sia pur breve notizia su un umile missionario (che tuttavia ha segnato un'impronta gloriosa sul cammino della Chiesa).

Parimenti sono trascurati nomi di città importanti per l'industria e il commercio; mentre vengono registrate altre, anche piccole, che però furono e sono centri di circoscrizioni ecclesiastiche.

Una cosifatta impostazione del lavoro esige - com'è chiaro - un sommo equilibrio nella scelta e nella elaborazione delle singole voci: nè sarà difficile rilevarvi rughe e nèi.

Così, per recare un esempio, qualcuno potrebbe trovare superflue alcune voci riguardanti le scienze positive in quanto queste - almeno nella forma in cui sono svolte - non sembrano avere una stretta connessione con la dottrina cattolica, anche se poi vengono richiamate in alcune voci delle Sezioni teologiche e filosofiche.

Qualche altro invece potrebbe desiderare una maggiore ampiezza e completezza nei vari settori della scienza cattolica.

Oltre a coteste dissonanze nel concerto delle voci, ognuno sarà inoltre portato - per quel che di soggettivo è alla base di ogni valutazione - a notare qualche squilibrio nello svolgimento delle varie voci, ad alcune delle quali sembrerà si sia dato troppo spazio a danno di altre, che si sarebbero desiderate più largamente svolte.

Ma è evidente che l'E. C. non è un Dizionario specializzato alla maniera dei vari Dictionnaires editi in Francia. E senza voler disconoscere i meriti di questi, l'E. C. soddisfa molto meglio le esigenze dello studioso.

Intanto la molteplicità di questi Dictionnaires - se uno vuol averli tutti - è tale che costituiscono essi stessi un'intera biblioteca. Così alla raccolta di opere particolari, che ogni studioso deve avere per il suo campo specifico, egli dovrebbe aggiungere, per le consultazioni in altri campi, una biblioteca di dizionari specializzati. I quali, oltre a presentare inevitabilmente ripetizioni o contradizioni tra loro, non procedono con quella rapidità di ritmo necessaria ad assicurare l'organicità e unitarietà di sintesi del sapere anche in quel particolare settore: sicchè si può verificare e si verifica che, quando ancora il dizionario è a metà strada, molte posizioni enunziate al principio siano superate e vadano quindi rettificate. Il Dizionario così è nel suo complesso già vecchio prima ancora di essere interamente edito.

L'Enciclopedia Cattolica invece, sia per il ritmo abbastanza rapido e regolare col quale viene pubblicata, sia ancora per essersi mantenuta a uguale distanza dalla struttura e di un Enciclopedia Universale e dei Dizionari specializzati, ha potuto contemperare e fondere insieme l'ampiezza dell'una e le peculiarità degli altri in un agile strumento di lavoro e in una ben fornita fonte di consultazione.

Basta scorrere le 40 Sezioni, nelle quali è stata classificata e distribuita tutta la materia.

Apologetica - Archeologia cristiana - Arte sacra - Ascetica e Mistica - Curia romana - Diocesi- Diplomazia ecclesiastica -Diritto canonico - Eresie - Etnologia religiosa - Filosofia - Folklore religioso - Geografia - Letteratura italiana - Letterature neo-latine, nordiche, slave - Liturgia - Questioni medico morali - Missionologia - Musica - Ordini religiosi - Oriente cristiano - Paleografia e diplomatica - Patrologia - Pedagogia - Protestantesimo - Sacra Scrittura - Scienze: Biologia - Chimica, Mineralogia e Geologia - Fisica e Matematica - Psicologia - Sociologia e correnti politiche - Stampa cattolica - Storia delle religioni non cristiane - Storia ecclesiastica e Agiografia antica - Agiografia

medievale - Agiografia moderna - Agiografia contemporanea - Teologia dogmatica e sacramentaria - Teologia morale - Università e Accademie.

Com'è facile dedurre da questa elencazione, alle scienze primarie del sapere cattolico fanno ampia corona le scienze ausiliarie, le quali stanno a dimostrare come le verità soprannaturali trovano conferma e riprova nei dati dell'umano sapere, quando questo sia ricercato senza pregiudizi e prevenzioni.

Notevoli tra le scienze ausiliarie la Paleografia (con voci per ogni tipo di scrittura) e la Diplomatica con particolare riferimento a quella Pontificia.

Poichè è impossibile fare qui un esame, sia pure sommario, della materia di tutte le sezioni contenuta in questi 7 primi volumi, basterà segnalare solo alcune delle voci meglio riuscite, di alcune sezioni.

Era evidente che la voce « *Congregazioni Romane* » (redatta da V. Bartoccetti, A. De Loris, V. Santoro, A. Coussa, F. Antonelli, F. Cappello, G. Mandelli, U. Bertini, G. Felici, A. Mauro, S. Cecchetti, N. Del Re, C. Baisi, L. Sandri) avesse una completa trattazione, anche se in forma concisa, della SS. CC. in generale e di ciascuna in particolare, con l'aggiunta di brevi cenni sulle Congregazioni soppresse e sulle Congr. nell'amministrazione civile dello Stato Pontificio.

E' anche evidente che qui si avesse una particolare cura per le voci: *Famiglia Pontificia* (di G. Felici), *Maestro dei SS. Palazzi* (di P. Oliger), *Maestro di camera*, *Maestro di Casa* (di G. Palazzini) *Guardia Nobile*, *Palatina*, *Svizzera* (di G. Felici).

Pure ampia e variamente articolata la trattazione (di G. Graneris, P. Ciprotti, G. Del Vecchio, A. Rota, A. Messineo, S. Paventi, L. Vannicelli) sulla voce *Diritto*, di cui,dopo aver dato il concetto, vengono illustrate le relazioni con la morale e con la religione, le varie partizioni con particolare riferimento al diritto naturale e divino, al diritto canonico, alle sue caratteristiche, al posto che il diritto divino ha nell'ordinamento della Chiesa, alle fonti. Nè mancano accenni al diritto romano e germanico, al diritto comune, al diritto internazionale nella sua genesi storica - divisione - esistenza - fonte - obbligatorietà, al diritto ecclesiastico, al diritto missionario, al diritto presso i primitivi.

Parimenti assai sviluppata la trattazione (di C. Fabbro, G. Miceli, R. Danieli, S. da Romallo), della voce *Legge* nei suoi concetti generali e nelle sue classificazioni con particolare riferimento alla legge civile, alla sua obbligazione morale, e all'obbligo di resistenza alla legge ingiusta.

Pregevoli - anche se assai succinte - le trattazioni di A. Bertola sulla *Consuetudine* (4 col.), di R. Danieli sulle *Fonti del diritto* (2 col.), di L. Mandelli su *Beneficio ecclesiastico;* mentre meno succinta e assai perspicua la voce *Legato pio* di P. Zaccaria da S. Mauro, che, dopo averne data l'esatta nozione, ne illustra le forme varie, giuridiche e storiche, la natura giuridica, la personalità giuridica, la legislazione canonica e civile italiana.

Particolare cura è stata infine usata nel delineare sobriamente le attuali relazioni esistenti tra Chiesa e Stato in base a fonti inedite dif-

ficilmente reperibili altrove (cfr. Francia, Germania, Iugoslavia, Iran ecc.).

Certo, se il giurista, e in particolare il canonista, pensa al vecchio e al nuovo *Digesto Italiano* o al *Dictionnaire de droit canonique*, rimane un po' deluso dell'elaborazione che la materia canonistica ha avuto in quest'Enciclopedia Cattolica.

Nella Sezione Teologia Morale (dove sono stati trattati anche alcuni temi giuridici canonistici intimamente connessi) notevoli sono le voci: *Atto umano* (di A. Lanza), *Battesimo* (di P. Rambaldi, Fabregas e altri), *Carità* (ampia trattazione teologica, storica e iconografica di R. Garrigou-Lagrange, G. Corti, M. Scaduto, F. Borroni); *Colpa* (di P. Creusen); *Comunioni* (di A. Piolanti e C. Testore); *Convalidazione* (di R. Danieli, G. Violardo, P. Palazzini); *Coscienza* (di G. Violardo) *Confessione* (di A. Gennaro); *Famiglia* (di A. Sacchetti, R. Boccassino, R. Danieli, G. B. Guzzetti, C. Testore) i quali ne hanno illustrato il fondamento naturale biologico, le teorie evoluzionistiche sull'origine della famiglia e i dati positivi dell'etnologia, la famiglia nel diritto romano e intermedio, la famiglia nella dottrina cattolica, la famiglia e l'educazione; *Fecondazione artificiale* (di P. Ciprotti); *Giustizia* (di GB. Guzzetti); *Indissolubilità del matrimonio e divorzio* (di G. Pacelli, P. Palazzini e altri).

Particolare rilievo, per ampiezza e robustezza di trattazione, ha la sezione dedicata alla Sociologia. Vi hanno infatti collaborato studiosi di riconosciuta competenza, come il P. Wetter S. I. (cfr. *Bolscevismo - Internazionale - Lenin - Materialismo dialettico, storico*); P. Messineo S. I. (cfr. *Comunismo - Colonizzazione - Democrazia - Diritti dell'uomo - Emigranti* ed *Emigrazione - Guerra - Irredentismo - Naturalizzazione - Nazionalismo - Nazione*); P. De Marco S. I. (cfr. *Capitalismo*); P. Bozzetti (cfr. *Libertà d'insegnamento - Laicismo - Libertà politiche*); Ing. M. Baronci (cfr. *Keynesimo - Hallelismo*); Prof. Sanseverino (cfr. *Corporativismo - Corporazione*); Prof. Pergolesi (cfr. *Legislazione sociale - Codice di Malines*); Prof. Maierotto (cfr. *Moneta*). Assai interessante la voce *Lavoro* (di vari predetti).

Per la Patrologia grande risalto hanno le trattazioni del P. Boyer S. I. su *S. Agostino*, di Danielou su *S. Gregorio Nisseno*, di Faller su *S. Ambrogio*, di Peterson su *Didaché*, *Gnosi*, *Manicheismo*.

Nel ramo dell'*Archeologia* e *Arte Cristiana* pregevoli le voci: *Angelico* (*Beato*) (di M. Salmi); *Archeologia cristiana* (di Ferrua); *Cimiteri cristiani* (di Iosi); *Basilica* (di Kirschbaum); *Cattedra* (di Cecchelli); *Iconografia cristiana antica* (di De Bruyne); *Arte Gotica* (di Coletti); *barocca* (di Prandi); *Leonardo* (di G. Castelfranco, E. Lavagnino); *Liber Pontificalis* (di Iosi).

Assai ricca di voci la Sezione Liturgia, alla quale hanno collaborato insigni Prelati della S. C. dei Riti e studiosi della materia, quali S. E. Mons. Carinci, Segretario della stessa S. C., Mons. Dante, Prefetto delle Cerimonie Pontificie, P. Antonelli e P. Loew, Relatore e Vice Relatore della Sezione storica della predetta S. C., P. Raes S. I., P. Oppenheim O. S. B., Mons. Cattaneo.

Particolare ampiezza ha avuto la Sezione MUSICA e la musica sacra in ispecie; basti menzionare *Canto Gregoriano* del P. Suñol O. S. B.

Nella Sezione TEOLOGIA segnaliamo le voci *Battesimo* (di Rambaldi), *Canonizzazione* (una trattazione chiara e completa che porta le firme ben note di Salotti e Loew), *Chiesa* (una vera e propria monografia di P. Cordovani, Prof. IOSI, Paschini, Spätling, Ciprotti, Bovini, Fedele, Marsili, Lavagnino), *Cresima* (del Galtier), *Dio* (di Parente), *Dogma* (di Vagaggini), *Cristianesimo* (del Bozzetti), *Esperienza Religiosa* (di Fabbro), *Eucarestia* (di Piolanti), *Fede* (di Garrigou-Lagrange, Corti e Fabbri), *Giansenio e Giansenismo* (di Matteucci), *Lutero* (di Bendiscioli), *Arianesimo*, *Eutiche ed Eutichianesimo*, *Epiclesi* (del Jugie), *Ateismo* (di Fabbro).

Nella Sezione BIBBIA, oltre all'ampia trattazione sulla *Bibbia* (di Ricciotti), si veda la voce *Gesù Cristo* (di Zedda, Fabbi, Testore, Penna, Lavagnino), *Apocalisse*, *Anticristo* (di Romeo), *Ispirazione biblica* (di Mariani).

Nella Sezione STORIA E AGIOGRAFIA si vede l'impronta del Direttore (Mons. Paschini) e del Vice Direttore (Mons. Frutaz) dell'Enciclopedia, i quali, alle loro ampie e precise trattazioni, (cfr. del primo: *Atti dei Martiri*, *Aquileia*, *Loreto;* dell'altro; *Antipapa* - con una nuova classificazione -; *Diaconie* - nella loro evoluzione da istituti di beneficenza a parrocchie e a chiese diaconali cardinalizie -; *Duchesne; Eusebio di Cesarea*) hanno saputo aggiungere i contributi di illustri studiosi della materia (cfr. *Agiografia* del P. Oliger; *Bolland*, *Bollandisti* di P. Scaduto; e per la storia cfr. *Encyclopedie* di Passerin, *Gregorio XIV* di Dalla Torre, *Leone XIII* di E. Martire; per la storia delle Religioni cfr. *Eleusini misteri* di N. Turchi).

Ampio posto ha avuto la FILOSOFIA per merito specialmente del redattore della Sezione, P. Viglino (cfr. *Conoscenza*), di P. Fabro (cfr. *Agnosticismo Anima*, *Esistenzialismo*, *Filosofia*, *Hegel*, *Idealismo*), di Sciacca (cfr. *Berson*, *Kant*, *Azione* (*filosofia dell'*), *Immanentismo*, *Intuizionismo*, di Carlini (cfr. *Descartes*, *Empirismo*), di Stefanini (*Estetica*), di Dezza (*Individuazione*), di Bontadini (*Leibniz*), di Morandini (*Intenzionalità*).

Nella Sezione *Letteratura* vi sono alcune trattazioni felicemente svolte (cfr. *Dante* di L. Pietrobono, *Leopardi* di Fallani, *Manzoni* di Apollonio, *Goethe* di Bottacchiari).

Queste e altre voci - nella cui trattazione gli specialisti potranno certo riscontrare lacune e ineguaglianze - hanno però quasi tutte un apparato bibliografico alle volte imponente, sempre comunque adeguato e in più corredato di tutti i dati che facilitano la ricerca e la consultazione delle opere e specialmente delle Riviste citate.

Se si scorre poi la lunga lista dei collaboratori dei 7 volumi, si ha un'ulteriore prova della cattolicità di quest'Enciclopedia.

Italiani e stranieri, sacerdoti secolari e regolari, laici, donne; senza partiti presi per chicchesia o contro chicchesia; senza esclusivismi di scuole e di tendenze; con quella grande larghezza di vedute tutta romana e cristiana.

Si vede che la Direzione non ha chiuse le porte ad alcuno o ad al-

cuni, ma ha anzi essa bussato alle porte di tutti coloro che potevano dare una valida collaborazione.

Certo, essendo scritta in Italiano e redatta a Roma, è naturale che ne risentisse il colore locale. Ma ricordiamoci pure che si tratta dell'*Alma Mater* delle genti tutte, latine e non latine, unite sotto l'insegna di quella Roma, onde Cristo è Romano.

E se proprio si voglia insistere sull'italianità di questa Enciclopedia, ebbene tutta italica è la ricchezza e la bellezza delle illustrazioni, che quasi in ogni pagina accompagnano la trattazione delle varie voci. E' una gioia per l'occhio, è una festa per la mente poter contemplare le riproduzioni nitide, perfette dei capolavori dell'arte di ogni secolo e di ogni civiltà. E - particolare non disprezzabile per un Enciclopedia che è destinata ad andare per le mani di tutti - queste illustrazioni nulla contengono che possano menomamente turbare gli animi anche più delicati. Numerosi e assai interessanti i fac-simili di codici e stampe rare, i disegni riguardanti le scienze positive, le splendide riproduzioni a colori di quadri celebri.

Largamente dotato il corredo cartografico che comprende carte a colori dei continenti e delle regioni di maggiore interesse, carte speciali, riferite a Stati, carte storiche, d'interesse religioso ed ecclesiastico, cartine archeologiche topografiche.

Mediante l'uso delle curve isometriche (carte di densità) è stata curata l'elaborazione geografica dei dati relativi alla popolazione cattolica. E nelle carte delle varie regioni vengono raffigurate, ove il caso lo richieda, anche la distribuzione delle gerarchie ecclesiastiche e l'entità dei diversi gruppi religiosi.

Quanto alla veste esteriore bisogna dire che, se l'Enciclopedia Cattolica si è giovata delle esperienze tipografiche dell'Enciclopedia Italiana, si avvantaggia però su questa per l'adozione di un formato più snello e maneggevole e per l'uso di una carta patinata che, malgrado il peso del volume, non fa aderire un foglio all'altro sciupando la stampa o facendo strappare addirittura la pagina.

Il merito maggiore dell'opera va dato senza dubbio al Direttore Mons. Pio Paschini, ai due Vice Direttori, dei quali P. Celestino Testore S. I. con funzioni di Redattore-Capo e Mons. Pietro Amato Frutaz con funzioni di Segretario Generale, e ai vari Redattori. Certamente - e lo abbiamo rilevato di volta in volta - l'opera non è perfetta. Ma, oltre a ripetere con Orazio: « ubi plura nitent in carmine, non ego paucis offendar maculis », è necessario pur considerare che un'Enciclopedia - la cui collaborazione è stata aperta ai migliori studiosi, il cui elenco occupa quasi 14 col. di ogni volume (molti nomi sono naturalmente ripetuti) - è un po' lo specchio dello stato di una civiltà e di una cultura.

Bisogna purtroppo ammettere che la cultura cattolica contemporanea è ben lungi dall'aver raggiunti i vertici di altri tempi! L'azione ha una forte prevalenza sulla contemplazione; il fare sul meditare!

E pertanto, se lacune e difetti si riscontrano in quest'opera, questi, più che ai valorosi direttori di essa, vanno imputati alla decadenza, in cui versano oggi gli studi.

Auguriamo perciò che quest'Enciclopedia Cattolica abbia una larga diffusione, specialmente tra il Clero, il quale sarà così spinto e aiutato a riprendere le sue antiche e gloriose tradizioni culturali, le quali non solo non soffocano il Sacro Ministero, ma lo illuminano di una luce che è anche forza di volere e calore di sentimenti.

Ci sia infine lecito esprimere, per la migliore utilizzazione dell'opera, due nostri desiderata:

1) Che venga a suo tempo pubblicato non solo un *Indice analitico dei nomi e delle cose*, ma anche, e prima di questo, un *Indice sistematico* redatto sulla scorta delle classificazioni sistematiche di Bruxelles e di Washington.

2) Che si pensi a un'edizione dell'Enciclopedia Cattolica in lingua latina (che consentirebbe una diffusione veramente universale all'opera), rifondendo alcune voci e chiamando a collaborarvi altri specialisti esistenti in Italia e all'Estero. Sarebbe questa, tra l'altro, la prova più persuasiva della perenne vitalità della lingua ufficiale della Chiesa.

FIORENZO ROMITA

F. GALTIER, S. I. *Le Mariage. Discipline orientale et discipline occidentale.* Beyrouth 1950. Pag. XXIII, 456.

Matrimonium inter instituta iuridica Ecclesiae momentum peculiare habet, cum propter universalem eius diffusionem, tum propter gravissimos effectus quos in ordine morali et sociali habet. Non casui igitur adscribendum est quod inter varias Codicis Iuris canonici orientalis partes quae editum iri praevidentur, ante ceteros Summus Pontifex Pius XII canones ad ius matrimoniale spectantes promulgare voluit. Cum autem inter Orientales plerique clerici usum latinae linguae non habeant, ex altera autem parte ad plenam novorum canonum intelligentiam commentariis opus sit, R. P. Galtier et versionem gallicam conficere et commentarios conscribere suscepit; librum autem hunc mira cum celeritate, anno a promulgato Motu proprio « Crebrae allatae » vix elapso publici iuris fecit.

Post summarium elenchum bibliographicum auctor de nova lege generatim considerata sermonem instituit: 1) de unificatione disciplinae matrimonialis, 2) de vi et extensione novae legislationis. Optime definit naturam et causam unificationis quam legislator, promulgando Motu proprio, operatus est. Errare censet eos qui hanc novam disciplinam matrimonialem ex compromisso inter varias legislationes ortam vel simpliciter ex iure latino mutuatam iudicent. Ut sapienter notat, nova haec lex est terminus evolutionis quae a pluribus saeculis ortum habuit. Variae communitates orientales disciplinam suam propriam necessitatibus temporum novorum adaptare et quae experientia acquisita vel doctrina elaborata erant, praesertim in iure latino, in propriam disciplinam introducere studuerunt. Talis iuris unificatio etiam in iure civili observatur. Non obstante diversitate traditionum et indolis, unificatio mundi continuo progreditur et mutua populorum permixtio et penetratio

ad assimulationem quoque iuris conducit. Progressus in una legislatione facti ab aliis recipiuntur et superantur. Auctor ostendit quomodo talis unificatio non contradicat conservationi traditionum paternarum, si recte intelligantur. Hae traditiones in pluribus canonibus novae legis apparent.

Sed iam ad ipsum textum seu ad versionem gallicam canonum veniamus. Auctor in singulis canonibus indicat, quae cum Codice Iuris canonici conveniant, quae ad formam quod attinet nova sunt, quae ad ipsam substantiam. Versio ipsa fideliter textum originalem sequitur; insuper facilis est et clara. Ad calcem canonum ponitur commentarius; sed saepe liberius quaestiones generali quodam contextu tractat et per plures paginas prosequitur. P. G. non completam omnium quaestionum explicationem tradere intendit, ut in amplioribus iuris latini commentariis et tractatibus non raro fit, sed in primis ipsum textum et mentem canonis explanat. Non omittuntur vero etiam praecipuae variorum auctorum sententiae et discussiones ubi de gravioribus argumentis agitur. Lectori omnia praebentur quae ad plenam canonis intelligentiam conferunt. Neque omittitur, ubi interest, expositio historica, v. g. in capite de impedimentis dirimentibus, ubi non solum ius anterius singulorum rituum orientalium catholicorum, sed etiam disciplina orientalium dissidentium indicatur. Hic procedendi modus eo comprobatur, quod de validitate matrimonii ante Motu proprio initi recte iudicari nequit sine cognitione iuris anterioris.

Commentarii solidam et vastam scientiam auctoris demonstrant; facilitate expositionis et soliditate doctrinae excellunt. Perpauca sunt quae mihi minus placent. Ita si censet ad validitatem matrimonii, vi can. 85, requiri praesentiam sacerdotis cum intentione benedicendi, sed non ipsam benedictionem (p. 237), aut si probare conatur, etiam promulgato Motu proprio tamquam unica lege matrimoniali pro orientalibus, vim conservare pro iisdem can. 1099, § 1, n. 3 Codicis Juris canonici (p. 240). Sed haec laudem quam novo huic tractatui propter multiplices rationes tribuendam esse iudicavimus, ut liquet, minuere non possunt.

Aemilius Herman S. I.

Eduardo F. Regatillo S. J. - *Derecho parroquial.* - Ed. Sal Terrae - Santander, 1951 - pp. 594 - Pr. Ptas. 60.

Cl. canonista hispanicus P. Regatillo novum edidit opus cuius obiectum iam ex titulo agnoscitur. A. opus clero paroeciali et dicatum et destinatum dicit. Revera pro praxi ac elementari institutione clericorum in servitio paroeciali opus perutile dicendum est; ideoque laudandum.

Duas in partes uno volumine contentas opus dividitur. Prima pars continet ea omnia quae ad paroeciae structuram vel regimen referuntur, altera vero ea quae ad ministerium paroeciale spectant; ita in prima parte agitur de paroeciae notione, de eiusdem erectione, de beneficio paroeciali, de provisione paroeciae, de cessatione parochi, de remotione tum administrativa tum poenali parochorum; in altera vero agitur de ipso ministerio parochorum et speciatim de sacramentis sive in genere

sive in specie, de processionibus et benedictionibus, de sepultura ecclesiastica, de iuribus et officiis parochi, de vicariis paroecialibus, de rectoribus ecclesiarum, de Actione Catholica ac de religiosis in paroeciis. In posteriore parte perampla habetur tractatio de matrimonio, et in fine opus locupletatur appendice quodam ubi inseruntur formulae a parochis in documentis conficiendis adhibendae.

Materia exponitur summa cum claritate, divisiones exstant quamplurimae, non semper tamen adaequatae, nec ad apicem titulo sub quo inscribuntur respondentes. Stylus est nitidus, res minutatim exponuntur, eruditione opus praefulget, habentur enim copiosae adnotationes in quibus iurisprudentia canonica, imo et civilis, abundat. Attento fine ab auctore sibi proposito: nempe praebendi clero paroeciali Hispaniae manuale canonico-practicum debemus asserere quod auctor finem obtinuit quamvis aliquae quaestionum expositiones revera a natura libri exsulant et non raro valde casuisticus videatur. Laudandus sensus pastoralis seu amoris erga vitam paroecialem et existimationis cleri paroecialis quo opus redolet. Quamvis non semper nec illa frequentia quae aliquoties in auctoribus hispanis invenitur, aliquando videtur momentum innecessarium deferre iuri civili pro Ecclesia edito seu sic dicto iuri ecclesiastico. Non semper distinguuntur opiniones particulares auctoris a doctrinis communiter acceptis, quod revera difficultatem praebere potest lectoribus qui non specie ius canonicum callentes supponuntur. In iure civili vel in iure consuetudinario hispanico exponendo, penitus omittit ius forale seu regionale, et consuetudines Castellae proponit ac si essent pro tota Hispania. Etiam non raro commemorat Rituale sic dictum Manuale Toledanum, quo utuntur plurimae provinciae ecclesiasticae Hispaniae, sed omnino ignoratur in provincia ecclesiastica Tarraconensi, quae utitur Appendice Tarraconensi pro Rituali Romano, de quo nec ullum verbum in hoc opere habetur.

Aliqua proponuntur ab auctore circa ius condendum maxima cum opportunitate ut ex. gr. ea quae proponit circa ieiunium eucharisticum. Si iudicium emittere oportet circa complexum operis fatendum est quod in posterum est manuale perutile pro clericis Hispaniae et quod necessario conferri debet ad disciplinam canonicam in Hispania hodie vigentem maxima ex parte cognoscendam.

Si aliqua inveniuntur quae vix admitti possunt puta Regulae Rotae Romanae veteres citatae (p. 143) uti vigentes, linguae in Curia Romana admissae, etc. sunt minoris momenti et pretium operis non minuunt.

Emmanuel Bonet
Auditor S. R. Rotae

Massimo Franzì. *Trascrivibilità e trascrizione del Matrimonio Concordatario.* Jovene, Napoli 1951 pp. 60, L. 400.

Difficilis negotii est ideam exactam praebere huius libelli, qui caret fere ex integro citationibus et probationibus sed exhibet quasdam ideas cl. Auctoris relate ad transcriptibilitatem in regestis civilibus matrimonii concordatarii. Ad hanc habendam putat Auctor necessariam esse vo-

luntatem coniugum quod eorum matrimonium validum extet non modo coram Ecclesia et coram Deo sed etiam coram civili lege. Quod quidem per se et absolute negari posse non videtur, quamvis diffitendum non est praemissas ex quibus cl. Auctor ad suam conclusionem descendit haud semel parum fundatas apparere. Ceterum candide ipse fatetur: « Non avendo scopi didattici e pensando che chi si interessa degli argomenti trattati certamente avrà consultato anche le altre pubblicazioni più autorevoli e più note (nempe praecipue illa DD. *Spinelli* et *Oliviero*), ho tralasciato di dare un dettagliato resoconto di quanto è stato già scritto; e ,considerando che la quasi totalità dei possibili lettori si divide tra coloro che non hanno molto tempo disponibile e coloro che, per avere tempo sufficiente, non hanno la possibilità di acquistare pubblicazioni costose; ho cercato di limitarmi a dire ciò che a me sembrava interessante dopo quanto già è stato scritto ». Quae quidem nimia claritate pollere quis dicat?

Reiicienda est opinio quod elenchus N. 12 legis non si taxativus ut non semel edixit Suprema Cassatio, item quod non vexatoriae et anticoncordatariae habitae sunt ab Ecclesia leges razzisticae prohibentes transcriptionem matrimoniorum non arianorum, et demum magis generalis sententia quae etiam post Concordatum Italico Statui potestatem agnoscit ad tribuendos effectus civiles matrimoniis concordatariis statuendi « altre norme civili e la *giurisdizione dei tribunali ordinarii* per il rispetto di queste ultime ». (p. 12). Forsan ipse clarus Auctor haud percepit ita fere inutile reddi Concordatum et reditum fieri quodammodo ad duplicem ritum ante Concordatum vigentem, cum suis incommodis bene notis.

Pars secunda opusculi relati ad transcriptionem matrimonii, ad eius naturam declarativam et non constitutivam, ad transcriptibilitatem matrimonii conscientiae magis fundata videtur.

VICTORIUS BARTOCCETTI

GIOVANNI BRUNELLI. *Divorzio e nullità di matrimonio negli stati d'Europa.* II Ediz. Milano, Giuffré, 1950 pp. 444, L. 1650.

Post primam editionem, quae lucem aspexit anno 1937, teterrimum bellum plures attulit mutationes in Nationibus Europae non modo quoad earum fines geographicos, sed profundius quoque, in earum regimine et legibus.

Clarus proinde auctor Joannes Brunelli « Presidente di sezione della Corte Suprema di Cassazione » cum volumina primae editionis egregii sui operis velociter venum iverint, coactus est in hac secunda editione paranda plura mutare et addere, ad dandam exactam ideam status praesentis legislationis in hac momentosa materia veluti est matrimonialis, cum praesertim tam effrena divortiorum cupiditas hodie misere invalescat, adeo ut difficillimi sit negotii non modo in relationibus internationalibus leges concordare et applicare, sed et ipsas tantummodo noscere.

Cum autem, multiplicatis (saltem pro civibus extra claustra ferrea viventibus) relationibus, itineribus, mutationibus domicilii, proportionate ad assecutam facilitatem utendi rapidis vehiculis (auto, aereo etc.) frequentius quam antea connubia extra propriam Nationem ineuntur, frequentiorque occurrit casus ut in controversiis matrimonialibus decidendis recurri debeat ad legem Nationis in qua coniuges nati sunt, ideoque omnino necessarium evadit iis qui foro dant operam, sint judices, sint advocati vel procuratores, sint (uti planum est) litigantes, respectivas leges matrimoniales earumque applicationem in Italia cognoscere.

Equidem non intendit cl. Brunelli de universis matrimonialibus legibus singularum Europae Nationibus disserere, sed tantummodo exponere clare et succincte normas quae regunt divortium et nullitatem matrimonii in singulis Nationibus una cum quaestionibus quae exurgere possunt relate ad executionem dandam talibus sententiis in Italia. Quae res tamen ardua est, doctusque Auctor valuit materiam perspicuam et practicam reddere solummodo quia non modo scientia theoretica pollet, sed etiam experientia non communi Italici Fori cui a pluribus annis addictus est.

Impossibile est hic librum describere, in quo semper seria et genuina informatio apparet una cum recto criterio juridico et cum sanis principiis moralitatis et dogmatis.

Post breve excursum circa Jus Romanum (pp. 5-9) habetur tractatio potissima cap. II (pp. 11-97). « Diritto Italiano e Canonico » quae principem locum et momentum maximum obtinet. Quae exponuntur de utroque jure vere commendanda videntur, et materiam ministrabunt non jam brevi recensioni sed studio et illustrationi quam, si Deus dederit, nos ipsi redigere percupimus. Hic tantum adnotare praestat quanti abhorreat legislator italicus a divortio: « Il divorzio non è affatto ammesso dal codice civile, *e non a torto*. Anche a prescindere da ragioni religiose, che sono evidentemente di importanza decisiva nel popolo italiano profondamente religioso, il matrimonio quale base fondamentale della famiglia non può essere regolato con principii diversi da quelli della monogamia e dell'indissolubilità, se si vuole conservare completamente l'integrità e la purezza della famiglia nell'interesse dello Stato..... Il concetto di monogamia è ormai *una conquista della civiltà, ma si deforma quando si disgiunge dal concetto di indissolubilità* ». (p. 21).

Refertur quoque in p. 22 n. 30 « Nei lavori preparatori del Codice civile del 1865 ossservava la relazione al Senato del Pisanelli ». Il nuovo codice esclude affatto l'idea del divorzio: quando una legge collocasse sulla soglia del matrimonio e nel suo seno l'idea del divorzio, essa avvelenerebbe la santità delle nozze, ne deturperebbe l'onestà, perchè quell'idea si muterebbe nelle mura domestiche in *un perenne ed amaro sospetto* ».

Quam recta sit haec damnatio divortii, quae consonat cum innumeris Pontificiis documentis, indirecte probatur ex caotica confusione quae perspicitur in legislationibus fere omnium (pudet quidem dicere!) *cultarum* Nationum quae causae sunt divortium admittere, sperantes

se posse eius veneficos influxus limitare et coercere, quod sane impossibile est, uti experientia probat.

Attenta Italiae positione geographica, magnum obtinent momentum quae se referunt ad leges Austriae (pp. 115-146) Galliae (189-198), Germaniae (199-231) Helvetiae (363-387).

Praeteritis temporibus multum Italorum intererat jus Hungariae (389-414), at nunc, cum tyrannico communistarum regimini subsit, ne sermo esse potest de jure et de justitiae administratione, sicuti evenit in Romania, Cecoslovachia, Polonia, Albania, Jugoslavia, ne dicam in Sovieticis statibus.

Cum Respublica Sancti Marini in territorio italico inclusa sit, non parum refert de eius jure matrimoniali tractare, praesertim cum per aliquod tempus recens, illuc accurrerint nonnulli inquieti coniuges Itali, qui sententias nullitatis sui matrimonii obtinuerunt, ad vinculum civile tantum quod spectat, quamquam sententiae ipsae nullitatis a judice Sancti Marini pronunciabantur applicando Codicem Juris Canonici, quod unice in materia matrimoniali ibi viget. (Res sane notatu digna!) Quae attentata tamen radicitus sunt eliminata per legem diei 27 maii 1934 n. 20, art. 2, quae vetuit ex illa die: « l'introduzione avanti l'autorità giudiziaria di cause concernenti la nullità del matrimonio *celebrato da un ministro del culto cattolico* secondo le norme del diritto canonico ovunque e da chiunque esso matrimonio sia stato contratto ».

Valor huius libri non ultimus est etiam apologeticus, eo sensu quod ipse patenter probat quo perveniat absurditatis homo, quando longe vagatur a lege divina et suo marte leges ferre audet in re, quam ipse Creator hominum ab initio temporum sanctissime et sapientissime constituit aiens « erunt duo in carne una »; ne loquar de matrimonio quod pro baptizatis Sacramentum est, ideoque necessario potestati Ecclesiae subditur.

Rectissime ominatur cl. Brunelli, ad effugiendam babylonicam confusionem, in hac re hodie inter Nationes divorzisticas debaccantem: « Non sembra irrealizzabile, per quanto incontri serie difficoltà, l'idea di lasciare ad ogni confessione religiosa la regolamentazione del matrimonio nel suo aspetto religioso. La Chiesa Cattolica è universale ed i suoi principii sono di moralità tanto elevata, che il riconoscimento dei suoi canoni in tutti gli stati del mondo, come diritto vigente per i suoi fedeli, facilmente porterebbe all'auspicata unificazione del diritto matrimoniale » (p. 2). Quod faxit Deus!

VICTORIUS BARTOCCETTI

DOCUMENTA

ALLOCUTIO

PII PP. XII

*Ad Docentes ex Ordine Fratrum Carmelitarum Discalceatorum**

Magis quam ineuntis autumni mane vos, dilecti filii, qui visum Nos huc venistis, lumen animo Nostro affertis laetitiae. Collucetis enim vos, lectorum virorum corona, Decalceatorum Carmelitarum flos, religionis studio, pietatis decore, bene agendi industria voluntate; collucetis etiam iubare, quod incliti Ordinis vestri peculiare et proprium est. Quis mirabundis oculis non suspiciat Sanctam Teresiam a Iesu et Sanctum Ioannem a Cruce, fulgentissima astra, atque alios viros et feminas in ascetica et mystica vita in exemplum enitentes, quibus religiosa familia vestra per aetatum decursum a legiferis parentibus usque ad Teresiam ab Infante Iesu fuit dives? Tantum doctrinae thesaurum, quem Spiritus Sanctus eorum ope universae Ecclesiae comparavit, vos portantes atque hinc ductricis sapientiae splendorem haurientes, praesentem ex omnibus provinciis vestris celebratis Conventum, qui eo spectat, ut, collatis una simul propositis et consiliis, Ordinis vestri tironibus instituendis et educandis quam optime prospiciatur, cum viginti quinque fauste revoluti explentur anni, ex quo Internationale Collegium Decalceatorum Carmelitarum in Urbe conditum fuit. Maxima enim cura spesque vestrae in iisdemque versantur, ut, novis inde conceptis viribus, religiosum Institutum istud, mutati aevi necessitatibus accommodatum, donante Dei misericordia, apostolicum munus suum quam efficientissime exerceat.

Cum totum istud inceptum magni facimus, tum aliqua, quae vobis tractanda sumpsistis, maxime dilaudamus. Paedagogicae doctrinae et artis accuratior nunc est indagatio, qua ratione scilicet et via hominis animus constans sibi fiat et, virtutis et boni tenax, quicumque eius est status, perseveret. Quomodo oriatur et perstet in homine plurimi aestimanda haec firmitas, quomodo virtutes, ut aiunt, naturales, nascantur et vigescant, intento studio vultis perpendere.

Hoc Nobis videmini salutari vos egisse consilio. Nimirum, si verum est — quod quidem verissimum est — supernaturali gratia perfici, non deleri naturam, evangelicae perfectionis aedificium excitandum est in ipsis naturae virtutibus. Priusquam iuvenis religiosus sodalis praeclari exempli evadat, studeat in ordinariis et cotidianis rebus perfectus homo fieri: nequit scandere cacumina montium, nisi valeat expedito gressu in plano ambulare.

Discat igitur et moribus suis demonstret, qui sit humanae naturae

* Habita die 23 septembris a. 1951.

et consortioni congruens decor: vultum habitumque suum decenter disponat, sit fidus et verax, servet promissa, suos actus suumque regat eloquium, vereatur omnes, aliena iura ne turbet, sit malorum patiens, comis et, quod potissimum est, legibus obtemperet Dei. Ut probe nostis, naturalium, quas vocant, virtutum complexio et instructus ad supernaturalis vitae dignitatem provehuntur, maxime cum eas ideo aliquis exercet et colit, ut bonus christianus aut ut idoneus Christi praeco et administer exstet. Idque aliud quoque suadet. Religiosa domus idem non est ac familiae convictus et tectum; talis non est neque esse contendit, siquidem intra eius saepta se devovendi et se abnegandi, ob Christi amorem, studium et severi poenitentiae mores secum afferant plus minusve iniucunda et aspera. Attamen, quantum fieri potest, certet ea, ut singulis religiosis sodalibus fiat familiae amabile limen. Quod indubie facilius contigerit, si in honore omnium fuerit naturalium virtutum substructa compago, quae quidem saepe magnum supernaturalem vigorem et nitorem demonstrant et exigunt.

Placeat nunc vobis ex ore Nostro percipere aliqua, quae ad religiosa nuncupanda vota et ad tirones vestros rite instituendos attinent. In tractandarum rerum ordine hoc legimus propositum argumentum: « Institutio ad oboedientiam religiosam: exercitium auctoritatis ac reverentia erga personam subditi ». Certe summopere oportet, supernaturalis oboedientia, in Deum caritatis ignibus alita, arcte et adsidue volentique animo ad statutarum legum normas in religiosis domibus excolatur et vigeat. Nonne religiosae disciplinae et vitae solida hic insidet fultura? Nonne magna incepta, quae religiosi sodales perfecerunt et perficient, tantum, oboedientia coalescentibus viribus, felices nacta sunt et nanciscentur exitus? Salutare igitur agnoscite et veneramini et libenter accipite, quasi pondus fortium, oboedientiae iugum! Verumtamen hoc tempore, quo machinae ubivis tenent imperium, quo technica moderatio omnia invadit, combibit, ad suam imaginem fingit, moderatores curent, ne eos qui nuti suo obtemperent, veluti merces aut machinamentorum partes tractent, sed semper in iis humanam vereantur personam.

Quid vero dicamus de castitate? Plurimum edisserendum esset de quaestionibus quae eam spectant, magni quidem ponderis graviorisque momenti. Quodsi ex iis non omnes, saltem aliquas aequum est Nos leviter et breviter attingere. Antiqui Graeci et Romani ut sermone indicarent quae ad castitatem pertinent, singulari utebantur nomine: αἰδοῖα — verenda » ea appellabant, siquidem de rebus agitur, quae reverenti modo rationeque tractari debent. Quocirca huiusmodi verecundia non ita accipienda est, ut hac super causa perpetuo aequiparetur silentio utque in impertienda disciplina morum ne sobrius quidem cautusque sermo de iis umquam fiat. His super rebus adulescentes consiliis idoneis instruantur eisque liceat aperire animum, sine haesitatione quaerere, responsum accipere, quod securum, perspicuum, satis explicatum ipsis lumen et fiduciam iniciat.

Neve qui virginitatem servandam sibi deligit, parvipendat spernatque coniugium. Bonum est matrimonium, melior autem virginitas; honorabilis est causa conubii; celsior, ipso Evangelio teste, est causa virginitatis, quam quis ob Christi amorem amplectitur, et caritatis fructu

fecundat. Est praesertim perpetua virginitas hostia Dei munda, victima sancta, Ecclesiae autem flos honoris et gaudii, magnum receptaculum virium, quod nequit ipsa Ecclesia missum facere ac neglegere.

Cum vero de virginitate edisserendum et instituendum est, id iam initio ab omnibus certissimum habeatur castitatem universe acceptam, coniugalem quoque, sine Dei gratiae auxilio constanter servari non posse; idque caeleste adiutorium multo magis necessarium esse, cum de castimonia agitur usque ad extremum vitae halitum retinenda; et hanc ob causam eum qui lilialem integritatem Deo devovit, precibus et paenitentiae studio, quemadmodum Iacob cum Angelo, colluctari debere, ut se supernum victorem efficiat.

Nunc de evangelica paupertate aliquid dicendum. Haec, ad vitam sive singulorum sive communitatis quod attinet, ad vestri Instituti sancitas regulas sancte nullo non tempore servetur. Multigena vero opera apostolatus, veluti animorum curatio, templorum cultus, scholarum apta constructio et temperatio, sacrae expeditiones, doctrinarum profectus, necnon debita famulis iustarum solutio mercedum, quandam liberalitatem, novis temporibus omnino congruentem ac laudabilem exquirunt. Attamen aequiparentur operibus opes neve haec immoderate appetantur: quodsi supersint, defluant ad succurrendum fraterna certatione omne genus inopiis: non humani provisus incertum, sed in Dei misericordia auxilioque fiducia et, huius comes, effusa bonitas dabunt iis eorumque inceptis veri nominis incrementa parabuntque socialem apud homines honorem.

Quantopere id Nos delectat quod ipsi vultis tirones vestros humanioribus litteris liberalius imbuere! Haec ad surgentia ingenia conformanda aptissima sunt, ut tum in cogitando et loquendo sit lucidus ordo et vana vitetur profluentia verborum, tum ut aliae praeclarae parentur bene cordati viri laudes. Hisce in studiis querimur quiddam contingere triste. Proh dolor, Latina lingua, gloria sacerdotum, nunc languidiores usque et pauciores habet cultores. Quid digne celebret hunc imperialem sermonem — *βασιλικὴ γλῶσσα* a Graecis appellabatur — quae vera non enuntiat sed sculpit, quae in edictis et sententiis peculiari splendet gravitate, quae in Latina Ecclesia liturgico fruitur usu, quae denique Catholicae Ecclesiae est magni pretii vinculum? Nullus sit sacerdos, qui eam nesciat facile et expedite legere et loqui! Praeter haec utinam oriantur inter vos haud parvi et pauci qui etiam presso et eleganti dicendi genere eam scribere valeant!

Enimvero Latina lingua, itemque et Graeca, cui tot ecclesiastica scripta, iam a prisco christiano aevo, commissa sunt, thesaurus est incomparandae praestantiae; quare sacrorum administer qui eam ignorat, reputandus est lamentabili mentis laborare squallore.

Haud paulum denique laudamus propositum, quod tenetis ita moderandi philosophica et theologica studia vestra, ut recens a Nobis promulgatae Encyclicae Litterae « Humani generis » sint vobis veluti rectum indicantes iter signatae sagittae.

Haud sine maesti animi admiratione percepimus aliquos huiusmodi Documentum satis graviter tulisse, quasi Nos ita voluissemus indagationes, quas doctrinarum profectus poscit, coërcere et peculiares opi-

nationes, quae in philosophicis et theologicis scholis adhuc sine fidei periculo libera fuerunt in disceptatione, prohibere. Isti falluntur aut fallunt. Mentis Nostrae consilium non fuit quae libera sunt compescere. Quod profecto pro Apostolico Nostro munere voluimus hoc est, hodiernae aetatis aliquas aberrantes et immoderatas doctrinas a catholica secernere veritate, qualis fuit et erit, commune Ecclesiae patrimonium, tectum sartumque servandum, quod quidem omnes aetates et civilis humanitatis et cultus omnes formas exsuperat.

Agitedum, dilecti filii, cum gaudio magno in labores, in disceptationes, in consilia capienda incumbite: nec erit inane istud opus, ad quod absolvendum iamdudum vosmet parastis.

Id strenue molimini, Dei providentia et gratia freti. Nos autem, paternae moti caritatis affectu, vos vestraque celsae Patronae, Deiparae a Monte Carmelo, atque caelitibus, quod Institutum istud multos et magnos protulit, sursum elatis manibus, suppliciter commendamus, dum, superni auxilii pignus, Apostolicam Benedictionem vobis heic adstantibus, studiosae iuventuti, in qua tanta expectatio vestra considet, et universae religiosae familiae vestrae amantissima voluntate impertimus. Nostra auspice Benedictione, Carmeli gloria vigeat novis et relucentibus fructibus honestatis doctrinae et omnigenae virtutis, qui turbulenta hac tempestate Ecclesiae fiduciam roburque suffulciant. Quae nunc est spes, fiat res. Amen.

(*A.A.S.* vol. XLIII, pag. 734-738).

CHRONICA

ACTA PII PP. XII

21 Octobris 1951 — *Beatos Caelites Antonium M. Giannelli, Episcopum Bobiensem, Franciscum Xaverium M. Bianchi, Sacerdotem, ex Instituto Clericorum Regularium a S. Paulo, atque Ignatium a Laconi, ex Ordine Fratrum Minorum Capulatorum, ad summos sanctitatis honores in Vaticana Basilica evehit, praeclaraque uniuscuiusque eorum facinora ut omnes imitentur habita contione sacra proponit* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 753-758).

LITTERAE DECRETALES:

11 Junii 1950 — *Litt. Decret.* Episcopos, *quibus Beato Caeliti Vincentio Mariae Strambi, Maceratensium et Tolentinorum Antistiti, sanctitudinis decernuntur honores* (*A.A.S.* - 15 Novembris, 1951, vol. 43, pp. 758-768).

25 Junii 1950 — *Litt. Decret.* Militanti in terris, *per quas Beata Caeles Maria Goretti, V. et M., fastis Sanctorum ascribitur* (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 817-828).

CONSTITUTIONES APOSTOLICAE:

14 Junii 1951 — *Const. Ap.* Ad catholicam fidem, *qua, a Vicariatus Apostolici Leopoldopolitani territorio partibus sejunctis, nova conditur Apostolica Praefectura, Kolensis nomine appellanda* (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 828-829).

23 Junii 1951 — *Const. Ap.* Ad catholicum nomen, *per quam territorium quadraginta complectens paroecias ab archidioecesibus Marianopolitana et Ottaviensi atque a dioecesi Montis Laurei distrahitur, eoque nova fundatur dioecesis, cui Sancti Hieronymi nomen erit* (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 830-832).

23 Junii 1951 — *Const. Ap.* Sollerti studio, *qua territorii pars, ad archidioecesim Quebecensem pertinens, separatur, ut inde nova exstet diocesis a S. Anna Pocatierensi, eidem archidioecesi subiecta* (*A.A.S.* 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 833-835).

29 Junii 1951 — *Const. Ap.* Inter praecipuas, *per quam nova in Mexico erigitur provincia ecclesiastica, cuius metropolitica Verae Crucis seu Japalensis erit Ecclesia atque huic obnoxiae cathedrales Ecclesiae Papantlensis et Tehuantepecensis* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 16-18).

12 Julii 1951 — *Const. Ap.* Inter supremi, *qua Praefectura Apostolica de Kyoto in Japoniae finibus ad diocesis gradum evehitur, Kyotensis nomine, eique territorii partes aliquot a diocesi Osakensi disjunctae annectuntur* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 18-20).

EPISTULA APOSTOLICA:

28 Octobris 1951 — *Ep. Ap.* Impensiore caritate, *ad sacros Praesules, clerum et e laicorum ordine fideles Cecoslovacae Reipublicae, acerbis afflictisque rerum condicionibus utentibus ob tenacem praesertim fidelitatem incensumque amorem erga Divinum Redemptorem ab eoque conditam Ecclesiam.*

In ea Jesu Christi Vicarius mala maerenti animo recolit, quibus divexantur tot religionis administri et christifideles, hosque atque illos adhortatur, ut, patrocinio confisi Sanctorum Caelitum, quibus eorum gloriantur gentes, maiorum fidem intemerato pectore aemulentur (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 768-772).

LITTERAE APOSTOLICAE:

28 Octobris 1949 — *Litt. Ap.* Cives Zamorenses, *per quas Beata Virgo Maria ab Immaculata Conceptione Civitatis Zamorensis in Mexico praecipua declaratur seu denuo confirmatur caelestis Patrona* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 772-773).

10 Martii 1951 — *Litt. Ap.* Inter Templa, *quibus curialis Aedes Spiritui Sancto in dioecesis Barcinonensis finibus dicata honore decoratur et juribus Basilicae Minoris* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 21-22).

13 Aprilis 1951 — *Litt. Ap.* Sanctimonia, *per quas Sanctus Antonius Maria Claret, Ep. et Conf., totius dioecesis Canariensis caelestis renuntiatur Patronus una cum Beata Maria Virgine « Del Pino » vulgo nuncupata* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 22-23).

12 Julii 1951 — *Litt. Ap.* In gregem, *quibus Internuntiatura Apostolica in Liberiana Republica instituitur, eiusque sedes in urbe Monrovia collocatur* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, p. 774).

4 Novembris 1951 — *Litt. Ap.* « Descende ut ascendas », *per quas Venerabilis Dei Famula Maria Victoria Teresia Couderc, V., Societatis Dominae Nostrae a recessu Cenaculi altera auctor, in Beatorum Caelitum refertur album* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 23-27).

EPISTULAE:

1 Septembris 1951 — *Ep.* Cum jam lustri, *ad sacrorum Antistites locorumque in Polonia Ordinarios, quinquennio revoluto ex quo ipsi greges totamque gentem suam Immaculato Deiparae Cordi sollemni ritu dedicavere* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 775-778).

14 Septembris 1951 - *Ep.* Five years, *ad Card. Samuelem Alfonsum Stritch, Archiepiscopum Chicagiensem, qui IX praesidebit Nationali Conventui de christianae doctrinae institutione in Foederatis Americae Septemtrionalis Civitatibus habendo* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp 778-780).

24 Septembris 1951 — *Ep.* Proximo Octobri, *ad Card. Fridericum Tedeschini, sacerdotiis dandis attribuendis Summum Magistrum, cui Legati partes concreduntur in sacris sollemnibus sustinendae ad simulacrum Virginis de Fatima in Lusitania agendis, post celebratum Ulyssipone Marialem Congressum, Anno Sacro, qui ad universum catholicum orbem extensus fuerat, ad exitum vergente* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 780-781).

25 Septembris 1951 — *Ep.* Peculiari semper, *ad P. D. Josephum Fietta, Archiepiscopum tit. Sardicensem eundemque Apostolicum in Argentina Nuntium, quinque episcopatus lustra fauste exacturum* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 781-782).

26 Septembris 1951 — *Ep.* Accepimus perlibenter, *ad Card. Josephum Caro Rodriguez, Archiepiscopum Sancti Jacobi in Chilia, qui Legatus deligitur ac renuntiatur, ut X praesit Eucharisticae Congressioni, e tota Chilensium Natione in Vallis Paradisi urbem cogendae* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 782-783).

ALLOCUTIONES:

14 Octobris 1951 — *All. ad eos omnes, qui Conventui de catholico laicorum apostolatu Romam ex universis orbis terrarum Nationibus indicto interfuerant.*

Ubi Beatissimus Pater, definito loco qui laicorum apostolatui est assignandus, non omnes docet christifideles, qui in corpus Jesu Christi mysticum coalescunt, ad illum explendum stricta propriaque significatione vocari; laicos asserit in apostolatu conficiendo e sacro clericorum ordine per gradus pendere; laicorum apostolatus actionem, quae in omnem hominum vitae regionem influat, dilaudat atque commendat (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 784-792).

29 Octobris 1951 - *All. ad christifideles, qui Romam se contulerant ut sollemnibus adessent ritibus, quibus Venerabilis Dei Serva Maria Victoria Teresia Couderc Beatorum Caelitum honoribus exornata est* (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 28-30).

13 Novembris 1951 — *All. ad Virum Ferdinandum Mariam Castiella y Mainz, Litteras sollemniter afferentem, quibus fides fiebat ipsi munus creditum fuisse Oratoris Extraordinarii liberis cum mandatis Hispanorum Nationis* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 792-794).

18 Novembris 1951 — *All. ad Virum Ake Henrik Gartz, novum Finniae Legatum Extraordinarium liberis cum mandatis, qui Litteras partium sibi commissarum testes deferebat* (*A.A.S.* — 20-30 Decembris 1951 vol. 43, pp. 854-855).

22 Novembris 1951 — *All. ad Viros Pontificii doctrinis provehendis Collegii Sodales, cum novus studiorum annus, astantibus Patribus Cardinalibus atque Nationum Legatis, auspicato iniretur.*

Tum Antistes sacrorum Maximus mira sermonis ac doctrinae facultate nota philosophiae scholasticae argumenta, quibus Deum esse

ostenditur, recentissimis liberalium disciplinarum progressionibus, rerum naturam attinentibus, confirmari edicit (*A.A.S.* - 25 Januarii 1952, vol. 44, pp. 31-43).

26 Novembris 1951 — *All. ad eos, qui Nationali Congressui, Romae celebrato, Sodalitatis vulgo « Fronte della Famiglia » nuncupatae atque familiarum prolis numero conspicuarum affuerant.*

Necessitate in praesentium memoriam revocata operam dandi, ut domesticus convictus e malis, quae eum perturbant, eximatur, hoc promit maximi ponderis effatum: «... il diretto attentato alla vita umana innocente, come mezzo al fine, — nel caso presente al fine di salvare un'altra vita, — è illecito »

Atque ita prosequitur: « La vita umana innocente, in qualsiasi condizione si trovi, è sottratta, dal primo istante della sua esistenza, a qualunque diretto attacco volontario. E' questo un fondamentale diritto della persona umana, di valore generale nella concezione cristiana della vita; valido così per la vita ancora nascosta nel seno della madre, come per la vita già sbocciata fuori di lei; così contro l'aborto diretto, come contro la diretta occisione del bambino prima, durante e dopo il parto. Per quanto fondata possa essere la distinzione fra quei diversi momenti dello sviluppo della vita nata o non ancora nata per il diritto profano ed ecclesiastico e per alcune conseguenze civili e penali, — secondo la legge morale, si tratta in tutti quei casi di un grave e illecito attentato alla inviolabile vita umana ».

Deinde pressius gravissimum enuntiatum explicans, ait: « Questo principio vale per la vita del bambino, come per quella della madre. Mai e in nessun caso la Chiesa ha insegnato che la vita del bambino deve essere preferita a quella della madre. E' erroneo impostare la questione con questa alternativa: o la vita del bambino o quella della madre. No, nè la vita della madre nè quella del bambino, possono essere sottoposte a un atto di diretta soppressione. Per l'una parte e per l'altra la esigenza non può essere che una sola: fare ogni sforzo per salvare la vita di ambedue, della madre e del bambino » (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 855-860).

NUNTII RADIOPHONICI:

30 Septembris 1951 — *Nunt. Radioph. christicolis Helveticis Nationalem Eucharisticum Conventum in urbe Einsiedlensi peragentibus* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 795-797).

30 Septembris 1951 — *Nunt. Radioph. ad christifideles, qui e tota Madagascaria Insula in urbem de Tananarive convenerant, ut Eucharisticas obirent Celebritates* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 797-800).

13 Octobris 1951 — *Nunt. Radioph. confertis christifidelium agminibus, qui, clauso Mariali Congressu Ulyssiponem ex omnibus Nationibus coacto, sacram Deiparae Virginis Imaginem in templo Fatimano veneratam pie circumsaepiebant* (*A.A.S.* - 15 Novembris 1952, vol. 43, pp. 800-802).

14 Octobris 1951 — *Nunt. Radioph. ad christianos e Chilia universa in Vallis Paradisi urbem ob X Eucharisticum Conventum convocatos* A.A.S. - 15 Novembris 1951, vol. 43, pp. 802-805).

18 Novembris 1951 — *Nunt. Radioph, ad Italiae christiades ex Padi fluminis alluvie misere conflictatos* (A.A.S. - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 860-862).

ACTA SACRARUM CONGREGATIONUM:

S. CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE:

7 Junii 1951 — *Decretum editur, quo sedes primarii templi Portaugustani in urbem transfertur Portus Piriensis, adeo ut dioecesis ex huius urbis nomine deinceps appellanda sit* (A.A.S. - 15 Novembris 1951, vol. 43, p. 808).

14 Junii 1951 — *Decretum publicatur, per quod nonnullae territorii partes Vicariatus Apostolici de Mandalay, ab hoc separatae, Apostolicae Praefecturae de Bhamo et Vicariatui Apostolico de Keng-Tung adiunguntur* (A.A.S. - 15 Novembris 1951, vol. 43, p. 809).

14 Junii 1951 — *Alio Decreto Vicariatus Apostolicus de Vinh, Indosinae in regionibus, clero Indosinensi dioecesano moderandus committitur* (A.A.S. - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, p. 865).

21 Junii 1951 — *Decreto territorium archidioecesis Agraensis dividitur, parte Aimerensi dioecesi annexa* (A.A.S. - 25 Januarii 1952, vol. 44, p. 45).

12 Julii 1951 — *Decretum vulgatur, quo sancitur Apostolicum Vicariatum Nyassae Likuniensem in posterum esse vocandum, ex urbe Likuni, in qua Vicarius residet Apostolicus* (A.A.S. - 25 Januarii 1952, vol. 44, p.. 46).

19 Julii 1951 — *Decreto jubetur dioecesim Guadalupensem seu Imae Telluris in Antillis Gallicis posthac dioecesim Imae Telluris et Pointapitrensem appellatum iri* (A.A.S. - 25 Januarii 1952, vol. 44, p. 47).

19 Julii 1951 — *Decretum, quo statuitur, ut fines inter Praefecturam Apostolicam de Kankan et Praefecturam Apostolicam de Nzerekore immutentur* (A.A.S. - 25 Januarii 1952, vol. 44, p. 48).

S. CONGREGATIO RITUUM:

22 Junii 1951 — *Decretum promulgatur, quo edicitur instrui posse causam de honoribus caelestibus decernendis Dei Servo Alfonso Mariae Fusco, Sacerdoti, Instituti Sororum a S. Joanne Baptista conditori* (A.A.S. - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 866-867).

27 Julii 1951 — *Decretum, per quod praescribitur iniri posse causam de caelesti infula tribuenda Dei Famulae Mariae Helenae Bettini, Instituti Filiarum a Divina Providentia fundatrici* (A.A.S. - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 868-869).

S. PAENITENTIARIA APOSTOLICA:

17 Novembris 1951 — *Per Decretum indulgentiis ditatur precatio B. Mariae V. in Caelum Assumptae adhibenda a P. M. Pio XII conscripta* (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 870-871).

17 Novembris 1951 — *Alio Decreto indulgentiae conceduntur Actionis Catholicae sodalibus precem pie recitantibus, quam pro ipsis christiani nominis Parens Pius XII benigne exaravit* (*A.A.S.* - 20-30 Decembris 1951, vol. 43, pp. 871-872).

ANTONIUS MAURO

RELIGIOSARUM CONGRESSUS

Romae in autumno 1951 habiti

Ecclesiae prorsus inalienabile est munus, a Christo Domino collatum, homines ad finem ultimum ducendi, iis omnibus utendo mediis, quae ad actus humanos elevandos perficiendosque conferant.

Huius muneris conscientia illustrata ac suffulta, sollicita Mater Ecclesia, illam, quae rite ars artium appellanda esset, iam ab incunabulis excoluit disciplinam, educationem scilicet iuventae.

Attamen generali moderamine nedum contenta, pro hac electa gregis Christi portione specialem instituit aciem, quae « divina cum gratia conspirando, germanum atque perfectum christianum efficeret hominem » (PIUS XI, Divini Illius Magistri, *A.AS.* XXII (1930) p. 83).

Congregationes igitur religiosae quae in Ecclesia diu militant, ad boni verique possessionem adolescentulis comparandam, merito in dies multiplicantur numero, vique et competentia continuo nobilitantur.

At mutatis hodie plurimis rerum adiunctis, temporumque necessitatibus crebro sese evolventibus, plena exposcebatur in educatoribus efficientia. Illa scilicet « accomodata renovatio » quae sub fine anni 1950 tot Religiosorum copias in unum congregavit, pro Sororum etiam familiis Educantium a suprema S. Congregationis auctoritate indicta fuit.

Ex quo habiti sunt duo Conventus, et pro earum Institutis quae ad educationem puellarum destinantur, et pro Religiosis quae in « reeducationis » opere laborant.

Scopus.

Scopus Conventus utriusque enucleatus fuit in sessionibus introductoriis ab Exc.mo P. Arcadio Larraona C.M.F., Secretario S. C. de Religiosis. Firmo nempe manente spiritu uniuscuiusque Societatis, vim apostolicam necesse est efficaciorem reddere, coordinando in Ecclesia operositates pro animarum bono. Opportunitas Conventus claret, cum

singulae Religiosae ex his problemata formationis noscere, difficultates in suis causis perspicere queant. Ut omnes Sorores suas experientias singulis patefaciant opus est, novas apostolatus methodos ostendant, quae thesaurus uniuscuisque sint Instituti media fraterne aliis tradant, omnes menti Sanctae Sedis agendi rationes accommodent. Hoc praecipue sibi praefigit. S. Sedes in Conventibus indicendis, ut necessitates noscat peculiares quas hic apostolatus in se fert necnon problemata quae Religiosae experiuntur, et ipsae Religiosae directas normas a Sancta Sede recipere sciant, mentemque teneant quam S. Sedis esse cognoverint.

I - CONVENTUS RELIGIOSARUM EDUCANTIUM

(4-14 Septembris 1951)

Congressus initium.

Die 4 Septembris, amplis in aedibus Religiosarum ab Assumptione in Urbe positis, Conventus exordium habuit. A Datore luminum imploratum est patrocinium hymno « Veni Creator » et Eucharistica Benedictione.

Adstantibus Sororibus ex 35 diversis Religiosarum Educantium familiis, Em.mus D.nus Card. Iosephus Pizzardo, Praefectus S. C. de Seminariis et Studiorum Universitatibus, allocutionem introductoriam prolatus est. Dignitatem Virginum Christi in historia recoluit Ecclesiae, eas, urgente rerum necessitudine monasteriisque relictis, ad vitam activam consecratas fuisse recordatus est, ubi tot apostolatus generibus deditae apparent. Aspectus societatis in praesentibus consideravit, Religiosarumque vocationem ut tabulam in naufragio inspexit, quae puellas ad portum salutis afferre debet.

Attamen ut vera instrumenta salutis esse possint, eas oportet magis in dies aptari, omnesque scientiarum formas sibi familiares reddere, ex classica quoque sapientia ad artes philosophicas et theologicas, se ipsas absolute tradentes ad animas adolescentium Christo lucrifaciendas.

SESSIONES.

Formatio in genere.

A Summo Pontifice expetita Apostolica Benedictio minime defuit. Pius XII vota sua benigne ostendit, ut Religiosae fructus Conventus large percipiant, quibus perfectionem intellectualem et spiritualem continuo roborandam putent, ut formatio christianae iuventutis tutior ac firmior evadat quotidie.

Programma relationum in quattuor dividitur partes logicas totius tractatus Paedagogiae salutis. Prior formationem Religiosae Educatricis considerat et per duos protrahitur dies.

Incipit lectiones *Exc.mus P. Arcadius Larraona*, qui mentem Sanctae Sedis in genere illustrat in diversis formationis religiosae quaestionibus, quae complenda quidem est missione specifica educativa.

R.D.V. Panzarasa S.D.B. necessitatem formationis integralis tractat, litteris encyclicis Pii XI suam roborando probationem. Formationi studet intellectuali, quae super magnas quasdam veritates fundanda est, ad

hoc ut activitates et naturales et supernaturales ad missionem explendam excitentur in voluntate. In formatione etiam immoratur spirituali ope meditationis et Sacramentorum fovenda. Nec negligenda est formatio moralis praecipue his virtutibus praedita, quae in puellis exemplum excitet bonorum operum.

Formationem sub aspectu personalitatis considerat *R. P. Iosephus Lécuyer C. Sp. S.* Solida theologica argumentatione, ex conceptu classico personae ad personalitatem exstruendam transit, quae tamquam plena evolutio exhibetur perfectionis ab homine libere acquirendae per actus cognitionis et amoris. Hic est revera finis cuiuscumque formationis. Dum individualismum ut hostem indicat formationis, personalismus charitate ornatus veram reddit formationem. Etenim una possibilis eductio: quae in libertate supernaturali fundata apparet. Obiectiones quidem adsunt, at sapienter omnes dilucidat Relator. Sic vota religiosa, nedum libertatem e medio tollant, perfectionem nostram magis in charitate, in suprema scilicet personalitatis forma, figunt.

Elementa insuper huius formationis explanat, claritate qua solet, R. *D. Corallo S.D.B.* Relationes examini subiicit inter rationem humanam et perfectionem Sororis Educatricis cum personalem tum professionalem, in ordine scilicet ad apostolatum specificum. Influxus rationis in utraque formatione optime describitur. Ratio sane inspicitur ut potens verumque adiumentum pro efficientia educativa Religiosae Docentis.

Elementa Formationis.

Secunda pars elementa aliosque respectus particulares amplectitur quae in formationem Religiosae Educatricis influunt efficaciter.

Fundamentale elementum, humanum nempe, a *R.P.I. Lanz S. I.* optime examinatur. Maximi vere momenti hoc apparet, cum perfectionem totius hominis educatio exprimere debet, eius scilicet vitam physicam, intellectualem, moralem et religiosam ad summum evolvendo gradum. Sat bonam documentationem Relator praebet circa deficientias formationis a Sororibus puellis impertitae, ipsis propinquorum nisus testimoniis. Formatio igitur quae a Religiosis datur, in sensu responsabilitatis ducenda est, initiativae personalis, bonitatis et competentiae.

R. P. Anastasius a SS. Rosario, Provincialis Carmelitarum, profunda analysi dualismum illum reiiciendum putat quo separatim Religiosam prius et dein Educatricem efformandam curat. Valide probat cl. Relator perfectionem christianam et religiosam in functione ad perfectionem apostolicam ordinandas esse, ne deficientiae organicae appareant inter professionem sanctitatis et missionem educativam. Sic revera — concludit ipse — sanctitas fit anima apostolatus et missio apostolica thesaurus erit a sanctitate indesinenter fluens.

Perfectio religiosa a *R. P. Arpa S. I.* nitide tractatur. Psychologia peculiaris in anima hodierna investigatur sub luce principiorum religiosorum fundamentalium. Nota est reluctantia animae modernae ad quaedam ascetica exercenda. Ad maximam ergo efficientiam obtinendam a Sorore quae educationi iuventae studet, applicat Orator varias experientias, quae multum in discussione prosunt subsequenti.

Consideranda veniunt etiam vota religiosa, in eorum aspectu theo-

logico, ascetico imo et apostolico. Relator est Exc.mus ipse *P. Larraona*, qui in suis causis fundamentalibus inspicit diversitatem inter societates religiosas, quae omnes in unitate conveniunt essentiali doctrinae et vitae perfectionis. Consequentiae practicae ponderantur ad ampliorem « potentiationem » apostolatus singularum Religionum in unum sese conflantium.

Perfectionis formatio in Educatrice est integre ad pietatem dirigenda, qua ad Deum integre Religiosa se ligat. Sic sensus pietatis a *R. P. Motte O. P.* « ad integrum terrenum relationum cum Deo » se extendit. Tamen haec pietas theologice solida, conscia et illuminata debet esse. Bene et practice P. Motte obiectiones in scientificum studium refutare conatur. Spiritus non superficialis potius in beneficiis scientiae immoratur quam in periculis. Pietas enim cognitione nutritur et crescit, in scientia invenit protectionem, viam illuminat bonitatis in anima.

Ad hanc ideam pietatis magis fovendam, *R. P. Gabriel a M. Magdalena C. D.* in notis specificis pietatis religiosae sistit. Pietas, « vita nempe orationis », in aspectu dynamico, ut motus in Deum, inspicitur. Conditiones debet reflectere personales, Sponsam ideoque Christi, eiusque missionem apostolicam denotare debet, quin spiritum peculiarem Ordinis obscurare praesumat.

Aspectus socialis in formatione Religiosae Educatricis minime negligendus est. *Ill. D. Petrus Pavan* experientias ex ambitu moderno simulque competentiam professionalem fuse vertit. Societati modernae educatrix opponere debet principia christiana circa dignitatem personae, sensum debet innuere genuinum familiae, ideam sanctam amoris, laboris sensum, libertatis, auctoritatis. Omnes hos valores morales in mentibus conetur instillare alumnarum, ad hoc ut incitamentis mali ubique grassantibus se subtrahere possint et in seipsis normam bene operandi adinvenire queant.

Vocatio et integralis formatio.

Professor G. Nosengo clare et experientiis abundans, spiritualem animae situationem considerat circa vocationem religiosam in seipsa exorientem. *R. P. Tinivella* eam ex parte Religionis tractat, selectionem iustam ac severiorem consulens. Quaedam de propaganda addit practica, omnesque circumstantias inspicit quae in iuvenem religiosam influere possint. Quoad scholas apostolicas in particulari, iunioratus, iuvenes professas, *R. P. P. Loret C. SS. R.* prudenter agit. Arduam vero quaestionem de formatione et cooperatione Religiosarum auxiliarium quae ad res potius materiales dicantur, sano aggreditur criterio *R. P. G. Lievin C. SS. R.*

De complexu psychologico Sororis Educatricis hodiernae quaedam profert *R. P. V. Marcozzi S. I.* Recte quidem fundamentum quaerit in psychologia ipsa mulieris, quae in functione maternitatis tota exprimitur. At mulier hodierna societatem est ingressa, pluribusque deviationibus anima eius est affecta. Educatrix haec omnia perpendere debet cum puellas modernas aditura sit, nec eas ad vitam claustralem educandas aestimet, sed matres familias efformare recordetur. Cum Postulantes, Novitiae et iuvenes Professae ex hoc mundo moderno proveniant,

mentalitas earum et modus essendi antiquis Religiosis nec admirationi nec scandalo inserviat.

Alias quaestiones formationis particulares solvit *R. P. A. Gennaro S. D. B.* Praecipue in iis quae ad educationem puritatis ordinantur, immoratur. Deficientias in hoc aspectu propter excessum vel propter defectum existere docet. Doctrinam paedagogicam ad mentem S. Ioannis Bosco in praxim reducere studet.

Cl. I. Pastori ex Universitate Catholica S. Cordis, relationem sat pulchram dicit circa media ad aequilibrium servandum in vita physica et psychica iuvenis Religiosae, quin disciplina necessaria laedatur. Profilaxim completam in sua synthesi praebet, normasque hygienicas quoad alimenta, motum, vestes, munditiem, etc. Salus corporis donum est divinum, concludit Relatrix. Quod sufficiens deberet esse ratio ut Superiores peramanter saluti subditorum invigilare studuerint.

Vocatio specifica.

Ultima sectio Conventus ad problemata specifica apostolatus tendit. Tractationem coepit *Exc.mus D. Urbani*, qui hoc apostolatus genus sub luce necessitatum societatis actualis considerat et in sensu genuino apostolatus moderni accommodare studet, illius scilicet formae apostolatus quae revera integralis sit mediis quibus utitur, competentiaque qua munitur.

Notas huius apostolatus modernioris examinat *R. P. Iosephus Giampietro S. I.*, Consultor ex UCE. Suam considerationem detinet praecipue, peritia qua solet, in ordine intellectuali, morali, religioso, imo et sociali apostolatus educativi Sororum.

Theologiam apostolatus profunde construere satagit *R. P. Nazarenus Camillerò S. D. B.* Basis absoluta apostolatus est sanctitas personalis educatoris. Scopus immediatus educationis ad hoc tendit, ut educandus habitualiter in gratia Dei vivat. Systema educativum essentiale in libertate consistit formanda ope veritatis: alioquin educatio externum esset, dum stimulus vere internus sit ad responsabilitatem servandam. Sub luce horum principiorum ideas creationis, peccati, gratiae, inferni et paradisi considerat et problemata proponit, quae summi esse momenti optime autumat in educatione, quoad perseverantiam nempe educandorum in bono.

Apostolatus educationis tractationem ad scholam limitat *R. P. I. M. Clerici C. S. P.* Est apostolatus electionis, elevationis et praedilectionis quem Religiosa fovere debet. Illa revera non mercenaria professionalis est, sed verus apostolus qui animas in Christum transformare studet. Scholas examini subiicit modernas, comparationem instituens inter publicam et privatam et, ut aiunt, « parificatam ». Competentia professionalis Sororum necessaria est functionaliter ad scholae omnimodam perfectionem.

Ut auxiliatricem huius apostolatus Paedagogiam considerat *R. Fr. Leo a Maria S. C.*, Inspector Nationalis Instructionis Religiosae. Excepta charitate Dei et proximi, quod opus est supernaturale, paedagogia omnia praebet in educatione. Utamur ergo paedagogia, hortatur Relator. Paedagogia excellens est paedagogia fiduciae. Etiam paedagogia acti-

vitatis utenda est, quae agendo instruit, et paedagogia autodirectionis, quae energias adhibet alumnorum, simul cum paedagogia libertatis progressivae. Cum haec paedagogia vitalis appellari revera queat, nullum affert damnum specificae et traditionali paedagogiae Institutorum religiosorum.

R. P. Fiora S. D. B. de beneficiis artis studendi agit, de beneficiis simul in ordine ad vitam spiritualem, ad vitam et ordinem Communitatis. Studium enim in omnibus Deum invenire iuvat. Imo necessitas pro Educatrice Religiosa stabilitur, quae culturam generalem praesupponit et specificam quam perfectam. Aliqualis studiorum curriculus ad instar Seminariorum pro Sororibus insinuatur, qui saltem spiritum Seminarii servet.

Ultima denique die, 13 Septembris, *R. P. Creusen S. I.* apostolatum hunc Religiosarum erga classes populares persuadit summopere curandum esse. Haec est revera traditio uniuscuiusque Religionis primaque idea in mente Conditorum.

Audientia memoranda.

Memoranda est Audientia Summi Pontificis Religiosarum Congressui die 13 Septembris concessa. In pretiosa allocutione Pii XII documentum vere directivum acquiritur et dignissima conclusio Sessionum.

Vivissima gratulatione exordium sumit Summus Pontifex, pro tanta boni copia per tot saecula a Religiosis ab Educatione ubique et profuse adepta. Crisis hodiernae iuventae recordatur et methodus comprensionis et fiduciae laudatur. Dein essentia vitae religiosae consideratur et verum adiumentum, imo altissimum medium apostolatus et semper actuale dicitur.

Sanctus Pater necessitatem renovationis insinuat, competentiam scientificam expostulat, quin nunquam prae oculis scopus educationis deleatur, qui perfectum efficere christianum ut munus habet. Moderna est praecipue iuventa quae vera indiget personali persuasionis formatione.

Proinde unio inter diversas Congregationes religiosas quae eundem finem habent, a Summo Pontifice commendatur, qui in fine Apostolica Benedictione adstantes ditavit.

Congressus conclusio.

Em.mus D. Card. Pizzardo etiam huic Sessioni finali interfuit et officialem Conventus conclusionem habuit. Exc.mus P. Larraona peculiari claritate synthesim Consessus tradidit, denuo circa necessitatem formationis integralis insistendo, votaque Conventus omnibus commentatus est. Spirituali exhortatione singulas ad elevationem vitae religiosae in functione ad efficacitatem apostolatus educationis suadet. Nota etenim peculiaris educationis christianae haec est praecise quae in virtute supernaturali consistit, quam Deus incessanter effundit et in educandam et in educatricem, quae ei credunt. « Educatio - concludit Rev.mus Secretarius S. C. de Religiosis - est humilis cooperatio hominis ad invisibile at reale opus educativum, quod Deus in intimitate animae humanae operatur ».

Ad haec Em.mus Card. Pizzardo spiritualem addidit recordationem. Primatus amoris scilicet, est vere secretum educationis, quia est ratio suprema deditionis.

Functione eucharistica completur solemnis Conventus in Ecclesia Instituti de Assumptione, ubi omnes sessiones habitae sunt.

Principia affirmanda.

Sub fine Conventus expressae sunt Conclusiones, quae non solum vota et decisiones amplectuntur, sed synthesim praebent de omnibus pertractatis.

Inter principia necessitas formationis integralis Religiosae Educatricis ponitur, quae ad omnes aspectus se extendere debet, ad formationem nempe humanam, nam professio religiosa valores humanos servat solidatque, ad formationem christianam, religiosam, apostolicam, technicam, intellectualem et culturalem, ad paedagogicam artem, ad educationem moralem et socialem.

Haec formatio singulis Religiosis Educatricibus tribuenda est.

Attamen pietas vitaque spiritualis, quae in observatione votorum virtutumque religiosarum maxime roboratur et exprimitur, tamquam basis firma formationis integralis aestimetur, ex qua efficacia missionis educativae omnis proveniat.

In Religiosarum vita finis specificus non quid extrinsecum vel adventitium reputandum est, sed huic vitae characterem « praedominantem » afferre debet, ita ut actiones omnes perquam variae et diversae, ad maiorem Dei gloriam, ad salutem animarum propriamque sanctificationem dirigantur.

Vota Congressus.

Finis specificus Religiosae Educatricis norma pro substantialibus esse debet in vita Instituti, ad hoc ut inutilia ac fastidiosa expungantur.

Opus est Capitulorum Generalium et Superiorum competentium consuetudines et domesticum ordinem necnon media apostolatus, ad mentem S. Sedis, denuo examinare.

Ambitus familiaris in scholis apostolicis quaerendus est. Ne obliviscantur Magistrae se matris vices gerere, ideoque iis dotibus exornandas esse, quae adolescentulas harmonice crescere ac roborare faciant in virtutibus omnibus imo et sufficienti cultura.

Electio vocationum severiore criterio exequenda est. Aptitudo etiam physica bene perpendenda, imo moralis, psychica et professionalis.

In Novitiatus domo formatio religiosa profunda esse debet theologice et ascetice considerata. Nec desiderentur aspectus culturales religiosi et apostolici, quos exigentiae vitae hodiernae expostulant.

Haec perfectio progressiva post professionem summopere quaeratur. Necessitas affirmatur instituendi iunioratus duorum vel trium annorum.

Superiorissae Generales vivissime hortantur, vires, aptitudinesque Sororum exquirant antequam cuilibet studii vitae destinentur.

Sensus socialis educetur in Educatrice et in educanda, qui tamquam extensio charitatis et iustitiae aestimetur. Omnes Congregationes initiativas concretas proponant, quas ad elevationem classium popularium dirigendas sciant.

Votum facit Conventus ut formulistica educatio vitetur simul ac disciplinares consuetudines quae inutiles putantur, et practicae religiosae abusus, ut v. gr. Communiones generales. Methodus quaesitorum « inchieste » commendatur ad desideria educandarum noscenda deficientiasque tollendas.

Unio inter diversas Congregationes auspicatur ad potiorem apostolatus consistentiam.

Praecipue commendanda adhaesio ad FIRE. ac subscriptio ad communes Ephemerides Religiosarum, quae in Conventu decisae sunt.

Decisiones.

Constituitur Foederatio inter omnes Congregationes Sororum Docentium in Italia, ad hoc ut labor apostolicus coordinetur imo et roboretur [1].

---

[1] STATUTO DELLA F.I.R.E.

I. E' costituita in Italia tra gli Istituti Religiosi Femminili, che hanno opere di istruzione e di educazione, una Federazione denominata Federazione Italiana Religiose Educatrici (F.I.R.E.), con Sede centrale in Roma.

II. La Federazione ha lo scopo di potenziare l'Apostolato che le Religiose Educatrici, nello spirito dei loro Fondatori e Fondatrici, svolgono per il bene della Chiesa e della Patria, unendo gli intenti, studiando e promovendo iniziative, esaminando i metodi, e mettendo in comune il tesoro dell'esperienze acquisite, patrimonio prezioso di ciascun Istituto.

III. Organi della F.I.R.E. sono il Consiglio Nazionale, la Segreteria Nazionale e le Segreterie Regionali.

Il Consiglio Nazionale si compone delle Rappresentanti di ogni Congregazione Religiosa aderente e si raduna annualmente.

La Segreteria Nazionale viene eletta dal Consiglio Nazionale ogni due anni con la nomina di 11 Congregazioni aventi Casa in Roma, le cui Rappresentanti saranno designate dalle rispettive Superiore Generali. La Segreteria Nazionale elegge nel suo seno una Segretaria Nazionale e due Vice Segretarie.

La Sede della Segreteria Nazionale è in: Via Traspontina, 21 - Roma.

Le Segreterie Regionali, che potranno risultare di tre o più membri, vengono costituite dai Rappresentanti degli Istituti aderenti della rispettiva Regione.

IV. Le Religiose elette ai vari uffici durano in carica per due anni e possono essere rielette.

V. La Federazione è sotto l'alto patronato di una speciale Commissione nominata dalla Santa Sede e diretta dalla Sacra Congregazione dei Religiosi.

VI. Le Segreterie Regionali sono assistite da un Delegato designato dalla Commissione Pontificia predetta.

VII. La F.I.R.E. manterrà contatti con le altre Federazioni Religiose esistenti in Italia (F.I.R.O,, F.I.R.R., F.I.R.A.S.) e in particolare con la F.I.D.A.E. facendosi promotrice tra esse di un Consiglio Centrale in Roma.

VIII. La F.I.R.E., d'accordo con le suddette Federazioni, curerà la pubblicazione di una rivista per le religiose.

IX. Particolari attività della F.I.R.E. saranno:

a) L'Organizzazione di corsi di formazione per Religiose.

b) L' Organizzazione di Congressi Nazionali e di Settimane di Studi.

c) L' azione opportuna per la creazione di un Istituto di Scienze Religiose e di Pedagogia cristiana.

X. Ogni Congregazione aderente contribuisce alla vita della F. I. R. E. con una quota che sarà fissata dal Consiglio Nazionale.

Roma - 8 settembre 1951 - Natività di Maria SS.

Publicatio deciditur Ephemeridum quae Foederationibus omnibus communes erunt.

Organizatio Conventuum, Cursuum, Scholarumque specialium indicitur ad formationem accommodationemque Religiosarum fovendam.

Constitutio determinatur Scholae Superioris pro cognitione scientiae theologicae, philosophicae et asceticae.

II. - CONGRESSUS RELIGIOSARUM REEDUCANTIUM.
(30 Septembris - 8 Octobris 1951)

Exordium.

Difficultatibus non paucis superatis, hic etiam Conventus a S. C. de Religiosis indictus fuit Romae a die 30 Septembris ad 8 Octobris.

Ritus solemnis initium sumpsit cantu *Veni Creator* et Eucharistica Benedictione. Plurimarum Congregationum Repraesentantes adfuere omnibus Sessionibus, qui in Villa Lante, apud Religiosas S. Cordis habebantur.

Em.mus D. Card. *Iosephus Pizzardo* benigne huic primo Consessui praeesse annuit, in quo adstantibus salutationem dixit votaque Ecclesiae expressit pro fructuum maxima copia et quaedam de Opere pro Praeservatione Puellarum enunciavit, quod a Beato Pio X probatum, abhinc iam 30 annis bene merendum venit.

Exc.mus P. *Arcadius Larraona* C.M.F., Secretarius S. C. de Religiosis, gratiis plurimis Em.mo dictis, scopum Conventus meminit.

Exc.mus D. *Urbani*, Adsistens Centralis Actionis Catholicae, relationem strictam considerat adesse inter Actionem Catholicam Sororesque reeducationi puellarum dicatas. Nam pluries Catholica Actio puellas Institutis committunt Religiosarum, quae recta via invenienda egent, et Instituta Religiosarum Actioni Catholicae fidunt dimissas iuvenes, ut post educationis cursum, novam in mundo agere incipiant vitam.

Tria deinde tractat problemata. An possibilis reeducatio sit. Theorias confutat quae hominem voluntate et libertate privat, eumque reeducatione faciunt incapacem. Historia Ecclesiae probatio theseos irrefutabilis evadit.

Ecclesiae praeterea divinitus commissum fuit apostolatum ope Sacerdotum et Religiosarum exercere. Familiae est quoque ius inviolabile naturae. Status proinde est in ordine ad bonum commune, quin familiae iura vel Ecclesiae usurpare liceat.

Quomodo haec reeducatio facienda? Opus est in primis psychologiam et originem alumnarum noscere, quin progressus mediaque scientiae moderniora neglegenda sint. Harmonica cooperatio instituenda est inter Religiosas, medicos, Sacerdotes, paedagogos et magistratus.

SESSIONES.

Formatio Reeducatricis.

Die insequenti iam prior incipit tractationum pars, ad formationem Religiosae directe enucleandam, quae ad reeducationem dicanda erit.

R. P. Raimundus Spiazzi O. P. principia dogmatica et moralis theologiae ad opus hoc exponit. Anima et corpus unum quid harmonicum efformant, corpus tamen animae est subordinandum. In hac psychica harmonia fit educatio personalis et integralis. Factum historicum lapsus deinde examinat docte et claritate nitida, ex quo debilitas naturae humanae et vulnera in potentiis tamquam sequela veniunt directa, quin admitti possit psychoanalitica theoria. Necessarium est ergo opus gratiae sanantis et elevantis, ad illuminationem mentis, ad peccatum vitandum, ad bonum operandum. Affirmatur necessitas cooperationis humanae, formationis personalis vitae gratiae quae fit praesertim per Sacramenta.

R. P. Ioannes Penco C.S.P. experientia nisus ipsius apostolatus, naturae et gratiae unionem in formatione Religiosae Reeducatricis postulat. Conceptus separatim examinantur utriusque et applicatio fit in reeducanda. Deficientia indicatur formationis spiritualis in hoc apostolatu, qui in Educatrice summam comprehensionem, patientiam longanimem, prudentiam, fidem et charitatem tamquam dotes habere debet principales.

Varios dein aspectus formativos in ordine morali, intellectuali et professionali Sororis Reeducatricis synthetice delineat *R. P. Iosephus Abbo S. I.*, Secretarius Conventus. Practicas normas insuper addit ad hoc ut relationes salutares instituantur inter Educatrices et alumnas, quae nec nocere vitae spirituali illarum possint, nec pro puellis sint impedimentum educativum.

Cum revera pro praxi plura problemata exorta fuerint, Exc.mus *Larraona* ea solvere studet, qui praeterea duabus in subsequentibus sectionibus sapienter demonstrat animam apostolatus reeducationis in totali immolatione Deo facta per tria vota inveniri, quae Religiosam per integrum vitae cursum Deo coniungunt.

Hanc priorem partem concludit *R. P. Antonius Toldo S. I.*, qui efficaciter veritatem asceticae christianae demonstravit, scilicet virtutem pietatis fontem esse inexhaustum vitae interioris, qua summopere Religiosa indiget, non mere per se, sed et ad reeducationem alumnae sibi commissae. Qualitates huius pietatis in bonitate et misericordia divina fundari debent, amor insuper Iesu et devotio mariana instanter colenda. Pietas denique puellarum instructione religiosa est firmanda, quae supponitur prius in Religiosa clare fundata.

Formatio specifica.

Altera pars problemata specifica et technica considerat quoad reeducationem praesertim in campo sociali, psychologico, hygienico.

R. Fr. Leo a Maria S. C. formationem religiosam tractat reeducandae, quae supposita quadam mali « disinfectione » a praxi educationis fundamentaliter non differt. Haec disinfectio, in corde et in mente facienda, praecipue in corrigendis falsis ideis consistit circa Ecclesiam, circa dignitatem humanam, etc.

Error paedagogiae reeducativae, prosequitur optime cl. Relator, in eo potest consistere, quod vita christiana puellis ostendatur ut systema prohibitivum potius quam libertatis filiorum Dei, quae in superatione peccati et in unione cum Deo radices habet. Nec in reparatione nimis

insistendum ducit rectissime, quamvis sanctitas Magdalenae aliarumque poenitentium lectio utilis Educatrici sit.

De directione spirituali reeducandae agit *P. Abbo S. I.*, quae Sacerdotis (potius diversi a Confessario) munus est peculiare. Sorori etiam directio spectat lato sensu sumpta, quae exemplo, suasione, consilio, bonitate guttatim infunditur. Elementa formationis religiosae, quae conscientiam spiritualem efformant enumerantur, ut sermones, lecturae, confessio, actus pietatis.

Valorem autem mediorum asceticum, quae directe et remote in reeducationem influunt, *R. P. Marcozzi S. I.* profunde et serene et gravibus innixus principiis psychologicis, ostendit.

Rev.mus D. Casaroli de assistentia adolescenti post reeducationem praestanda agit. Summi momenti haec quaestio apparet, nam tota efficacia reeducationis, sapienter asserit Relator, in tantum quid valoris habet, in quantum puellas format ad vitam quae post dimissionem a domo religiosa incipiet. Ante dimissionem probanda est responsabilitas educandae in adiunctis conditionate liberis, quae eius fortitudinem demonstrare valeant. Post dimissionem vero, tempore quidem opportuno faciendam, collocatio tuta manet puellae. In principio etiam curandum est, ut unio moralis aliqua inter puellas et Religiosas maneat.

Alia relatione agit idem *Rev.mus D. Casaroli* de entitatibus privatis et publicis, lege praevisis vel ex adiunctis ortis, inter quas summopere decet bonas instituere relationes. Nimium a societate separatas vivere minime convenit Religiosas, ad hoc ut vita etiam futura puellarum aditum invenire in ipsa societate queat.

De psychologia reeducandae optima relatione *cl. Adile Vallin* affert problemata dilucidanda. In praeparatione psychologica Religiosae Reeducatricis insistit, cursumque psychologiae, quod manet in votis, perspicue illustrare studet.

De instructione intellectuali et religiosa sat claram dissertationem exaravit Prof. *Ricci-Cubastro*, circa onus iustitiae quae Religiosis incumbit, ut puella reeducata iis cognitionum dotibus in mundum dimittatur, ut rectam vitae semitam ingredi valeat. Virtutes Educatricis enumerat complete, ideamque profert ut aliqualis Institutio oriatur, quae de dimissis curam habeat puellis. Quod etiam in votis manet.

Ill. Eustacchi de cooperatione cum medico fuse agit. Nam plures sunt anomaliae psychicae originariae vel acquisitae, organicae vel functionales, quae ad lapsum procliviorem reddunt hominem. Hae anomaliae corrigendae sunt ad facilius praestandam operam educativam.

Prof. Busnelli insistit adhuc in his anomaliis psychicis morbosis, completamque enumerationem praebet earum quae minoris aetatis puellas afficere solent. Unaquaeque anomalia suam habet peculiarem paedagogiam in diversa divisam stadia, quae a medicis et a Reeducante diverse tractandae veniunt.

Elementum reeducationis sat validum, imo necessarium suppositum in nova instituenda vita, est labor. De labore ut methodo reeducativo, competenter disserit *Prof. Valente*. Summi est momenti electio laboris pro singulis alumnis facienda, ita ut professio definitiva ei detur et praeterea ut eius labor acceptationem habeat in mercatu. Plures res

practicae describuntur de « assicuratione sociali », de « praevidentia », etc.

Ad studium ambitus directa est relatio *clarissimae M. Riberi*. Infantia et adolescentia ab ambitu exteriore pendent. Opus est integre reaptare puellas ad sanum ambitum externum. Optimo criterio elementa ambitus qui educandas involvit describuntur: familiae spiritus, aedificium mundum et hygienicum, aër, deambulationis occasio, alimentatio, indumenta, mundities personalis, horae studii et laboris. In problemate reeducationis nulla mens sana evadet sine corpore sano.

Tres denique relationes veniunt, summe practicas experientias in se ferentes. *R. M. Anna Pomi*, *I. R.* praeter alias separationem propugnat inter anormales puellas aliasque. Subdivisionem petit domus, ad hoc ut vita educationis vitae reali accommodetur. Fructus experientiae suae systema suadent persuasionis tamquam efficaciorem methodum. Nulla reeducatio sine studio et labore firma consistit. Elementum religiosum maximi est momenti ac nullomodo substitui potest. Separatio a parentibus sustinetur. Una conversatio etenim sufficiens est ad laborem reeducativum destruendum.

Idem argumentum sat proficuum R. M. *Anna e Jesu* ex Instituto a Redemptione tractat. Ambitus reeducationis domus sit solatio perfusus. Sic repugnantia intrandi melius superabilis erit, ac praecipue puella vitam anteactam minime conqueretur. Necesse est enim ut educanda potius nidum familiam novam reputet quam domum expiationis sentiat se habitare. Ad hoc tamen elevatio curanda est ordinis et interior teneritas, ita ut misericordiam Patris ubique percipiat. Quaedam sat bona adhuc profert de dispositione practica aedificii, de exigentiis muliebribus curandis. Scopus ambitus hic debet esse: educare corpus ad hoc ut spiritus elevetur.

Ampliorem dat tractationem practicam R. M. *Rosa Virginia* ex Instituto Boni Pastoris. Puella ingrediens domum reeducationis, non locum poenae invenire putet, sed domum suam. Nihil inquirendum est de historia vitae intimae, at expectandum ut ipsa animam adaperiat. Summa fiducia est habenda in desiderio emendationis, quae magno respectu est fovenda, quamvis, vere male merita puella sit. Optimismus commendetur contra desperationem et taedium. Idea missionaria sustineatur ad aliis sociis bonum faciendum. Summae disciplinae regula potest esse puellas non ut puellas tractare, sed potius ut collaboratrices in sua formatione. Hoc etiam in instructione danda est applicatione dignum.

Vota Congressus.

Etiam pro Religiosis quae Reeducationi student constituitur Foederatio (FIRR.), quae suum habet Statutum, a Consilio regitur Nationali sub Patronatu Commissionis Pontificiae, finalitatesque habet proprias reeducationis et relationes fovet Institutis Publicis iuraque reeducantium ante Auctoritates fovet [1].

[1] STATUTO DELLA F.I.R.R.

I. E' costituita tra gli Istituti Religiosi Femminili che hanno opere di rieducazione e di assistenza morale alle giovani, la Federazione Italiana Religiose Rie-

Ephemerides eodem modo ac pro FIRE. commendantur, sicut et organizatio Conventuum ad perfectiorem in dies culturam specificam et religiosam acquirendam.

De formatione Sororum.

Soror Educatrix aptari debet et spiritu et technica suae missioni specificae.

Cultura religiosa in primis fovenda est. Tamen et cultura generalis omnimodo acquirenda.

---

ducatrici (F. I. R. R.) con sede centrale in Roma.

II. La Federazione ha lo scopo di potenziare la nobile missione che le Religiose Rieducatrici svolgono per la protezione e rieducazione delle giovani che hanno particolare bisogno di assistenza morale e religiosa, contribuendo così alla loro migliore formazione cristiana e al bene della Chiesa e della Società.

III. Organi della F. I. R. R. sono il Consiglio Nazionale, la Segreteria Nazionale e le Segreterie Interregionali.

Il Consiglio Nazionale si compone delle Rappresentanti di ogni Congregazione Religiosa aderente e si raduna annualmente.

La Segreteria Nazionale viene eletta dal Consiglio Nazionale ogni due anni con la nomina di sette Congregazioni federate, aventi casa in Roma, le cui rappresentanti saranno designate dalle rispettive Superiore Generali. La Segreteria Nazionale elegge nel suo seno una segretaria nazionale e due vice-segretarie; provvede alla convocazione annuale del Consiglio Nazionale dandone avviso almeno due mesi prima; coadiuveranno il compito della Segreteria Nazionale due Segreterie Interregionali, di cui una per l' Italia Settentrionale e una per l' Italia Meridionale. Esse si comporranno di tre o più membri e saranno designate dai rappresentanti degli Istituti aderenti delle rispettive regioni,

La Sede della Segreteria Nazionale è in: Via Traspontina, 21 - Roma.

IV. Le Religiose elette ai vari uffici durano in carica per due anni e possono essere rielette.

V. La Federazione è sotto l'alto patronato di una speciale Commissione nominata dalla S. Sede e diretta dalla S. Congrazione dei Religiosi.

VI. Le Segreterie Interregionali sono assistite da un delegato designato dalla Commissione Pontificia predetta.

VII. La F.I.R.R. si manterrà in contatto con le altre Federazioni Religiose esistenti in Italia, parteciperanno con propri rappresentanti al Consiglio Centrale Comune costituito tra esse in Roma.

VIII. La F.I.R.R. collaborerà con le suddette Federazioni alla pubblicazione di una rivista per le Religiose che esplicano la loro attività nei vari campi di apostolato.

IX. Per conseguire il suo fine la F.I.R.R.:

a) Favorisce i contatti e la collaborazione tra i vari Istituti di rieducazione.
b) Organizza convegni, corsi e settimane di studio per la specializzazione e l'aggiornamento delle Religiose Rieducatrici.
c) Facilita i rapporti dei medesimi con gli Enti Pubblici e privati.
d) Svolge l'opportuna azione con le varie Autorità per sostenere i diritti degli Istituti degli aderenti e contribuire al loro potenziamento.

X. Ogni Congregazione aderente contribuisce alla vita della F.I.R.R. con una quota che sarà fissato dal Consiglio Nazionale.

Roma. 7 ottobre 1951 — Festa della B. V. del Rosario.

Praeparatio scientifica specifica (psychopaedagogica, medicobiologica...) pro omnibus formativa sit, ad criterium et sensum technicum perficiendum. Sit profundior et amplior pro iis quae directioni praepositae veniunt. Diplomata et Laureae optentur.

Superiorissae selectionem curent personarum, ut dotes naturales in iis resplendeant, vocationemque suam specialem Sorores diligant.

Domus erigantur pro cura anormalium et similium, ab aliis separatae.

Propositio facta est ut in variis civitatibus cursus annuales habeantur formationis et renovationis accomodatae. Facultas concedatur facile iis adeundi.

Sorores Infirmariae diplomate munitae desiderantur. Actionis Catholicae collaboratio exoptatur.

De formatione Educandarum.

Ne nimis difficilis reddatur curriculus vitae puellarum, firma quidem disciplina et Constitutionibus.

Requies nocturna puellarum sufficiens sit (8 vel 9 horarum).

Labor quotidianus per 6 vel 7 protrahatur horas, aetate singularum inspecta.

Pro specializzationis opere naturales inclinationes aestimentur.

Labor adaequetur et oeconomiae domus et vitae futurae Educandae.

Auditiones radiophonicae et ludi cinematographici a priori ne reiiciantur, sed media formationis reputentur, vigilantia adhibita prudenti.

Silentium ab ipsis ne quaeratur illud quod pro Religiosis exoptatur.

Organizatio laboris fiat unione ad alias societates ut ACLI., etc. Libellus sic dictus laboris alumnis commodetur.

Horarium nullo modo fastidiosum eveniat, sed familiarem spiritum foveat.

Cultura educandae curanda est summopere. Cursus et scholae habeantur, lecturae, conferentiae, exercitia specialisationis.

Quod maxime est procurandum, divisio in parvos nucleos educandarum. Cognitio alumnarum ita facilior redditur, formatio tutior et sensus familiae melius servatur.

Vita spiritualis Educandae.

Confessores methodos noscant domus reeducationis et physionomiam moralem et spiritualem sciant educandarum.

Libertas conscientiae sacra esto, ideoque varii concedantur Confessarii.

Orationes simplices brevesque fiant. Sensus Dei infundatur ad unionem intimam cum eo etiam per diem fovendam.

Quoad Sacramenta recipienda mens earum illustretur, vitetur vigilantia circa frequentiam Comunionis, participatio Missae quotidianae ne praescribatur, tamen suadeatur instructione.

Familiam in periodo reeducationis ne facile educanda petat.

Relationes.

Reeducatio opus est sociale, proindeque Status et aliarum entitatum amicitia et patrocinium quaeratur.

Necessaria aestimatur institutio quaedam a feminis laicis integrata, quae Religiosis in adiutorium esset, iis praecipue mansionibus ad quas difficilis aditus vel inconveniens Religiosis redditur.

Agnoscatur ius puellarum ad retributionem sui laboris percipiendam, quamvis etiam expensae Instituti pro unaquaque factae aestimandae sint.

Auspicatur vehementissime domus pro assistentia puellarum post earum dimissionem. Hae domus cum laboratoriis coordinandae essent et cum locatoribus.

CONCLUSIO

Ad historiam status religiosi non parvi apparent momenti hi Conventus. Novam de cetero aeram in apostolatu educationis et reeducationis feliciter adumbrant, ut etiam Panormi nuper habitus Sororum Congressus testatus est.

Innumerae orientationes, documentatio positiva ingens ac serena, tot experientiarum communicatio mutua, tot adductarum propositionum copia, discussio moderata ac illuminata bene auspicari faciunt. Quod vere ex votis et decisionibus iam evidenter ut boni fructus aestimandi sunt.

Inter fructus hos praecipuos creatio Foederationum FIRE. et FIRR. est adnumeranda, sicut et cursus hoc anno in Sede Universitaria « Maria Assumpta » pro Superiorissis et Novitiarum Magistris habita. Et putandum recte est alias perplures normas ac curas directivas data opportunitate a S. C. de Religiosis nobis donandas.

Nihil mirum quod optimam infundat spem celebratio Conventus in posteros dies. Omnes etenim Relatores specialisati in quaestionibus actis sese manifestarunt, omnes adstantes sua experientia iuvarunt, sensus ponderationis serenus omnes consessus illustravit, bona voluntas in omnibus apparuit, ulli conscientia momenti Conventus non latuit, imo et laici illustres adstantes hac conscientia pulsi pro bono Religionis exemplariter adlaborarunt.

Moderamen etiam, sapientia ac prudentia exornatum, quod Exc.mus P. Larraona continuo protulit, pondus traditionum quod sensus religiosus omnino praebuit, simul cum desiderio veram « accomodatam renovationem » instituendi, haec nobis miranda dederunt.

Sic methodus theoretica ac practica in Conventibus adhibita fuit, ita ut revera in paucitate dierum, Dei favente gratia, depositum tot annorum et innumerabilium Institutorum ad utilitatem Ecclesiae plurimum contulerit.

ANTONIUS LEGHISA, C. M. F.

Direttore Responsabile Mons. FIORENZO ROMITA - Via Tripoli, 54 (Tel. 88.19.20)
Autorizzazione del Tribunale di Roma N° 1373 del 15 / 2 / 1950